

**İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI**

**KEMALİZMİN ULUSÇU İDEOLOJİSİ
BAĞLAMINDA 1930-1944 DÖNEMİ
İRKÇİ-TURANCI HAREKETİN
DÜŞÜNSEL YAPISI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ali SAHİN

Tez Danismani: Yrd. Doç. Dr. Isil ÇAKAN

İSTANBUL - 2005

**İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI**

**KEMALİZMİN ULUSÇU İDEOLOJİSİ
BAĞLAMINDA 1930-1944 DÖNEMİ
İRKÇİ-TURANCI HAREKETİN
DÜŞÜNSEL YAPISI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ali SAHİN

Enstitü No: 436

Tez Danismani: Yrd. Doç. Dr. Isil ÇAKAN

İSTANBUL - 2005

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ Bilim Dalındanumaralı’ın hazırladığı konulu **YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZİ** ile ilgili **Tez Savunma Sinavi**, İ.Ü. Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin 10./28.Maddesi uyarınca günü saat’de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayi tezinin’ne* **OYBİRLİĞİ/ OYÇOKLUGU** ile karar verilmiştir.

JÜRI ÜYESİ	KANAATI (*)	İMZA

ÖNSÖZ

Milliyetçilik tarihsel ve güncel yönleriyle toplumların sürekli gündemlerinde olan bir olgudur. Kavramın geniş bir alanı kapsaması konunun daha dar alanda ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Aslında çalışma yapılırken görülmüştür ki teorik düzlemde bir fikir birliğinden söz etmek mümkün değildir. Bu nedenle aslında dünyadaki her ulusçu akim tek başına bir tez konusu olabilecek yapıya sahiptir.

Batı emperyalizminin özellikle yüzyıllardır izlediği sömürgeci ve işgalci politikalar milliyetçiliğin gündemde kalmasında önemli etkenlerdendir. Türkiye'nin stratejik konumu, ve bölgemizin hassas dengeleri düşünüldüğünde sağlam bir düşünsel temel ve onun getirdiği doğru dış politika dayanılması gereken etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda milliyetçilik ulusların kendilerini var etmesinde hem bir kılavuz olabilmekte hem de ırkçı varyasyonlarla onlar için bir tehlike oluşturabilmektedir.

İrkçi fikirler Batı eliyle diğer dünyaya yayılmış ve dost ülkeler "böl parçala yönet" taktikleriyle birbirine düşman hale getirilmiştir. Bunda, kullanılan ideolojik, felsefi söylemlerin ve kurulan siyasi bağlantıların payı büyüktür. Amacımız bu çalışmada 1930- 1944 döneminde gelişen İrkçi-Turancı hareketin yapısını bu bağlamda ele almaktır. Atatürk'ün ulusçuluk ideolojisinden temelde farklılıkları olan hareket bu yıllar içinde savunduğu ideolojisi, siyasetleri, yayın organları, örgütlenmeleri ile özel bir yere sahiptir. Aynı zamanda Turancıların bu dönemde attıkları düşünsel temel ülkemizin tarihini etkilemiş ve kendisine günümüze kadar siyasal ve düşünsel temsilciler bulmuştur.

Çalışmada İkinci Dünya Savaşı ortamı içinde Türkiye'nin konumu ve iç siyasi dengeleri üzerinde durulmuş burada Turancılara konumu özel olarak işlenmiştir. Kısacası savaş karşısında Turancılara Almanlarla işbirliği tutumu Kemalist ulusçulukla en kritik ayrımlardan birini oluşturmaktadır. Günümüzde Batının, savaşı sürekli gündemde tutması bu fikri ayrımın özellikle vurgulanması ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Dönem üzerinde durulurken özellikle dönemin dergileri incelenmiş, düşünsel ortam bu yolla izlenmeye çalışılmıştır. Bu yapılırken dönemin ileri gelen Turancılarının fikirleri üzerinde durulmuş ve bu anlamda seçici bir yöntem uygulanmıştır. Ancak bu dönemde çıkan tüm Turancı yayın organlarına mümkün olduğunca ulaşılmıştır. Bunun yanında dönemin fikir adamlarının diğer yayınlarından da yararlanılmış programatik fikirlere daha çok buralarda rastlanılmıştır. Dönemsel önemi nedeniyle çalışmanın sınırı 1944 yılında yapılan "İrkçilik-Pantürkçülük Davası" ile sınırlı tutulmuştur.

Çalışma aynı zamanda Kemalizm'in Altı Ok İlkeleri'nden Ulusçuluğun, Turancı akımdan farklarını ortaya koyarak Türkiye'nin düşünsel hayatında berrak bir biçimde anlaşılmasına katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Kısacası kendi gücüne dayanan, komşularıyla barış ve dostluk içinde yaşayan ve emperyalist güçlere taviz vermeyen Atatürk Milliyetçiliği gelecekte Türk Ulusunun en büyük hazinelerinden birini teşkil etmektedir.

Bu çalışmada çalışmanın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Yard. Doç. Dr. İsil Çakan'a ve desteğiyle bana güç veren aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM: ULUS, ULUSÇULUK, İRK VE İRKÇİLİK KAVRAMLARI	
1. ULUS(MİLLET) VE ULUSÇULUK KAVRAMLARININ TARİHSEL İÇERİĞİ	5
2. ULUS-MİLLET.....	13
3. ULUSÇULUK.....	23
4. ULUS DEVLET	30
5. İRK İRKÇİLİK VE SOSYAL DARVİNİZM	36
II. BÖLÜM: CUMHURİYET ÖNCESİ TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ	
1. HALKÇILIGIN TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNE ETKİSİ.....	53
2. MESRUTİYETLER SONRASI TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ VE ETKİLİ DÜŞÜNÜRLER.....	61
3. TÜRKÇÜLÜĞÜN ÖRGÜTLENME DÖNEMİ.....	66
4. GENÇ KALEMLER-İTTİHAT TERAKKİ CEMİYETİ İLİSKİSİ VE İTTİHAT TERAKKİ'NİN KÜLTÜR POLİTİKASINDA YENİ LİSAN HAREKETİ'NİN YERİ	71

5. JÖNTÜRK TÜRKÇÜLÜĞÜ'NÜN GENEL DEĞERLENDİRMESİ.....	82
6. TÜRKÇÜLÜĞÜN GELİSİMİNDE ZIYA GÖKALP'İN ETKİSİ	93

III. BÖLÜM: KEMALIST ULUSÇULUK VE TURANCI HAREKETE BAKIŞI

1. KEMALIST ULUSÇULUGUN ORTAYA ÇIKTIĞI KOSULLAR	104
2. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN ULUS VE ULUSÇULUK ANLAYIŞI	114
3. ATATÜRK VE ZIYA GÖKALP'TE ULUS VE ULUSÇULUK AYRIMI	121
4. ATATÜRK'ÜN SÖYLEV VE DEMEÇLERİNDE ULUS-MİLLET KAVRAMI.....	123
5. KEMALİZMİN ULUSAL KİMLİĞİ İNSANİ.....	140
6. KEMALIST ULUSÇULUK, TARİH VE DİL ÇALIŞMALARI.....	142
7. ATATÜRK VE TURANCILIK.....	159
8. TURANCILARIN SAVAŞ POLİTİKASINA KARŞI ATATÜRK'ÜN BARİŞ POLİTİKASI.....	165

IV. BÖLÜM: İRKÇİ TURANCI HAREKET VE DÜŞÜNSEL YAPISI

1. CUMHURİYETİNİN KURULUŞ SÜRECİ VE TURANCILIK.....	175
2. 1930 SONRASI TURANCI YAYINLAR, ÖNCÜLERİ VE DÜŞÜNSEL YAPILARI.....	190
3. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞINA DOĞRU GELİŞEN TURANCI HAREKET.....	198
4. SAVAŞ ORTAMI VE İRKÇİ-TURANCILARIN TUTUMU.....	204

5. SAVAS DÖNEMİ GELİSMELERİ.....	214
6. İRKÇİ-TURANCI HAREKETİN TEMEL FIKIRLERİ, TURANCILARIN SIYASI GÖRÜSLERİ, TÜRK VE TURAN BİRLİĞİ	218
7. TÜRKÇÜLÜK VE TÜRK BİRLİĞİ İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELER VE ELESTİRLER.....	226
8. İRK, İRKÇİLİK FIKIRLERİ VE TARTİSMALAR.....	235
9. 1944 İRKÇİLİK- PANTÜRKÇÜLÜK DAVASI.....	246
10. İRKÇİ TURANCILİGA TEPKİLER.....	250
SONUÇ.....	258
KAYNAKÇA.....	262

GIRIS

Osmanli Devleti'nin Ikinci Abdülhamit devri sonrasi belirginlesen 'devletin nasil kurtulacagi' sorunu diger fikir akimlari gibi Türkçülügün gelisminde de belirleyici olmustur. Dagilmaya yüz tutan devlet içinde yasayan topluluklari bir arada tutma zorunlulugu dönem dönem izlenen siyasetlerin ana eksenini olusturmaktadır.

Bu dönem Osmanlicilik fikrinin hizla yerinin Türkçülük düşüncesine terk ettigi bir dönem olmustur. Daha önceleri dil ve edebiyat alanında baslayan çalışmaların yanında Türkçülük bir siyasi akim haline gelmeye baslamistir. Balkan Savaslari'yla birlikte imparatorluk sinirlari içindeki unsurlar bagimsizliklerini ilan etmeye baslamislardir. Bu dönemde padisah Ikinci Abdülhamit'in savundugu Islamcilik fikri devletten kopan Hristiyan unsurlarin yanında en azindan Müslüman unsurlarin kopusunu önlemeyi hedeflemektedir. Temel amaç bir Islam birligi kurmakti. Çok uluslu imparatorlugun çeşitli etnik ögeleri ve dinsel gruplari özdeslestirme amaciyla olusturulan Osmanlicilik düşüncesinin alternatifini, milliyetçiligin Islamlikla bulusturuldugu bu yeni düşünce ve ideolojide aranmistir. Islamlik, bir inanç olmaktan öte bir ideoloji ve politika olarak izlenmeye baslanmistir. Bu ideoloji ve politikanin dayanagi olarak da hilafet makami kullanilmaya baslanmistir.

Fakat devletin toprak kayiplari çogalmis ve dogal sinirlarina çekilmesi kaçinilmaz hale gelmistir. Iste bu dönemde Balkan savasinin patlak vermesi ve Balkan devletlerinin bagimsizliklerini kazanmasi Türkçülügün kültürel bir hareket boyutundan siyasi bir hareket boyutuna siçramasina zemin hazirlamistir.

Ulusçuluk II. Mesrutiyet sonrası aydınlar arasında tartışılan bir fikir akımı olmanın ötesinde Milli Mücadele sonrasına önemli bir fikri temel bırakmıştır. Bu temel Kemalist Ulusçuluğun oluşturulmasında şüphesiz çok etkili olmuştur. Kemalist milliyetçilik bu akımdan esinlenmekle birlikte ideolojik olarak onlarla arasında belirgin sınırlar çizmiştir. Bu noktada bağımsızlık unsuru ideolojinin oluşumunda da önceliklidir. Mustafa Kemal'in bizzat kişiliğinde somutlaşan bağımsızlık anlayışı ulusçuluğa bakış açısına yön veren temel olgudur. Kemalistler kendilerinden önceki Türkçülerin başka devletlerin yansımasıyla büyük Türk birliğini kurmak gibi hayallerine sahip değillerdir. Emperyalistlerin her koşulda öncelikle kendi çıkarlarını düşüneceklerinin bilincindedirler. Bu açıdan tam bağımsızlığa dayanan, kendi gerçeklerinin bilincinde bir ulusal anlayış oluşturmaya çalışmışlardır.

Fakat ilk Türkçülerin ortaya attıkları büyük Turan özlemi, tarihimizin her döneminde milliyetçiler içinde varlığını korumuştur. Mustafa Kemal'in ölümüne yaklaşıldığı dönemde, Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte büyük ölçüde etkisizleştirilen Turancılar, yeniden devlet ve toplum kesimlerinde etkin olmaya başlamışlardır. Onların bu etkinliği tarihsel olarak bakıldığında olumsuz bir misyonu ifade etmektedir.

Turancılar büyük ölçüde tasfiyeye uğramalarına rağmen devlet kademelerinde dahi etkili olmuşlar, ve siyaset ibresini yeniden kendi lehlerine çevirmesini bilmişlerdir. Çalışmanın dönemseldir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türk Hükümeti yalnızca dönemin çıkarlarını düşünerek yer yer onları desteklemiş, bu hareketin bundan sonraki elli yılda oynayacağı olumsuz role ortak olmuştur. Bu dönem hükümetinin bir başka politikası ise gelişmeye başlayan sol muhalefeti bu güçlerle dengeleme politikası olmuştur. Bu politika 1970'ler ve 1980'lerde de

uygulanacaktır. 1944 yılında fasist Almanya'nın savasta yenilmesinin belirginleşmesiyle birlikte Turancılara pratik anlamda ihtiyacı kalmayan hükümetin onları tasfiyeye yönelmesi etkili olmamıştır.

Millet gerçeğini Türklere ilk tarif eden Ziya Gökalp milleti meydana getiren temel faktörlerin ırk, kavim, coğrafya olmadığını ifade etmiş milletin; dilce, dince ahlakça ve güzellik duygusu bakımından müsterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden oluşan topluluk olduğunu belirtmiştir.¹ Bu tanım daha sonraları gerek ülkemizde gerek dünyada farklı görüş ve bakış açılarıyla çeşitlilik kazanacaktır.

Atatürk'ün çağdas uygarlık düzeyine ulaşma hedefine yönelik milliyetçilik anlayışı, Türkiye'de her alanda etkisini göstermiştir. Ancak Türkiye'deki milliyetçilik anlayışı, vatandaşlık ve toprak bağı esasına dayalı ulus kavramı ile etnik kimliğe dayalı ulus kavramı arasında tam bir uyum sağlamaması nedeniyle çeşitli yorumlara yol açmıştır. Bu bağlamda Ziya Gökalp'in savunduğu kültürel milliyetçilik, özellikle din unsurunda olduğu gibi Atatürk milliyetçiliğiyle farklılıklar gösterse de Türkiye'de vatandaşlığa dayalı milliyetçilik haline gelmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Türkiye'nin de savaş tehdidi ile karşı karşıya bulunması, Atatürk milliyetçiliğinden farklı düşüncelere sahip milliyetçiliği savunanları da harekete geçirmiştir. İrkçi ve Turancılar Almanya'nın Sovyetlere karşı savaşın başındaki başarılarına bakarak Turan kavimlerinin birleşmesi zamanının geldiğini savunurlarken, Türk liderleri, Rusya'da Türklerin çoğunlukta buldukları yerleri Almanya'nın kendi emperyalist amaçlarına alet ettiğini görememişlerdir. Rusya'dan göç eden ve kendi kişisel davaları peşinde koşan, bilerek veya bilmeyerek

¹ Ziya Gökalp, **Türk Milliyetçiliğinin Esasları**, Haz. Mehmet Kaplan, Toker Yayınları, Ankara, 1986, s.17-18.

Almanya'nin amaçlarına yardımcı olan bu kimseler, Türkiye'de de etkili olmuştur. Bu etki sayesinde Türkiye'de özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında Irkçılık ve Turancılık yeniden canlanmıştır. 1930'larda Nihal Atsız öncülüğünde başlayan hareket savaş yıllarında meyvesini vermiştir. Irkçılık ve Turancılık Alman propagandası ve desteği ile basın aracılığıyla savaş boyunca gündemde kalmayı başarmıştır. Hükümet de dış gelişmelere bağlı olarak ırkçılık ve Pantürkçülük faaliyetlerine göz yummuş, fakat hiçbir zaman kontrolü elden bırakmamıştır.

1944 yılında Irkçılık- Pantürkçülük Davası'nın ardından Turancuların etkinliği bir süre kısmi olarak azalmış ve kamuoyunda ve Kemalist yayınlarda eleştirilere uğramıştır. Dönemin gelişmelerine bugünden bakıldığında Kemalizm'in ulus ve ulusçuluk anlayışının tarih önünde doğrulandığı ve nesnel olarak çağımızın fikir hayatında önemli bir yol gösterici niteliğe sahip olduğu görülmektedir.

ÖZET

Bu tez çalışmasının konusu ‘Kemalizm’in Ulusçu İdeolojisi Bağlamında 1930-1944 Dönemi İrkçi-Turancı Hareketin Düşünsel Yapısı’dır. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ulus-ulusçuluk, irk-irkçilik kavramları ekseninde genel bir kavramsal değerlendirme yapılmıştır. Burada amaç çalışma konusu ile bağlantılı olarak bu kavramların içeriğini ortaya koymak olmuştur. Ardından çalışmanın esas konusu olan Turancı hareketten önce, bu hareketin arka planına dikkat çekmek açısından ülkemizde Cumhuriyet öncesi milliyetçiliğin gelişimine değinilmiş, dönemin önemli düşünürleri ve fikirleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise Mustafa Kemal Atatürk ve Kemalist önderliğin ulus ve ulusçuluk anlayışları ile daha sonra gelişen Turancı hareketten düşünsel ve siyasi ayrımları ele alınmıştır. Son bölümde 1930’dan sonra gelişen İrkçi-Turancı Hareketin dönemin koşulları içinde düşünsel yapısı ortaya konmuş, dönemin önemli simaları ve yayınları ekseninde değerlendirme yapılmıştır.

Sonuç olarak hareketin dönemin fikir ve siyasal hayatı içinde kendine has fikri ayrımları vurgulanmış ve Atatürk milliyetçiliğinin Türk milletinin geleceği için düşünsel değeri üzerinde durulmuştur.

ABSTRACT

The subject of this thesis is “The Ideological Structure of the Racist-Turanist Movement in the period 1930-1944 in the context of Kemalism’s Nationalist Ideology”. This study consists of four chapters. A general conceptual evaluation about the concepts nation-nationalism and race-racism is made in the first chapter. Here, the aim is to bring up the contents of these concepts, related with the subject of the study. Secondly, with the aim of draw attention to the background of the Turanist movement which is the main subject of this study, the thesis touches on to the development of nationalism before the Republic and considers the important thoughts and thinkers of the day. In the third chapter, the study discusses ideological and political differences of Mustafa Kemal Atatürk and the Kemalist leadership from the later-coming Turanist movement about the understandings on nation and nationalism. In the last chapter the thesis manifestates the ideological structure of the Turanist movement within the conditions of the period and makes an evaluation regarding significant personages and publications of the day.

In conclusion, the movement’s specific ideological differences amongst the intellectual and political life of the period are stressed and the intellectual value of Atatürk’s nationalism for the future of the Turkish nation is emphasized.

I. BÖLÜM

ULUS, ULUSÇULUK, IRK VE IRÇKILIK KAVRAMLARI

1/ 1- ULUS(MILLET) VE ULUSÇULUK KAVRAMLARININ

TARİHSEL İÇERİĞİ

Ulus ya da millet tarihi bir gerçektir. Millet olgusunu tarih hazırlar. Tarih gelişmeler içinde milletler varlıklarını kazanırlar. Milletler yoktan var edilemezler. Her tarihsel olgu gibi milletlerin de bir tarihsel bir arkaplanı bulunmaktadır. Dil kültür, ideal birliği ve belirli bir toprak parçasında yasama arzusu gibi, birçok objektif ve subjektif unsurların bir araya getirdiği millet, tarihi ulusların hazırladığı bir sosyal varlıktır. Vatan diye adlandırdığımız sınırları belirli toprak parçasını, tarihi mücadeleler ve harpler çizer. Bunun sonucu olarak dil, kültür ve ideal birliğini ortaya koyan bu gelişmelerdir. Bu bakımdan milletin ortaya çıkması tarihsel bir olgudur.¹

Avrupa'da 1500-1648 yılları arasında görülen gelişmelerin genel eğilimini kavramak güç değildir. Ortaçağda görülen çeşitli makamların yetki alanlarının birbirine girme olmasının yarattığı karmaşık durumla karşılaştırıldığında, siyasal erkin daha az sayıda merkezde odaklaşma eğilimi gösterdiği anlaşılmaktadır. En başarılı örneklerinde Fransa, İspanya, ve İsveç'te, kararlılık kazanmış olan siyasal birimlerin

¹ Hamza Eroglu, **Türk Devrim Tarihi**, 2 Basım, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Derneği Yay. Ankara, 1970, s.231.

sinirlari ulus çapina ulasmisti.² Bu gelisim izlendiginde Bati uygarliginin Eski Rejim'den Yeni Rejim'e geçisini üç baslik altında çözümlmek uygun düser:

- 1) Ekonomik
- 2) Düsünsel degisiklikler
- 3) Siyasal

Ancak bu degisiklikler karmasik ve birbirilerinden ayri olmayacak biçimde iç içe geçmişlerdir. Öyle ki, Bati deneyiminin bu üç yönü, aslında tek bir bütün olusturur. Ulus kavramini da incelerken bu üç degisikligin bir bütün olarak kavranmasi gerekmektedir. Sanayi devrimiyle birlikte üretim çapında büyük bir artis göze çarpar. Daha fazla mekanik güç, daha fazla hammadde, daha fazla üretilmiş mal, daha fazla artik, daha fazla ulastirma; sanayi ve ticaret süreçlerini izleyecek daha çok yazman, mallari satin alacak daha çok tüketici, satacak daha çok satıcı ve daha büyük sermayesi olan, daha çok insan çalistiran daha büyük firmalar hizla ortaya çıktı. Daha eski, daha basit yapim biçimlerinin yerini, daha ucuz ve bazen aynı zamanda daha kaliteli mallariyla fabrika üretimi aldı. Ancak, kapitalist üretim tarzının önündeki en büyük engellerden biri, feodalizmdeki devlet parçalanmışligiydi. Feodal beyler, içeri sokulan mallar için keyiflerine göre gümrük tespit etmekte, kendi mülklerinden geçiş için haraç almakta, ve böylelikle ticaretin gelismesi için ciddi engeller olusturmaktaydilar. Ticaretin gereksinimleri ve bir bütün olarak toplumun gelismesi, feodal parçalanmışligin ortadan kaldırilmasini gerektiriyordu. Gelismekte olan kent burjuvazisi, feodal engellerin ortadan

² William H. McNeil, **Dünya Tarihi**, 8. Basim, Çev: Alaeddin Senel, Imge Kitabevi, Istanbul , 2004, s.477.

kaldirilmesine ilgi duyuyor ve merkezilestirilmis bir devlet olusturulmasindan yana tavir aliyorlardi.³

17. yuzyilda ulasilan görelı refah, bu refahi saglayan merkantil gelisme ve bu gelismeyle güçlenerek egemen iktisadi unsur olan burjuvazi ile artik nüfusun ihtiyaçlari, eski toplumsal iliskiler düzeni ile bu yeni durum arasında uzlastirma ögesi olan mutlakçi iktidarın gerekliligini ortadan kaldirmis; bu çerçevede gerçek toplumsal güç, eski iliskilerin rahatsiz ettigi halk katmanlarına ve olusmus ideolojisini yanına alarak bu iktidarın yerine kendi iktidarını kurmustur.⁴

Girisimci sinifların önünü açan ilk önemli olay, kilise karsısında merkezi monarkların gücünü artırarak iktidari ele geçirmeleri olmustur. Bu, uluslaşma tarihinin çok önemli bir kilometre tasidir. Kilise örgütlenmesinin yerini ulusçulugun nesnel tabanını olusturacak daha somut sınırlar üzerinde yükselen monarsik iktidarlara almisti. Girisimci siniflar kilise krallik çatışmasında ikincisinin yanında yer almislardı. Çünkü merkezi monarkların çizdiği sınırlar içinde ekonomik faaliyetlerini daha rasyonel standartlar içinde sürdürebileceklerdi.⁵

Ulus fiili anlamda tartışmalı olsa da kavramsal bakımdan ilk kez Fransa'da ve İngiltere'de ortaya çıkmış bir olgudur. Avrupa'da feodal parçalanmanın sona erdiği yıllar, 10. yüzyıldan itibaren, ticaretin canlanmasına bağlı olarak kentlerin, kiliselerin ve feodal iliskilerinin önüne geçmesi sonucunda, feodal sınırların hızla

³ Server Tanilli, **Uygurlik Tarihi**, 5. Basım, Say Yay., İstanbul, 1981, s. 74.

⁴ Age, s.75.

⁵ Baskın Oran, **Atatürk Milliyetçiliği, Resmi İdeoloji Disi Bir İnceleme**, 5. Basım, Bilgi Yay. Ankara, 1999, s.33.

erimesini ve kentleri birlestiren dogal ulusal sinirlarin tesekkülünü gösteren yillardir.⁶

Fransiz Devrimi'yle birlikte ulus, egemen halkin kendi varligini dogrulamaya eklemelenmis bir topluluk biçimi olarak çıkar karsimiza. Bu nitelik, ulusa, bir anlamda, daha önceki etnik toplasmalardan daha üstün bir deger verir. 15. yüzyildan itibaren merkezilesmeye baslayan devletler hala mesruiyetlerinin kaynagini dinden almaktaydilar. Iste ulus ayni zamanda bütün bu gelismelerle birlikte bu kaynagin monarsik gücün elinden halkin eline geçmesiyle olusmustur. Bu bakimdan Sosyal çatlaklari bir bölümüyle asmis genis insan topluluklari ortaminda ulus, dünün, bugünün ve gelecegin gelip kaynastigi simgesel bir pota olarak görölmektedir; böyle bir pota olmadan da her türlü ortak tasari belirsizlesir. Böylece ulus yurttasligin ve politiklesmenin neredeyse essiz bir çerçevesidir.⁷

XVIII. yüzyilin sonlarinda, Fransa'da hala feodalite egemendi. Feodalizm ve mutlak hükümdarlik, ülkenin tüm ilerlemesini felce ugratiyor; köylülerin, kentlerde sömürülen tabakalarin ve burjuvazinin hosnutsuzluguna neden oluyordu. Kapitalist üretim iliskileri bu engeller kalkmadan gelistirilemezdi. 1789 büyük Fransiz Devrimi, bu uzlasmazligi çözer. Fransiz burjuvazisi, feodaliteye karsi güçlü halk hareketine katilir ve 14 Temmuz günü, bir baskaldiriyla yönetimi ele geçirir. Kurucu Meclis'in ilan ettigi 1789 İnsan ve Yurttas Haklari Bildirisi, halk egemenligini kabul ediyor, "insanlar özgür dogar, özgür yasarlar ve kanun önünde esit haklari vardir"

⁶ Mehmet Ali Kiliçbay, "Modern Ulus Kavrami ve Ulus Devlet", **Tarih ve Milliyetçilik 1. Ulusal Tarih Kongresi**, Mersin Ün. Yay., 1997, s. 12.

⁷ Toktamis Ates, **Türk Devrim Tarihi**, 7. Basim, Der yayinlari, Istanbul, 1998, s. 34.

diyordu. Feodal keyfi yönetimi ve ayrıcalıkları kaldıran bildiri, bütün insanların kanun önünde eşitliğini kabul ediyordu.⁸

Aslında bu gelişmeyi Batı’da feodalizmin tasfiyesi kapitalizmin zaferi olarak adlandırmak yerinde olacaktır. Ulus ve ulus devletinin oluşumunu en çok bu olgu hızlandırmıştır. Tocqueville’e göre toplumsal devrim, mülkiyet, üretim ve dağılım sistemindeki değişiklikleri içerir. Dolayısıyla yerleşik bir sosyal yapının dinamiklerinin eskimis mutlakçı iktidarı dağıtacağı bir “siyasal devrim”in arifesinde bu yapının sözcülüğünü yapan Fransız düşünürleri, gecikmiş devrimlerinin ideolojisini yaygınlaştırmada daha başarılı olmuşlardır. Bu ideolojinin temel sloganı “*esitlik, kardeşlik, özgürlük*” idi. Bu ilkelerin asıl hedefi Avrupa’nın monarkları olduğundan, son tahlilinde “egemenlik ulusundur” yargısına varan devrimci Fransız düşüncesi, bu monarklara tabi halkların özgürleşmesini öngörmekteydi. Bu şekilde “içsel” bir niteliği haiz olan Fransız milliyetçiliği, kendi ulus-devletlerini “modernleşme”nin son aşamasına oturtma uğrundayken, ulusal hasimlerini de içten parçalayacak bir ideolojinin üreticisi ve yayıcısı oldu.⁹

Ulus kavramı, Almanya’da, İngiltere ve Fransa’da anlaşıldığından farklı bir şekilde ortaya çıktı. Oldukça siyasal olan kavramın ilk yorumunun aksine burada ulus daha çok etnik ve kültürel bir fenomen olarak anlaşılmıştır. Almanya’dan doğan kültür milliyetçiliğinin ideolojik temellerini Gottfried von Herder (1744-1803) hazırlamıştır. Herder ve izleyicileri, farklı her halkın ortak “halk ruhu”nu (*Volkgeist*)

⁸ Tanilli , age, s. 88.

⁹ Serif Mardin, “Tanzimattan Sonra Asiri Batılılaşma”, **Türkiye: Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Coğrafya Enst. Yayını, İstanbul, 1971, s.197.

korudukları ölçüde siyasal milliyetçiliğe geçilebileceği fikrini yerleştirdiler. Böylelikle 19. yüzyılın Alman romantizmi içinde, her “halkın” kendi ulusal birliğini oluşturmaya gerektiği fikri de geçerlilik kazanmış oldu. Herder, düşünce ve dilin birbirinden ayrılmaz olduğunu, bir halkın düşünce ve kültürüne sadece dil yoluyla nüfuz edilebileceğini savunmuştur. Herder’e göre, farklı diller farklı düşünme ve hissetme tarzlarına, farklı düşünce ve duygulara karşılık gelir.¹⁰

Bu düşüncelerin Hegel’de (1770-1831), Fichte’de (1762-1814), von Humboldt’da (1767-1835) ve Schleiermacher’de (1768-1834) güçlendiği görülür. Hegel kendine özgü diyalektikinde *devlet*’i, *dünya tininin* yeryüzündeki somutlaşması şeklinde göstererek hedefi belirler. Hegel’in devlet anlayışı, tarih anlayışından çıkar. Hegel’e göre devlet, tarihsel yaşamın yalnızca bir parçası, özel bir alanı değil ama özü, asıl nüvesidir.¹¹ Almanlar için gerekli olan, mozaik devletçiler örgüsünü bir devletin çatısı altında birleştirerek, *mutlak geist*’in yeryüzündeki aksini meydana getirmektir. Fichte, *Alman Ulusuna Seslenişler* (1808) adlı eserinde ulusu, “dilleri dış etkilere maruz bulunan ve birlikte yaşayan insanlar” olarak tanımlar; Schleiermacher de anadilin insanda kesin olarak kökleştığını, sonradan öğrenilen dillerin bu köklesmeyi zedelemeyeceğini söyler. O’na göre her dil özel bir düşünme biçimini ifade eder ve bu özel biçimde söylenen şeyler, başka dillerde asla aynı anlama gelmez; dil de, aynı devlet ve kilise gibi, ortak yaşamın bir görüntüsüdür ve bu ortak yaşamın içinde gelişerek ortak dil kurumunu yaratır. Von

¹⁰ Ahmet Cevizci, **Felsefe Sözlüğü**, 4. Basım, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2000, s.447.

¹¹ Ernst Cassirer, **Devlet Efsanesi**, çev. Necla Arat, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984, s. 266.

Humboldt'a göre de, uluslari ayirt eden fenomen dildir. Ayrica uluslar da dile “ulusal bir form” verirler. Uluslar karakterlerini dilleriyle belli ederler.¹²

Bu romantik yönelim, feodal prenslikler halinde parçali olan Almanya'yi dil esasi üzerinde yeniden “mutlak iyi” bir *devlet*'in çatisi altında birleştirmek içindir. 19. yüzyilin Alman tarihi bu çabanin siyasal gelismelerini gösterir. Bu akimin ilk hedefi “Alman kültürünün ulus-devletini” kurmakti.

Dogu Avrupa ve Balkanlar'in 19. yüzyil tarihi daha farkli bir milliyetçiligi isaret eder. Bati Avrupa'nin aksine burada “emperyal” devletlerin egemenligi altındaki halklardan bahsedilebilir. Bu nedenle buralarda zuhur eden kültür milliyetçiligi daha çok dis etkilidir ve zayıf burjuvazinin bu akimlarda etkinligi sinirli kalmistir. Bu yüzden, özellikle Almanya'dan ve Rusya'dan etkilenmis olan Dogu Avrupalı ve Balkanlı aydinlar, olusmus bir ulus bütününün bagimsizlik mücadelesine girmekten önce, bir ulus *bilincini* bütün halka siringa etmeyi amaçlayan bir “Halka Dogru” hareketi içine girmis; bunu yaparken de kendi halklarinin ulusal kimligini (*Volkgeist*) kesfetmeye çalışmislardir. Dogu Avrupa ve Balkanlarda burjuvazinin güçlü oldugu ve bu yüzden burjuvazinin ulusal hareketlere öncülük ettigi yerler Çekoslovakya, Yunanistan ve kismen de Bulgaristan olmustur. Bunun disinda hareketler, çok genel olarak, ulus kimliginin halka tasinmasi seklinde olmus ve bunun ardindan ulusal bagimsizlik için mücadele edilmistir.¹³

¹² Bedia Akarsu, **Wilhelm von Humbolt'da Dil-Kültür Bağlantisi**, Remzi Kitabevi, Istanbul, 1984, s.50.

¹³ Suavi Aydin, **Modernlesme ve Milliyetçilik**, Gündogan Yayıncılık, Istanbul, 2000, s. 78.

Bu örneklerin disinda, temelleri 19. yüzyilda sarkan iki ayri tip milliyetçiliginin dalgasi daha göze çarpar. Bu ikisinin ortak niteligi, Islami modernizmden kaynaklanmis olmalaridir. Birinci tip Osmanli Devleti'nin Müslüman teb'asi içinden çıkan milliyetçilik akimlaridir ki, Osmanli irredentizminin ve Islamciligin iflasindan sonra gerçek siyasal rolünü üstlenebilmiştir. Arnavut, Arap ve Türk milliyetçiligi seklinde görülen bu tipte, ayirici özelligi olan hareket Arap milliyetçiligidir. Islami modernizmle beslenmesine karsin, hareketin kökeni Hirstiyan Arap burjuvazisinin desteklediği düşünce akimlaridir; fakat Arapların çoğunluğunun Müslüman olması ve bu toplumun ticari siniflarinin yeterince gelismemis olusu, Hirstiyan Arapların önder rolünü sinirlamis; böylece Arap irredentizmi zaman içinde laik izleginden siyrilerek Islami bir renge bürünmüştür. Türkler içinde de Osmanlilikten umulan yararın suya düşmesi milliyetçiligi güçlendirici bir dinamiktir. İkinci tip, Hirstiyan devletlerin teb'asi bulunan Müslümanlar arasında canlanmıştır. Bunun en güzel örnekleri Ingiliz egemenligindeki Misir'in canlı iktisadi ve düşünsel hayatının öncülüğünü üstlendiği Misir-Arap milliyetçiligi ile Rusya teb'asi bulunan Volga Tatarlarının öncülük ettiği Pantürkist harekettir.¹⁴

Ulus kavramini tarihsel olarak ele aldığımızda karsimiza çıkan sonuç, hiçbir ulusun aynı kosullarda ortaya çıkmadığıdır. Bununla beraber, asagi yukari her yanda, ulusal bilincin gelisip yayılması, halkın büyük katılımı ile iç içe olmuştur. Ulusal imgelemin gücü, halkı, bir tasarı üretebilecek yurttaşların siyasal topluluğu haline getirdiği anda başlamıştır.

¹⁴ Aydın, s.78.

1/2- ULUS-MILLET

Ulus kavraminin tam olarak açıklanması konusunda kesin bir dünsel birlikten söz edilemez. Ulus kavramı içeriği üzerinde sürekli tartışılan bir kavram olmuştur. Çağdas anlamında ulus düşüncesi her şeyden önce, aynı yasalara bağlı olarak yaşamak isteklerini belirten ve sözleşme bağlarıyla birlikte olan insanlar birliğini belirtir.¹⁵

Ulus yapılan tüm farklı tanımların dışında öncelikle ortak bağları olan insan topluluğudur. Millet kelimesi günümüzde Fransızca nation kelimesi karşılığı kullanılmaktadır. Kelimenin kökeni latince 'nation' dan gelmektedir. Kelime anlamı aynı kökten aynı soydan gelen insan topluluğu demektir.

“Ulus” kavramı, dördü içsel, biri dissal olmak üzere beş temel unsura sahiptir. İçsel unsurlar “ulus” kavramı kurgulanırken doğrudan bu kavramın bünyesinde yer aldığı düşünülen unsurlardır. Dissal unsur ise, “ulus”u negatif bir biçimde, “ulus”un neyi bünyesine almayacağını ortaya koyarak belirleyen unsurdur. Bu çerçevede, ulusun içsel unsurları dil, din, soy ile kültür ve tarih birliği, dissal unsur ise düşman imajidir.¹⁶

¹⁵ **Siyaset Felsefesi Sözlüğü**, yayına hazırlayanlar: Philippe Raynaud ve Stephane Rials,(der.) çev. ; İsmail Yergüz- Necmettin Kamil Sevil, Emel Ergun- H.Dilli; İletişim yay. İstanbul 2003 s. 929.

¹⁶ Ozan Erözden, **Ulus Devlet**, Dost Kitabevi, Ankara, 1997, s.106.

Ulus günümüzde bir anlamda modern toplumların kendi varlıklarını mesruyetlerini ve vatandaşlık ilişkilerini dayandırdıkları kültürel ve toplumsal bir birliğe gönderme yapan bir kavramdır.¹⁷

Bununla birlikte Ulus,¹⁸ “toplum” ve “devlet”le birlikte ülkeyi oluşturan temel unsurlardan birisi olup,¹⁹ toplumsal düzen ve dayanışmanın mesruluğu açısından temel çıkış noktasıdır.²⁰

“Millet demek, bir veya birkaç temel vasıf etrafında birleşmiş olan insan kütlesidir. Bu temel vasıfların baslıcalarını da sayabiliriz: Soy birliği, kültür birliği, vatan birliği, dil birliği, din birliği, tabiiyet birliği, ülkü birliği, tarih, menfaat, gelenek, örf, fikir, his, ümit, ahlak, hatıra birliği”...²¹

“Millet, muayyen bir dili konuşan, aynı örf ve adetlere, aynı milli seciyeye, müsterek tarihe, müsterek milli emellere malik olan fert ve ailelerden tereküp eden bir insan kütlesidir.”²²

¹⁷ **Antropoloji Sözlüğü**, Yay. Haz. Kudret Emiroğlu- Suavi Aydın, (der.) Bilim ve Sanat Yay. Ankara 2003, s. 842.

¹⁸ “... modern dünyada tipki kadının ya da erkeğin bir cinsiyete ‘sahip olması’ gibi, herkes bir milliyete ‘sahip olabilir, olmalıdır ve olacaktır’ ...”; Benedict Anderson, **Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**, Metis Yayınları, İstanbul, 1995, s.19.

¹⁹ Michel Wieviorka, “Avrupa’da Irkçılık: Birlik ve Farklılık”, **İrkçilik, Modernite ve Kimlik**, Yay. Haz.: Ali Rattansi ve Sallie Westwood,çev.: Sevdâ Akyüz, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997, s.229.

²⁰ D. Anthony Smith, **Millî Kimlik**, Çev.: Bahadır Sina Sener, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.35.

²¹ Sükrü Kaya Seferoğlu ve Hayri Basbağ, **Millet ve Millî Birlik Bilinci**, Ankara 1985. s.1.

²² Sadri Maksudi Arsal, **Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları**, Çeltüt Basımevi, İstanbul 1955, s.18-19.

Yukarıda değinildiği gibi, “soy, ırk” kavramları, biyolojik anlamda insanın kökenini belirlerken; dil, din, tarih, gelenek, örf, his, ahlak, v.b.” kavramları, “kültür” kavramının unsurlarıdır. “Vatan, yurt, tabiiyet, v.b.” kavramları, “coğrafya” kavramına bağlıdır. “ülkü, menfaat, ümit, emel, v.b.” kavramları geleceğe ilişkindir ve insan düşüncesine bağlıdır.

Gerek “ırk”, gerek “kültür” ve gerekse “etniklik” kavramları, insanın ortak kimlik özelliklerini açıklamaktadır. Bu noktada su sorun kendini göstermektedir; tüm bunlar edilgen yani pasif unsurlardır. İnsanın kendini ve diğerlerini, bu özelliklere göre bir ayırtırmaya tabi tutması; başka bir deyişle, iradenin katılması ulus kavramını ortaya çıkarmıştır. Bunun anlamı sudur; neyi dayanarak alırsa alsın, insan, yeterli uzunlukta tarihi bir geçmişe ve büyüklüğe sahip bir milletin parçası olduğuna inaniyorsa, ona uygun davranışlar sergiliyorsa ve o milletin diğer kişilerce de kabul görüyorsa o insan o milletin bir parçasıdır. Bu insanların oluşturduğu topluluk da, ulustur.

Ulus temelli ortak kimliği tanımlayan bir çalışmada;

“1. Tarihi bir toprak/ülke ya da yurt

2. Ortak mitler ve tarihi bellek

3. Ortak bir kitlesel kamu kültürü

4. Topluluğun bütün fertleri için geçerli ortak yasal hak ve görevler

5. Topluluk fertlerinin ülke üzerinde serbest hareket imkanına sahip oldukları ortak bir ekonomi”²³

“milli kimlik”in temel özellikleri olarak sayılmış ve “millet”;

²³ Smith, age s.31-32.

“...tarihi bir topragi/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi bellegi, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylasan bir insan toplulugunun adi...”²⁴

olarak tanımlanırken, diğer bir çalışmada da, “ulus” oluşumunun koşulları olarak;

“ I- Aynı hakimiyete, aynı hukuka tabilik,

II- Nüfus kalabaligi,

III- Saha birliği,

IV- Kavim=milletin tesekkülü için birlesmis zümrelerin aynı sahada uzun zaman müstakil kalabilmeleri,

V- Lisan birliği,

VI- Örf ve adetlerin birlesmesi,

VII- Dini inançlar,

VIII- Milli seciyenin yaratılması,

IX- Irki maya.”²⁵

gösterilmiştir.

Daha genel bir tanımlama olarak “ortak kültür”, “örtak geçmiş” ve “birlikte bulunma arzusu”, “millet”i oluşturan temel alt unsurlar olarak değerlendirilebilir.²⁶

Buraya kadar belirtilenler, “tarih” kavramını içermektedir. Bu yaklaşımlar, yakın geçmişin ve günümüzün siyasi ortamında ortaya çıkan yeni “millet/ulus”

²⁴ Smith, a.e.,s.32.

²⁵ Arsal, age s.58-68.

²⁶ Qyvind Qsterud, “Ulusçuluk ve Göreceli Geri Kalmışlık”, **Bildiriler ve Tartışmalar Türkiye İş Bankası Uluslararası Atatürk Sempozyumu (17-22 Mayıs 1981)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983, s.221.

tanımlamaları karşısında “tarihsel millet” kavramını oluşturmaktadır. “tarihsel millet”²⁷ kavramının “hakiki/gerçek millet”²⁸ tanımlamaları ile de karşılaştığı görülmektedir.

Bu durumda “millet” için:

1. “Tarihsel millet”,²⁹
2. “Siyasal millet” sınıflandırması yapılabilir.

“Siyasal millet” kavramına geçmeden önce belirtilmelidir ki, “siyasal millet”i “tarihsel millet”ten ayıran asıl nokta, tarihsel milletlerin geçmisten bu yana var olduğu ve tartışmasız kabul edildiği; siyasal milletlerin ortaya çıkışlarının ise yakın geçmişe ve günümüze denk düşmesidir.

“dünya sisteminin siyasi yapılanmasından...” doğduğu,³⁰ *“... bir devletin fîli yada muhtemel sınırlarına her nasılsa bağlı olan toplumsal-siyasal bir kategori olduğu”*³¹ ve *“Bugün bütün devletler resmi olarak “millet”tir...”*³² yaklaşımlarında “millet”, devlete bağlanmış bir kavram durumundadır.³³ Bu noktada, “millet” kavramının siyasallaşması görülebilir.

“Tarihsel millet” kavramı reddedilemez bir gerçek olarak yerini korurken, günümüz “millet” anlayışına temel olan “millet” kavramı, “siyasal millet”tir.³⁴

²⁷ Balibar, Etienne ve Immanuel Wallerstein, *age*, s.88-142.

²⁸ Smith, *age*, s.32.

²⁹ Hobsbawn, *age*, s.95/164.

³⁰ Balibar, Etienne ve Immanuel Wallerstein, *age*, s.102.

³¹ Balibar... s.98.

³² Hobsbawn, *age*, s.192.

³³ Edward Hallet Carr, **Milliyetçilik ve Sonrası**, Çev.: Osman Akinhay, İstanbul 1993, s.12.

³⁴ Arsal, *age*, s.108.

Bir taraftan “milletlerin”, “tarih kadar eski”³⁵ olduğu ileri sürülürken; diğer taraftan böyle olmadığı, XVIII. yüzyıldan daha geriye gitmeyeceği öne sürülmektedir.³⁶ Bu tartışma, “tarihsel ulus ” ve “siyasal ulus” tartışmasıdır.

“Siyasal” anlamda “millet”, su veya bu şekilde oluşmuş devletlerin kendilerini mesrulasştırma³⁷ ve idame³⁸ aracı, dünya üzerindeki siyasi güç savaşının aracı olarak “millet oluşturma”nın dayanağı veya mesrulasştırılmak istenen kimlik tanımlamalarının aracı durumundadır.³⁹

Bu konuda bir sonraki kısımda incelenecek “milliyetçilik” bağlamında, “millet”in “milliyetçilik”ten önce mi, yoksa sonra mı oluştuğu da tartışılmaktadır.⁴⁰

Özellikle iki Dünya Savaşı ve sonlarında çizilen devlet sınırlarının şekillenmesiyle ortaya çıkan devletler için “millet”, o devletin mesrulasştırmasını⁴¹ sağlayacak temel bir dayanak olmuştur.⁴² Avrupa devletleri bunun güzel örnekleridir.

Ayrıca belirtilmesi gerekir ki, “etniklik” konusunda da değinildiği gibi, “siyasal etniklik” olarak da tanımlanabilecek bir “ön-millet”⁴³ kavramı ileri

³⁵ Hobsbawn, age s.17.

³⁶ Hobsbawn, a.e ,s.17.

³⁷ Smith, age,s.33.

³⁸ “Dogallikle devletler, “millet” imajı ile mirasını yaymak, “millet”e bağlılık duygusunu asılmak ve herkesi (genellikle bu amaçla “gelenekler icat ederek”, hatta milletler icat ederek” ülkeye ve bayrağı bağlamak üzere...”, Hobsbawn, age, s.115.

³⁹ Hobsbawn, s.36.

⁴⁰ Bu yaklaşımları ele alan bir çalışma için bkz.; Umut Özkirimli, **Milliyetçilik Kuramları Elestirel Bir Bakış**, Sarmal Yay. İstanbul, 1999.

⁴¹ Montserrat, Guibernau, **20. yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler**, çev.: Nese Nur Domaniç, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997, s.184.

⁴² Montserrat, Guibernau, age, s.100.

⁴³ Montserrat, Guibernau, age.,s.85.

sürülmektedir. Bu kavram, “millet” oluşturma sürecinin ve çabasının bir ürünüdür ve “ön-milliyetçilik” kavramına dayanak olarak ortaya atılmış siyasal bir kavramdır.

Ulusun her iki tanımlamasından da unsurlar içeren⁴⁴ ve kavramın Türklerdeki içerigini önemli ölçüde etkilemiş olan Ziya Gökalp’ın yaklaşımına bakılacak olunursa:

“Irki esas alan Türkçülere göre millet, ırk demektir... Kavmi Türkçüler de, milleti kavim ile karıştırırlar... Coğrafi Türkçülere göre, millet, aynı ülkede oturan halkların toplamı demektir... Osmanlılar’a göre, millet, Osmanlı İmparatorluğu’nda bulunan vatandaşları içine alır... İslam Birliği taraftarlarına göre, millet, bütün Müslümanların toplamı demektir... Fertçiler’e göre, millet, bir adamın kendisini ait hissettiği herhangi bir toplumdur...

... Bu açıklamalardan anlaşıldı ki, millet, ne irkin, ne kavmin, ne coğrafyanın, ne politikanın, ne de iradenin belirlediği topluluk değildir. Millet, dilce, dince, ahlakça ve güzellik duygusu bakımından ortak olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden oluşan bir topluluktur...⁴⁵

“... aynı dili konuşan, aynı eğitimi gören ve dinsel, ahlaki ve bedii ülkülerinde birleşen ya da daha kısa bir ifade ile müşterek bir kültür ve dine sahip insanların oluşturduğu topluluktur.”⁴⁶

Ifadelerinden, “millet” kavramını her kişinin farklı açıdan aldığı düşüncesini tasıdığı ve kendisinin de kültür açısından algıladığı sonucu çıkarılabilir. Gökalp,

⁴⁴ Ziya Gökalp, “Millet Nedir?”, **Türk Kültür Dergisi**, C.XIX/S.219, (Mart-Nisan 1981), s.225-228.

⁴⁵ Gökalp, age s.21-28.

⁴⁶ Heyd Uriel, **Türk Ulusçuluğunun Temelleri**, Çev.: Kadir Günay, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979, s. 69.

toplumların tarih sürecinde üç asamadan geçerek millet haline geldiklerini düşünür. Bunlar “kavim”, “ümme” ve “ulus”tur.⁴⁷

“... Belki ilk basında Arami kaynaklı olan, Arapça Milla’dan gelen millet sözcüğü, Kuran’da din anlamıyla kullanılır. Daha sonra dini cemaati, özellikle İslam ümmetini ifade edecek şekilde genişledi.”⁴⁸

Yani “ulus”, ona göre en gelişmiş toplumdur ve toplumsal gelişmenin zirvesidir.⁴⁹

“Tarihsel millet”lere dayanmayan devletler, kendilerine mesruiyet zemini olarak “millet” kavramını kullanmış, yani “milliyetçilik” ile, yepyeni bir “millet” kavramı ortaya çıkarmışlardır: “siyasal millet”. Burada; “milliyetçilik”, kendi “millet” kavramını yaratmış denilebilir.

Renan, 1882 yılında verdiği “Bir millet nedir?” adlı konferansta ulusun bireyleri arasındaki “birlikte yaşama” duygusuna, bir ortak kültüre, bir ruh birliğine dayandığını belirtmiştir.⁵⁰

Bu açılımların yanında ulus tarihsel olarak bir araya gelmiş bir insan topluluğudur. Her şeyden önce ortak maddi yaşayış şartlarıyla yani ortak toprak ve ekonomik yaşayışla; ulusun kültürel spesifiklerinde kendisini gösteren, dil psikolojik yapı ve hatta ulusal karaktere ait bazı özelliklerin ortaklaşmasıyla ayırt edilir.⁵¹

⁴⁷ Barlas Tolun, **Toplum Bilimlerine Giriş**, G.Ü. Yayınları, Ankara, 1985, s.113.

⁴⁸ Bernard Lewis, **Modern Türkiye’nin Doğusu**, Çev.: Metin Kiratlı, TTK Yay., Ankara, 1991, s.333.

⁴⁹ Uriel, age, s.70-72.

⁵⁰ Ahmet Mumcu/ Ya zi Kurulu, **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, 2**, YÖK Yayınları, Ankara, 1986, s 47- 48.

⁵¹ M. Rosenthal , P Yudin, **Felsefe Sözlüğü**, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1997, s, 507.

Ulusal kimlikte *biz* farklı kökleri olan *ötekilere* karşı tanımlanmıştır. *Farklılık*, ortak bir kültür, somut bir toprağa bağlılık ve bir topluluk oluşturma bilincinden kaynaklanır. Bu unsurlar, o toplumun üyeleri ile *yabancılar*, *ötekiler* ve *farklı olan* arasındaki ayrıma yol açar.⁵²

Atatürk'ün Medeni Bilgiler adlı kitapta yaptığı ulusu oluşturan unsurlar şöyledir:

"Türk milletinin teessüsünde müessir olduğu görülen tabî ve tarihî vâkialar şunlardır:

- a) Siyasî varlıkta birlik
- b) Dil birliği
- c) Yurt birliği
- d) Irk ve mense birliği
- e) Tarihî karabet
- f) Ahlâkî karabet."⁵³

Ziya Gökalp ise "millet kendine mahsus bir kültüre malik olan zümre" demektir".Gökalp, ulusun irka kavme coğrafyaya, siyasete ve iradeye bağlı olmadığını belirterek şöyle bir tanımlama yapmaktadır: Ulus; dil, din, ahlak ve bütün güzel sanatlar bakımından ortak olan yani aynı eğitimi almış bulunan kişilerden oluşan bir topluluktur."⁵⁴

⁵² Guibernau, Montserrat, age, s.127.

⁵³ Afet Inan, **Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, TTK Basımevi, Ankara, 1988, s.22.

⁵⁴ Gökalp, age, s.27.

Hilmi Ziya Ülken de millet olgusunun tarihselliği üzerinde durarak “millet bütün unsurlarıyla birlikte, tarihi oluşumun ortaya koyduğu tarihi bir gerçektir” demektedir.⁵⁵

Genel bir ulus kavramının yetersiz kalıp, “her devlete bir ulus” gereksiniminin ortaya çıkmasıyla birlikte, “ulus”, yine soyut bir kavram olarak, tikel boyuta oturur. Artık “ulus” kavramının edinmesi gereken unsurlar iki yönlü bir etki gösterecek biçimde belirlenecektir. Bu unsurlar bir yandan, içe yönelik olarak, türdeşliği sağlayacak nitelikte olmalı, diğer yandan da, dışarıya karşı, farklılığı ortaya çıkarabilmelidir. Daha başka bir deyişle, mevcut gerçeklikle uyumunu sağlayabilmek için, farklı olarak nitelendirilen bireyler arasındaki iktidar ilişkisini kurarken, türdeş olarak nitelendirilen yine aynı bireyler arasındaki birliktelik bağını yaratabilecek bir içerige sahip bir ulus kavramına gereksinim duyulmaktadır. Bu içerikle yeniden kurgulanacak olan ulusun fikir babalığını ulusçuluk akimi yapacaktır. İçerigi ulusçuluk akimi tarafından belirlenecek ulus kavramını “halk”a benimsetmek, “halk”i ulus olduğuna inandırmak ise devlete, kendini ulus-devlet olarak tanımlayan devlete düşecektir.

⁵⁵ Hilmi Ziya Ülken, **Millet ve Tarih Suuru**, İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1948, s 203.

1/3- ULUSÇULUK

1880-1914 arası milliyetçiliğin konumu, Fransız devriminin ardından, liberal çağdaki milliyetçilikten farklı olarak, milliyetçiliğin ve ulus kavramlarının biçim değiştirmesi açısından önemlidir. Fransız devriminin ardından, yeterli derecede büyük, yasayabilir olarak ele alınan topluluklar, ulus olarak kabul edilebiliyorlardı.

Milliyetçiliğin bir duygu olarak daha önce, ortaçağın ikinci yarısında ortaya çıktığı üzerinde duran görüşe göre aynı krallıklar içinde yaşamaya başlayan aynı dili konuşmaya başlayan insanların stratejik ve belirli sınırlar içinde toplanması ile birleşme sağlanmıştır.

Bu, üzerinde oldukça tartışmaya açık bir görüştür. Çünkü çoğunlukla bu dönemin, milliyetçiliğin değil milletlerin oluşma aşaması olduğu üzerinde durulmalıdır.

Milliyetçilik ise bir duygu, düşünüş ve hareket edis biçimi olarak 18. yüzyıl sonu Batı Avrupası'nda ortaya çıktı. Tarihsel koşulların getirdiği toplumsal ilerleme, devrimler, oluşan yeni sosyoekonomik düzenle birlikte onun toplumsal örgütlenme biçimi olan milleti de ortaya çıkardı. Bu yapının ulusal boyutlara ulaşması ve devletleşmesi sonucu milliyetçilik akımı kendisini göstermiştir. Ulusçu fikirlerin taşıyıcısı, yeni bir girişimci orta sınıf olan burjuva sınıfı idi ve gerek İngiliz gerek Fransız ulusçuluğunda orta sınıf önemli bir etkide bulunmuştur. Ticari hayatın yükselişiyle birlikte ulusçuluğun etkisini artırması birlikte ilerleyen süreçler

olmuştur. Ticaret yapan yeni girişimci sınıfın ideolojisi ile vatansever ideoloji iç içe geçmiştir.⁵⁶

Avrupa'da bu girişimci sınıfların kilise karşısında etkisini artıran etken merkezi monarkların gücünü artırması olmuştur. Bunlar artan etkileri sayesinde iktidarlara ele geçirmeye başlamışlardır. Merkezi monarkların iktidarı altında ticaret serbestisine kavuşan yeni girişimci sınıflar kiliseye karşı da tavır almaya başladılar. Böylelikle bu dönemin temel değerleri özgürlük ve mülkiyet değerleri olarak ortaya çıkmıştır. Aslında bu durum bir bakıma ulusçu ideolojiyle çelişiyordu. Çünkü burjuva sınıfını kişisel haklarının gelişmesi milliyetçiliğin gelişmesine engeldi. Dönemin bireyci yükselişine karşı milliyetçilikte toplumsala bir vurgu vardı. Fakat burjuva sınıfını gelişmesinin belli bir aşamasında kapitalist üretimin kendini en iyi şekilde idame ettirmesi tüm toplumu bir arada tutabilecek bir ideolojik formasyonla mümkündü. Burada ulusçuluk bu derde çare olmuştur. Aydınlanma çağıyla birlikte bu süreç daha da hızlanmıştır.⁵⁷

Milliyetçiliğin 18. yy'dan itibaren ortaya çıkışının kökeninde burjuva demokratik devrimler vardır. Bu hareket klasik anlamda ulus devletlerin kuruluş sürecini hızlandıran bir rol oynamıştır. 2. Cihan Harbinden sonra Üçüncü Dünya diye tabir edilen ülkelerde sömürgecilğe karşı milliyetçilik hareketleri başlamış dönemin siyasal sürecine damgasını vuran bir özellik kazanmıştır.⁵⁸

⁵⁶ Baskın Oran, **Az Gelişmiş Ülke Milliyetçiliği: Kara Afrika Modeli**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1977, s. 20.

⁵⁷ Oran, Atatürk Milliyetçiliği, s.33-34.

⁵⁸ Sadi İrmak, "Atatürkçülüğün İlkeleri, İnkılaplarının Temel Fikirleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C: 5, Ankara, 1989, s. 507, ayrıca bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Baskın Oran, **Az Gelişmiş Ülke Milliyetçiliği**.

Ulusçuluk ilk ortaya çikis safhasında, yani 18. yy. sonu ile 19. yy. baslarında, devrimci ve dolayısıyla ilerici bir siyasi akimdir. Bu dönemde ulusçuluk kavrayıcı ve bütünleştirici bir içerige sahiptir. Ulusçuluk akimina bagli olarak sekillenen “ulus” kavrami da, “devlet” ve “halk” kavramlariyla es anlamlı olarak düşünölmeye baslamistir. Bu çerçeve içinde somut düzleme inildiginde, hangi toplumların “ulus” sayilmasi gerektiği üç ölçüte göre belirlenmektedir. Bu ölçütlere göre, bir toplumun ulus sayilmasi ve dolayısıyla bagimsiz bir devlet kurma hakkina sahip kabul edilmesi için ilk olarak, ya halen var olan, ya da yakin bir geçmisse kadar uzun bir süre boyunca var olmuş bir devletle tarihi bagi olması; ikinci olarak, uzun bir süreçte olusmuş, yazili kültür birikimi ve yönetim gelenegi bulunun bir seçkinler zümresine sahip olması; son olarak da fetih yetenegini kanitlamis olması gerekmektedir.

İkinci safhada, 19. yüzyilin son çeyregine gelindiginde, ulusçuluk bütünleştirici niteligini yitirerek, tam aksi bir biçimde, dislayıcı ve parçalayıcı bir akim haline gelir. Bu asamada, devlet ya da siyasi yapı yerine dil ve etnik köken unsurlari, ulusçuluk akiminin baslica referans kaynagi haline dönüşmüşlerdir. Bu gelisme sonucunda, ulusçuluk tutucu ve gerici bir siyasi akim haline gelir.

Ulusçuluk son olarak 1920’lerden sonra bir kez daha içerik degistirmiştir. Gerek Birinci, gerek İkinci Dünya Savasi ertesinde yürütölen antiemperyalist bagimsizlik mücadelelerinin dogalari gereği ulusçuluk temasini islemeleri, ilerici kesimlerle ulusçu düşünceyi bir araya getiren bir etken olmuştur.

Günümüzde milliyet duygusu toplumdaki bireylerin ait oldukları milletin bütününe bağlı bütüne tabiyet duyma ve o toplum için birseyler yapabilme biçiminde kendisini göstermektedir. Dünyada toplulukların tarih içinde yer değiştirmeleri, bir topluluğun başka topluluklarla olan etkileşimleri sayesinde günümüzde saf bir ırktan bahsedebilmek mümkün değildir. Bu nedenle dil kültür ve kader birliği gibi unsurlar millet olmada daha ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında din birliği de milletin kültürel birliğinde önemli etkenlerden biridir.

Milletin oluşumunda toplumsal maddi dinamiklerin yanında toplumu birleştiren manevi bağların payı da çok büyüktür. Bu bakımdan millet aynı zamanda manevi bir varlığın karşılığıdır ve bir “ hükmi şahsiyettir”. Millet halinde yaşayan bir topluluğun amacı diğer milletlere karşı ortak menfaatlerini korumak zorunda olmakla beraber, ortak inanışları, hayat tarzını adet, fikir, bilinç ve iradeyi devam ettirmektir.⁵⁹ Bu hedefler milliyetçiliğin düşünsel yapısını oluşturmuş ve toplumların buna güdülenmesini sağlamıştır.

Hans Kohn’ a göre “ ulus olgusu ve ulusçuluk, çağdas toplumların birlik ve beraberliğinin temelinde yatan yetke ve iddialarını mesrulaştıran siyasal bir inançtır. Ulusçuluk halkın ezici çoğunluğunun en yüksek sadakatini, var olan ya da olması arzu edilen ulus devlette odaklaştırır.⁶⁰

⁵⁹ Aydın Taneri, **Türk Devlet Geleneği Dün- Bugün**, Töre - Devlet yay. Ankara. 1981, s.25.

⁶⁰ Sina Aksin, "Türk Ulusçuluğu", **Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi C.8**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s.1941-1943.

Milliyetçilik duygusuna ülkedeki ortak dil, din geçmiş, gelecek ülküsü gibi öğeleri vurgulayarak ulaşılır, ya da başka ulusların üyelerinden kendisini ve akinlarını ayıran öğelere vurgu yaparak ulaşılır.

İnsanlığın bu ortak değerleri yanında ulusu oluşturan bir öğe olarak tutunum duygusu belirleyici bir öneme sahiptir. İnsanlık tarihi boyunca insanlığın en önemli ihtiyaçlarından biri tutunum duygusu olmuştur. Bu duygu onları farklı kavramlara bağlanmasını getirmiştir. Çağlar boyu değişen ve çeşitlenen tutunum kavramları günümüzde kendisini ulusçuluk biçiminde ifade etmektedir.⁶¹

Milliyetçilik ulus olgusunu, hukuksal bir çerçeve içine alarak devlete dönüştürmüştür ve her milletin kendi devletini kurma hakkının olduğu düşüncesini ortaya çıkarmış, daha yaygın bir deyimle ulusların kendi kaderlerini tayin edebilmesi dünyanın gündemine girmiştir.⁶²

Milliyetçilik bir sosyal politika prensibi veya fikir akımı olarak millet gerçeklerinden hareket eder ve milli çıkarları elde etmek amacıyla bir ülke etrafında toplanmayı ifade eder. Çağımızda milliyetçilik insani bir guruba ve bir topluma bağlayan en kuvvetli bir bağdır ve modern toplumun gelişmesinin bir ürünüdür.

Kavramın üzerinde yeterli bir anlaşmanın olmaması bir bakıma Hayes'in açıklamasında gizlidir. Carlton J. H. Hayes'e göre dünyada ne kadar milliyetçilik akımı varsa o kadar milliyetçilik anlayışı vardır. Yani her milliyetçilik akımının kendisine has özellikleri vardır. Milliyetçilik Hayes'e göre kendilerinin aynı milletin

⁶¹ Oran, age, s. 30.

⁶² Murat Sarica, **100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi**, 5. Basım, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1987, s. 84- 108.

üyeyi sayan kisilerin duyduklari bir arada, ayni sinirlar içerisinde, bagimsiz bir hayat sürmek ve teskil ettikleri toplumu yüceltmek istegidir.⁶³

Prof. Sadri Maksudi Arsal ise irkla millet ayrimini önemli görmüştür. Arsal'a göre " milliyeti münhasiran antropolojik manada irk esasina istirak ettirmek ilmi bakimdan dogru degildir. Milletlerin mensei bir taraftan etnolojik manada irki maya ise, diger taraftan tarihi ve sosyolojik amil ve sartlardir.⁶⁴ Arsal kendi eserinde yaptigi millet taniminda da bu ayrimin üzerinde durmustur: " Ulus antropolojik manada irk birligiyle birbirine baglanmis fertlerin mecmuu olmaktan ziyade milli ruh birligi ile müsterek tarih, müsterek kültür, müsterek maseri ruh, milli seciye, lisan, örf ve adet birligi ile birbirine baglanmis insanlar kütesinden ibaret etnolojik ve psikolojik varliktir." ⁶⁵

Degerli tarihçimiz Fuad Köprülü de irk millet ayrimini kavramlari daha berrak bir biçimde anlasilmasi açısından yararli görmüştür. Köprülü, Sevket Süreya'nin görüşlerini paylasmaktadır. " İçtimai ve manevi bir realite olan milliyet ile tesrihi ve zoolojik bir realite olan irk mefhumlari arasindaki derin fark, antropoloji ve sosyoloji alimlerinin bütün gayretlerine ragmen, hala birbirleriyle karistirilmaktadır. Türk milleti yerine Türk irki tabirini kullananlarimiz hala yok degildir. Yine bunun gibi Slav Irki, Cermen irki, Latin irki gibi istilahlara da, yalnız biz de degil garp müelliflerinin yazilarinda da sik sik tesadüf olunur. Halbuki

⁶³ Eroglu, age s.233- 234.

⁶⁴ Eroglu, age s .391.

⁶⁵ Arsal, age, s. 21-22.

antropolojik manasiyla bir Slav, bir Cermen, bir Latin irki mevcut olmadigi ve bu tabirlerin sadece bir dil ailesini ifade ettigi artik bir mütearifedir.”⁶⁶

Milletin nasıl irk kavramından farklı ele alınması gerekiyorsa ümmetten de ayrı ele alınması gerekir. Ümmet aynı dine inanan insanlar topluluğudur. Bir dinin ümmeti olabilmek için o dine inanmak yeter koşuldur. Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya'ya göre “ İslam toplumu millet değildir” , ümmettir ve sadece din bağları ile birbirine bağlıdır. Örnek olarak aynı dine inandıkları halde ortak bir ulus olmayan Türkler, Araplar ve İranlılar gösterilebilir.⁶⁷

Milliyetçilik, tarihsel milliyetçilik, ırkçı milliyetçilik, kültür milliyetçiliği, dilsel-milliyetçilik, etnik-milliyetçilik,⁶⁸ gibi değişik birçok yaklaşımlara sahne olmaktadır. Bu yaklaşımlarda alınan temel, “millet” kavramına yüklenen tanımlamalar söz konusu olmaktadır.

Bazı çalışmalarda, milliyetçilik ve ırkçılığın bir döngü oluşturabileceği, ırkçılığın, milliyetçiliğe zemin oluşturabileceği gibi; milliyetçiliğin de, kati tutum ve irka dayanmakla ırkçılık doğurabileceği öne sürülmektedir.⁶⁹

Tarihsel milliyetçilik, “tarihsel millet” kavramına giren bir tanımlamadır.

Örneğin; “Bir millet siyasi felaketler neticesinde siyasi istiklalini ve devletini kaybetse, millet dağılsa, milletin parçaları birbirinden uzak sahalarda yaşamaya

⁶⁶ M. Fuad Köprülü, “Milliyetçilik ve Irkçılık” *Ülkü*, S: 86 (Nisan 1940), s. 97.

⁶⁷ Osman Güngör Feyzoglu, *Atatürk İlkeleri ve İnkilabımız*, Milli Eğitim, İstanbul 1982, s. 60.

⁶⁸ Michel Wieviorka, “Avrupa’da Irkçılık: Birlik ve Farklılık”, *İrkçilik, Modernite ve Kimlik*, Yay. Haz.: Ali Rattansi ve Sallie Westwood, Türkçesi: Sevda Akyüz, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997 s.10.

⁶⁹ Balibar,...age, s.72-73.

mecbur olsa dahi, milliyet duygusu ile beraber, milli seciye de yasiyor, ölmüyor. Milletler, milliyetlerini ve milli seciyelerini ebediyen muhafaza edebiliyorlar.”⁷⁰ ifadesi, bu anlayisa uymaktadır.

Fakat, ilk olarak 1870 dolaylarında Fransa’da ortaya çıkan günümüz dünyasının yeni milliyetçilik kavrami ise, “siyasal millet” kavrami üzerine oturan “siyasal milliyetçilik”tir. Nasil ki, “tarihsel millet” tanımlamaları yerini “siyasal millet” tanımlamalarına bırakıyorsa; “tarihsel milliyetçilik” de, yerini “siyasal milliyetçilik”e bırakmaktadır. Ancak, “siyasal milliyetçilik” yaklaşimini esas almak, “tarihsel milliyetçilik” kavramini tamamen bir yana bırakmak demek değildir. Kendi “millet” tanımını yaratan “siyasal milliyetçilik” tarihselleşmek zorundadır. Eger tarihi kökler salmaz ise, dayandığı devletin herhangi bir nedenle ortadan kalkmasıyla geçerliliğini yitirecektir. Yani, yarattığı “millet” ya tarihsel özelliğine sahip olmalıdır ya da tarihselleştirilmelidir.⁷¹

1/4- ULUS DEVLET

Ulus devlet kendisinden önce var olan siyasi yapılanmanın kurumları üzerinde yükselmiş, bu kurumların içeriğinin düşünsel ve yapısal sıçramalarla dönüşmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Ulus devlet, iktidarını soyut bir temele oturtmakta, ancak, aynı iktidarı somut bir toprak parçası, yani bir ülke üzerinde uygulamaktadır.

⁷⁰ Arsal, age, s.85.

⁷¹ Hobsbawn, age s.146.

Modern devletin ortaya çikisindaki önemli asamalardan birisi, feodal sadakat baglarinin, yani kisilere yönelik siyasi itaat baglarinin çözümlerek, yerine soyut bir iktidar kaynagina sadakat baginin, yani kurumlara yönelik siyasi itaat baginin yerlesmesidir. Böylelikle iktidarın kaynagi soyut bir temele tasınmis olmakta ve gelecekte ulus kurgusunun bu kaynakta rakipsiz olarak yer almasına yol açılmaktadır.

E.J.Hobsbawm, yeni ortaya çikmaya baslayan ulus devleti şöyle açıklar: “Modern devlet, yönettiği insanların hepsini kucaklayan (tercihen sürekli ve bölünmemiş) bir toprak parçası olarak tanımlanıyor, kendisi gibi diğer toprak parçalarından belirgin sınır çizgileriyle ayrılıyordu. Modern devletin siyasal düzlemde kendi halkı üzerinde, ara yöneticiler ve özerk kuruluşlar sistemine gerek duymayan, doğrudan bir egemenliği ve yönetimi söz konusuydu ve eğer mümkünse, topraklarında yaşayan herkese aynı kurumsal ve idari düzenlemeleri dayatmanın yollarını arıyordu. Kısacası devlet, teritoryal olarak tanımlanan bir halkı yönetiyor ve bunu kendi toprakları üzerinde en yüce milli yönetim temsilcisi olarak sürdürüyordu. Devlet düzenli periyodik nüfus sayımları (ondokuzuncu yüzyıl ortasına kadar genelleşmemişti), kâğıt üzerinde zorunlu olan ilköğretim ve uygulanabildiği yerlerde askere alma aracılığıyla tebasının ve yurttaşlarının tek tek sicilini tutuyordu. Bürokratik kurumlara ve yeterli sayıda polise sahip devletlerde tek tek belgeleme ve sicil tutma sistemi, herkesi özellikle bir yerden başka bir yere tasınıyorsa, egemenlik

ve yönetim aygitiyla daha da dogrudan iliskiyeye geçiriyordu.”⁷² Ulus-devlet ve milliyetçiligin onsekizinci yüzyil sonu Avrupasi’nda yükseldigi ve 1776 Amerikan Devrimi ile 1789 Fransiz devrimine yol açan düşünceleriyle bağlantili oldugu söylenmektedir.

M.Gouibernau, ulus-devletin yükselisini toplumdaki güç iliskilerinin çok boyutlu degisim sürecinin ürünü oldugunu düşünmektedir. Ona göre, bölgesel birimlerin kendi topraklari içinde ilk kez siddet araçlarının tekelerini almayı basaran bürokratik mutlakiyetçi devletlerce güçlenmesi, hudutların farklı devletleri birbirinden ayıran kesin olarak belirlenmiş sınırlar çizilerek dönüşüme uğraması, burjuvazinin, özellikle Aydınlanma düşüncesinin izleyicisi yeni bir sınıf olarak, ortaya çıkması ve yönetenler ile yönetilenlerin arasındaki ilişkide köklü bir değişimle karakterize edilen, kralların ve egemenlerin yeni rolleri olabilir.⁷³

Ulus ile devlet arasındaki bağlara bakıldığında, genelde, ulusların devletleri yarattığı düşüncesi, kabullenilmektedir. Oysa, İtalya kurulduktan sonra İtalya krallığı parlamentosunun ilk oturumunda konuşan M.d’Azeglio’nun şu sözleri bu bağın sanıldığı gibi olmadığını vurgulamaktadır. “İtalya’yı yarattık, şimdi de İtalyanları yaratmalıyız.” Bu sözleri destekleyen ve teyit eden bir başka vurgu da Polonya’nın kurtarıcısı olarak kabul edilen Albay Pilsudski’den gelmiştir. “Devleti yaratan millet değil, milleti yaratan devlettir.”⁷⁴ Dolayısıyla, ulus kavramı kurgusal olarak

⁷² Hobsbawn, age , s.103.

⁷³ Hobsbawn, age, s.63.

⁷⁴ Hobsbawn, age, s.63.

değerlendirilebilir. E.J.Hobsbawm, milliyetçiliğin tarihini, uluslardan eski görmektedir. Hatta, ulusların insandan söz etmektedir.⁷⁵

Ulus devlet, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, küresel ölçekte yaygınlaşmış bir siyasi yapılanma modelidir. Gerek geçmişte, gerekse günümüzde, siyasi bağımsızlık elde etme amacıyla hareket eden bir çok ulusçu akım, bir ulus devlet kurma hedefine yönelmiştir.

Ulusçuluk daha önce de belirtildiği gibi, ilk olarak 1789 Devrimi ertesinde ortaya çıkmış ve oldukça kısa bir sürede ciddi bir evrim geçirerek günümüzde de halen sahip olduğu içeriğe bürünmüştür. Ulusçuluk ilk olarak, İngiltere ve Fransa örneklerinde gözlemlenebileceği gibi, uzun bir tarihsel süreç içinde oluşmuş bir merkezi devlet yapısı içinde ortaya çıkmıştır. Bu haliyle ulusçuluk, mevcut siyasi yapının çerçevesi içinde kalan bireyler topluluğunu ulus olarak tanımlamaktadır. Daha açık bir deyişle “yurttaş”lardan oluşan “halk” “devlet”le bütünleştirilmekte ve bu “halk”ın insanlığın geri kalanına nazaran bir “ulus” oluşturduğu kabul edilmektedir.

Ulusçuluk bir sonraki asamada, henüz siyasi üst yapısını oluşturamamış “halk”lar arasında yaygınlaşmaya başlamıştır. Egemen/bağımsız bir devlet kuramamış bir çerçevede ulusçuluğun başlıca siyasi hedefi, toplumsal bütünleşmeyi sağlayacak bir siyasi yapılanmanın yaratılmasıdır. Bu çerçeve içinde, kurulması amaçlanan siyasi yapı kendisinden önce mevcut olduğu ve “yabancılar”dan

⁷⁵ Hobsbawm, age, s.63.

farklılaşmış bulunduğu varsayılan bir “halk”i temsil ettiği iddiasıyla mesrulaştırılmaya çalışılmıştır.

Ulusçulugun siyasi portresi genel olarak şöyle özetlenebilir: Siyasi açıdan bağımsız ve egemen bir devlet yapısının bulunduğu ortamlarda, ulusçulugun hedefi, toplumsal türdeşlik adına, ulusu yaratmaktır. Henüz böylesi bir siyasi yapıyı kuramamış toplumlarda ise, ulusçuluk, var olduğu iddia edilen bir ulus adına bağımsız ve egemen bir devlet kurmak ve ardından da, bu devlet bünyesi içinde kendi ulusunu yaratmak amacına yönelmiştir.⁷⁶

Ulus devletin yapısal unsurları, ülkesel bütünlük ve siyasal bütünlük olmak üzere ikiye ayrılabilir. Siyasal bütünlük unsuru, ulusu oluşturan bireylerin yurttaşlık sıfatıyla donatılarak siyasi yapıya dahil edilmesiyle birlikte ulus çerçevesi içinde bütünleştirilmeleri işlemini de kapsamaktadır.

Ulus devletin kurgulanışında ülke, oldukça değer yüklü bir kavram olan “vatan”la eşanlamlıdır. Ulus devlet kurgusu içinde ulus ile ülke, vatan arasında ideolojik bir ilişki yaratılır ve vatan kavramı kurgunun bir parçası olarak bütünün içine yerleştirilir. Sınırlarda bütünün içinde yer alan vatani çevreleyen çizgiler olarak dokunulmazlık ve kutsallık kazanır.⁷⁷

⁷⁶ Ozan Erözden, **Ulus Devlet**, Dost Kitabevi, Ankara, 1997, s. 99.

⁷⁷ Erözden s.117.

Bu çerçevede bütünleşen ülke, vatan ve sınır kavramlarını yeni içerikleriyle toplumsal ölçekte benimsetmek işlemi de çeşitli kanallarla gerçekleştirilir. Bu kanallardan birincisi, mecburi askerlik hizmeti yoluyla, dokunulmaz nitelikte olan sınırların savunulması görevini doğrudan ya da dolaylı olarak tüm “ulus”a yüklemektedir. Bir diğer yöntem ise, “vatan”ı çevreleyen “sınırlar”ın ideolojik içeriğini objektif nitelikte olduğu iddia edilen birtakim unsurlarla takviye etmektir.⁷⁸

Uluslaştırma, üç temel araca başvuruyla gerçekleştirilir. Uluslaştırmada kullanılan bu araçlar: okul (egitim), ordu (zorunlu askerlik), ve sandık (siyasi katılım)dir. Ancak merkezi biçimde saptanan ders programlarına göre yürütülen zorunlu eğitim yoluyla bireylere ulus oluşturma bilincinin asılanması yadsınamaz bir olgu olarak karşımıza çıkar. Uluslaştırma araçlarından bir diğeri olan ordu, okula paralel bir işlev görür. Genelleştirilen ve zorunlu kılınan askerlik hizmeti kanalıyla, bireylerde öncelikle, “vatan” kavramı “ulusal” bir içeriğe büründürülür. Diğer yandan, aynı süreç içinde “vatan” kavramı değer yüklü bir içeriğe kavuşturularak kutsallaştırılır.⁷⁹

Uluslaştırma araçlarından üçüncüsü siyasi katılımıdır. “Ulus”un var olması için gerekli koşullardan birisi, yurttaşların, bireysel çıkarlarının üstünde yer alan ve bireysel çıkarlara üstün gelen bir siyasi alanın var olduğuna dair inançlarıdır. Siyasi katılım kanallarıyla birey, bu “ulusal” alana dahil edilmekte, bu alanın varlığı

⁷⁸ Ayferi Göze, **Devletin Ülke Unsuru**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1959, s. 22-23.

⁷⁹ Erözden, age, s. 125.

düşüncesini içselleştirilmesi sağlanmaktadır. Siyasi katılımın bir diğer yönü bireylerde ortak bir siyasi kültür olusturmasıdır.⁸⁰

Ulus devlete geçişle birlikte, “yeni insan, yeni toplum” ihtiyacının yönlendirdiği otorite, en küçük birime, yani yurttasa aynı ulusal kimliği benimsetmek suretiyle bütünlüğü (uluslaşmayı) elde etmeyi hedefler.

1/ 5- IRK, IRKÇILIK VE SOSYAL DARWINİZM

İrk kavramı kimi düşünürlerce şöyle açıklanmaktadır:

“İrk nedir? İrk, ne kültürel, ne etnik, ne de lengüistik bir kavramdır. Bu terimin tek geçerli tanımı ancak biyolojik anlamda yapılabilir. İrk; belli bir bölgede yaşayan, bazı kalıtsal karakterlerin belirlenmesinden sorumlu genlere aşağı yukarı eşite sıklıkta sahip bulunan bireylerin oluşturduğu bir birimdir”⁸¹

“1. Kalıtsal olarak belli, ortak fiziksel ve fizyolojik özelliklere sahip insanlar topluluğu. 2. biy. Bir canlı türünde aynı karakteri taşıyan canlıların oluşturduğu bölüm.”⁸²

⁸⁰ Ayferi Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1993, s. 78.

⁸¹ Metin Özbek, **İnsan ve İrk**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1979, s. 43.

⁸² **Türkçe Sözlük**, C.I-II, A.K.D.T.Y.K. Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul, 1992, s. 663.

“(Os. Nesil, Nevi, Mevrit, Ceyil, Taife, Züriyet, Cins, Sülale; Fr. , Ing. Race, Al. Rasse, It. Razza) İnsan türünün soydangelimle gerçekleşmiş yaşam bilimsel çeşitlenmelerinden her biri... Bitki, hayvan ve insan türlerinde çeşitli ırk ayrımları yapılmıştır. İnsanlardaki ırk ayrımı deri rengi, saç, kafatası, burun ve boy ölçütüne göredir. Terim olarak halk ve ulus kavramlarıyla karıştırılmamalıdır. Bilimsel açıdan dünyada katisiksiz bir ırk yoktur, soydangelimle kusaklardan kusaklara geçen irksal özelliklerin de çevre ve yasama koşullarından oluştuğu kesindir. Klasik ayırım; Ak ırk (Avrupalı), Kara ırk (Afrikalı), Sarı ırk (Asyalı) ve Kızılderili (Amerikalı) olarak saptanmıştır... Bütün bu ırklar uygun tarihsel gelişme koşulları içinde, uygarlıklar kurmuşlardır... Bundan başka bir ulus çoğunlukla çeşitli ırklardan oluştuğu gibi bireyleri aynı ırktan olan çeşitli uluslar da vardır. İrkle dil arasında içten bir bağlılık bulunmamaktadır, aynı ırktan olup da başka diller konuşanlar bulunduğu gibi başka ırktan olup da aynı dili konuşanlar da vardır...”⁸³

İrk olgusu ulus kavramının ortaya çıktığı sanayi devriminden önce de vardı. İrkin bilimsel anlamı öncelikle sosyal yapının devamında kendisini göstermektedir. İrk bu açıdan öncelikle biyolojik, antropolojik bir kavramdır. İrk ortak özellikleri olduğu varsayılan toplumların oluşturduğu aileye tekabül eder.⁸⁴

Bilindiği gibi insanlığın kökenlerine ilişkin bilimsel bulgularda henüz bir kesinlik yoktur. Antropolojik açıdan nereden geldik nereye gidiyoruz sorusu hala güncelliğini korumaktadır. İrk kavramının tartışmalı bir kavram olması öncelikle buradan ileri gelir.

⁸³ Orhan Hançerlioğlu, **Felsefe Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996, s. 169.

⁸⁴ Afsar Timuçin, **Felsefe Sözlüğü**, BDS Yayınları, İstanbul, 1994, s. 131.

Etnoloji Sözlüğü irki kalıtsal karakterleriyle birlik gösteren insanların olusturduğu doğal gruplar olarak tanımlamaktadır. Burada ırk tanımı için baslıca dört karakter esas alınır: Anatomik, fizyolojik, psikolojik ve patolojik karakterler. ırk tanımlarını veren değerlendirmeler içinde burada üzerinde durulan değerlendirme görece diğerlerine oranla daha nesnel ve açıklayıcı görünmektedir. ırklar birbirlerinden deri, göz ve saç, saç rengi, boy; bas biçimi ve kan gurubu gibi özelliklerle ayırt edilirler. Günümüzde insanlık ırkları baslıca sarı ırk, beyaz ırk ve kara ırk olarak üçe ayrılmaktadır. Bu insanların tamamı zoolojik sınıflama açısından Homo Sapiens denilen türe girerler. Homo Sapiens dünyanın her yerinde yasayabilen yegane türdür. Bu açılarından bakıldığında ırk terimi siyasal düşünce tarihinin ürünü olan millet ve devlet gibi kavramlarla karıştırılmamalıdır. ırklar Homo Sapiens'in temel bölümleridir ve bu bölümlere has fizik özellikler kalıtım yoluyla kusaktan kusaga aktarılırlar. ırk biyolojik bir kavramdır, çünkü birbiriyle ilgisi olan temel insan gurupları olan ırklar çeşitli fizik özellikleri, bileşimleri yoluyla birbirinde farklıdır. Bu özellikleri belirleyen ise birbirinden farklı gen kompozisyonlarıdır.⁸⁵ Baska bir deyişle, ırk biyolojik kalıtımın sonucu olarak, belli ya da ayırıcı fizik özellikleri kazanmış bulunan insan kümesidir.⁸⁶

Türk dil kurumu tarafından yayınlanan Türkçe sözlükte ırk tanımları şöyle yapılmaktadır:

“ ırk, 1) Soy. 2) İnsan türünün belli baslı ve sürekli çeşitlerinden biri

⁸⁵ Nephân Saran, **Antropoloji**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1989, s. 84.

⁸⁶ Calvin Wells, **İnsan ve Dünyası**, çev. Bozkurt Güvenç, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 33.

Irkçi: Kendi irkini ari, dogustan üstün sayarak baska irklarla karismaktan çekinen ve ulusal birligi dil, gelenek, ülkü gibi ilkelere degil de irk temeline baglamak isteyen (topluluk, kimse), kafatasçi.

Irkçilik: Irkçi görüsü, kafatasçilik.”⁸⁷

Felsefeci Hançerlioglu’na göre irk öncelikle yasambilimsel özellikleri kusaktan kusaga degismeyen kandas birey toplulugudur.⁸⁸

Sevket Süreya Aydemir de yaptigi tanimda irk ile millet ayrimi üzerinde durmaktadır:

“Irk; aslinda, bütün canlı yaratıklar söz konusu olduğu zaman, biyolojik, zoolojik bir anlam tasir. Bu canlı yaratıklar arasında insandan söz edildiği zaman ise irk, daha ziyade antropolojik bir mana alır. Irkin kanunları veraset kanunlarına bağlıdır. Irkin; dil, din, milliyet ve kültürle bu bakımdan bir münasebeti yoktur. Çünkü dil, din, milliyet gibi değerler, sosyal ve kültürel realitelerdir. Kanın değil, kültürün verasetine tabidirler.

Hulâsa irk, bir zoolojik, antropolojik realitedir. Millet anlamı ile tam bir münasebeti yoktur. Halbuki milleti; tarih, dil, gelenek ve diğer kültürel değerler meydana getirir. Bu terkipte kan birliği, safiyetini hiçbir zaman muhafaza edemez. Kültürel faktörlerin arkasında kalır. Kaldı ki bu kültürel ilişkiler de kafi değildir. Çünkü milleti teskil eden toplum için bir de iktisadi mukadderat birliği şarttır. İşte

⁸⁷ **Türkçe sözlük**, 6.Basım, TDK Yay. Ankara 1974, s. 15-19)

⁸⁸ Orhan Hançerlioglu, **Türk Dili Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996, s.433.

vatan, bir iktisadi mukadderat birliği ile yogrulan ve adina millet denilen sosyal, kültürel realiteyi, kendi sınırları içinde yasatan topraktır. Özgür bir vatan topragi üzerinde iktisadi bir is ile mukadderat birliği içinde yasayan, dil, kültür ve tarih birliği realitelerine sahip bir toplumda millet anlami bütün ifadelerini bulur. Irk kaynagi, ancak böyle bir terkibe temel oldugu takdirde bu anlam, bütünüyle meydana gelmiş demektir.”⁸⁹

Irk sorunu bilimsel dogrultuda, milletlerarasi bir kurulus düzeyinde 1951 yilinda ele alınmistir; UNESCO’nun 4 ile 8 Haziran 1951 tarihleri arasında yapılan toplantisi sonucunda dünyaca ünlü fizik antropolog ve biyologların imzasini tasiyan bir bildiri yayinlanmistir. Bildiride yayimlanan ırk tanımlamasına göre; ırklar, belirgin ve aynı zamanda kalıtsal olan, dogal ayıklanma, mutasyon karisma ve izolasyon gibi faktörlerin sonucunda ortaya çıkan bedensel farklılıklarla simgelenen insan topluluklarıdır.⁹⁰

“Irk” kavramı, buraya kadar belirtilen antropolojik anlamında, “biyolojik ırk” olarak ifade edilebilir.

Irk kavramıyla ilgili ilk çalışmalar Darwin’in Evrim Kuramının tarihsel içeriğinin dönüşüme ugramasıyla başlamıştır. İnsanların irki özelliklerinin değişimi konusunda ortaya atılan görüşler kuramın belli ölçülerde değiştirilmesiyle ve biyolojik tezlerin toplum yaşamına uygulanması savunusunu getirdi. Teoriye göre dogada canlıların hayatta kalması ve türlerinin devamını sağlamaları “dogal seçim”

⁸⁹ Sevket Süreya Aydemir, ‘Milletlesmek’, **İleri**, Sayı 7 (Kasım 2001), s, 180.

⁹⁰ Prof. Dr. Metin Özbek. “Irk Kavramı Üzerine” **Bilim ve Ütopya**, S: 98 (Ağustos 2002) .s.16.

yada “varolus savasi” gibi nedenlere dayandırılmaktaydı. Darwin’in teorisini kuramsallaştıranlar bu teorinin biyoloji biliminin ekseninde geçerliliğini savunmuşlardı. Oysa Sanayi Devrimi’nin sonucu olarak gelişen Avrupa ülkelerinin fikir adamları Sosyal Darwinizm denilen kurama ortaya attılar. Bu kuramın ortaya atılma nedeni bu ülkelerin diğer toplumları baskı ve iktisadi açıdan kontrol altına almasını sağlayabilecek fikri mesruiyeti sağlayabilmektir. Böylelikle temelde güçlü olanın güçsüzü ezme ve yok etme hakkı doğacak bu hak onların doğadan gelen insanı ve mesru hakları olacaktı. Fakat aslında bu yapılar evrim teorisi bilimsel özünden çarpıtılarak mekanik biçimlerle toplumların yapısına uygulanmaya çalışılmaktaydı. Darwin’in Evrim Teorisi 19. yy’da Friedrich Lange, Otto Ammon ve Benjamin Kidd tarafından sosyolojiye uygulandı. Sosyal Darwinistler tabii seleksiyonun ve varolma mücadelesinin günümüzün insan toplumunda etkisini sürdürdüğünü ileri sürdüler.⁹¹ Irkların ya da milletlerin kalıtsal olarak mükemmelleştirilebileceğini savundular. Sosyal Darwinistlerin tümüne egemen olan ortak görüş insan dışındaki doğal dünyaya ait olan önermelerin insan toplumlarında da geçerli olduğu saviydi.

Sosyal Darwinizm toplumun, en güçlü olanların ayakta kaldığı bir varolus mücadelesine sahne olduğunu, toplumda, tipki doğada hüküm süren doğal ayıklanma gibi, güçsüzü toplum dışına iten ya da marjinalleştiren bir toplumsal ayıklanma sürecinin söz konusu olduğunu, bu yasama savaşının bir bütün olarak toplumun gelişmesine ve ilerlemesine hizmet ettiğini savunur.⁹²

⁹¹ Rosenthal , Yudin, age, s.440.

⁹² Cevizci age, s.870.

Herhangi bir tür için besin kaynakları nüfusun artışı karşısında yetersiz kalmaktadır. Bu durum kaçınılmaz olarak türün üyeleri arasında bir yaşam mücadelesini gerekli kılar. Türün üyeleri arasındaki farklılıklar, ve çevre koşulları değişince türün bazı üyeleri diğerlerine göre daha avantajlı duruma geçer. Süreç içinde konumlarını koruyarak elde ettikleri olanakları değerlendirenler varlıklarını korur, diğerleri ise yok olacaktır. Sosyal Darwinizm'e göre kalıtım yoluyla bu üstünlükler kusaktan kusaga aktarılır ve zaman içinde üstün türler ortaya çıkarlar. Bunun dışında kalan türler ise doğadan silinirler. Bu fikirler Türk Irkçı-Turancılarına da esin kaynağı olmuştur.

20. yüzyılda Sosyal Darwinist teorilere Biyolojizm adı verilen yeni bir akım daha eklendi. Bu teori de Sosyal Darwinizme ırkçılığın ideolojik temelini oluşturmada yardımcı bir rol oynamıştır. Biyolojizmde de doğanın biyolojik ve fiziksel özellikleri konusunda kabul gören temel pozitif yasalar toplumların işleyişine uygulanmaya çalışılır. Böylelikle bu değişmez kabul edilen yasalarla insanların toplumsal sorunlarının çözülmesi amaçlanır. Burada canlıların doğada geçirmiş oldukları biyolojik evrim diğer adıyla organik evrim toplumsal evrimle eşdeğer görülerek metafizik bir indirgeme yapılır ve doğal ayıklanmanın yerini yapay ayıklanma alır. Yapay ayıklanma ise toplumsal düzlemde güçlünün güçsüzü ezme mesruiyetinin olduğu bir düzenlemenin yapılmasıdır. Biyolojizm, "insan

davranislarini açıklarken ve betimlerken, bir temel olarak biyolojinin ilkelerini kullanma, sosyal gelişmeyi biyolojik yasalarla açıklanma tavrı”⁹³dir.

İrkçilik ise ırları siniflandırma iddiasında bulunarak , bu ırları esasına farklı olarak görüp esit saymayan fikirlere karşılık gelir; ve bizzat, irksallastirilmiş esitsizlik sisteminin yeniden üretimine işaret eder. İrksallastirmada gözle görülür işaretlere sosyal bir anlam yüklenen sosyal bir süreç söz konusudur. İrksallastirma, fiziksel farklılıkları sosyal etiketlere dönüştürme ve bu etiketleri genellikle bir baskı rejiminde uygulama sürecidir.⁹⁴

İrkçilik insanların eşitliğine inanamayan, toplumları ve insanları sıradüzeni içinde gören esitsizlikçi dünya görüşünün bir parçasıdır. Kendini diğer toplumlarla esit değil, ondan üstün görme biçiminde ortaya çıkan dünya görüşünün farklı toplumlarda farklı biçimlerde ortaya çıkan görüntüsüdür.

Çağımızda irkçilik çağımızın düşün biçimi olan bilimsel düşünüş içinde kendisine bir yer edinmeye çalışmıştır. Bu nedenle yalnızca safsata ve akıldışı gerekçelere dayanmanın ötesinde bilimsel gerekçelere dayanmaya çalışmıştır.

İrk, insanı da asan sonu bütün canlılara ulasan bir kapsayıcılığa sahiptir. İrkta aslanan kalıtım özelliklerinin devamındaki sürekliliktir.

İrkçilik insanların değişik ırlardan geldikleri olgusuna dayanarak sosyal esitsizliği, sömürüyü ve savaşları mesrulasıran düşüncedir.⁹⁵

⁹³ Cevizci, age s.166.

⁹⁴ Steve Fenton, **Etnisite ve İrkçilik** , çev. Nihad Sad, Phoneix Yayınevi, Ankara, 2001, s, 87-94.

⁹⁵ Rosenthal , Yudin, age, s. 218.

Baska bir tanima göre ırkçilik toplumsal konumun irksal karakterlere bagli olduğu inanci üzerinde kurulu ve üstün irkin diger irklarla karismaktan korunmasi gerektiği sonucuna ulasan bir irklar hiyerarsisi teorisidir.⁹⁶

Toynbee 'ye göre daha çok Bati toplumlarına özgü bir önyargi olan ırkçilik, ırk duygusu 15. yüzyilin son çeyreginden bu yana Bati uygarliginin yeryüzüne yayilmasinin, irkların böylece uygunsuz kosullarda birbirleriyle iliskiye geçmelerinin ürünüdür.⁹⁷

Irki görüşlerin felsefi olarak kendilerine bir temel bulabilmişlerdir. Hegel Kant'in fikirlerinin tam tersi biçimde evrimin son asamasinin devlette gerçekleşebileceğini bildiriyor, buna göre savasin toplumlar arasında kaçınılmaz olduğunu söylüyordu. Hegel tarihin her döneminde üstün devletler ve toplumlar olduğu ve bunların güçlerini diğerlerine rahatça benimsettikleri üzerinde durmuştur.⁹⁸

Irki kavramında olduğu gibi ırkçiligin tarihi konusunda da kesin bir anlamadan sözedilemez. Irkiğin tarihini insanligin tarihiyle esitleyen görüşlerin yanında, Avrupa'da kapitalizmin ortaya çıkis serüveniyle birlikte ortaya çıktığını belirten görüşler de vardır. Gosset'e göre Çin ve Hint uygarliklarında M.Ö. 3000, Misir'da M.Ö 1350 yilından beri irka dayali toplumsal hiyerarsi vardır. Eski Yunan

⁹⁶ Francois de Fontette, **Irkiçilik**, İletisim yayınlari, İstanbul 1991, s.7-8.

⁹⁷ Alaaddin Senel. "Irkiçilik Öğretisinin Gelismesi" **Bilim ve Sanat**, Sayı 8, 1981s .12 , Metin Özbek, **Irkiçilik**, Bulut Yayinlari İstanbul, 2003, s. 26.

⁹⁸ Afsar Timuçin, **Felsefe Sözlüğü**, BDS Yayinlari, İstanbul 1994.

ve Roma'nin yapısında bu düşünürü göre irksal temellidir. Diğer yaklaşım ise irkçiligin kapitalist toplum ve modernizmin bir ürünü olduğu üzerinde durmaktadır.⁹⁹

İrkçilik, yani belirli bir irkin üstünlüğü fikri, geçtiğimiz yüzyılda düşünürler arasında yoğun bir biçimde tartışılmış ve taraftar bulmuştur. Almanya'da İngiliz Stevart Chamberlain, Fransa'da Arthur Joseph Gobineau Avrupa'da irkçi fikirlerin gelişimini sağladılar. Chamberlain'e göre ari irk üstün irkti ve insanlık değerlerini geliştirebilecek yegane irk ari irkti. Bu üstünlük ona baska irklara veya toplumlara egemenlik hakkı sağlamaktaydı. Bu fikir toplumun tüm üstyapı kurumlarına hakim kılınmalıydı. Ahlakta, sanatta, hukukta irkçi görüş temel alınmalıydı. Chamberlain'n en tipik ayırtedici özelliği kati bir Yahudi düşmanı olmasıdır. Ona göre Yahudiler birçok irtan insanın karisimiyla olusmuslardı ve irksal bir çürümenin temsilcisidirler. Chamberlain irksal özelliklerin kanla değil psikolojik ve zihinsel yollarla aktarılacağını savunmuştur. Ona göre saf irka ulaşabilmesi için bir irk islahi uygulanmalıydı. Bunun asamalari ise sunlardı:

- 1) Saf hammadenin korunması,
- 2) Uzun bir süreçte iç evlilik,
- 3) Yabancı unsurlarını yok edilerek ayıklanması,
- 4) Melezlesmenin önceden belirli irklarla sınırlı ve kontrollü olarak yapılması¹⁰⁰

⁹⁹ Deniz Vardar, **İrkçilikler, İrkçilikten Yeni İrkçilige**, (y.y), İstanbul, 1997-1998, s 12-13.

¹⁰⁰ De Fontette, age ., s.67

Dünyada üstün ve üstün olmayan ırklar olduğu ayrimini yapan Gobineau da ari irkin üstünlüğünü savunmaktaydı. 1853- 1885'te yayınlanan "İrkların Esitsizliği Hakkında Bir deneme" adlı kitabında toplumların çöküşünü ırk etkenine bağlar ve "tarihteki bütün toplumların dejenerasyonunun nedeni, damarlarında aynı kanın tasimayanların birbirleriyle karışmaları ve sonuçta atalarının ırkını koruyamamalarıdır" sonucuna ulaşır.¹⁰¹

İrkçiliğin temeli olan üstün ırk öğretisine göre üstün ve aşağı ırklar vardır, üstün ırklar gelişmeye açıktır. İkincilerin ise bu sansi yoktur. Uygarlık ve kültür üstün ırkların eseridir. Üstün ırk olan beyaz irkin Aryan kolu en yaratıcı ve yetenekli olanıdır. Bunlar 6 gruptur: Hindular, misirliler, Asurlar, Grekler Romalılar Teutanlar. Bundan sonra sarı ırk ve negrolar gelir. Aslında bunlar da beyaz irkin karıştığı ırklardır. Aryanların bu aşağı ırklarla karışması meydana getirdikleri büyük uygarlıkları bozmuştur.¹⁰²

Gobineau halk ve ulus kavramlarını ırk kavramıyla çakırtmakta, ne ilginçtir ki kendisi bir Fransız olduğu halde İngiliz ve Almanların Beyaz irkin esnaf temsilcileri olduklarını öne sürmektedir. İrklarda fiziki yetenek farklılıklarından başka farklı psikolojik, kültürel, hatta siyasal eğilimlerin bulunduğunu söyledi. Bu fikre göre, zenciler anarsist, bireyci, sarı ırk komünizme, beyaz ırk ise liberalizme ve emperyalizme eğilimliydi. Bu kargasılık Gobineau'nun "üstün irki" ayıranların diğerlerine üstünlüğü ile ortadan kaldırılacaktı.¹⁰³

¹⁰¹ Senel, agm, s. 12.

¹⁰² Saran, age, s.87.

¹⁰³ Senel, age, s. 12.

Bu görümler Nazi Almanya'sinin fasist teorisyenlerine ilham kaynagi olmuştur. Nazi partisinin teorisyenlerinden Alfred Rosenberg bu fikirleri Almanya'ya uyarlayarak bizzat uygulama alanına geçirmislerdir. Almanya'da bu fikirler siyasi literatüre nasyonal sosyalizm olarak geçmiş ve toplumsal düzlemde bizzat uygulanmaya çalisilmistir. 1933 yılında Almanya 'da Nasyonal Sosyalist Parti'nin iktidari ele geçirmesiyle ırkçi fikirler devlet eliyle uygulanma olanagini bulmuştur. Bir parantez açmak gerekirse günün kosullarında Hitler'in partisi olan Nasyonal Sosyalist Parti halkin ezici bir çoğunlugunun destegini alarak iktidara gelmiştir. Bu da kosullarin uygunlugunda ırkçi fikirlerin genis kitleleri etkileyebildigini göstermektedir.

Hitler'in 1923 yılında yazdigi Kavgam kitabi sosyal pratige uygulanan fasizmin teorisini ifade etmesi bakımından çarpicidir. Kitabın bütünü esas olarak biraz önce üzerinde durulan Sosyaldarwinist fikirlerin etkisinde kalınarak olusturulan fikirlerdir. Döne döne dogadaki ve insanlar arasındaki mücadeleden dem vurulur.

“ Her hayvan aynı türe ait diğeri bir hayvanla çiftleşebilir. Tabiat bu kuralın bozulduğu olaganüstü durumlarla mücadele eder. Tabiatın protestosu karışmış türleri nesillerinin devam yeteneklerini siki bir biçimde sınırlama biçiminde ortaya çıkar... Daha güçlü olanın rolü hükmetmek olmalıdır, daha zayıf olanla kaynasmak değil. Eger böyle davranmazsa kendi büyüklüğünü de inkar etmiş olur. Irkların birbirleriyle mücadelelerinin nedeni derin bir antipatiden öte açlık ve asktır. Her iki durumda da tabiat memnun ve sahitir. Günlük ekme için verilen kavga zayıf ve

hastalıklar ve cesareti az olan mahlukların yenilgisini doğurur. Diğer yandan tabiat, disisini kendisine çekmek için girdiği çabada ancak en sağlam sığsa neslini devam etme hakkı verir... Ari bir ırk kendi kanını daha asğı bir topluluğun kanıyla karıstırdığı takdirde, ortaya çıkan melezlik medeniyet getirecek üstün ırkın felaketi şeklinde tecelli eder. Yüksek ırkın seviyesini düşürmek, fizik ve yaradılışta bir gerilemeyi getireceğinden, yarattığımız olan tanrının iradesine karşı günah işlemektir.”¹⁰⁴

Hitler, devleti ve uygarlığı yaratabilecek yegane gücün de üstün ırk olan aryan ırkı olduğunu savunuyordu. Medeniyet yaratma melekesi yalnız üstün ırka verilmiştir. Devlet ise bir amaca ulaşmanın aracıdır. En büyük gayesi uygarlığı yaratan ırkın temsilcilerinin varlığını sağlamak ve korumaktır.¹⁰⁵

Prof. Dr. Özer Ozankaya ise ırkçılığı “insanların toplumsal özelliklerini dirimbilimsel, irksal özelliklerine indirgeyerek bir ırkın başka ırklara üstün olduğunu savunan öğreti”¹⁰⁶ olarak tanımlıyor. Bu tanımlar göz önüne alındığında her ırkın ırkçı düşüncelerinin temelinde yatan olgunun üstünlük düşüncesi olduğu görülmektedir.

Türk Ansiklopedisinin tanımında ise ırkçılığın bilimsel açıklaması bir yana siyasi bir ihtiyaçtan ortaya çıktığı üzerinde durulmaktadır. Ansiklopedi ırkçılığı ahlaki açıdan “insanlık, adalet, kardeşlik, insan sevgisi, eşitlik ve insan vakarı, fikir

¹⁰⁴ Adolf Hitler, **Kavgam**, Kamer yayınları, İstanbul, 1998, s 351-353.

¹⁰⁵ Hitler, s. 476-478.

¹⁰⁶ Özer Ozankaya, **Felsefe ve Bilimde İrkçi Düşünce**, Pencere Yay., İstanbul, 1996, s. 61.

ve kavramlariyla bagdasamaz; insan sahsiyetine saygi prensibine uymaz” olarak degerlendirir.¹⁰⁷

İrk ve irkçilik konusunda daha objektif sayilabilecek bir kaynak olarak Büyük Laourusse, irki insan türünün altbölümü olarak tanımlar. Laourusse irkçiligin kökenini irkçiligin genelde bir grup insanin baska bir gurup insan üzerindeki egemenligini hakli göstermek yönünde gelistirmesi olarak ortaya koymustur. Laourusse’un irkçiligin baslangicinin sömürge fetihlerine dayandirmasi kanimizca çok yerindedir. Çünkü baska ülkeleri isgal eden sömürgeciler yalnız ekonomik talanla yetinmeyip isgal ettikleri ülkelerin topluluklarına kendi irklarinin biyolojik olarak üstün oldugu tezini dayattilar.¹⁰⁸

Sömürgecilik- irkçilik iliskisini Britannica Ansiklopedisi de güçlendirmektedir. “Avrupalılar kendileri gibi beyaz olmayan insanlarla ilk kez kesifler sirasinda karsi karsiya geldiler. Beyaz irkin üstünlüğü düşüncesi sömürge savaslari ve köle ticaretine paralel olarak gelisti ve zamanimiza kadar geldi.”¹⁰⁹

Senel, toplumların fiziksel ve biyolojik gelişimleri sürecinde belli bir irkin kendisini çevresel yalıtılma ile baska irklardan ayirmasinin imkansizligi ve bunların karistigi görüşünü ileri sürmektedir.¹¹⁰ Bu nedenle saf irktan bireylerden oluşan topluluklar bulunamaz . İnsanlık tarihi içinde birbiriyle karisan toplumların olması kaç çeşit irk bulunduğuna dair sınıflandırmaları da oldukça çeşitlendirmektedir. İrk

¹⁰⁷ Ozankaya , s. 61.

¹⁰⁸ Ozankaya, s, 66.

¹⁰⁹ Ozankaya, s, 67.

¹¹⁰ Senel, age, s.12,13 .

sorunu genetik açıdan ele alındığında insanın bütün coğrafi bölgelere olan dağınıklığı komsular arasında gen akısına neden olmuş ve bu olgu genetik karakteristiklerin bütün insan gruplarında az ya da çok bulunmasını sağlamıştır.¹¹¹ Saf ırk teorilerinin geçersizliği buradan gelmektedir. İnsanlık tarihinde 30 bin yıl boyunca toplumlar içinde gözlemlenen biyolojik çeşitlilik sürekli olarak gelişmesini sürdürmüştür.¹¹² Bu durumda ırk için somut bir bilimsel tutarlılıktan bahsetmek oldukça güçtür. Bu nedenle ırk sınıflandırmaları fiziki ve fizyolojik ölçütler olup psikolojik, akıl ve karakterle ilgili ölçütler olmamaktadır.¹¹³

Bilimsel olarak günümüzde insanların ortak bir atadan geldiği görüşü ağırlık kazanmaktadır. Antropoloji ve genetik biliminin gösterdiği bulgular insanların tek bir biyolojik ailenin üyesi oldukları üzerinde fikir birliğine varmışlardır. İnsan toplulukları arasında görülen biçimsel farklılıklar bunun tersini kanıtlayamayacak ölçüde önemsizdir. Bu nedenle bütün insanlığın tek bir tür ya da cins olduğu söylenebilir.¹¹⁴

İnsanoğlu içinde yaşadığı birlikteliği öncelikle fiziksel/fizyolojik özelliklerle ayırtırmaya başlamış; varolduğu andan itibaren kendisini ve çevresini kavramaya algılamaya çalışmıştır. Günümüzde antropoloji olarak adlandırılan bilim dalı, bu kavrayışı çabalarını ve algılamalarını incelemektedir. Bu kavrayışı sırasında insanoglunun ilk olarak ilgilendiği, görme duyusu vasıtasıyla algıladığı dış görünüşler yani fiziksel durumlar olmuştur.

¹¹¹ Saran, age, s 85.

¹¹² Özbek, age, s.17-18.

¹¹³ Senel age, s.9.

¹¹⁴ Bozkurt Güvenç, **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitabevi, , İstanbul, 1994, s. 41.

Iste, fiziksel durumlara dayali olarak algilanan “farkli birliktelikler”, “...dünya tarihinde son yüzyillik zaman dilimi içerisinde...” en dramatik rolü oynayan ve “irk” olarak adlandırilan kavrami ortaya çikarmistir.¹¹⁵

Oysa temel sorun, irk özelliklerinin insanların düşünüs, davranis ve kültür yapılarında farklılıklar yaratip yaratmadıdır. Eger irksal özellikler, farklılıklar yaratıyorsa bir irkin diğlerinden üstün veya geri olduğu söylenebilir. Ancak, eger yaratmıyorsa yalnızca insan çeşitliliğini vurgulayan bir kavramdan öteye gidemeyecektir.

İnsanlık tarihinde birbiriyle temas etmeden, yalıtılmış ve birbirinden tamamen farklı hiçbir topluluk bulunmamaktadır.¹¹⁶ Yani, bugün yalnızca aynı fiziki özelliklere sahip saf insan topluluğu yoktur.¹¹⁷ Ancak, kalitimsal olarak geçen bazı özelliklerin insanların yasayis, düşünüs ve kültürleri üzerinde etki yapmadığını söylemek de yanlış olacaktır. Diğeri bir deyişle “biyolojik” etkilerin de insanlık üzerinde rolü vardır.¹¹⁸ Fakat bu etkiler, onlar arasında ayrımcılık, üstünlük farklılaşması yapacak kadar büyük değildir.

“Biyolojik irk”in farklılıklar yarattığını öne süren kişilere göre, bazı ırklar diğelerine göre daha üstündür. Bu kişiler, bu tezlerine bir çok dayanak aramış

¹¹⁵ Wells, age s. 27.

¹¹⁶ Özbek age, s.44.

¹¹⁷ Orhan Türkdogan, **Etnik Sosyoloji**, Timas Yayinlari, Istanbul, 1997, s.39.

¹¹⁸ Ibrahim Kafesoglu, **Türk Milli Kültürü**, Bogaziçi Yayinlari, Istanbul, 1982, s.28.

olmalarına ragmen¹¹⁹, ileri sürdükleri dayanaklar, bilimsel temelden uzak kalmıştır. Dolayısıyla “biyolojik ırk” kavramı, biyolojik anlamda, ayrıcalıklar yaratan bir özellik olmaktan öte, “insan çeşitliliği ve toplum dinamiği öğeleri çerçevesinde” ve temelde biyolojik olarak ele alınması gereken bir kavramdır.¹²⁰

Bütün bunlardan ırk ve ırkçılığın pozitif bilimlerin biyolojiyi ve sosyal bilimlerin antropoloji tarih ve siyasal bilimler alanlarını tümüyle ilgilendirdiği sonucu çıkarılabilir. Irk kavramı günümüzde bilimsel olarak tarif edilmiş ve hemen hemen ortak bir görüşe varılmıştır. Bunun yanında kökenleri Sosyaldarwinizme dayanan üstün ırk iddiaları ise geçerliliklerini yitirmişlerdir.

¹¹⁹ Robert Young, **Amerika'daki Misir: Siyah Atina, Irkçılık ve Sömürge Söylemi, Irkçılık, Modernite ve Kimlik**, çev. Sevda Akyüz, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997, s.204-208.

¹²⁰ Kafesoglu, age, s.28.

II.BÖLÜM

CUMHURİYET ÖNCESİ TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

Bu bölümde tezin konusu kapsamında özellikle **İnci Mersutiyet** sonrası Türk milliyetçiliğinin düşünsel yapısı üzerinde durulacaktır. Kanimizca bu dönemde, halkçılığın bundan önceki ulusçuluk anlayışlarından farklı bir çizginin gelişmesinde etkisi büyüktür. Bu bakımdan öncelikle mesrutiyetler sonrası gelişen hareketler öncesi halkçılığın döneme etkisi üzerinde durulmaktadır.

2/ 1-HALKÇILIGIN TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNE ETKİSİ

Türk milliyetçiliği düşüncesinin ortaya çıkışında ve gelişmesinde halk ve halkçılık hareketinin önemi büyüktür. Bütün milliyetçilik hareketlerinin ortak özelliklerinden biri ve belki de en belirgin olanı halkçılıktır. Halkçılık düşüncesinin etkisi daha ziyade Rusya kaynaklıdır.¹

Rusya'da 1870'li yıllarda gelişmiş olan ve "narodnichestvo" yani halkçılık denen hareket, 1890 yılına kadar süren tarihinde çeşitli aşamalardan geçmiş olmakla beraber, Rusya'daki aydın ile halkın ilişkilerini çeşitli yönleriyle belirleyen bir hareket olmuştur. Bu hareket aydının halka gitmesi düşüncesiyle başlamış ve halki aydınlatması düşünülmüştür. Ancak asıl sorunun bu olmasına karşın, her şeyden önce aydının toplumla barışmasını sağlayacak olan aydının kendisinin halkı tanıması ve böylece halktan toplumsal sorunları öğrenmesi haline dönüşmüş ve Rus

¹ Niyazi Berkes, **Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler**, Kaynak Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 2002, s.80.

toplumunun gerçekte olması gereken şeklinin temelini halkın geleneksel kurumları, özellikle de köy komünü olacağı davası şekline girmiştir.²

Halkçılık düşüncesi bunlar arasında, özellikle de yazar ve öğretmenler arasında, Mesrutiyet'ten önceki yıllarda çok kuvvetlenmiştir. Zafer Toprak Osmanlı İmparatorluğu'ndaki "Halka Doğru" hareketinde Balkan eğitimci ve yazarlarının etkisinin yadsınamayacağını vurgularken, halkçılığın "Rus narodnik hareketinden ve Balkanlar'daki uzantisi popülizm ve peasantizmden (köylücülük) ilhamla" benimsendiğini ifade etmektedir.³

Halkçılık akımının Türk aydınlarına etkisinin ikincisi, Rusya'dan gelen Türklerdir. Azerbaycanlı Hüseyinzade Ali Bey, Petersburg Üniversitesi'nde okurken orada devrimci öğrenci toplulukları görmüş ve İstanbul'a gelip Tıp Fakültesi'ne girdiğinde birkaç arkadaşıyla birlikte Rusya'da gördüğü narodnik modele benzer ilk üniversite gizli öğrenci derneği olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni kurmuştur.⁴ Hüseyinzade Ali Bey, 1864'te Bakû'de doğmuş, Petersburg Üniversitesi'ni bitirmiş ve İstanbul'a gelerek Askerî Tıp Fakültesi'nde eğitim görmüştür. Ali Bey, 1889'da kurulan İttihat ve Terakki'nin kuruluşuna katılmış, Türkiye'nin siyasal hayatında etkin bir rol oynamıştır. 1905'te Rusya'da gerçekleşen liberal devrimden sonra, Azerbaycan'a dönerek, orada *Hayat* adlı dergiyi çıkarmaya başlamıştır. 1908'den sonra tekrar İstanbul'a gelmiş, Ziya Gökalp ve arkadaşlarına Turancı düşünceleri asılamıştır.⁵

Osmanlı İmparatorluğu'na "halka doğru" hareketi Hüseyinzade Ali Bey'le girmiştir. Hüseyinzade Ali Bey Petersburg Üniversitesi'nde Panislawizm ve

² Berkes, s. 81.

³ Zafer Toprak, "Osmanlı Narodnikleri: Halka Doğru Gidenler," **Toplum ve Bilim**, S:24 (Kis 1984), s..69.

⁴ Berkes, age, s.81.

⁵ Yusuf Akçura, **Yeni Türk Devletinin Öncüleri**, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1981, s.160.

sosyalizmin etkisinde kalmis, bu düünceleri Türkçülük hareketi Pantürkizm ve halkçilik seklinde tezahür etmistir.

Yusuf Akçura ise Rusya'da yapılan çalismalari örnek alan Tatar çağdaslasma hareketini, basin yoluyla Osmanli aydinlarina aktarmistir. *Türk Yurdu* dergisinde yer alan yazilarla Tatar burjuvazisinin ilerlemeci ideolojisi Osmanli toplumunda yayilmaya çalisilmis ve Osmanlilarin da ayni yolu izlemesine adeta davetiye çikarilmistir.⁶

Mirza Feth Ali Ahunzade (1812-1878), Türk dilleri için ortak bir harf sistemi olusturmak için çalismis, Latin harflerine geçisi savunmus ve Arap harflerinin islahi için Istanbul'a gelip görüsmüs; ancak basarili olamamistir.⁷

19. yüzyil sonlarında bütün Türkçü hareketin en önemli simasi, Rusya Türkleri arasında ulusal bilincin uyanisini hazirlayan en önemli kisi Kirimli Ismail Gaspirali (Gasprinsky)'dir (1841⁸-1914). Gaspirali daha ilk gençlik yillarinda Türk milliyetçisi olmustur. Rus hakimiyetini olumsuzlayan Ismail Bey'in milliyetçi oldugu, dahasi Çarlik Rusyasi'nin baskisi nedeniyle üstü kapali sekilde Pantürkçü oldugu görülür. Ismail Bey'e göre Asya ve Avrupa'nin bir kisminda oturan büyük Türk-Tatar milleti bölünmüs ve zayıftir. Diger milletlere göre bilim, marifet, zenginlik ve medeniyet açısından geride kalmistir ve böyle giderse mahvolacaktır. Türk-Tatarların bu zaafinin, geride kalisinin nedeni nedir? Bu milleti mahvolmaktan kurtarmak için ne

⁶ François Georgeon, **Türk Milliyetçiligi'nin Kökenleri, Yusuf Akçura**, Tarih Vakfi Yurt Yayinlari, İstanbul, 1999, s.86.

⁷ Tadeuzs Swietochowski, **Müslüman Cemaatten Ulusal Kimlige: Rus Azerbaycani 1905-1920**, Baglam Yayinlari, İstanbul, 1988, s.44.

⁸ Ali Engin Oba, **Türk Milliyetçiliginin Dogusu**, 1. Basim, Imge Kitabevi, Ankara, Ocak 1995, s. 149.

yapmalıdır? İsmail Bey hayatı boyunca bu sorulara cevap arayacak ve bulduğu cevapları hayata geçirmeye uğrascaktır.⁹

Bu meseleye bulduğu ilk çözümü Rusya Müslümanlığı adlı eserinde yer alır. Gaspıralı'ya göre Rusya Müslümanlarının zayıflığının nedeni cehaletleridir. Avrupa ilim ve eğitiminden habersiz olmalarıdır. "Türk-Tatarlar, kendi mektep ve medreselerinde kendi dilleriyle Avrupa ilimlerini ve eğitimini, sanat ve sanayiini öğrenmelidirler.Yalnız mektep ve medreselerle yetinilmeyerek, kendi dillerinde kitaplar, risaleler, dergiler ve gazeteler yazılıp yayımlanmalıdır. Kisacası milli bir Türk-Tatar edebiyatı...meydana getirilmelidir..."¹⁰

Görülüyor ki Gaspıralı , dile, eğitime ve modern bilime çok önem vermektedir. Milli dilde süreli yayınların gereğine siddetle inanan İsmail Bey, çok uğrarak sonunda gazete imtiyazını almayı başarır. Bu gazete, ilk sayısı 10 Nisan 1883'te çıkan Tercüman'dır. Rusça ve Türkçe çıkan Tercüman Rusya'da yayımlanan ilk günlük Türkçe gazetedir. Rusya'daki Türklerin uyanışında bu gazetenin rolü büyüktür. Bu gazete Türk aleminde hiçbir yayının yapamadığı etkiyi yapmayı başarmıştır.¹¹

Tercüman'ın ilk günlerde en önemli konusu, millete kendi dilinde bilim vermek, Avrupa bilimlerini, eğitimini, sanatını ve sanayini kazandırmaktır. Bunun için milletin çocuklarını çabuk, kolay ve modern bilim doğrultusunda okutmak gerekir. Buradan Usul-i Cedid (Yeni Usul) mektepleri doğmuştur.Bu tabir Osmanlı Türklerinden alınmıştır. İstanbul sosyal hayatında kullanılan

⁹ Ridvan Akin, **Dagılma Devri ve Türkçülük Hareketi**, Der Yayınları, İstanbul, 2002, s. 237.

¹⁰ Oba, s. 151

¹¹ Yusuf Sarınoy, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2004, s. 365.

tabirlerdendir. Usul-i Cedid basta eğitim ve öğretime mahsus gibi görülse de gittikçe genelleserek tüm hayat tarzını kapsamı ve Batılilasmak anlamına geliyordu. Gaspıralı tüm Türklük aleminde bunun propagandacısı oldu. Gaspıralı inanıyordu ki Türkler ulusal dillerini kaybetmemek şartıyla Batılilasınca, Türk milletin devami sağlanmış olacaktır. Usulü Cedit Türkler arasında okuma yazma oranını arttırmıştır.¹²

Tercüman'da ve Tercüman'dan önce çıkardığı ilk Türkçe eseri olan Tonguç, Safak, Ay, Yıldız ve Güneş gibi süresiz (aylık) dergilerde Gaspıralı, dil meselesine çok önem verir. Sansür nedeniyle basta biraz üstü kapalı, sonraları daha açık biçimde, Türk dilinin zenginliğine, gelişme kabiliyetine, Türkçe'ye yabancı kelimeler katmanın gereksizliğine ve zararına, Türk lehçeleri arasındaki farkların azlığına, kısacası Türk dilinin varlığına dair birçok makale yazar.¹³

Gaspıralı ilk yazılarından itibaren dilin "alaca bulaca" olmasına da karşı çıkar. Tercüman'ın Osmanlı'da en çok dağıldığı zamanlarda makalelerinin bir kısmı, Osmanlı Türkçesi'nin bu durumuna iliskindir. Bu nedenle Akçura onu "dil sahasında tasfiyecilik akımının babalarından" olarak kabul etmektedir.¹⁴

Bütün Türkleri modern metotlarla eğiterek aydınlatmak, yabancı kelimelerden mümkün olduğunca arınmış genel bir Türk bilim ve edebiyat dilini geliştirerek, kadınları genel hayata katarak Bütün Türklerin ilerlemesini sağlamak

¹² Sarıay, s. 60.

¹³ Akçura, **Yeni Türk Devletinin...** s.70.

¹⁴ Akçura, s. 72.

isteyen Gaspıralı, din meselesine de önemle egilmiştir. Kısa ifade edecek olursak “İslam’a bakışı, milli hayata fayda derecesi noktasındadır.”¹⁵

Rusya’da 1905 Devrimi’nden sonraki hürriyet devresinde Gaspıralı Tercüman’i sadece Türkçe çıkarmaya başlamış, Türk milletinin yenilmemesi ve yok olmaması için bulduğu çarelerin özetini bir prensip olarak formüle etmiş ve Tercüman’ın basına koymuştur: “Dilde, fikirde, is’te birlik.” Dilde birlik tüm Türk dünyasının Arapça, Farsça ve diğer yabancı dillerden temizlenmiş İstanbul Türkçesi ile konuşup yazması, fikirde birlik, Türk dünyasının yeniden uyanış ve diriliş hareketi, iste birlik ise esaretten kurtuluş hareketidir. Gaspıralı iste birlik prensibinin gerçekleştirilmesini kendinden sonraki nesillere bırakmıştır. Akçura, bu siarin bütün Pantürkçülük akiminin bulabildiği esasların hemen hepsini içermekte olduğunu belirtmektedir.¹⁶

Bu prensibi hayata geçirebilmek için aydınlatmaktan başka, çocuklar için ilk ve tali mektepleri bu amaca göre düzenlemeye uğraştı. Önerdiği programa göre, Usul-i Cedid yani Avrupa tarzında düzenlenmiş ilkokullarda ilköğretim mahalli lehçelerde olacak, fakat üç sene kadar ilkokulda okuyanlar, “edebî dil” dediği “umumi Türk dilini” mutlaka öğrenecekler ve dördüncü seneden itibaren öğretim artık genel Türk diliyle yapılacaktı. Gaspıralı’nın “edebî dil” veya “umumi Türk dili” dediği bu dil ise çok sadeleştirilmiş İstanbul Türkçesi idi. Dil birliği ile birlikte okullarda fikir ve is birliği de asılanacaktı. Kuzey ve Doğu Türklüğünde

¹⁵ Akçura, age, 73.

¹⁶ Akçura, age, 74.

okullar, basın, hayir, bilim ve edebiyat dernekleri, milli yardimlasma kurumları sayesinde dilde, fikirde, iste birlik ideali gerçekteşebilecekti.¹⁷

Akçura'ya göre Pantürkçülüğü ilk ortaya çikaran Tercüman'dir. Gaspirali bütün Türk alemini göz önünde tutarak ona göre çalısmıştır. Vefik Pasa, Seyh Süleyman Efendi, Mustafa Celâlettin Pasa gibi, Pantürkçü egilimleri olanlar olsa da Gaspirali'dan önce Partürkizmi bir sistem halinde fiilen uygulamaya, teorik olarak düzenlemeye çalisan kimse olmamıştır. Yukarıda saydiklarımızdan hiçbirisi bu fikri Gaspirali gibi açıklıkla ve ısrarla teoride takip, pratikte uygulamaya çalısmamışlardır.¹⁸

Gaspirali tüm Türk aleminde etkili oldu. Ahundzade'nin İstanbul ile bağı ve ilgisi çok değilse de Gaspirali İstanbul'dan hayli esinlendi. Süleyman Pasa'ların, Semseddin Sami Bey'lerin telkinleri altında milli bilincini olgunlaştırdı geliştirdi. İstanbul Türkleri 1804 tarihlerinde Tercüman'ı adeta kapisarak okuyorlardı. Yerli gazetelerden daha çok izlenen gazetelerden biriydi. Abdülhamit Tercüman'ın ülkeye girişine çoğunlukla izin vermemiştir. Gaspirali Tercüman'ın İstanbul'da yayımlanması için devamlı çalısmıştır. Bu gazete o dönemde Türk dünyasına en çok dağılan yayındır. Gazete bütün Türk dünyasında okunuyordu. Türk dünyası içinde dil ve fikir düzleminde iletisimi ve bağı sağlıyordu. Çabalarıyla Tercüman ve Usul-i Cedit tüm Rusya Türkleri arasında ulusal bilincin gelişmesine yardımcı olmuştur.¹⁹

¹⁷ Sarınay, age,s.60, Necip Hablomitoglu, "Gaspirali İsmail Bey: Dilde Birlik ve Türklük Bilinci", **Küresellenen Dünya ve Türk Kimliği**, Yay. Haz., Mehmet Aça, Hüseyin Durgut, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2004. s.24,25.

¹⁸ Akçura, age, s.74.

¹⁹ Akçura, age, s.74.

Rusya'dan Türkiye'ye gelen Türklerden Ahmet Agaoglu 1869'da Azerbaycan'da doğmuştur. Rus lisesini bitirmiş, daha sonra Petersburg Enstitüsü'ne devam etmiş ancak sağlık sebepleriyle eğitimini yarım bırakarak Paris'e gitmiştir.²⁰ Altı yıl Paris'te kalmış, Hukuk Fakültesi ve College de France'i bitirmiş, burada Ernest Renan, Taine, Gaston ve Ahmet Rıza ile tanışmıştır. Ahmet Agaoglu, 1894'te Tiflis'e dönerek Fransızca öğretmenliği yaparken, Türk Hacı Zeynel Abidin Takiyef, *Kasbi* gazetesini alarak yönetimini kendisine vermiştir. Daha sonra Agaoglu, Türkçe olarak *Hayat* ve *Irsat* gazetesini çıkarmıştır. *Irsat*'ta amacını şöyle açıklamıştır:

"Amacımız; bir yandan Rus hükümetine karşı mücadele ederek, her türlü genel ve siyasal haklardan yoksun olan Türk unsuruna bu haklarını sağlamak, diğer yandan Türk unsurunda birlik fikrini sağlamak için mezhep çatışmasını ve özellikle Sîf-Sünnî düşmanlığını ortadan kaldırmaya çalışmaktan ibarettir. Bununla birlikte halkı ilim ve kültüre isindirmek, Türkçe okul ve diğer eğitim kurumlarını meydana getirmek için uğraşmaktır."²¹

Ahmet Agaoglu, Türk milliyetçiliğinin siyasal niteliğe dönüştüğü 1911-1912 yıllarında Türklerin farklı farklı isimlerle parçalanmasının yanlışlığı ve nedenleri üzerinde durmuştur. Ona göre "mezhepler ihtilâfî" "siyasi infirak ve muhite esaret" ile "millî bilinç yokluğu" bu ayrılıkların ve parçalanmaların sebebidir.²²

Agaoglu, Türkçülük düşüncesinin siyasal nitelik kazanmasında düşünceleriyle katkıda bulunan önemli şahsiyetlerdendir.

²⁰ Yusuf Akçura, **Osmanlı Devleti'nin Dağılımı Devri**, 2. Basım, TTK Basımevi, Ankara, 1985, s.422.

²¹ Yusuf Akçura, **Türkçülük**, Toker Yayınları, İstanbul, 1990. s.64.

²² Oba, age, s.162.

2/ 2- MESRUTİYETLER SONRASI TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ VE ETKİLİ DÜŞÜNÜRLER

Tüm eksikliklerine rağmen 23 Aralık 1876'da ilan edilen I. Mesrutiyet ile birlikte, Enver Ziya Karal'in deyişiyle, "Amerika'dan sonra, Fransa büyük ihtilali ile Avrupa'ya maledilmiş olan insan hakları prensipleri ve hürriyete dayanan modern hukuk devleti ilkeleri Osmanlı devletine de aktarılmıştır."²³ Yeni Osmanlılar hareketi ve I. Mesrutiyet, tüm tutarsızlığına ve eksikliklerine rağmen aşağıdan yukarı bir demokrasi hareketinin başlangıcı ve daha sonraki devrimci dalganın tohumu olmuştur. Kanun-u Esasi kabul edilmiş, Meclis açılmıştır. Anayasal monarşi düzenine geçilmiştir.

II. Abdülhamit, Anayasayı yani mesruti monarşiyi ilan etme şartıyla tahta çıkmış ama kısa süre sonra uygun koşulları bulduğunda Meclis'i tatil ederek 33 yıl sürecek istibdat dönemini başlatmıştır. Abdülhamit imparatorluğun en kritik bir döneminde tahta çıkmış ve kısa süre içinde Osmanlı Devleti gerek isyanlar gerekse savaşlarla önemli miktarda toprak kaybetmiştir.

Daha II. Abdülhamit'in tahta geçmesinden önce, 1870'lerin başında Osmanlı Müslümanları arasında Batı aleyhtarlığı vardı. Bunun nedenleri, Tanzimat ve Osmanlıcilik politikası sonucu gayrimüslimlerin durumu ve tavırlarına karşı gelişen tepki, imparatorluk üzerindeki saldırgan Hıristiyan istekleri, Orta Asya ve Kafkaslarda Rus işgalleri, Hindistan'da Mogol İmparatorluğu'nun son mirasının

²³ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi, C. VIII**, TTK yay. Ankara, 1995, s. 565.

İngilizler tarafından ortadan kaldırılmasıydı. İmparatorluk dışında yaşayan Müslüman milletlerden pek çok sürgün Osmanlı'ya gelmiş ve yardım talebinde bulunmuşlardı.

Milliyetçilik artık yalnız baskentten uzak eyaletlerde değil, imparatorluğun göbeğindeki yerlerde etkisini gösteriyordu. Sadece gayrimüslimler değil, Arnavutlar ve Araplar gibi Müslüman toplumlar bile huzursuzluk çıkarıyorlardı. İmparatorluk toptan parçalanma tehdidi altındaydı.

Bütün bu gelişmeler Türk halkının durumunu göstermeye yardım etti. Devletin koruyuculuğunu yapan yegane unsurun yalnız Türkler olduğu ortaya çıkmıştı.

Yusuf Akçura'nın Üç Tarz-i Siyaset'te²⁴ ortaya koyduğu tez, (yani Osmanlıcığın ve İslamcılığın mahkum edildiği ve tek çıkış yolu olarak Türkçülüğün görülmesi) bu gözleme dayanıyordu. Türk milli benliğinin gelişmesi için en kuvvetli faktör Türklerin imparatorluğu ayakta tutmak için gösterdikleri dayanışma ve milli duyguları oldu.

Yusu Akçura bu fikirlerini, dönemin gelişen olgularına dayandırmaktadır. Paris'te bulunduğu sırada "Osmanlı Saltanatı Müesseseleri tarihine Dair bir deneme" adlı mezuniyet tezinde, Tanzimat ve Yeni Osmanlılar görüşünü, reform sorununu, milliyetler, hükümet ve devlet açılarından eleştirdikten sonra şu sonuçlara varmıştır. Jöntürklerin temel prensibinin uygulanma olanığı yoktur. İmparatorluktaki uluslar arasında ulusal uyanışın gelişmesinden, çeşitli milliyetlerle İslamlik ve Hristiyanlık arasında derinleşen düşmanlıktan sonra,

²⁴ Yusuf Akçura, **Üç Tarz-i Siyaset**, 3. Basım, TTK Basımevi, Ankara, 1998.

imparatorluktaki milletleri birlestirerek ya da uzlastirarak bir Osmanli birligi yaratma olanagi kalmamistir.²⁵

Abdülhamit'in istibdat devri Türk milliyetçiliginin gelismisi açısından önemli bir devirdir. Abdülhamit'in siyaseti milli bilincin ortaya çikisini hem yıpratmis hem de bir yerde hizlandirmistir.²⁶ II. Abdülhamit devrinde yayimlanan kitaplar arasında tarih ile ilgili olanların sayisinin hizli bir şekilde arttigi görülür. Bu eserlerin birçogu çeşitli gazetelerde tefrika edilmistir. Böylece Türk tarihi ve Türkçülükle ilgili konular popülarize olmus ve halka inmistir. Bu kitaplarda, özellikle de 1879'dan sonra yayimlananlarda, Osmanlıların atalarının Orta Asya'daki Türkler olduğuna atıfta bulunulabiliyordu.²⁷

Kushner'in değisiyle, Abdülhamit devri yazarlarının Türk milliyetçiliginin olusmasındaki paylarını, Türk halkına kendini tanımayı, sevmeyi ve saygı duymayı öğretmeye çalışmalarında aramak gerekir. Bu dönemde ortaya çıkan bir gelisme de kaybedilen topraklardan sonra Anadolu'nun fark edilmesi veya akla gelmesidir. Anadolu'yu "mübarek Anadolu", "aziz vatan" "koca Türk ili" diye övenlere rastlanmaya başlanmistir. Anadolu Türklerine ilk özel ilgi 1872 yıllarındaki ağır kuraklık sırasında görülmüştür. Kuraklık ardından gelen sert kis nedeniyle kitlik ortaya çıkmis, göç başlamis ve pek çok insan ölmüştür. Basın halki seferber ederek yardım toplamak için büyük çaba göstermis; Anadolu'nun Imparatorluk için önemi belirtilmistir. Basında ayrıca Anadolu ile ilgili çeşitli konular ele alınmistir. Yunan ve Ermeni milliyetçilerinin Anadolu'ya ilişkin

²⁵ Akçura, age.

²⁶ David Kushner, **Türk Milliyetçiliginin Dogusu**. Kervan Yay., Istanbul, 1979, s.6.

²⁷ Age, s. 6.

talepleri endise yaratıyor ve Anadolu'daki Müslüman nüfusun azalmasına karşı ilgililerin harekete geçmeleri isteniyordu.²⁸

II. Abdülhamit'in siyaseti Türk milli suurunun ortaya çıkisini hem yipratmış hem de hızlandırmıştır. Sultan II. Abdülhamit imparatorlugun en kritik döneminde tahta çıkmisti. Bulgarlar, Sırlar, ve balkan milletleri ayaklanmış Rusya ile yapılan yeni ve feci bir savaş sonunda 1878'de imzalanan Berlin Antlaşması ile İmparatorluk, Avrupa'daki topraklarının hemen hemen tamamını kaybetmişti. Bütün bunlar olurken Kıbrıs İngiliz İdaresine bırakılmış, kısa bir müddet sonra 1881 ve 1882'de İmparatorluk Tunus'ta Fransa'nın himayesini Mısır'da İngiliz işgalini kabullenmek zorunda kalmisti. 2. Abdülhamit döneminin geri kalan kısmında 1897'de Yunanistan'la olan anlaşmazlık dışında herhangi bir savaş olmamasına rağmen bağımsızlık ve milliyetçilik Türk olmayan halk arasında da gelişmeye başlamisti. Bu gelişmeler devletin temel koruyucu unsurunun Türkler olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

Dönemin siyasi gelişmeleri de bu gelişmelere paralellik göstermekteydi. 1860'larda Yeni Osmanlılar'la başlayan, Jöntürkler ve İttihat ve Terakki'yle 1908'lere gelen Türkiye'nin ulusal demokratik devrimi, bir yanyıla feodal mutlakiyete karşı "hürriyet"çi bir nitelikte gelişirken, diğer yanyıla da, özellikle dilde, kültürde adım adım ulusal bir bilinci filzlendiriyordu. 1902'de Paris'te yapılan Jöntürk kongresi, anti emperyalist ulusalci çizginin netleşmesi ve gelişmesinde bir dönemeç oldu. Bu kongrede ulusalci kanat ile Prens Sebahattin'in basını çektiği liberal "Hürriyetçi" (Baticı) kanat birbirinden koptu. Antiemperyalist ulusalci çizgi,

²⁸ Kushner, age, s. 7

baslarda, yani 1911-1912 Balkan yenilgisine kadar Panislamizmle iç içeydi. Ancak gelişmeler, İttihatçıların hayal ettiği gibi ne Osmanlilik temelinde, ne de Panislamizm (İslam birliği) temelinde bir birliğin olanaklı olmadığını ortaya koyuyordu. Nitekim milliyetçiliğin bir hayli geliştiği Balkanlarda Sırpların, Bulgarların, Yunanlıların Rusya ve Avrupa'ya da arkalarına alarak Osmanlıyı o bölgeden çıkarıp atmaları, yüzbinlerce Türk ve Müslümanın yurtlarını terkederek Anadolu'ya sığınmaları, arkasından Müslüman Arnavutların da Osmanlı'dan ayrılmaya yönelmesi, Osmanlı aydını ve İttihat ve Terakki yöneticilerinin bilincinde büyük bir altüstte, bir kopuşa yol açtı. Artık Osmanlı'nın Hıristiyan bileşeni yoktur. Aynı şekilde Müslüman Arnavutlara ek olarak, İngiliz emperyalizminin kışkırtmasıyla Hicaz Emiri Hüseyin'in Arapları ayaklandırarak Osmanlıdan kopmasıyla Panislamizm siyasetinin de çökmesi sonucu, hakim unsurunu Türklerin oluşturduğu bir Anadolu kalmıştır savunulacak.²⁹

Balkanlıların, koruyucuları büyük Batı Devletleriyle Hıristiyan bir Avrupa halinde Türklerin karşısına çıkmaları, Türklük duygusunu Çatalca önlerindeki topraklarla beraber uyandırmıştır. "Balkan felaketi Türk toplumuna Türklük idealini asılamıştır. Fert susmuş, Balkanlılarla toplum (millet) konuşmuyor. ... Bir genel tehlike karşısında milletlerini kurmakla Türkler ölümden kurtulmuşlardır. Kendi varlıklarını kutsal bir iklim içinde duymuşlardır. Çünkü idealsiz milletin bir cesetten farkı yoktur. Türkçülerin bu tezi mütarekenin bogucu havası ve yalnızlığı içinde Müdafai Hukuk Hareketinin Kaynağı olmuştur."³⁰

²⁹ Mehmet Ulusoy, "İlk Türkçüler devrimciydi", *Teori*, S: 95 (Ekim 2003), s. 16-34.

³⁰ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılilasma Hareketleri*, Cumhuriyet Yayınları , İstanbul, 1999, s.109.

Bu nesnel kosullar, o güne kadar Jöntürklerin kafasında sadece kültürel bir dava olarak kalan Türkçülüğün hızla tek siyasi seçenek olarak ön plana çıkmasına yol açtı. Süreci önceden gören tek kisi Yusuf Akçura'dır. O daha 1904'te yazdığı "Üç Tarzi Siyaset" adlı makalesinde, 19. yüzyılda Avrupa'da kapitalizmle birlikte doğan uluslaşmanın Osmanlı topraklarında da kaçınılmazlığını, Osmanlılık ve İslamcılığın birleştirici rolünün bittigini, farklı milletlerin ayrılarak kendi ulusal devletlerini kuracaklarını, çikis yolunun Türklerin hakim ulus olduğu bölgede kendi ulusal devletlerini kurmaları olduğunu kapsamlı bir materyalist analizle ortaya koyuyordu.

2/3- TÜRKÇÜLÜĞÜN ÖRGÜTLENME DÖNEMİ

1908 Devriminin hemen ardından, Türkçüler arasında belirli örgütlenme girişimleri göze çarpar. Bu örgütlenme, özgürlük havası içinde faaliyet alanı genişleyen basının çabalarıyla paralel yürümüştür. Türkçü örgütlenme, ilk önceleri, hâkim ideoloji olarak "Osmanlılık ortamı içerisinde, zayıf ve ikincil bir plânda kalmakla beraber, derneklesme enflasyonu içinde meydana çıkmışlardır."³¹ Ancak, çok kısa bir süre içinde, siyasal ve sosyal hayatta, çok etkili olabilmeyi başarmışlardır.

1908 Devriminden önce, Türkçülerin kendilerine ait bir yayın organları yoktu; "Süra-yi Ümmet" "Türk" gibi çeşitli Jön Türk dergilerinde, düzensiz bir şekilde,

³¹ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler, II. Mesrutiyet Dönemi**, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1984, s.414.

Türkçü yazarların yazılarına rastlanmakta idiysen de, bu durumda, Türkçü düşüncenin etkili bir propagandası yapılamıyordu. Yurt dışında basılan “Tercüman”, “Keskül”, “İrsad” gibi Türkçü gazete ve dergiler ise, II. Abdülhamit sansüründe takili kalıyorlardı. Sadece, Ahmed Cevdet’in “İkdam” gazetesi, Necib Asim, Veled Çelebi, Emrullah Efendi gibi Türkçülere, sayfalarında yer veriyor ve “Bir Türk gazetesidir” başlığı ile çıkıyordu. Öte yandan, Jön Türk matbuatı içinde, “Sura-yi Ümmet” Türkçü düşüncelere en fazla eğilim gösteren, bu gazeteydi. “Sura-yi Ümmet” kültüre bir “milli dayanak bulma”³² gayreti içine giriyor, Anadolu’da hüküm süren yoksul hayata, hayiflanarak bakıyor,³³ 1906’dan sonra, Rusya Türkleri ile ilgileniyordu.³⁴ Ancak, “Sura-yi Ümmet” seçkin tutumunu bırakmamış ve geri kalmışlığımızın sorumlusu olarak, Türklerin anlayışsızlığını göstermiştir. “Sura-yi Ümmet”in bu tarz yazıları ile beraber, “Jön Türklerin, genel olarak kitlelere yukardan bakışlarına, şimdi kendi toplumunun fiziki koşullarını, Doğu dağınıklığını ve pisliğini beğenmeme tutumu ekleniyordu.”³⁵

1908 Devriminin getirdiği avantajlı durumdan yararlanan Türkçüler, kendi örgütlerini ve matbuatlarını bir an önce kurmak gereğini anlamışlar ve bu yolda faaliyete girmişlerdir. Bunlardan ilki, İstanbul’da 24 Aralık 1908’de kurulan “Türk Derneği”dir. Bu derneğin kurucuları arasında, Yusuf Akçura, Ahmed Mithad, Necib Asim, Rauf Fuad ve Ahmad Ferid gibi tanınmış Türkçüler yer almaktadır.”³⁶

Türk Derneği’nin 1912’de kapanmasının hemen ardından, 31 Ağustos 1912’de “Türk Yurdu Cemiyeti” kurulmuştur. Kurucu üyeleri, Sair Mehmet Emin,

³² Serif Mardin, **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, 1895-1908**, 2. Basım, Kent Basımevi, İstanbul, 1983, s.196.

³³ Mardin, s.196.

³⁴ Mardin, s.198.

³⁵ Mardin,, s.198.

³⁶ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye’de Siyasi Partiler, II. Mesrutiyet Dönemi**, s.415.

Ahmet Hikmet, Hüseyinzade Ali, Dr. Akil Muhtar ve Akçuraoglu Yusuf Bey'lerdir. "Türk Yurdu" dergisi, derneğin yayın organidir. "Türk Yurdu" derneğin kurulması fikri, Mehmet Emin'e aittir. Türk çocukları için bir pansiyon açılması ve fakir öğrencilere yardım etmek gibi sosyal bir yönü de bulunmaktadır. Türk Yurdu çevresi, Türkçülüğü, çok daha geniş bir platformda örgütleyen Türk Ocasına katılarak, faaliyetlerini burada sürdürmüştür. Türk Ocasının yayın organı olarak "Türk Yurdu" dergisi ise, faaliyetini bu bağlamda sürdürmüştür.

Istanbul dışında, Türkçü hareketin merkezi olarak, Selânik, gösterilir. Selânik'teki Türkçüler, "Genç Kalemler" çevresinde toplanmışlardır. Ali Cânib, Ömer Seyfeddin ve daha sonra, onlara katılan Ziya Gökalp, bu kültür topluluğunun önderleridir. Daha önce de, vurgulandığı gibi, "Genç Kalemler" topluluğu, özellikle dil konusunda sadeleştirme yanlısı bir tutuma sahip bir topluluktu. Türkçülüğün siyasallaşma evresinde, "Genç Kalemler"e üye yazarlar, Türk Ocaklarının çatısı altında Türk Yurdu çevresi ile birleşmiştir.³⁷

"Türk Ocagi", Türkçü akimin en geniş çapta ve yoğunlukta örgütlenmesidir. Tunaya'nın deyişi ile, "ilk kez Osmanlı kozmopolit iklimi içerisinde, tepkisel biçimde oluşan milliyetçilik akiminin bilinçleştirilmesi, bu alanda baş rolü oynayan bir örgütlenme ile, Türk Ocagi ile gerçekleşmiştir."³⁸ Cumhuriyetin ilânına kadar faaliyet gösteren Türk Ocagi, 22 Mart 1912'de, resmen kurulmuştur. Özellikle, Askeri Rüştiye öğrencilerinin yoğun istekleri, Ocagin kuruluşunda en önemli katkıyı sağlamıştır. Bu gençlere göre, Türk Ocagi'nin kurulmasını gerektiren neden, Türkçülüğün, siyasal partiler, özellikle de İttihat ve Terakki partisi içindeki İslâmci

³⁷ Tunaya, s.433.

³⁸ Tunaya, s.433.

ve Osmanlı etkilerden arındırılması idi.³⁹ Ne var ki, bu, gerçekleşmemiş, Türkçü hareketin merkezi olarak, Türk Ocacı, bu hareketin liderliğinin Ziya Gökalp'e geçmesi ve onun da Ocaca katılması ile İttihat ve Terakki partisinin güdümüne girmiştir. "Türk Ocacı"nın amacı, "İslâm kavimlerinin baslıca mühimi olan Türklerin milli terbiye ve ilmi, içtimai, iktisadi seviyelerinin terfi ve ilâsiyla Türk irki ve dilinin kemaline çalışmak" idi.⁴⁰ Yurt çapında örgütlenen Ocak, kısa zamanda, çok büyük bir yayılma göstermiştir. Eylemleri arasında, Türklerin iktisadi girişimciliğini özendirme, İmparatorluğun dışındaki Türklere teması güçlendirmek, Avrupa'daki azınlık örgütlerinin propagandaları ile savaşmak, halkın dil ve tarih konusunda bilinçlenmelerini sağlamak, resmi yazışmalara Türkçe'yi sokmak ve Abdülhamid döneminde istihdam edilen Arap memurların işine son verilmesi için hükümete baskı yapılması, sayılabilir.⁴¹ Bir çok edebiyatçı, Ocacın fikirlerini savunan piyesler ve şiirler yazmak için seferber oldular. Çesitli kollar halinde çalışan Ocak, belki de ilk kez bu denli bir halka dönük hareketi örgütleyebilmeyi başarmıştır.. Bu merkezlerde, ilk defa kadın ve erkekler, bu denli yakın bir araya gelebilmişlerdir.

"Türk Ocacı"nın siyasal partiler ile olan ilişkileri, sadece İttihat ve Terakki ile sınırlı değildir. Benzer bir ilişki de "Milli Mesrutiyet Fırkası" ile kurulmuştur. "Milli Mesrutiyet Fırkası", 5 Temmuz 1912'de, İstanbul'da kurulmuştur. Kurulduğu dönem, Gazi Ahmet Muhtar Paşa kabinesinin kurulduğu, meclissiz bir siyasal hayata,

³⁹ Tunaya, s.433-434.

⁴⁰ Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğusu**, çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s.348.

⁴¹ Stranford J. Shaw ve Ezel Kural, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, C.2, E Yayınevi, İstanbul, 1983, s.371-372.

karsilik gelmektedir. “Fırka’nın ideolojik bakımdan önemi, Mesrutiyet döneminde kurulan ilk açık milliyetçi (Türkçü) fırka olmasıdır.”⁴²

Basın alanında “İfham” gazetesi ile temsil edilen Fırka’nın kurucuları arasında, Yusuf Akçura da bulunmaktadır. Fırka üyeleri, Kanun-u Esasi tadilâtında tasfiye edilenlerden oluşuyordu. “İttihat ve Terakki”nin ulusçuluğunu, “sakin” bulan ve elestiren “Milli Mesrutiyet Firkası”na karşı, “İttihatçı”lar, benzer eleştiriler yöneltmişlerdir. “Türk Yurdu” dergisi ise, Yusuf Akçura’nın bir yazısı ile desteklenmiştir.

“Açık ve yürekli bir Tanzimat aleyhtarlığı göstererek”⁴³, zaman zaman İttihatçıların bile övgüsünü kazanabilen bu Fırka içinde yer alan “bir takım Türk aydınları, Türk ve Arap ulusçuluk cereyanlarını, aynı zamanda kabul etmek ve o devirde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, nasıl Alman ve Macar uluslarını temel unsur diye kabul edip onlara dayanıyor idiyse, Osmanlı Devletini de Türk ve Arap unsurlarına dayamak düşüncesini ileri sürüyorlardı.”⁴⁴ Bu düşünce, ayrıca, bir Türkçülük duygusundan çok, devletin düştüğü durumun zaruretlerinden doğan bir cereyandır.”⁴⁵ “Milli Mesrutiyet Firkası”, “Türk Ocakları” ile ilgi kurmuş ve “İstihlâk-i Milli Cemiyeti”nin kuruluşuna öncülük etmiş, ancak, bir “ünlüler partisi”⁴⁶ olarak kalmış ve zaman içinde önemini kaybetmiştir.

1908 Mesrutiyeti sonrasında kurulan diğer Türkçü dernekler şunlardır: “Rusya’da Müslüman Türk Tatarlarının Haklarını Müdafaa Cemiyeti” (ki bu, İttihatçıların

⁴² Tunaya, age, s. 351.

⁴³ Tunaya, s.352.

⁴⁴ Bayur, age s.407.

⁴⁵ Bayur, a. e s.408.

⁴⁶ Tunaya age, s..353.

Dogu'ya açildiği bir dönemin ürünüdür), ulusçulugun halkçi boyutunu isleyen “Halka Dogru Cemiyeti”, Nüzhet Sâbit'in “Tevaün-ü İçtimai Cemiyeti”, yukarda belirtilen “İstihlâk-i Milli Cemiyeti”, “İstiklâl ve İktisad-i Milli Cemiyeti”, “Milli Türk Cemiyeti” ve digerleri. Ancak bütün bunlarin arasında, “Türk Ocagi” kadar etkili olabileni çıkmamis ve kadrolasan Türkçü hareket, Ocak ile özdes kalmistir.⁴⁷

2/ 4- GENÇ KALEMLER-İTTİHAT TERAKKI CEMİYETİ İLİSKİSİ VE İTTİHAT TERAKKI'NIN KÜLTÜR POLİTİKASINDA YENİ LİSAN HAREKETİ'NİN YERİ

Türk milliyetçiliğinin esas olarak istim aldığı dönem 2 Mesrutiyet dönemi olmuştur. 2 Mesrutiyet aynı zamanda Türk ideolojik hayatında çok önemli bir dönüşümün yaşandığı bir dönemdir. Abdülhamit'ten farklı olarak 2. Mesrutiyet'in önderi konumundaki İttihat Terakki'nin resmi ideolojisi Osmanlıcilik'ti. Ancak 1909 sonrası gelişmeler bu fikrin iflasını belgelemiştir. “ Osmanlı ittihadi ya da İttihadi Anasir tezleri kendilerinden beklenen birleştiricilik rolünü oynayamadılar. Toplulukları bu fikir etrafında bir arada tutma isteği batinin müdahalelerini ve imparatorluk içindeki ayrılık hareketlerini engelleyemedi. Bunlardan bazıları ile din birliğimiz olmasına rağmen uluslaşma aşamasıyla birlikte bu faktör yeterli olamadı⁴⁸ 2. Mesrutiyet'in sağladığı görece özgürlük ortamında Jöntürkler'in dilde Türkçülük politikalarına karşı bir tepki olarak özellikle Suriye eyaletinde

⁴⁷ Tunaya, age, s. 353.

⁴⁸ Bülent Tanör, **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 211.

Arap milliyetçiliği hızla gelişti. Abdülhamit'le başlayan Batıya karşı İslam enternasyonalist düşüncesi, sonuçta Türk hilafetine karşı İslam Ulusçuluğundan başka bir şey doğurmayacaktı.

Balkan ve Ermeni ulusçuluğu ile birlikte Osmanlılık ideolojisi son bulmuş Arap ulusçuluğuyla birlikte de İslamcılık politikasının da tutunacak bir dal olmadığı sonucuna varılmıştır. Böylelikle Balkan Savaşlarının da etkisi mevcut koşullarla da birleşince Türk milliyetçiliği ülkeyi kurtarabilecek tek yol olarak ortaya çıkmıştır. Milliyetçiliğin bir düşünce olarak değil bir siyasi akim olarak en son Türklerde gelişmeye başlaması bu gelişmelerin ürünü olmuştur.

Türk milliyetçiliğinin 2. Meşrutiyet öncesinde dil, tarih ve edebiyat sahalarındaki çalışmalarla kültürel temelleri atılmış ve milletin hayatında din kadar önemli ikinci bir faktör olan milliyet duygusu da önem kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde milli kültürü inşa etmeye yönelik bir politikaya öncelik verilmiştir. Meşrutiyetle birlikte bir siyasi akim haline gelen Türkçülük kendini yeni yeni göstermeye başlamıştı. Bir taraftan Rusya'dan gelen Türk aydınlarının savunduğu siyasi Türkçülük diğer taraftan temelleri atılan kültürel Türkçülük

Türk milliyetçiliğini sistem haline getirmeye ihtiyaç duyulan unsurları kısmen hazırlamıştır. Böylece temelleri atılan Türk milliyetçiliği fikri 2. Meşrutiyet'in getirdiği hürriyet ortamı içinde belli cemiyetler ve dergiler etrafında canlanmaya ve

teskilatlanmaya baslamis ve giderek güçlenen siyasi bir akim olmustur. ⁴⁹ Bu dönem Yeni Lisan Hareketi'nin etkili oldugu görülmektedir.

Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi, aslında Ittihat Terakki Cemiyeti'nin ideolojik faaliyetlerinin ve kültür politikasının bir parçasidir. Ziya Gökalp örgütün Merkez-i Umumi üyesi, Nesimi Sârim ise Merkez-i Umumi kâtibi idi. Ali Canip Bey derginin basyazarligina Merkez-i Umumi tarafından getirildi. ⁵⁰ 31 Mart karsi devrimini ezmek için kurulan ve bir "Ittihatçı ordusu" demenin hiç de yanlış olmayacağı Hareket Ordusu'nun subaylarından Ömer Seyfettin'in Genç Kalemlere katılmak üzere ordudan ayrılması için gereken para Ittihat Terakki Cemiyeti tarafından ödendi. ⁵¹ Ittihat Terakki Cemiyeti, Genç Kalemler'e mali destek de verdi. Derginin Türkçülük yapmasını teşvik etti ve yardımcı oldu. Bununla birlikte, Ali Canip'in şartına uygun olarak Ittihat Terakki Cemiyeti'nin derginin içerisine doğrudan müdahalesi olmamıştır. Aslında böyle bir müdahaleye de pek gerek yoktu.

Yeni Osmanlılar ile başlayan Türkçü akim, Osmanlı ve İslami renklerden gittikçe arınarak, devrimci-milliyetçi karakteri gittikçe belirginleşen bir seyir izlemiştir. Burjuva demokrat devrimciler olan Ittihatçıların esas ideolojisi Türkçülük olsa da, çok uluslu imparatorluğun birliğini koruma hedefi gütmeleri, Ittihatçıların Türkçülüklerinin yanında ve özellikle resmi söylemde Osmanlı ve daha sonra da İslamci bir çizgi izlemelerine neden olmuştur. Bu eklektik ve çelişkili program Genç Kalemler'in yayın politikasına da yansımıştır. Gökalp'te ve örneğin onun "Yeni

⁴⁹ Sarıay age, s. 104.

⁵⁰ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, İletişim Yayınları, İstanbul, (1. Cilt, 1. basım, 1998, s. 42-43, 66-67, 459-460), (3. cilt, 1. basım, 2000, s. 298, 371, 380-382), Sina Aksin, **Jön Türkler ve İttihat Terakki**, İmge Kitabevi Yayınları, 2. Basım, Ankara, 1998, s. 144-146, 236, Yusuf Akçura, **Türkçülüğün Tarihi**, Kaynak Yayınları, 1. Basım, İstanbul, 1998, s. 175, Jacob M. Landau, **Pantürkizm**, çev. Mesut Akin, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1. Basım, İstanbul, 1999, s. 57, 60-61, 63, 71, Kushner, age, s. 156.

⁵¹ Oba, a.g.e., s. 212.

Hayat ve Yeni Değerler” başlıklı makalesinde Türkçülük ve Osmanlılık bir arada görünür.⁵²

Türkçülüğü en fazla geliştiren siyasi örgüt olan İttihat Terakki Cemiyeti, tüm basın-yayın imkânlarıyla Türkçü akımı desteklemiş, sade Türkçe’nin gelişmesine hız vermiştir. İttihatçılar, imparatorluktaki Türk unsura ulusal bir bilinç kazandırmak amacıyla milliyetçi propagandaya ve Türkçü örgütlerin kurulmasına olumlu yaklaşmışlar; bunları özendirmiş ve destek olmuşlardır. Türkçe eğitimin yaygınlaştırılmasına ve Türkçe’nin halka indirilmesine önem vermişler, hatta eğitim yoluyla bir Türkleştirme politikası tasarlamışlardır.

Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi İttihat Terakki Cemiyeti’nin bu kültür politikasının bir parçasıdır. Bunun yanında, yalnızca bir dergi çıkartmanın Yeni Lisan’i yaygınlaştırmak için yeterli olmayacağını ve daha gelişkin bir örgütsel faaliyet gerektiğini bilen Genç Kalemler’in çekirdek kadrosu da, Cemiyet’in örgütsel imkânlarından yararlanmışlardır. Yeni Lisan akımı kolektif bir araştırma faaliyetine ve iyi bir örgüte dayandırılmıştır.⁵³

Genç Kalemler’in önde gelen yazarları, hemen her gün bir İttihat Terakki Cemiyeti kulübünde veya cemiyetin Genel Merkezi’nde buluşuyorlar, edebiyat ve felsefe konularında tartışmalar düzenliyorlardı. Yeni Lisan konusunda seminer niteliğinde toplantılar yapıyordu. Bu tartışma ve toplantıların sonuçları yalnızca Genç Kalemler’de basılmakla kalmıyor, aynı zamanda İttihat Terakki Cemiyeti Mektebi’nde Gökâlp ve derginin önde gelen diğer yazarları tarafından konferans

⁵² Uriel, age, s. 84-85.

⁵³ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye’nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri I**, Cumhuriyet Gazetesi’nin Okurlarına Armagani, Ocak 1999, s. 62-63,

veya gece dersi olarak da sunuluyordu. Bu konferanslar Cemiyet'in Ziya Gökalp'e verdiği önemli görevlerden biriydi. Amaç, 31 Mart'ta basını göstermiş olan karşı-devrim tehlikesinin varolduğu koşullarda, toplumda ve zihniyette bir devrim yapabilecek yeterlilikte gençlerin yetistirmesiydi. Bu acil görev Gökalp'e verilmiş, o da, Gençlik İşleri'nin yöneticisi olarak gençliğe ulaşmaya çalıştı.

Ziya Gökalp, İttihat Terakki Cemiyeti'nin resmi ve vazgeçilmez ideologu konumundaydı. Örgütün, toplumsal, yasal ve kültürel sorunlarıyla ilgilendi. Türkçülüğü sistemleştirmeye çalıştı. Ziya Gökalp gibi, Ömer Seyfettin de, İttihat Terakki Cemiyeti'nin kültür politikasının mimarlarından. “Yeni Lisan”, “Yeni Hayat” ve “Milli Edebiyat” konularını esas alan bildiriler hazırlamıştır. Bunların hepsinde de bir ulus yaratma hedefi güdülmüştür. Ömer Seyfettin edebi eserlerinde de yeni lisanı büyük bir başarıyla uygulamaya geçirmiştir.⁵⁴

Genç Kalemler milli demokratik devrimciydiler. Türkçü ve Türkçeciydiler. Devrimcilikleriyle bağlantılı olarak vatanseverdiler, bağımsızlıkçıydılar, halkçıydılar ve laisizm yönelimliydi.⁵⁵ Dahası, milliyetçilikleri kan bağı açısından çok siyasi/kültürel bir bağa dayanıyordu. İrkçi değillerdi. Genç Kalemler bir edebiyat dergisi olarak çıkmış olsa da, Yeni Lisan Hareketi edebi olmaktan çok düşünsel ve siyasi bir hareketti. Esası, ulusal bir kültür yaratma çabasıdır. Genç Kalemler'in amacı 1908'de yapılmış olan siyasi devrimin ardından gelecek ve onu tamamlayacak toplumsal bir devrimin hazırlığını yapmakti. Bir devrim döneminde yasadıklarının farkındaydılar. Eski değerleri yıkıp yenilerini yaratan bu devrim döneminde dil ve edebiyat, bu değişime yabancı kalamazdı. Bu

⁵⁴ Landau, age s. 57, 60-61, 63, 71

⁵⁵ Bunlar, ilk Türkçülerin genel özellikleridir. Bkz. Arif Acaloğlu, “Devrimci Toplum Önderleri: İlk Türkçüler-Sagcı değil solcudular”, **Aydinlik**, S: 768 (7 Nisan 2002), s. 22-25.

nedenle bir dil devrimi yapılmalı, halkın anlayacağı ulusal dil hakim kılınmalı ve yeni değerler yaratılmalıydı. Genç Kalemler, Türk dilinde ulusal bir uyanış yaratma çabasında idiler. Diğer kültürel alanlarda ve toplumsal yaşamda benzer bir uyanış için atılacak taşı niteliğinde olan bu uğur, derginin ana eksenini oluşturdu.

Genç Kalemler, ulusal bir dil yaratma çabasına girerek, aslında ortaçağın kültürel hegemonyasını hedef almışlardır. Yukarıda belirttiğimiz gibi, tek ulusal dil, demokratik ve milli demokratik devrim süreçlerinin ayrılmaz parçasıdır ve bu çabanın kendisi başlı başına devrimci değildir. Toplumsal bir ihtiyaçtan doğan ve Ortaçağın kültürel hegemonyasını hedef alan devrimci akim kaçınılmaz olarak laisizm yönelimli de olacaktır. Nitekim Genç Kalemler de İttihat Terakki Cemiyeti gibi laisizm yönelimliydi. Bu durum kendini açıkça belli edememişse de işaretleri görünmektedir. Örneğin Yekta Bahir takma adıyla Ali Canip Bey, “Bizce Türklük, laik bir idealdir ki yenilik tabirinin hemen müradıdır”⁵⁶ (es anlamlıdır) diye yazmıştır. Ziya Gökalp, Genç Kalemler’de değil ama daha ileri bir tarihte, baskı kabul edilen “Türkçülüğün Esasları” (1923) adlı eserinde “dini Türkçülük”ü, yani, din kitaplarının, hutbelerin ve vaazların Türkçe olmasını savunacaktır.⁵⁷ Dahası Gökalp, laiklik yanlısıdır.⁵⁸

Türkiye’deki ilk felsefe dergisini çıkaran Baha Tevfik, bir biyolojik (evrimci) materyalistti. O ve çevresi, Darwin’in evrim teorisini savunuyordu. Dahası, Genç Kalemler’in yazarları arasında yer alan Dr. Suphi Ethem, Baha Tevfik’in etrafındaki gruptandı. Baha Tevfik’in dergisinde Lamarkizm’e dair etütler yayınlamış, “Darvinizm” ve “Lamarkizm” başlıklarını taşıyan iki kitap çıkarmıştı.

⁵⁶ Oba, a.g.e., s. 223.

⁵⁷ Gökalp, a.g.e., 76-177.

⁵⁸ Heyd, a.g.e., s. 104-108.

Baha Tevfik, o dönemde sosyalizm ve anarsizm olmak üzere iki büyük çığır olduğunu savunuyordu.⁵⁹

Genç Kalemler'in en belirgin özellikleri ise halkçi olmalarıdır. Genç Kalemler, devletle ve aydınlarla halk arasındaki uçurumu görüyorlardı. Halka ulaşmayı ve onu aydınlatmayı hedeflediler. Karsılarına çıkan ilk engelin dil olduğunu gördüler. Bu nedenle ilk is olarak dil üzerinde durdular ve tek ulusal dili savundular. Bu dil ise halk dili olacaktı. Genç Kalemler'in faaliyetlerinden, bir "halka doğru" hareketi gelişti.

Niyazi Berkes'in konuya ilişkin bazı fikirlerini⁶⁰ tartışmak, meseleyi daha iyi kavramamızı sağlayacaktır. Berkes, bu derginin Türkçülük fikrinin öncüsü olduğunu kısmen doğru olduğunu; onun asıl yansıttığı fikrin halkçılık olduğunu iddia etmektedir. Bu yüzden İstanbul'un Osmanlı aydınları fazla devrimci buldukları Genç Kalemler'e saldırmışlardı. Basta Genç Kalemler çevresi ve Ziya Gökalp Türkçü degillerdir. Henüz Osmanlıdırlar. Gökalp, milliyetçiliği bir ideal olarak anlar. Türk aydınının halkçılık, yani Türk toplumunu kalkındırma savaşında gireceği siyasal-kültürel çabalarda bir yön verici olarak ileri sürer. Ari dil akımı, halkçılık akımının bir parçasıdır. Yine Berkes, bu hareketin halkçi hedeflerini yitirerek, Türkçülük sekline büründüğünü iddia etmektedir. Milliyetçilik, halkçılık akımından sonra ve onun, çeşitli kesimlerin (alafranga Baticılar, Osmanlılar ve İslamcılar) saldırıları karşısında aldığı biçim olarak doğmuştur. Bu kesimlerin halkçılara saldırıları ve alay etmek için onlarla "Türkçü" adını takmalarıyla, halkçılık yavaş yavaş, Türkçülük-milliyetçilik-

⁵⁹ Baha Tevfik (1881-1914) ve çevresi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ülken age, s. 233-246.

⁶⁰ Niyazi Berkes, **Türk Düşününde Batı Sorunu**, 1. Basım Bilgi Yayınevi, Ankara, 1975, s. 61-71, 229-237.

kavmiyetçilik-irkçilik olarak tanınmaya başladı. Halkçuların kendileri de yavas yavas bunları birbirine karıştırmaya başladılar. İçlerine karışan Rusya muhaciri aydınlar, Türkçü fikirleri sokmaya başladılar. Berkes'e göre ortaya çıkan, gerçeklerle ilgisiz, halkçi olmayan bir Türkçülüktür.⁶¹

Söz konusu dönem düşünülecek olursa, Berkes'in yaptığı bu Türkçüler-Halkçılar ayrımı, yani Türkçülükle halkçılığı böylesine soyutlayıp karşı karşıya getirmesi, öznel ve sunidir. Berkes'in göremediği, ilk Türkçülerin halkçi olduklarıdır. Genç Kalemler hem halkçi hem de Türkçüydü. Daha doğrusu, devrimci Türkçülük halkçiydi.

Selanik o dönemde devrimcilerin yuvası, devrimcilik ve Türkçülüğün merkeziydi. Ayrıca o zamanın biricik sosyalist düşünce merkeziydi de.⁶² Berkes'in de belirttiği gibi, Genç Kalemler'in de dahil olduğu çevre, Rusya'dan Makedonyalılar arasına geçen halkçilik (narodniklik) düşüncesinin bir serpiyesine ugramı. 1908 Devrimi'nden önce halkçi fikirler özellikle Bulgar yazar ve öğretmenler arasında çok yaygındı. Dahası örneğin Hüseyinzade Ali Bey gibi Rusya'dan göçmüş devrimciler bu halkçi fikirleri getirdiler. Ermeni sosyalistlerinin örgütü olan Hinçak akımı, narodnik fikirlerin güçlü etkisi altında dogmüstü. 1908 Devrimi'nden sonra mesru bir sosyalist parti olarak kurulmuş ve Osmanlı Meclis-i Mebusan'ın da temsilcileri vardı.⁶³

⁶¹ Berkes'inki kadar derin olmasa da, benzer bir tutum, vurguyu Rusya Türkçüleri ile Osmanlı Türkçüleri arasındaki farklılığa yapan Arai'de görülmektedir. Bkz. Masami Arai, **Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği**, 2. Basım, çev. Tansel Demirel, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

⁶² Selanik'in o dönemdeki konumuyla ilgili olarak bkz. Berkes, **Türkiye'de...**, s. 421, Berkes, **Türk...**, s. 61, Kushner, age., s. 154, Tunaya, c. 3, s. 37, Oba, age., s. 210-211.

⁶³ Bu etki Ömer Seyfettin'in hikayelerinde görülür. Örneğin en uzun hikayelerinden olan "Ashab-ı Kehfimiz" başlıklı hikayesinde bir sosyalist Ermeni aydınının ağzından Osmanlı aydınları eleştirilir. Berkes, **Türk Düşününde...**, s. 232.

Genç Kalemler bu ortamdan etkilendiler. Ziya Gökalp daha ileriki yıllarda “Türkçülüğün ilk esaslarından biri”nin de “halka doğru” ilkesi olduğunu söyleyecektir. Aynı adla İstanbul’da bir de dergi çıkaracaklardır.⁶⁴ Devrimci Türkçüler, milliyetçiliği daha çok halkçılık olarak anlıyorlardı. Tunaya’nın yerinde değişiyle, “Milliyetçilik Türkçülere göre halkçılıktır. Milli kültürü bulmak için halka inmek gerekir. Deha halktadır.”⁶⁵

Genel olarak Türkçü çevreler ve özel olarak da Ziya Gökalp üzerindeki Hüseyinzade Ali etkisine⁶⁶ de ayrıca değinmek gerekir. Ziya Gökalp, 1896’da İstanbul’a geldiği zaman örgütün kurucu üyelerinden Hüseyinzade Ali Bey ile görüşüyor ve Türkçülük hakkındaki kanaatlerini öğreniyordu.⁶⁷ Zamanla yakın dost olacaklardır.⁶⁸ Hüseyinzade Ali’ye büyük saygı besleyen Ziya Gökalp, kendisinden “yalvaç” (kitaplı peygamber) diye söz etmiştir. 1911 Kongresi’nde Talat Bey’in önerisiyle İttihat Terakki Cemiyeti Merkez-i Umumi üyesi olan Hüseyinzade, sosyalizm yönelimli bir devrimci Türkçü idi.⁶⁹

Genç Kalemler’in halkın dilinde yerleşmiş yabancı kökenli kelimelerin bırakılması şeklindeki görüşleri üzerinde de dikkatle durmak gerekir. Bu tutum, ari Türkçecilerinkine göre daha az devrimci ve ilimli gözükse de, aslında Genç Kalemler’in tutumu hem halkçılık hem de somut politika düzleminde

⁶⁴ Gökalp, age, s. 46 vd. Gökalp’in kitabındaki bu bölüm (s. 46-51), düşüncesindeki halkçı damarı görmek açısından çok değerlidir. Ayrıca bkz. Heyd, age., s. 82-83. Gökalp’e göre, “siyasette meslegimiz halkçılık, ve kültürde meslegimiz Türkçülüktür.” Gökalp, age., s. 184.

⁶⁵ Tunaya, **Türkiye’nin Siyasi Hayatında...**, s. 110.

⁶⁶ Akçura, age., s. 142, Heyd, age., s. 33, 126, 173.

⁶⁷ Gökalp, age, s. 13-14.

⁶⁸ Heyd, age, s. 43.

⁶⁹ Dr. Hüseyinzade Ali (Turan) (1864-1941) ile ilgili olarak bkz. Acaloglu, a.g.e., Akçura, age, s. 140-146, 166-167, Ülken, age, s. 267-276, Oba, a.g.e., s. 154-157, Orkun, age, s. 67-68, 87, Heyd, age, s. 126-127, Hüseyinzade Ali, “Sola, sola, sol tarafa”, **Aydinlik**, S: 768 (7 Nisan 2002), s. 26-28, Hüseyinzade Ali’nin II. Enternasyonal’in Stockholm Konferansı’ndaki konuşması için bkz. **Aydinlik**, S: 769, (14 Nisan 2002), s. 28-29.

açıklanabilir. Arai'nin belirttiği gibi, Genç Kalemler'in kurucularının önem verdikleri şey, Türklerin eski tarihi değil, o günkü halktı. Nitekim Türk Yurdu'nun aksine, Osmanlı İmparatorluğu dışındaki Türklere ilgisizlik, Genç Kalemler'in belli başlı özelliklerinden biridir.⁷⁰ Bunun yanında, ITC ile bağlantılı olan Genç Kalemler, iktidar partisinin bir çeşit yayın organı ve teorik merkezi olarak, halka ulaşma meselesini daha ön planda tutmuşlardır denebilir. Çünkü İT, 1908 Devrimi'nin önderi olsa da uzun süre bir çeşit "denetleme iktidarı" sürdürmüş ve siyasi iktidara tam anlamda hakim olamamıştır. Bu nedenle halkı kazanmak ve seferber etmek gibi bir sorunu vardır.⁷¹ Ayrıca, çok uluslu imparatorluğu bir arada tutma arzusu da bir etkidir. Bu yüzden Genç Kalemler'in girişimi, Türk Derneği'ninkinden daha bilinçli/gerçekçi görünmektedir. Genç Kalemler'in Türk Derneği dergisinin başarısızlığından korkmuş olabilecekleri de düşünülebilir.⁷²

Genç Kalemler bağımsızlıkçıydılar. Nitekim yukarıda gördüğümüz gibi, kendi alanlarındaki kapitülasyonların kaldırılmasını ve Türkçe'nin esaretten kurtularak bağımsızlığını kazanmasını istiyorlardı. Gökâlâp milletin ruhen bağımsızlığını dilde görüyordu. Genç Kalemler'in Batı'ya karşı kendilerinden öncekilere göre daha nesnel ve eleştirel bir bakış açıları vardı. Batı taklitçiliğini reddediyorlardı. Gökâlâp, "Yeni Hayat ve Yeni Değerler"de Avrupa medeniyetlerinin çürük, kokmuş esaslar üzerine dayandığını, bu medeniyetlerin

⁷⁰ Arai, age, s. 63, 70.

⁷¹ Halkçılık konusunda da ITC ile Genç Kalemler arasındaki doğal paralellige işaret etmek gerekir. İttihatçılar bilinçli olarak halkçı politikalar yürütmüşlerdir. Halk 10 yıl (1908-1918) boyunca seferber edilmeye çalışılmış, kalabalıklar siyasetin önemli bir unsuru haline gelmiştir. Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Doğusu**, 2. Basım çev. Yavuz Alogan, Kaynak Yayınları, İstanbul, Aralık 1999, s. 61.

⁷² Ağâh Sirri Levend, **Türk Dilinde Gelisme ve Sadelesme Evreleri**, 2. Basım, TTK Yayınları, Ankara, 1960, s. 314, 316.

kirilmaya ve yok olmaya mahkum olduklarini yazmisti.⁷³ Genç Kalemler dilden yabancı kelimelerin atilmasini savunurken Avrupa dillerine ait kelimeler de buna dahildi. Dahasi Genç Kalemler, Türklerin gelecegin en gelismis milleti olacagi hedefini de dillendirmislerdir.⁷⁴

Bunun yaninda Genç Kalemler, kan bagina dayanan bir milliyetçilik anlayisini savunmadilar. Örnegin Yekta Bahir takma adıyla Ali Canip Bey söyle yazmistir: “Kavim bizce, lisânî bir cemâat’ten baska bir sey degildir. Bir lisânla tekellüm edenlerin (konusanlarin) mecmûi (toplami) bir kavimdir.”⁷⁵ Ali Canip burada “bizce” ifadesini kullanirken tüm Genç Kalemler’in fikrini ifade etmis oluyordu. Yine Ali Canip Bey, diger uluslari kastederek ve bu tutumu onaylayarak söyle yazmistir: “Onlara göre Türk olmak için ben Türküm demek kafidir. Türk olmak için mutlaka Mogol kanina malik olmak gerekmez”⁷⁶ Gökâlîp de millet kavramini kan bagina dayandirmaz. Milleti kültür temelinde açıklar.⁷⁷

Genç Kalemler, 1912’ye Balkan Savasi’nda Selanik’in elden çıkisina kadar yayinini sürdürecektir. Derginin yayin hayatini tamamlamasindan sonra Genç Kalemler kadrosu Istanbul’a gelecek ve Türk Yurdu etrafında toplanacaktır. Bundan sonra çalismalarini Türk Ocagi ve Türk Yurdu’nda sürdüreceklendir. Ömer Seyfettin Balkan Savasi sirasinda tekrar orduya alinir. Yanya’da

⁷³ Bununla birlikte, Gökâlîp’in kör bir Batı düşmanligina düşmediği de belirtilmelidir. Gökâlîp’e göre Türkler “Batı medeniyeti”ne girmelidirler. Bkz. Gökâlîp, a.g.e., s. 64, 68, 108-109, Heyd, a.g.e., s. 92-96, 173-175. Konumuz disi olduğu için burada Gökâlîp’in (Hüseynzade Ali’den alip gelistirdiği) “Türklesmek-Islamlasmak-Muasirlasmak” olarak formüle ettiği düşüncesine ve bu düşüncedeki çeliskilere girmiyoruz.

⁷⁴ Oba, a.g.e., s. 224.

⁷⁵ Öksüz, a.g.e. 116.

⁷⁶ Oba, a.g.e., s. 223.

⁷⁷ Gökâlîp, a.g.e., s. 16-23, Heyd, a.g.e., s. 73-74.

Yunanlılara esir düşer. Esareti sırasında yazdıklarını Tanin'e ve Türk Yurdu'na gönderecek, 1 yıllık esaretten sonra (1913'te) İstanbul'a gelecektir.

2/ 5- JÖNTÜRK TÜRKÇÜLÜĞÜ'NÜN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Türkçülük, baslıca üç gelişim evresi geçirmiştir. Birinci evre, özellikle, tarih, alfabe, dil, ulusal edebiyat gibi uluslaşma sürecinin teorik konuları ile ilgilenen bir dizi araştırma ile yüküldür. Yukarıda vurgulandığı üzere, gerek Batılı Türkologların, gerek Türki milliyetçi aydınların, gerekse de Osmanlı aydınlarının çalışmaları, bu evrenin ürünleri olarak değerlendirilebilir. Balkan'lardaki ayrılıkçı ulusçu hareketler, özellikle, 1897'deki Türk-Yunan savaşının yankıları; Rus Pan-Slâvizmine karşı ayaklanan Tatarlar; Osmanlıcığın ve II. Abdülhamid dönemi Pan-Islâmizminin, İmparatorluğun içine düştüğü bunalımı asma konusunda gösterdiği yetersizlikler ve son olarak, Balkan bozgunu; Türkçü düşünce ve duyguların gelişiminin ana dinamikleridir. Bu bağlamda, başlangıç itibarıyla, kültürel çalışmalardan öteye gidemeyen Türkçülüğün zorunlu bir siyasallaşmaya kaymasının nesnel koşulları da, yavaş yavaş belirmeye başlamaktadır.

Türkçü düşüncenin siyasallaşması, öncelikle, etkili bir kadrolaşmadan geçmekteydi. 1908 Devrimi, getirdiği rahatlatıcı ortam yönünden, Türkçülüğün ikinci evresinin, yani, kadrolaşma evresinin koşullarını hazırladı. Selanik'te, "Genç Kalemler" hareketi ve İstanbul'daki "Türk Yurdu" çevresi, kadrolaşmış Türkçü akımın örnekleridir.

Türkçülüğün siyasallasmasını temsil eden üçüncü dönem, 1908 Devrimi'nin ardından iktidara geçen Jön Türklerin, daha açık bir deyimle, onların siyasal partisi, İttihat ve Terakki'nin Türkçü çevre ile kurduğu bağların gelişmesi ile evrilmiştir. Bu asamadan sonra, “gerek duygu gerek doktrin olarak Türkçülüğün sınırları ... kesinlikle saptanmamış ve siyasal olayların gösterdiği gelişmeye ve çizdiği ümit grafiğine göre genişlemiş ya da daralmıştır.”⁷⁸

Türkçü düşünce, uzun bir süre, dinsel kaynaklı bir direnmeyle karşılaşmıştır. Bu direncin kırılması, bir dizi siyasal olayın Osmanlılık ve Pan-İslâmizm gibi geleneksel politikaların tekeline son vermesi ile gerçekleşmiştir. 1908 Mesrutiyet hareketi sonrası yoğunlaşan siyasal gelişmeler arasında, ayrılıkçı ulusçu akımlar en önemli yeri tutmaktadır. Artık ayrılıkçı hareketlere karşı ne Osmanlıcı, ne de Pan-İslâmci politikalar tek başlarına yeterli olamıyordu. Osmanlılık Balkan savaşlarına yol açan ulusçu hareketleri karşısında, iflas ediyor, Pan İslâmizm ise Arnavut bağımsızlık savaşını ve Araplar arasında her geçen gün artan bağımsızlık isteklerini engelleyemiyordu. Bu duruma eski politikaların yeniden gözden geçirilmek gereği ortaya çıkmıştır. 1908 Devriminden sonra “resmî amentüleri olarak kalan Osmanlılığa ve Osmanlı İmparatorluğunun birliği veya ortaklığı”⁷⁹ fikrine sarıliveren Jön Türkler ve İttihat ve Terakki partisi kadroları içinde Türkçülük tartışılmaya ve daha geniş bir kesim içinde kabul edilen bir düşünce olmaya başlamıştır. Bu durum Osmanlılık ve İslâmcilik politikalarının, sonu olarak algılanmamalıdır. Her iki politika da güncelliğini korumaktaydı, ancak geçmişteki etkilerinden çok şey kaybetmiş olarak, İmparatorluğun gayri-müslim nüfusunun

⁷⁸ Nejat Kaymaz, “Türkçü Tarih Görüşü” **Felsefe Kurumu Seminerleri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1977, s.440.

⁷⁹ Lewis, age, s.346.

yasadığı önemli toprakların elde çıkmış olduğu bir ortamda “artık Arnavutların, Rumların ve Slavların gönlünü almak gereği ortadan kalkmış, iş Ermenilerle Arapları yatıstirmaya kalmıştı. İdeolojik bütünü meydana getiren üç öge; Osmanlıcilik, İslâmcilik ve milliyetçilik... eskisi gibi geçerli idi. Değişen bir şey varsa o da bu bütüne katkı oranındaydı.”⁸⁰ Üçlü bir yapıda şekillenen siyasal ideoloji 1908 devrimini sonrasında, özel Balkan savaşlarının ardından şekillenmiştir.⁸¹ İttihat ve Terakki Partisi’nin pragmatik politikaları, bu terkinin ürünüdür. Elde kalan nüfusun çoğunluğunun Türklerin eline geçmiş olması, ulusçuluğu, Arapları elde tutma kaygısı İslâmcılığı, artık bir azınlık durumuna düşen gayrimüslimleri yatıstirmek, Osmanlıcilığı, bir arada yaşamaya mahkûm ediyordu. Oysa Yusuf Akçura ve kendisi gibi düşünöenler bütün bu birlik gayretlerinin, uluslaşma çağının nesnel gidisine karşı beyhude olduğunu ve ayrılmaların kaçınılmaz ve haklı görülmesi gerektiğini, şimdi daha açık bir dille söyleyebiliyorlardı.⁸²

İttihat ve Terakki’nin bu pragmatik yaklaşımı, ayrılıkçı hareketler, özellikle de Arnavut ayrılıkçılığının soku, Türkler üzerinde “daha ırksal düşünmek ve kendi milliyetçiliklerine belirli bir biçim vermek” doğrultusunda etkili olmuştur.⁸³ Özellikle iktidarı kaybettikten ve ikinci kez iktidar olduktan sonra İttihatçılar bu eğilime daha fazla önem vermişler ve parti içinde “gizli bir güç olarak”⁸⁴ bulunan Türkçülüğe dört bir elle sarılmışlardır. I. Dünya Savaşı’nın esigine gelindiğinde Turancı biçimini alan Türkçülük, bir anlamda partinin ideolojik boşluğunu

⁸⁰ Feroz Ahmad, **1908-1914 İttihat ve Terakki**, 1. Basım, Sistem Ofset Matbaacılık Yayıncılık ve Ticaret LTD. Şirketi, Ankara, 1984, s.254.

⁸¹ Hilmi Ziya Ülken, **Türkiye’de Çağdas Düşünce Tarihi**, İstanbul, Kardeşler Matbaası, 1979, s.212.

⁸² Niyazi Berkes, **Türkiyede Çağdaslaşma**, İstanbul Basımevi, İstanbul, 1978, s.199.

⁸³ Feroz Ahmad, **1908-1914 İttihat ve Terakki**, , 1. basım, Sistem Ofset Matbaacılık Yayıncılık ve Ticaret Ltd. Şirketi, Ankara, 1984, s.255.

⁸⁴ Sina Aksin, **Yüz Soruda Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1980, s.465.

doldurmuş gözükiyordu. Cemiyetin üyeleri arasında Hüseyinzade Ali gibi bazı Rusya göçmeni aydınların bulunması Turancılığın “tanımlanmış ve dolayısıyla İslâmcilik ile kolayca bağdaştırılabilecek kadar belirsiz bir ideoloji olması” ve bir yayılmacı ideoloji olarak “Bati Cephesinde gerilemekte olan Jön Türklerin ruhsal gereksinimlerine uygun düşmesi”⁸⁵ bu sürecin hazırlayıcıları olarak belirtilebilir.

Yukarıda vurgulananlardan anlaşılacağı gibi 1908 Mesrutî hareketi, önce Osmanlı bir çerçevede başlamış, ancak ilerleyen yıllar içinde olguların zorlamasıyla; özellikle de “çesitli unsurları bir arada tutma politikasının bosa çıkması olması üzerine”⁸⁶ pragmatik bir evrilme ile Türkçülüğe kaymıştır. “Türk Yurdu” ve “Türk Ocakları”nın ürettiği yeni ve taze fikirlerin özellikle de genç kuşaklar üzerindeki etkilerine tanınan olan “İttihat ve Terakki” kadroları, başlangıçtan beri el altından destekledikleri Türkçülüğe sahip çıkmaya başlamışlar ve 1913 sonrasındaki diktatoryal iktidarlarını bu çerçeveye oturtmuşlardır.⁸⁷

İttihat ve Terakki’nin bir anda Türkçü düşünceye sahip çıkması, Yusuf Akçura gibi öteden beri İttihatçılara karşı olan Türkçüler⁸⁸ tarafından az çok önemli bir karşı koymaya uğrayacaksa da , bilhassa 1913 yılından itibaren Ziya Gökalp vasıtasıyla İttihat Terakki Cemiyetine Türkçülük tam anlamıyla hakim olacaktır. İttihat ve Terakki” partisinin Türkçülüğe kayması pür anlamda bir Türkçülük ideolojisine bağlanması biçiminde algılanmamalıdır.” İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Türkçülüğü Osmanlıcilik ve İslâmcilik ile yumuşatılmıştır. İttihat ve Terakki Partisinin bu sulandırılmış Türkçülüğü Ziya Gökalp’in eseridir ve Rusya göçmeni Türkçülerin fikirlerinden esaslı bir sapmayı göstermektedir. Çünkü Rusya

⁸⁵ Ahmad, age, s.255.

⁸⁶ Kaymaz, age s.435.

⁸⁷ Ali Kemal Meram, **Türkçülük Mücadeleleri**, Iskender Matbaası, İstanbul, 1969, s.119.

⁸⁸ Berkes, **Türk Düşününde..** , s.198.

göçmeni Türkçüler, devleti kurtarmak iddiasından hareket eden Ittihatçılara karşı, devletin çökmeye mahkûm olduğunu; Ermeni, Rum, Makedonya, Arnavut, Arap ulusçularının haklı olduğunu ileri sürmekte ve Rusya'daki tüm ayrılıkçı hareketlere sempati göstermektedirler. Türkçüler “üç düşün çığırının en radikal olarak gözükiyorlardı.”⁸⁹ Basta Yusuf Akçura olmak üzere Ittihat ve Terakki Cemiyeti'nin dışında kalan Türkçüler bu nedenle bir süre kovuşturmayla uğramışlardır ve 1916'dan sonra tasfiye edilmişlerdir.⁹⁰ Göçmen Türkçülerin fikirleri, devleti kurtarmak ve yasatmak yolunda direnen geleneksel Jön Türk düşüncesine aykırıydı ve bu bağlamda bir Türkçülük kabul edilemezdi. Gökalp'in Türkçülüğü ise Ittihatçıların genel eğilimlerini karsılıyordu. Çünkü Gökalp'in Türkçülüğü “Osmanlı imperiumunda kalmış, Batılılar ise İslâm beynelmilelçiliğinden henüz kopmamıştı”⁹¹ Oysa Yusuf Akçura ve arkadaşları hiçbir zaman “İmparatorluk için centralist ve Ittihatçı da olmamıştır.” “İttihat ve Terakki Cemiyeti”nin Türkçülüğü itibar etmeleri, ancak Ziya Gökalp'in Türkçülüğü, geleneksel düşüncelere uygun bir hale dönüştürmesinden sonra başlamıştır. Yumusatılmış Türkçülüğün resmi bir politika unsuru haline dönüşmesinden sonra, Jön Türklerin daha fazla oranlarda Türkçülüğü desteklediklerine tanık olunmaktadır.⁹²

Tanzimatçı Osmanlıcılar ve İslâmcıların, “Türk Yurdu”na yönelik saldırılarını, yoğunlastırmaları, Türkçülüğün resmi bir politika halini alması ve Osmanlıcılığın tasfiyesine gidilmesinin yarattığı bir etkiye dayanmasının yanı sıra, 1908 Devrimi

⁸⁹ Berkes, age, s. 405.

⁹⁰ Berkes, age, s. 197

⁹¹ Niyazi Berkes, “Unutulan Adam: Yusuf Akçura”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyoloji Konferansları, On Dördüncü Kitap**, İstanbul, 1976, s.197.

⁹² Berkes, agm, s.197.

sonrasında, daha özgür bir ortam içinde serpilerek gelişen Türkçülüğün, bilimselleşerek, argümanlarını güçlendirmesi de rol oynamıştır. Nitekim, İkinci Meşrutiyet'in ilk yıllarında, zamanlarda, “bilimsel Türkçülük, fiilen başlamamış, denilebilir, yani, doğrudan doğruya, Türk kaynakları incelenerek, orijinal eserler ve yazılar, henüz yok denecek kadar azdı.”⁹³ Bu durumda, Osmanlıların ve İslâmcıların Türkçülüğü, çok fazla ciddiye almadıkları söylenebilir. Tek sorun, bir tereddütten kaynaklanmaktadır: “Acaba Türkçülük cereyanı, öbür Osmanlı unsurlarındaki ulusal cereyanları daha da şiddetlendirerek imparatorluğun dağılmasında, yeni bir âmil olmaz mı?”⁹⁴

Görüldüğü gibi, henüz çatışma başlamamıştır. Ancak, 1908 Devrimi'nin hemen ardından ortaya çıkan bu iyimser tablo, kısa sürede yok olacak, Yusuf Akçura'nın üçlü bir formülleştirme içinde ele aldığı akımlar, İslâmcilik, Osmanlılık ve Türkçülük, birbirlerine karşı kıyasîya saldırmaya başlayacaktır. 1908 Devriminin ilginç yönü de budur. Devrim öncesinde, sivrilmiş Jön Türk muhalefeti, Ahmed Rıza, Mehmet Murad (Mizancı Murad) ve Prens Sebahaddin gibileri, devrim sonrası ortaya çıkan nesnel koşulların gerisinde kalacak ve tezleri, siyasal hayatın ikincil tartışma konuları haline dönüşecekti. 1908 Devriminin sağladığı görece açıklık ortamı, daha temeldeki bir gerçeği, “yeni Osmanlıların ve yeni Türklerin bir çeyrek yüzyıl içinde gerçekleştiremedikleri bir şeyi, yeni Türk halkı arasında ulusal bir birlik olma bilincinin en ilkel görünüşünü”⁹⁵ ortaya çıkarmıştır.

⁹³ Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkilâbî Tarihi**, C.II, , Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1952, s. 404.

⁹⁴ Bayur, s.405.

⁹⁵ Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, s.398.

Türkçülüğün ortaya çıkışı, sosyo-ekonomik nedenlerin yanında, kültürel anlamda bir arayışın da ifadesi olmuştur. Türkçülüğün öncüsü olan aydınlar, Osmanlı İmparatorluğu sınırlarının dışındadır. Bu dışardalık, azınlık psikolojisi, söz konusu aydınların Türkçülüğe yönelmelerinde önemli rol oynamıştır. 19.yüzyilin sonunda Rusya’da önemli sayılabilecek bir Türk nüfus yaşıyordu ve sayıları 14 milyona yaklaşıyordu.⁹⁶

Gerek Gaspıralı İsmail, gerek Yusuf Akçura böyle bir ortamda yetişmişlerdi. Sila özlemi bu coğrafyada yaşayan Türklerin bilinç altlarında önemli yer tutmaktaydı. Türkçülüğün önemli aydınlarından Yusuf Akçura, Tatar burjuvazisinin içinden gelen, varietli bir ailenin çocuğuydu. F.Georgeon’a göre, Rus emperyalizmine karşı, Tatar burjuvazisi Türklerin ve Müslümanların içine gireceği bir başka emperyal güç oluşturmak istiyorlardı. Türkçülük de bu düşüncenin yansımasıydı. F.Georgeon, Tatar reformculuğunun ve modernizminin Türkçülük akımına yön verdiğini iddia etmektedir.⁹⁷

Kültürel bir akim olarak Osmanlı coğrafyasının dışından gelen Türkçülük akımı, Osmanlı İmparatorluğu’nun çok kültürlü, milletler sistemine dayanan yapısının çözülmesi, Osmanlı’yi ayakta tutacak yeni bir birleştiriciye ihtiyaç duyulması sürecinde olgunlaşmıştır. Ancak Türkçülüğün siyasallaşması ve toplumsal anlamda kendini göstermesi, 1910’lardan itibaren mesruiyet kazanabilmiştir. Kuskusuz Türkçülüğün siyasallaşmasındaki en temel organ İttihat Terakki Cemiyeti

⁹⁶ Georgeon, age, s. 7.

⁹⁷ Georgeon, age, s.13.

ve sonraki adıyla Ittihat Terakki Firkası'dır. İlginçtir ki, Türkçülüğün öncülerinden Yusuf Akçura, Ittihat Terakki'ye hep mesafeli davranmıştır.

Suavi Aydın'a göre, Ittihat Terakki'nin siyasal yasami ve çizgisi bir değildir. Hatta, iki farklı Ittihat Terakki'den söz edilebilir. Birinci Ittihat Terakki hareketi girişiminin arkasında 'Yeni Osmanlılar' bulunmaktadır. Bu hareketin temel hedefi mutlak monarşiye karşı anayasacılıktır. Yeni Osmanlılar ya da Batı'daki adlandırmayla Jön Türk düşüncesine şöyle bir bakıldığında, anayasacılığın yanında, yerli burjuvazinin önünü açacak kontrollü bir iktisadi liberalizm ve bir 'Osmanlı vatani' fikrinin esas alındığı görülmektedir.⁹⁸

'Osmanlı vatani' kavramı, uluslaşma, ulus-devletleşme, milliyetçilik gibi sonuçlarını yansıtması açısından önemlidir. Osmanlı İmparatorluğu'nda, imparatorluğun çoğul etnik, dinsel, dilsel yapısına karşı, 'uluslaşma', 'vatanlaşma' arayışları vardır. Zira, kapitalizm ulusal pazarlar çerçevesinde gelişmeye çalışmaktadır. 'Osmanlı vatani' kavramını somutlaştıracak hedef, 'Osmanlı ulusu' yaratabilmektir. İlk Ittihat Terakki'de, bu bağlamda, 'Osmanlıcilik' ya da 'Osmanlı Milliyetçiliği' akımı zemin bulmaktadır. Ancak Osmanlıcilik, Osmanlı İmparatorluğu'nda kitle tabanı bulamamıştır. Türkçülük akımının sonraki yıllarda tercih edilmesinin nedeni, isyanlardan sonra ayrılan unsurlardan duyulan hayal kırıklığı ve Osmanlıcılığın kendi zeminini kaybetmesidir.

İlk Ittihat Terakki'nin özellikleri toparlanırsa:

⁹⁸ Suavi Aydın; "İki İttihat-Terakki: İki Ayrı Zihniyet, İki Ayrı Siyaset", Tanil Bora, Murat Gültekin (der); **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cumhuriyet'e Devredilen Düşünce Mirası, Tanzimat ve Mesrutîyetin Birikimi, Cilt I**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.117.

1-İçinde İmparatorluğu oluşturan her unsurdan üye olduğu gibi; Cemiyet Abdülhamit karşısında Ermeni örgütleriyle işbirliği yapmaktan da geri durmamıştır.

2- İçinde ağırlığı askerler oluşturmazlar. Devrimci niteliğine karşın cemiyet sivil kuruluşlara özgü demokratik tartışma geleneğini benimsemiştir.

3- Cemiyet, çok açık bir biçimde Osmanlıdır.

4-Cemiyetin fikri donanımı, büyük ölçüde Fransa kaynaklıdır.⁹⁹

İttihat ve Terakki'deki çizgi ayrımları ve gruplar; Türk siyasal yaşamının ileriki yıllarındaki temel siyasal kışkırmaların da nüvesi olacaktır. İttihat Terakki içinde, iki temel grup bulunmaktaydı. Bunlardan birincisi başını Ahmet Rıza'nın çektiği 'milli iktisat' ve merkezîyetçilik yanlısı grup, diğeri de başını Prens Sabahattin'in çektiği adem-i merkezîyetçilik (yerinden yönetim) ve teşebbüs-ü şahsî (özel girişim) yanlısı gruptu. Bu ayırım 1907'de Paris'te toplanan Kongre'de netleşti. Ahmet Rıza'nın başında bulunduğu grup; İttihat ve Terakki Grubu, Prens Sabahattin'in grubu da Terakki grubu adıyla kongreye katılmıştır. Bu kongreye Ermeni Tasnak Partisi de katılmıştır. Suavi Aydın'a göre, İkinci İttihat ve Terakki'nin birincisinden en önemli farkı, birincisiyle organik bağının bulunmamasıdır. İkinci oluşum, Abdülhamit idaresinden rahatsız asker ve memurların, aydın önderlerden yoksun biçimde kendiliğinden giriştikleri paramiliter bir örgütlenmedir.¹⁰⁰ Altyapısı Selanik'in özgün koşullarında oluşan II. İttihat Terakki, subay-bürokrat kaynaklı bir hareket olarak, I. İttihat Terakki'nin dar entelektüel yapısından ayrı olarak doğmuştur. Yönteminin esasî paramiliter güçleri harekete geçirmek, o zamanki deyişle 'komitacılık'tı. Bu nedenle örgüte askeri

⁹⁹ Aydın, agm, s.118.

¹⁰⁰ Aydın, agm, s.124.

kavramlar hakimdi. İdeolojisi, alttan alta gelisen ‘Türk Milliyetçiliği’ydi. Zaten milliyetçi yapılanmalarda, yukarıda sıralanan paramiliter yapılanma, genel olarak görülmekte; askeri kavramların egemenliğine sıklıkla rastlanılmaktadır.

İkinci İttihat Terakki artık gerçek İttihat Terakki’ydi. İkinci Mesrutiyet’e giden yolda, özellikle Makedonya ve Selanik’teki örgütlenmelerin büyük payı vardı. İkinci Mesrutiyet’in ilanında İttihat Terakki’nin önemli payı vardı. Ancak Cemiyet 1913 yılına kadar iktidarı tam olarak ele almayacaktır. İttihat Terakki’nin en belirgin özellikleri, iktidarı Babiali Baskını’yla¹⁰¹ ele almasından sonra ortaya çıkacaktır. Bir kere baskın sözünden de anlaşılacağı gibi, cemiyet sonraki adıyla fırka, iktidarı silahlı bir komployla ele geçirecektir. Yani paramiliter (komitacı) ve komplocu anlayış, fırkaya hakimdir. Bunun dışında firkanın misyonu, ‘milli iktisat’ yanlısı, gayrimüslim unsurların ticaretten mümkün olduğu kadar tasfiye edilerek, bir ulusal burjuvazinin yaratılmasıdır. İttihat Terakki, siyasal ve ekonomik anlamda devletçi, otoriter bir tavır sergilemiştir. “İttihat Terakki döneminde Türk öznesi, siyasal yaşamın içinde merkezileşmiştir. Devletin varlığı verili bir Türk öznesi üzerinden tanımlanmıştır. Aralık 1908’de kurulan Türk Derneği, Mesrutiyet sonrası, sivil açıdan da milliyetçi oluşumların habercisi olmuştur.”¹⁰²

İttihat Terakki’nin 1913’ten itibaren mutlaklaşan iktidarında siyasal, iktisadi, harsî millilik anlayışı gözetilmiştir. Ve Tanzimat döneminden beri yetisen, laik

¹⁰¹ ‘Babiali Baskını’ olarak tarihe geçen olayı düzenleyenler, Talat ve Enver Beyler’dir. 23 Ocak 1913’te o zamanki hükümet merkezi Babiali’ye yapılan silahlı baskınla, Kamil Paşa sadrazamlıktan zorla istifa ettirilmiş, yerine Mahmut Sevket Paşa getirilmiştir.

¹⁰² Füsün Üstel; **İmparatorluktan Ulus-devlete ‘Türk Milliyetçiliği’ Türk Ocakları**, İletisim Yayınları, İstanbul, 1997.

okullarda olgunlasan yeni aydin tipinin vazgeçilmez tavrı devleti kurtarmak, kollamak, Ittihat Terakki’de devleti ihya etmek anlayisiyla pekismistir.¹⁰³

Dönemin Türkçülüğünün Amaçlarını özetlemek gerekirse;

Tüm Türklere ulus bilinci ve ulusal amaçlar asılanmalıdır. Ülkeyi çağdaslastırmak gerekir ancak bu hiçbir biçimde batıyı taklit etmek biçiminde olmamalıdır. Tanzimat’la başlayan Batı taklitçiliğinin ülkeye yarardan çok zararı olmuştur. Ancak Türkçülük çağdaslaşmaya engel değildir. İslam dünyası ile iyi ilişkiler kurulmalıdır. Türkçülüğün güçlenmesi İslam ülkelerinin birleşmesini de sağlayan bir işlev görecektir. Ulusal ekonomi ülkenin kalkınması için elzemdir. Siyasal bağımsızlığımız için dilden başlayarak tarih ve kültür gibi alanlarda kültürel bağımsızlık ve ekonomik bağımsızlık şarttır. Bununla birlikte Türklerin bir araya toplanması ve siyasal birliği gerekmektedir. Bu da Osmanlı Devleti çatısı altında olacaktır.¹⁰⁴

Türklesmek sadece tehlikeler karşısında birleşmek değildir. Türkçülere göre, Türk milletinin vücut bulması, bağımsız egemen bir millet olarak ortaya çıkması toplumsal bir devrimin gerçekleşmesi, eskinin yeni bir yasayış tarzıyla değiştirilmesi demektir. Bu, Ziya Gökalp’e göre "Yeni Hayat"tır. Yeni hayatın kurulması demek olan bu devrim çeşitli reformlara dayanmaktadır. Dinde yapılacak reform ile öncelikle hukuk ve bilim dinden bağımsızlaşacaktır. Önce din devletten ayrılacaktır. Laiklik ilkesi tesis edilecektir. Sonra devlet teşkilatında Tanzimatçı ikilik ortadan kaldırılacaktır, özellikle eğitimde ve adalette tek bir çağdas sistem uygulanacaktır.

¹⁰³ Kerem Ünüvar; "İttihatçılıktan Kemalizme İhya’dan İnsa’ya", Tanil Bora, Murat Gültekinil (der); **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cumhuriyet’e Devredilen Düşünce Mirası, Tanzimat ve Mesrutiyetin Birikimi, Cilt I**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.130.

¹⁰⁴ Toktamis Ates, **Türk Devrim Tarihi**, 7 Basım, Der Yay. , İstanbul 1998, s. 79.

Nihayet devlet demokratik milliyetperverlik ideolojisine dayanacaktır. Devletin vatan birliğine dayanması gerekir. Milliyetçilik Türkçülere göre halkçiliktir. Milli kültürü bulmak için halka inmek gerekir. Deha halktadır.¹⁰⁵

2/ 6- TÜRKÇÜLÜĞÜN GELİSİMİNDE ZIYA GÖKALP'İN ETKİSİ

Ziya Gökalp, İttihat ve Terakki'nin Merkezî Umumî üyesi ve Partinin resmî ideologu olması sebebiyle, kültürel Pantürkçülükten siyasal Pantürkçülüğe doğru geçişte en önemli rolü oynamıştır.

Gökalp 1876'da Diyarbakir'da doğmuştur. Orada ilköğrenimini yapmış, şehir idadisinde okumuştur. İdadi hocası Yorgi Efendi'den Fransızca dersleri almıştır. Yükseköğrenimini İstanbul Baytar Mektebi'nde tamamlamıştır. Daha sonra Diyarbakir'a dönerek küçük memurluklarda çalışmış, Diyarbakir gazetesinde yazılar yazmış, birkaç arkadaşı ile *Peyam* gazetesini çıkarmıştır. Bu sırada İttihat ve Terakki ile ilişkisi başlamış, bir süre sonra görevi gereği Selânik'e gitmiş, 1909'da Selânik İttihat ve Terakki Kongresi'ne Diyarbakir bölge üyesi olarak katılmıştır. Orada çıkan *Genç Kalemler* dergisinin yazarları arasına girmiştir.

Ziya Gökalp, 1913'te İstanbul'a gelmiş, *Genç Kalemler*'deki yazı arkadaşlarıyla buluşmuştur. İttihat ve Terakki Merkez-i Umumî üyesi seçilmiş, *Türk Yurdu* ve *Muallim* dergilerinde yazılar yazmış, *Türk Yurdu*'nda çıkan "Türklesmek, İslamlasmak, Muasirlasmak" adlı makalesi ona asil kimliğini kazandırmıştır. İstanbul

¹⁰⁵ Tunaya, age, s. 109.

Darülfünunu'nda sosyoloji ve metafizik kürsüsünü kurmuş, Durkheimci bir yol izlemiştir. Bu arada Tarde ve Bergson'dan da etkilendiği görülmeye başlanmıştır.¹⁰⁶ Gökalp'in Birinci Dünya Savası sırasında pek çok dergide yazıları yayımlanmıştır. 1915-1916 yıllarında *İslam Mecmuası*'nda, 1915'te milliyetçi araştırmalara yer veren *Millî Tetebbular Mecmuası*'nda yazılar yazan Gökalp, 1916-1917 yıllarında eğitim felsefesi ve yöntemleri üzerine yazılarını *Muallim* dergisinde, 1917'de sosyoloji yazılarını *İctimaiyyat Mecmuası*'nda yayımlamıştır. Özellikle 1917-1918 yıllarında haftalık *Yeni Mecmua*'da yazdığı yazılarla bu dergiye büyük saygınlık kazandırmıştır. 1914'te yayımladığı "Kızıl Elma" ve 1918'de yayımladığı şiir kitapları ile kuramsal görüşlerini sloganlara ve mitlere dönüştüren Gökalp, 18 Mart 1920'de Osmanlı parlamentosunun işgal ordularınca dağıtılması üzerine Malta'ya sürülmüştür. Ziya Gökalp, sürgün yıllarında (1920-1921) İttihat ve Terakki liderlerinin Osmanlıcilik ve Türkçülük ideolojisine bağlılıklarını sürdürdüğü, bazı grupların ise Panislamizmi savunduğu sırada; yayımlanmayan, gerçekçi bir Türk milliyetçiliğinin ana hatları üzerinde çalışmıştır.¹⁰⁷

Gökalp, sürgün hayatının sona ermesinden sonra Türkiye'ye dönmüş, eski görevlerine iade edilmediği için Diyarbakır'da lise ve yüksek öğretmen okulunda sosyoloji ve psikoloji dersleri vermeye başlamıştır. Haziran 1922'den 1923 yılına kadar siyaset, ekonomi, toplumsal ve kültürel sorunlar üzerine yazılarının yer aldığı *Küçük Mecmua*'yı yayımlamıştır. 1922 yılı sonlarında Maarif Vekaleti Yayın ve Çeviri Dairesi'ni yönetmek üzere Ankara'ya çağırılmış, 1923'te *Türkçülüğün Esasları*'ni ve yine aynı yıl Türk halk öykülerini derlediği *Altın Isık*'i

¹⁰⁶ Selahattin Hilav, "Düşünce Tarihi", **Türkiye Tarihi** C. 4, 5. Basım, Cem Yayınevi, İstanbul, 1997, s. 364, 365.

¹⁰⁷ Mithat Atabay, **2. Dünya Savası Sırasında Türkiye'de Milliyetçi Akımlar**, Kaynak Yay. İstanbul, 2005, s. 80

çıkarmıştır. İkinci Büyük Millet Meclisi'ne Diyarbakir milletvekili olarak katılan Ziya Gökalp, 1924 Anayasası'nın hazırlıklarına katılmış ve genç yasta, 25 Ekim 1924'te hayata gözlerini yummuştur. Berkes'e göre Ziya Gökalp, Namik Kemal'den sonra, toplumsal bir bunalım geçiren ulusun sorunlarını sistemli bir şekilde tartışan, bundan çıkardığı birtakim hareket kurallarıyla zamanında etkili olan ikinci büyük düşünürdür.¹⁰⁸

Özellikle 1913'ten itibaren iktisadi hayatın Türkleştirilmesinde, 'milli iktisat' anlayışının yerleştirilmesinde fikirleriyle katkıda bulunmuştur. List'in görüşlerinden yararlanarak, ulusal burjuvazinin yaratılması, dolayısıyla milli bilincin taşıyıcısı olan sınıfın ortaya çıkabileceği olanakların hazırlanmasında 'milli iktisat' anlayışının İttihat Terakki devletçiliğini beslediği göze gözükmektedir.¹⁰⁹

Ziya Gökalp, 'milli iktisat' anlayışında Tekin Alp, Yusuf Akçura ve Ahmet Muhittin ile aynı çizgideydi. Toprak'a göre, 'milli iktisat' anlayışı, savaş yıllarında İttihat Terakki'nin ideolojik öğelerinden biri haline gelen, ulusal bir ekonominin nasıl ve hangi şartları gözeterek yaratılmasını gerektiğini vazederek ekonomik bir siyasettir."¹¹⁰ Ziya Gökalp'in, 'milli iktisat' anlayışının önüne koyduğu hedef, büyük bir sanayi kurmaktır. Ziya Gökalp, 'iktisadi vatanseverlik' anlayışını geliştirmiştir.¹¹¹ 'Milli iktisat' siyaseti, cumhuriyet dönemindeki devletçi siyasetlerin de nüvesi sayılabilir.

Ziya Gökalp'in korporasyonlara yani meslek sınıflarına, iktisadi gelişimde öncelik vermesi, korporasyonlar ya da yerel esnaf örgütlerinin gelişmemesinden

¹⁰⁸ Niyazi Berkes, **Baticilik, Ulusçuluk, Toplumsal Devrimler**, s.89.

¹⁰⁹ Bora, Gültekin, **age**, s.133.

¹¹⁰ Zafer Toprak; **Milli İktisat, Milli Burjuvazi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995.

¹¹¹ Ünüvar; **age**, s.133.

dolayısı meslek ahlakının yeterince oluşmadığını ifade etmesi, bu korporatif anlayışın, Cumhuriyet döneminde, daha da geliştirilerek devamını sağlayacaktır.

İttihat Terakki'nin laikleşme politikaları da, adliye ve eğitim sistemlerinin laikleştirilmesi, zorunlu ilköğretim politikasının uygulanması, hatta 1913'te kızlar için de ilköğretimin zorunlu hale getirilmesini kapsamaktadır. Laikleştirme politikalarına yer verilmesinin nedeni, Türkçülüğün ortaya çıktığı yıllarda, pozitivist, kadın haklarına önem veren, laik, devletçi, millîci özellikleridir. Bu özelliklerin bir kısmı, ulus-devlette de, 'altı ok' kapsamında, ilkeleşecektir.

İttihat Terakki döneminde Ziya Gökalp, önemli bir ideolog olarak, konumlanmıştır. Ancak Gökalp'in, sadece İttihatçılar'ın değil, Cumhuriyet'in kuruluşunda da, Cumhuriyet'in felsefesi, ideolojik anlayışında önemli etkileri olmuştur. İttihatçıların o dönemki baş ideologu konumundaki Ziya Gökalp devletin izlemesi gereken yolu sırasıyla Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak biçiminde ifade ediyordu. Düşünsel anlamda bu dönemin temel sorunları Doğu Uygarlığı'ndan Batı uygarlığına geçmek ve doğu uygarlığının geleneklerinden kalan değer ve normlarının yerine batının siyasi kültürel, düşünsel yanlarını hakim kılmaktır. Gökalp, bu sorun ekseninde dönemin Osmanlı aydınları arasında cereyan eden Osmanlıcı, İslamcı Batıcı bakış açılarını ve bunların kendi aralarındaki çatışmalara üstten ve farklı bakışıyla ayrılmaktadır. Gökalp, ulusların oluşumunu Durkheim'dan esinlenen bir semayle üç aşamalı bir sürecin sonucu olarak görüyordu. Buna göre dil ve ırk birliğine dayanan kabile toplumundan din birliğine yaslanan ümmete oradan da kültür(hars) ve uygarlıkla (medeniyet) tanımlanan ulusa erişilmektedir. Dolayısıyla Osmanlı devletinden bir Türk ulusunun çıkması, bir önceki evrenin

asilmasini uluslar arasi uygarligin benimsenmesini ve ulusal kültürün geliştirilmesini gerektirmektedir.¹¹²

Arap ulusçulugunun bu dönemde yükselmeye başlayan etkisi Ittihat ve Terakki'nin bu konuda hassas bir politika yürütmesini gerektiriyordu. Ittihatçılar bu gelişmeyi önleme çabasi olarak göstermelikte olsa bir Islamcilik politikasi izlemislerdir. Gökalp'in üstünde durdugu Islamlasmak kamu alanindan yalitimis fakat ayni zamanda ulusal kültürü destekleyecek bir Islamcilikti. Milliyetçi hareketlerinin gelişimi ve imparatorlugun parçalanma süreci Islamci politikanin etkisini yitirmesine neden olmustur.

Gökalp'e göre muasirlasmanin anlami Batiya yönelmekti. Ona göre çağdaslasma boyutu diger gelişmelerin önüne geçecekti. Bu dönem incelemelerinde Gökalp çoklukla dönemin siyasi gücüne sosyolojik düzlemde yaptigi katkilarla anilir.Gökalp, Durkheim'in sosyolojisinden kuvvetle etkilendi.Bununla birlikte onun esas katkisi sosyolojik bakis açisinin yüzeyselligini asarak Niyazi Berkes'in de üzerinde durdugu Türk ulusçuluguna yaptigi katkıydı.¹¹³ Gökalp'in mesrutiyet sonrası düşün hayatina yaptigi en önemli katkı "biz" kavramina getirdigi yeni anlamla dönem aydinlarinin kafasini büyük ölçüde berraklastirmasidir. Millet kavrami bilindigi gibi Tanzimatçılarda Müslüman ve Türkten baska halklara verilen isim, Namik Kemal'e göre Osmanli, Islamcılara göre Islam ümmeti; Rusyalı Türkçülere göre ise Tatar,Turan kavmi ya da irkiydi. Gökalp'in ulus anlayisi bunlarin hepsinden ayrilir. Bu ulus anlayisi 2. Mesrutiyetten Cumhuriyete uzanan süreçte Cumhuriyet ulusçuluguna en yakin esin kaynagi olma özelligini tasir.Iste

¹¹² Niyazi Berkes, **Toplum ve Bilim Yazilari**, Adam Yayinlari, Istanbul, 1985, s. 203,204.

¹¹³ Genis bilgi için bkz., Niyazi Berkes, **Türk Düşününde Bati Sorunu**, 1. Basim, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1975.

tarihte oynadığı olumlu ve olumsuz rollerle İttihat ve Terakki' nin bu dönem ideolojik yönünü oluşturan Ziya Gökalp'in yarattığı bu temel sonraki tartışmaları da etkilemiştir

Cumhuriyetin, laik, devletçi, milliyetçi, halkçı ilkelerinde Gökalp'in önemli katkıları vardır. Gökalp *Türkçülüğün Esasları* adlı eserinde, halkçılık ilkesini, bizzat 'halka doğru' anlayışıyla başlık haline getirmiş, bir zamanlar çıkardığı *Halka Doğru* dergisinin de bu amaca hizmet ettiğini vurgulamıştır.¹¹⁴ Ziya Gökalp'in milli tescin olarak nitelendirdiği¹¹⁵ ulusal dayanışma, korporatif ve sınıf ayrımına karşı çıkan anlayışı, imtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitle anlayışına yani Cumhuriyet'in halkçılık anlayışına temel olmuştur. Gökalp, sosyoloji açısından, ülkemizde Comte-Durkheim okulunun temsilcisi olarak tanınır. Gerçekten de Durkheim sosyolojinin ülkemize yerleşmesi ve 1940'li yıllara kadar Türk sosyolojisinde, neredeyse tek egemen sosyoloji ekolu olması, O'nun aracılığıyla olmuştur. Gökalp, Türkiye'de sosyolojiyi kurmuş, bir tarih suuru yaratmış, kültür milliyetçiliği yaparak ırkçılığı reddetmiş, modern aile, kadın hakları ve hukuku, özerk üniversite, Türkçe ezan ve Kur'an konularında çok önemli fikirler öne sürmüştür. Gökalp, pozitivist sosyolojinin düşün ilkelerini tümüyle ülkemize aktarmıştır. Kültür-uygarlık, evrensel sosyoloji-millî sosyoloji, ilkel toplumlar-uygar toplumlar gibi ikili ayrımlar, Gökalp'in sosyoloji anlayışının temelini oluşturmuş, Türk tarihi, ulusal edebiyat, bilim ve felsefe anlayışı, toplumbilim araştırmaları, bilimsel yöntemlerle toplumsal yapının incelenmesi sorunu, sistemli düşünce, işbölümü ve çalışma organizasyonu gibi konulardaki görüşlerinin temellerini atmış ve çevresine yaymıştır. Gökalp,

¹¹⁴ Ziya Gökalp; **Türkçülüğün Esasları**, Kültür Bakanlığı, İstanbul, 1976, s.41.

¹¹⁵ Atabay. Age, .82

toplumbilimin yöntemi olarak, tümüyle ampirik yaklasimi , deneysel yöntemi , bir baska deyisle, tümevarim seklinde akıl yürütmeyi öneriyor. O'na göre, tüm dengelim, önyargıları da birlikte getireceğinden , bir kavmin incelenmesinde sağlıklı bir yol değildir. Tümevarım yoluyla, soyutlama sürecini de savunmakta ve bilimsel yasalara, araştırmalara dayalı, bilimsel yöntem yoluyla erişeceğimizi savunmaktadır. O'na göre bilim, aceleci davranmaz ve bir sabrın neticesinde ortaya çıkar. Gökalp'in sosyoloji anlayışında sosyoloji, genel medeniyetleri ve kültürleri karşılaştırarak toplumların ve kurumların tabii oldukları kanunları bulmak ve toplumlara istenen yönü vermek açısından çok önemli bir göreve sahiptir.

İdeolojik olarak İttihat ve Terakki'nin Pantürkçülüğe bakışı 1912-1913 yıllarında berrak hale gelmiştir. Bu Pantürkçülük ideolojisinin şekillenmesinde ve tamamen Pantürkçü bir çizgiye oturtulmasında Gökalp'in etkisi çok büyüktür. Doğal olarak burada *Genç Kalemler* dergisinin edebî yönünü ve ufkunu unutmamakla birlikte Osmanlı hudutlarıyla sınırlanmış Türkçülüğü de hatırdan çıkarmamak ve farklı bir siyasal Türkçülüğe geçişte Akçura ve Rusya'dan gelen diğer Türklerin Gökalp ve Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer Türkçüleri üzerindeki dönüştürücü etkisini ve bunun İttihat ve Terakki'ye yansımalarını göz önünde bulundurmak gereklidir. Gökalp, Osmanlı önderliğinde bir Pantürkçülüğü savunmaktadır. Bu Pantürkçülük, özellikle Rusya'dan gelen Müslüman Türklerin görüşüne terstir. Örneğin; Yusuf Akçura; Türk, Moğol ve Tatarların birliği ilkesini savunurken ortak tarihi ön plana çıkarmış, İslamiyeti ve Osmanlılığı Türk tarihi içerisinde sıradan hale getirmiş,¹¹⁶ buna karşılık Ziya Gökalp "Türkler, ırkça Ural ve Altay subesine mensup olmakla beraber, kendilerini İslam kavimlerinden addederler" demektedir ve şöyle

¹¹⁶ Atabay, age, s. 82.

devam etmektedir: "Türklerle İslamlik, biri 'milliyet' diğeri 'beynelmileliyet' mahiyetinde oldukları için aralarında asla teâruz yoktur"¹¹⁷ demistir.

Gökalp, *Türkçülüğün Esasları* adlı kitabında "Türkçülük nedir?" sorusuna su cevabi vermektedir: "Türkçülük, Türk milletini yükseltmek demektir." Pantürkçülük (Turancılık) konusunda ise; ulusun kendine özgü kültürü olan bir insan topluluğu olduğunu, dolayısıyla Türk'ün tek bir dili ve tek bir kültürü olacağını, ancak Türkler'in bazı kollarının Anadolu Türkleri'nden ayrı bir dil, ayrı bir kültür oluşturmaya çalıştıklarını belirterek Tatarları eleştirmiştir. Kültür yönünden Oguz Türkleri yani Türkmenler, Türkiye Türkleri gibi, Azerbaycan, İran ve Harezm ülkelerinin Türkmenleri de Oguz irkına mensup olduğu için yakın ülküsünün "Oguz Birliği" veya "Türkmen Birliği" olduğunu savunan Gökalp, Türkçülüğün uzak ülküsü olarak da Pantürk (Turan) birliğini göstermiştir.¹¹⁸

Gökalp Türkçülüğü, büyüklük sırasına göre "Türkiyecilik", "Oguzculuk yahut Türkmençilik" ve "Turancılık" (Pantürkçülük) olarak üç dereceye ayırmıştır. Kızıl Elma, gerçekte değil, hayaldedir ve Türk köylüsü Kızıl Elma'yi canlandırırken eski Türk ilhanlarını göz önüne getirmelidir. Çünkü geçmiste Pantürk ülküsü gerçekleşmiştir.

Gökalp'te Pantürkçülük düşüncesinin Birinci Dünya Savaşı yıllarında yoğunlaştığı görülmektedir. Pantürkçülük düşüncesi, İttihat ve Terakki'nin siyasal faaliyetleri ile paralellik arz etmektedir. Bu paralellığın özünde Osmanlı İmparatorluğu'nun küçülme telası ve bunun getirdiği ideal arayışı olarak değerlendirmek daha gerçekçi olacaktır. Zira Ziya Gökalp'in düşüncelerini yönlendiren gündelik siyaset olmuştur.

¹¹⁷ Atabay, age, s. 83.

¹¹⁸ Bozkurt Güvenç, **Türk Kimliği**, 2.Basım, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s.26,27.

Ona "Türk milletindenim, İslam ümmetindenim, Batı medeniyetindenim" gibi karmasik, çelisek ve tartismali düşünceleri söyleten nedeni burada aramak gerekmektedir. Yine "milletini, ümmetini ve medeniyetini tanı" söylemi de aynı şekilde dir.

Balkan Savaşı'ndan Birinci Dünya Savaşı'nın ikinci yılına kadar İttihat ve Terakki İslamcılığa ve İslamcılara dayanır görünmüştür. Bu dönemde aydın İslamcılarının önüne Ziya Gökalp çıkmakta ve her konuda görüşlerini bildirmektedir.

Ziya Gökalp ulusallığı ırkla, kavimle, dil ailesi ile karıştırmamaktadır. O bu anlamda "İrkçi Pantürkçülerden" ayrılmaktadır. "Pantürkçülüğü" ise, Osmanlı bütünlüğünü tamamlayacak olan bir ideal olarak kabul etmektedir.¹¹⁹ Gökalp, ulus tanımını harsa (kültüre) dayandırmış; medeniyeti evrensel, kültürü ulusal kabul ederek, ulusa erismıştır. Gökalp'in tanımı, dil ve ırk birliğine dayanan kabile toplumundan, dine dayanan ümmet toplumuna, oradan da yukarıda zikrettiğimiz gibi medeniyetin evrenselliği ve kültürün ulusallığına, ulusun kültüre dayanmasına giden bir sema çerçevesindedir.¹²⁰

Mustafa Kemal Atatürk'ün ileride Türkiye Cumhuriyeti'ni yani ulus-devleti kurduğunda, yeni devletin temelini kültüre dayandırması, Ziya Gökalp'in Cumhuriyet'e düşünsel etkisini yansıtmaktadır.¹²¹

Cumhuriyetin, ulus-devletin fikri temellerinin İttihat Terakki dönemindeki düşünsel çalışmalar ve uygulamalardan kaynaklandığı söylenebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, Gökalp'in İttihatçıların içindeki faal konumuna karşın, bir başka Türkçü aydın olan Y.Akçura'nın daha geride bir konumda

¹¹⁹ Atabay. Age, 86.

¹²⁰ Berkes, **Toplum ve Bilim Yazıları**, s.203, 204, Güvenç, age.s 27.

¹²¹ Güvenç, age.,s,29.

kalmadır. Gökalp'in, Cumhuriyet'e olan etkilerinden biraz önce söz edildi. Gökalp 1924'te yasama gözlerini yumdu. Yusuf Akçura, İttihat Terakki döneminde çalışmalarına özellikle Türk Ocagi çatısı altında devam etti. Ancak İttihatçılardan ve siyasetten uzak durmayı tercih etti. Akçura, Cumhuriyet döneminde daha aktif olacak, M.K.Atatürk 'ün yakın çevresinde yer alacak, Türk Dil ve Türk Tarih kurumlarının kurulmasında, düşünsel olarak ciddi katkılarda bulunacaktır. Akçura'dan ulus-devletin kurulması sürecinde ve uygulamalarda daha çok söz edilecektir. Akçura, milliyetçi ideologlar arasında yaptığı düşünsel katkılara karşın, en azından Gökalp kadar ünlenmemiştir.¹²²

Cumhuriyete yani ulus-devlete giden yolda İttihat Terakki döneminin uygulamaları, söz edildiği gibi önemli adımlardır. Ulusal burjuvazinin oluşturulma gayretleri, laikleştirme ve kadınlara yönelik özgürleştirme politikaları, 'milli iktisat' anlayışı ve devletçilik, korporatif anlayış ve halkçılık, askeri ve sivil bürokrasiye dayanan yönetim anlayışı, askeri etkilerin fazlalaşması, otoriter yönetim, sanayileşmeye yönelik gayretler, ulusun temelini kültüre dayandırma gibi pek çok uygulamanın temelinde İttihat Terakki döneminde oluşturulmuş temeller üzerinde yürünmüştür. Bu uygulamaların temeli de Türkiye'deki 'Ulus-Devlet Milliyetçiliği'nin, geleneksellenen siyasalarını ifade etmektedir. Bu siyasaların temeli, otoriter, seçkinci, bürokrat, devletçi, korporatist bir devlet yapısı ve aynı zamanda ulusal burjuva yetistirmeye dayanan bir 'milli iktisat' anlayışıdır.¹²³

Gökalp, uygarlıkla kültürü birbirinden ayırmış, kültürde Türk kalmayı savunmuştur.

¹²² Berkes, age, s.208.

¹²³ Dogan Ergun, **100 Soruda Sosyoloji El Kitabı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1973, s. 188,190.

Osmanlıci görünüü altında Türkçü bir politika izleyen İttihat ve Terakki'nin iktidarda bulunması, Türkçülük düşüncesini güçlendirmiştir. Özellikle Türk Ocakları, Genç kâlemler Hareketi bu düşüncenin halka yayılmasında etkin rol oynamışlardır.

III. BÖLÜM

KEMALIST ULUSÇULUK VE TURANCI HAREKETE BAKISI

3/ 1- KEMALIST ULUSÇULUGUN ORTAYA ÇIKTIĞI KOSULLAR

Birinci Cihan Harbi sona erince, Türkiye’de ayakta kalabilmiş biricik ideoloji milliyetçiliktir. 1918’den sonra meydana gelen olaylar ise, milliyetçiliği Turancılıktan temizleyip arilastirmaktan başka çıkar yol bırakmıyordu.

Ulusçuluk ilkesi, Atatürkçülüğün prensiplerinden ilkidir. Atatürkçülüğün diğer ilkelerine giden yol milliyetçilikten geçtiği gibi, Türk İstiklal Harbini ve İnkilabının başarıya götüren yol da milliyetçilikten geçmektedir.

Türk İnkilabi, milli haslet, milli seçiye ve karakterin, millet olarak takip edilen amacın, erisilen hedefin bizzat kendisidir. Bu bakımdan Türk İnkilabının esasî temeli Atatürk milliyetçiliğidir. Atatürk milliyetçiliği sadece Türk İstiklal Harbi’nin devami süresince varlığını koruyan bir akim olmamış, harbin kazanılmasından sonra devlet düzeninin kurulmasında olduğu kadar, onun devamında da göz önünde bulundurulmuş bir prensip, bir akim olmuştur.

Atatürk, Birinci Cihan Harbi’nde bütün dünyayı hummalı bir şekilde saran milliyetçilik prensibini tarihi anda yakalamasını bilmiş ve ondan Millî Kurtuluş Savaşı’nda ve Milli Egemenlik Mücadelesinde faydalanmıştır.

Devrimle yeni anlam ve değer taşıyan milliyetçilik, kökünü Türk tarihinin

derinliklerinden, ilhamini Milli Mücadeleden alan bir prensiptir. Milliyetçilik tarihî kaderimizin ortaya koyduğu geliştirdiği bir bilinçtir. Yeni Türk Devleti tamamiyla milliyetçilik temeli üzerine kurulmuştur.¹

Türk milliyetçiliği, millî menfaatleri fert, zümrecilik menfaâtleri üzerinde tutmayı, kişisel ve özel, millî ve toplumsala tâbi kilmayı, fertler ve nesiller arasında daha suurlu ve daha kuvvetli, sağlam bir dayanışma ve bağlılık yaratmayı hedef edinmiştir.

Gerek Türk devriminin ve gerekse Türk Anayasalarının Türk milliyetçiliğine verdiği anlam Türk milletini, bütün fertleri ile kaderde, kivançta ve tasada ortak, bölünmek bir bütün halinde milli bilinç ve amaçlarda toplamaktır. Devrim milliyetçiliği, ya da diğer tabirle, Atatürk Milliyetçiliği, milliyetçiliğin istibdat devrine rastlayan fikri ve ikinci mesrutiyet devrine tesadüf eden romantik safhasına tamamen farklı ve ayrı hüviyettir.² Atatürk milliyetçiliğinin temel karakterini göz önüne serilecek olursa, gerçekçiliğin bas nitelik tasidığı görülür.

Ülkemiz 1918-1924 yılları arasında siyasal bir devrim yasadı. 600 yıllık Osmanlı devleti olgunlaşma koşullarının sonucu olarak yerini kurulacak genç cumhuriyete teslim oldu. Günümüzde cumhuriyetin kuruluş süreci iki açıdan değerlendirilmektedir. Birincisi milli mücadeleyle başlayan süreci ülkemizin Batı Emperyalizminden bağımsızlaşması ve geleneksel Osmanlı devletini yıkan bir toplumsal devrim olduğu görüşü, bir diğeri ise tanzimatla birlikte başlayan modernleşme hareketinin bir devamı olduğu yönündedir. Osmanlı'nın tarihsel

¹ Eroğlu, age, s.240.

² Turhan Feyzioglu, Hamza Eroğlu, İsmet Giritli, Mustafa Aysan, Mehmet Gönlübol, **Atatürk Yolu**, Atatürk, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1987, s.149-150.

mirasini kabul etmekle birlikte Türkiye esas olarak bir devrim yaşamıştır. Kopular önceki yapıyı sürdürmenin ötesinde yoğun, değiştirici ve geliştirici bir nitelik arz etmiştir.

9.Ordu Müfettişliği göreviyle Samsun'a gönderilen Mustafa Kemal Atatürk'ün daha işgal günlerinde İstanbul da vatanın kurtuluşu için harekete geçtiği görülmektedir.³ Unutulmaması gereken bir konu, Bülent Tanör'ün de belirttiği gibi, Anadolu'da bu süreç içinde 'kongre iktidarları' olarak nitelendirilen, demokratik girişimlerin ve yönetim anlayışlarının serpilmiş olmasıdır. Anadolu'da yaşanan perisanlığın dışında, demokratik zihniyetin yesterdiği bir iklimin de temelleri atılmıştır. Yerel direniş örgütleri ve kongre iktidarları, daha çok bölgesel anlamda kurtuluş yolları aramışlar, merkezi bir örgütlenmeden yoksun bir biçimde etkinliklerine devam etmişlerdir. Ancak, genel bir arayış söz konusudur. Sanıldığı gibi saltanat bir umut mekânı olmaktan çok, gelenekselleşmiş ve hilafetin uhrevî yanlarından dolayı simgesel saygı duyulan bir yönetim organıdır. Anadolu halkı, kongre iktidarlarının da gösterdiği gibi yeni bir arayışın pesindeydi, ancak bu arayışı adlandıramamış, içeriğini tam olarak oluşturamamıştı. O dönemde Kars'ta adı cumhuriyet olan bir yönetimin kurulmuş olması Anadolu'daki arayışın bir ifadesidir.⁴ Fakat, o dönem cumhuriyet kelimesi, henüz toplum bazında tam bir mesruiyete kavuşmamış, tehlikeli bir sözcük olarak değerlendirilmiştir; zaten saltanat ve hilafet henüz mesruiyetlerini tam olarak kaybetmemişlerdir.

O dönem Samsun'dan başlamak üzere, Erzurum, Sivas kongreleri ve TBMM'nin açılması, aslında ulus-devlete adım adım giden bir süreci ifade etmiştir.

³ Milli mücadele ve ulus devletimizin kuruluşu ile ilgili bakınız: Ali İhsan Gencer, Sabahattin Özel, **Türk İnkılap Tarihi**, Der Yay, İstanbul, 1998.

⁴ Bülent Tanör, **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri**, Yapı Kredi yay., İstanbul, 2002,s.227.

Sivas kongresinin önemi, o zamana kadar yerel çerçevede faaliyette bulunan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti olarak merkezileşmesidir. Böylece direnis, hukuksal ve siyasal anlamda merkezileşmiştir. Bu cemiyet daha sonra Mustafa Kemal Atatürk 'ün deyimiyle, kurulan CHP'nin de temeli olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk Ankara'ya geldikten sonra, İstanbul'da Meclis-i Mebusan, geçici olarak açılmış, seçimler yapılmış, bu seçimlerde Mustafa Kemal Atatürk 'ün desteklediği Müdafaa-i Hukuk grubu başarılı olmuştur. 16 Mart 1920'de, İstanbul'un işgaliyle kapatılan bu Meclis'in, kapanmadan önce aldığı en önemli karar Misak-i Milli'dir. Böylece, anlami ulusal ant olan bu metin, ilk defa ulusal sınır kavramını getirmiş, ve bu sınırların korunmasını da temel bir düstur olarak kabul etmiştir. 'Ulusal Kurtulus Savaşı' da, Misak-i Milli sınırlarının korunmasını temel misyon olarak kabul edecektir. İstanbul'daki Meclisin kapatılmasından sonra, 23 Nisan 1920'de açılan TBMM, adının başına Türkiye adını koyarak, ulus-devletin adını da, öncelmiştir. TBMM'nin kurulması sürecinde, padişahın yokluğu nedeniyle, bir padişah temsilciliği – Bülent Tanör'ün deyimiyle padişah kaymakamlığı⁵- oluşturulmamıştır. Bu yaklaşım da, fiilen padişaha devlet organları arasında bir yer verilmemesi anlamına gelmektedir. TBMM tüm yetkileri içinde barındıran bir parlamentodur. Yani yasama, yürütme ve yargı yetkileri TBMM'nin elinde toplanmıştır. Bu tür parlamentolar, kuvvetler birliği sisteminin parlamentolarıdır. Esin kaynağı da Rousseau'nun millet iradesinin bölünmezliği ve bütünlüğünden almaktadır. Zira, milli iradenin yegane tecelligahi, (tek oluştugu yer) TBMM'dir.

⁵ Tanör, s.235.

Millet iradesinin kutsallastirilmesi ve TBMM'nin bu iradenin tek temsilcisi kabul edilmesi, fiilen Istanbul'dan ayri bir idarenin olustugunu, bu yönetim anlayisinin ulusal egemenlige dayandigini göstermektedir. Ulusal egemenlik anlayisi, yukarida sözü edildiği gibi Rousseau'nun bölünmez irade anlayisinden esinlenilerek, uygulama alanı bulmuştur. Kuvvetler birliği anlayisi, Cumhuriyet kurulduktan sonra da devam edecek, 1921 Anayasası'nın ardından, 1924 Anayasası'nda da kabul edilecek, ancak bu anlayis çoğulcu bir parlamento oluşması ve demokratik yaşamın yerleşmesinde bir engel haline gelecektir.

Meclis başkanının aynı zamanda hükümetin başkanı olması, bir yandan karar alma sürecini kısaltırken, meclisin herşeye muktedir olduğunu, meclis millet iradesini temsil ettiğine göre, meclisin oylarıyla seçilen meclis başkanının da, milleti temsil ettiği gibi sonuçlara varılabilmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk Ankara'ya geldikten sonra, iki konuya ağırlık vermiştir. İlk olarak sözü edilen meclisin oluşumunu sağlarken, diğer yandan düzenli ordunun oluşmasına hız vermiştir. Yerel direniş örgütleriyle dağınık hale gelen, silahlı direnişin, düzenli bir ordu çatısı altında organize olması ve merkezileşmesine gayret edilmiştir. Ulusal bir parlamentonun yanı sıra, düzenli ordu ya da ulusal ordu da, ulus-devletin en temel organlarından biridir. 1920'de, artık ulusal bir ordunun kurulmasının esigine gelinmiştir.⁶

Ulusal parlamentosunu oluşturan, 1921 itibarıyla ulusal ordusunu organize eden TBMM yönetimi, I. ve II. İnönü Savaşları'yla, ilk başarılarını elde etmiş, Sakarya Savaşı'yla 15 Mayıs 1919'dan beri müttefiklerin desteğiyle önce İzmir'i işgale başlayıp, Eskişehir'e kadar işgali yapan Yunanlılar'a karşı, ciddi bir zafer

⁶ Gencer, Özel, age, s. 158, Eroğlu, age, s.106.

kazanmıştır. Düzenli ordunun oluşumu süreci içerisinde, yerel direnis örgütlerinin bir bölümüyle, silahlı çatışmaya bile girilmiş, İstanbul'un kiskirttiği ayaklanmalarla mücadele edilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün, Sakarya Savaşı'nda söylediği ünlü söz vatan kavramının önemini ve önceliğini ortaya koymuştur: "Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır, o sathı bütün vatanıdır." Böylece bir yandan yeni bir savaş stratejisiyle, çizgi savunmasından, alan savunmasına geçildiği gibi, savunma anlayışı bütün vatana yayılmıştır. Yani vatan savunması öncelikli kavram haline gelmiştir.

Büyük Taarruz öncesi ulusal ordusunu iyi organize eden, Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları, 'Büyük Taarruz'la beraber, ulusal kurtuluş mücadelesinin de sonuna gelmişlerdir. Bu süreçte, öncelikle ulus-devletin, iktidarını paylaşma riski olan saltanat makamı kaldırılacak, Lozan'da başlayan barış görüşmeleriyle, uluslararası diplomasinin de karşısına çıkılacaktır. Ulusal Kurtuluş Mücadelesi süresince, bu mücadeleyi yürüten kadro Kemalistler ya da milliyetçiler olarak anılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk 1922 sonlarına doğru adı Halk Fırkası olan bir siyasal kuruluş kuracağını duyurmuştur. Ve 1923 yazına kadar, bu firkanın amaçlarına anlatmak için, yurt gezilerine çıkmıştır

Ziya Gökalp'in halka doğru anlayışı, korporatif zihniyeti animsanırsa, ulus-devletin temel siyasal kuruluşunun hatta kurucusunun da, halkçılık esasına dayandığı görülmektedir. Bu halkçılık anlayışı, milliyetçilik anlayışının da temelidir. Mustafa Kemal Atatürk 'ün 'imtiyazsız, kaynaşmış, ayrımsız'⁷ ulus anlayışı da, sınıf farklılıklarını kabul etmeyen, yok sayan Ziya Gökalp'in 'milli tesanüt' olarak nitelendirdiği ulusal dayanışma anlayışının uzantısıdır.⁸ 1923 Temmuz'unda

⁷ Turhan Feyzioğlu, **Atatürk ve Milliyetçilik**, 2. Basım, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1987, s.70.

⁸ Emre Kongar, **21. Yüzyılda Türkiye**, 26. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 117.

imzalanan Lozan Baris Antlasmasi'yla, gayrimüslimler (Ermeniler, Rumlar ve Yahudiler), ulusal azinlik olarak kabul edilirken, Kemalist yönetim, bu unsurlarin disinda bir azinlik kavrami kabul etmemistir. 1923 yilinda toplanan Meclis, İlk Meclis gibi heterojen olmaktan uzak, yeni yönetimin anlayisi dogrultusunda olusan, düsünsel anlamda daha homojen bir meclistir. 1923 Eylül'ünde Halk Firkasi olusturulmus, böylece, I. Meclis'ten itibaren I. Grup çerçevesi içerisinde Mustafa Kemal Atatürk 'le birlikte hareket eden ilerici, devrimci grup partilesmistir. Meclisteki II. Grup ise Itilaf ve Hürriyet örneğinde olduğu gibi, daha evrimci, statüko yanlisi, saltanat ve hilafete dayanan bir gelenek çizgisindedir. Parlamentoda bu çizgi Nisan ayında ilan edilen seçimlerle tasfiye edilmiş, ancak meclis eski ordu komutanlarıyla, yeni bir muhalefet çizgisini olusturmaktan geri durmamıştır.⁹

Ankara'nin 13 Ekim 1923'te baskent ilan edilmesi, önemsiz bir ayrıntı gibi görülebilir. Halbuki, siyasal açıdan önemi, dikkate degerdir. 6 Ekim 1923'te İstanbul'un kurtuluşuyla birlikte, artık, baskentin İstanbul'a tasınması tartismaları baslatılmıştır. Oysa, Kemalist kadro İstanbul'u saltanatın ve hilafetin simgesi olarak kabul ederken, Ankara'yi Ulusal Kurtuluş'un ve kurulacak olan ulus-devletin simgesi olarak kabul etmiştir. Üstelik, hilafet henüz kaldırılmamış, İstanbul'da mesruiyetini sağlamlaştırmaya çalışmış, daha sonra görüleceği gibi, halife zaman zaman devlet baskanı edasıyla davranmıştır. Ankara İsmet İnönü ve arkadaşlarının önergesiyle, TBMM tarafından baskent yapılarak, ulus-devletin, merkezi olmaya hak kazanmıştır. Bazı devletlerin büyükelçilikleri uzun zaman Ankara'ya tasınmayarak, bu kararı protesto etmişlerdir. Ankara'nin baskent yapılması, İstanbul'un uhrevi ortamına alternatif olarak, laik bir baskentin oluşmasını sağlamıştır.

⁹ Isil Çakan, **Türk Parlamento Tarihinde 2. Meclis**, Çağdas Yay., İstanbul, 1999, 154-171.

29 Ekim 1923'te, 19.yüzyilin basından itibaren devam eden ilerleme , mesrutiyet yönetimleri, imparatorlugun dagilmasi, 'Ulusal Kurtulus Mücadelesi'nin ardından, Cumhuriyet'in yani ulus-devletin kurulmasiyla yeni bir asamaya varmistir. Mustafa Kemal Atatürk de, ulus-devletin yani Cumhuriyet'in ilk cumhurbaskani olmustur.

Cumhuriyet yönetimi, Mart 1924'te hilafeti kaldırarak, eğitim birliği yasasını kabul ederek, Seriyeye ve Evkaf Vekalet'ini yani din işleri bakanlığını kaldırıp, basbakanlığa bağlı diyanet işleri başkanlığını kurduarak, ulus-devletin merkezi ve laik yapısını güçlendirecek adımlar atmıştır. Tabii bu adımlar, günden güne organize olan bir muhalefetin tedirginliğini artıracak ve hızlandıracak bir süreci de ifade etmektedir.¹⁰

İttihat ve Terakki iktidarıyla birlikte siyasal düzlemde, iki karşıt çizgi oluşmuştur. Ahmet Rıza'dan başlayan; asker ve bürokrata dayanan, 'milli ekonomi' yanlısı, otoriter rejim uygulayan, reformcu, merkezîyetçi, devletçi, milliyetçi bir çizgi; diğer yandan Prens Sabahattin'den başlayan liberal ekonomiye, serbest ticarete inanan, yerinden yönetim yanlısı, geleneksel açıdan statükonun devamını tercih eden diğer çizgidir. Ahmet Rıza'nın çizgisi, önceden söz edildiği gibi, sonradan onun kontrolünden de çıkarak, entelektüel derinliğini kaybederek, komplocu, komitacı, asker ağırlıklı bir yapılanmayla İttihat ve Terakki'de; Prens Sabahattin'in çizgisi de, gelenekçi diğer oluşumlarla harmanlanarak, bir muhalefet cephesi anlayisiyle Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nda devam etmiştir. I. TBMM'de İttihat ve Terakki'nin çizgisini, İttihat ve Terakki'den daha kararlı olan, cumhuriyetçi, devrimci ilkelere sahip; İttihat ve Terakki'nin Turancı milliyetçiliğini ulus-devlet milliyetçiliğine

¹⁰Lewis, age, s, 409.

dönüştüren, ırkçı yapılanmayı benimsemeyen, askeri ve bürokratik yapı anlamıyla benzer olan I.Grup sürdürürken; Prens Sabahattin'in çizgisini liberal ekonomi yanlısı, saltanat ve hilafetin statükosunu devam ettirmek isteyen, gelenekçi, yerinden yönetime inanan II.Grup devam ettirmiştir.¹¹ I.Grubun başında Mustafa Kemal Atatürk gibi, 'Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın kahramanı bir kişiliğin olması, bu grubun parlamentodaki etkinliğini arttırmıştır. Üstelik, Mustafa Kemal Atatürk, bu grubun sıradan bir yöneticisi değildir. Grup, onun çevresi ve kişiliğinde oluşmuştur. Söz konusu Grubun, Ulusal Mücadele'nin bitiminden sonra, bizzat Mustafa Kemal Atatürk'ün 1922 Aralık'ında kamuoyuna açıkladığı gibi, "temeli halkçılık esasına dayanan bir fırka kuracağım" sözleriyle, fırkaya yani partiye dönüşmesi süreci başlamış, Fırka 9 Eylül 1923'te tüzel kişiliğine kavuşmuştur. Bu süreç içerisinde, Nisan 1923'te seçim kararı alınmış, Ağustos 1923'te toplanan Meclis, ilkinin aksine, homojen bir yapıya kavuşmuştur. Dolayısıyla, Meclis'ten II.Grup tasfiye edilmiştir. Halk Fırkası, Meclisin tek siyasal partisi olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının, Cumhuriyet'i ilanı, hilafeti kaldırmaları, eğitim birliğini sağlamaları, içten içe gelenekçi bir muhalif çizginin olgunlaşmasını sağlamıştır. İlk Meclis, genel itibarıyla homojen sayılsa da, özellikle Kurtuluş Savaşı'nın komutanları ve muhalif aydınlar, Kemalist yönetimden rahatsızlardır. Mustafa Kemal Atatürk'ü 'tek adam yönetimi'yle suçlamışlar ve tedirgin olmuşlardır. Kazım Karabekir, Refet Bele gibi Kurtuluş Savaşı'nın komutanları, Dr.Adnan Adıvar gibi muhalif aydınlar bir araya gelerek, Kasım 1924'te TCF'yi kurmuşlardır. Halk Fırkası da, bu partinin kuruluşunun ardından, adına cumhuriyet sözcüğünü ekleyerek, Cumhuriyet Halk Fırkası adını almıştır. Yeni fırka, bir muhalefet cephesini andırmıştır. Ekonomide

¹¹ Tanör, s.280.

daha liberal bir çizgiyi savunurken, gelenekler açısından statükocu, devrimci uygulamalardan rahatsız, evrimci yöntemi benimseyen, “dine saygılıyız” ibaresiyle, dinci muhalefete kucak açan bir görünümde dir. TCF, ilk temsilciliğini de, Urfa’da açmıştır.¹² Tüm bu gelişmeler iktidarın kuskularını arttırmış, ancak sessiz kalınması iktidar tarafından tercih edilmiştir. TCF, özellikleri itibarıyla, Prens Sabahattin, Hürriyet ve İtilaf, I. TBMM’deki II. Grubun çizgisini sürdürmüştür. 1925 yılında patlak veren Seyh Sait İsyanı, dinci bir nitelik taşıdığı kadar, Kürtçü bir özelliği de, içinde barındırmıştır. Bir yandan saltanat ve hilafet geri istenir, bir yandan da seri at istenirken, Kürt muhalif çizgisi de, hissettirilmektedir. İsyanı bastırmak için çıkarılan Takrir-i Sükun yasasına dayanarak, TCF hükümet kararıyla kapatılırken, basına karşı ağır yaptırımlar getirilmiştir. Seyh Sait ve arkadaşları, yakalanarak, asılmışlardır.¹³ Ayaklanmanın bastırılmasından sonra, muhalefetsiz, sessiz bir dönem geçirilmiştir. Bu dönem Takrir-i Sükun dönemi olarak anılmaktadır. 1925-1930 arası devrimlere ağırlık verilmiştir. Kullanılan alfabeden, giyilen kıyafetlere, uzunluk ve ağırlık ölçülerine kadar pek çok değişim yapılmıştır. ‘Asrılık’ ya da ‘medenilik’ kavramları ön plana çıkmıştır. Medeni kanun, ceza kanunları gibi hukuksal anlamda pek çok reform yapılmıştır. 1930’da, kadınlara yerel yönetimlerde, seçme ve seçilme hakları tanınmıştır. Böylece, ‘Türk Milliyetçiliği’nin İttihat Terakki’den itibaren, modernist, laik eğilimleri, ulus-devlet bünyesinde somutlaştırılmıştır. 1925-1930 döneminde, ulus-devletin kuruluş sancıları yaşanmıştır. Bir yandan, geleneksel dinci muhalefetle hesaplaşma yaşanırken, Seyh Sait isyanında somutlaşan Kürt unsurların rahatsızlığı

¹² Çakan, age, s. 393-425

¹³ Gencer, Özel, age, 235, 236, **Çağdas Türkiye Tarihi C. 4**, 5. Basım, Yayın Yön.: Sina Aksin, Cem Yay., İstanbul, 1997, s. 99, 100.

ve isyani, ‘Ulus-Devlet Milliyetçiligi’nin, Islam ve Kürt olgularina karsi laik Türk olgusunu ön plana çikarmasina neden olmustur.

3/ 2- MUSTAFAFA KEMAL ATATÜR’KÜN ULUS VE ULUSÇULUK ANLAYISI

1920 yilinda yayin hayatina baslayan Hakimiyeti Milliye gazetesi Ingiliz Emperyalizminin denetimindeki “ Mütareke Basini” na karsi kurtulus Savasinin ideolojik kilavuzlugunu üstlenmistir. Buradaki basyazilarda Kemalist önderligin milliyetçilige bakis açisi berrak biçimde görölmektedir.

“Avrupa emperyalizminin ... küçük kavimleri bir digeri ile mücadeleye sevk ederek, bir tarafi himaye etmek suretiyle asirlik siyasetini tekrara yol bulmasi mümkündür. Irklara bagli milliyet prensiplerinin ne korkunç emperyalizm istilalarına ait oldugunu, hususiyle irkin hiçbir yerde hiçbir millet için itirazi kabul edilmez bir esas olmayacagini bir taraftan umumi harp, digeri taraftan cihan tetkikleri kafi derecede ispat etti.... Bir milliyet esasi, ancak mahiyeti itibari ile her milletin ekseriyet teskil ettigi ve uzun bir mazinin hatiratina, eski bir medeniyetin geleneklerine dayandigi hudut dahilinde sakin olan bütün ahaliyi ayni siyasi ve hukuki vasiflar ile kucagina alacak bir milliyet olabilir. Bunun haricinde irklara ve ne tarihin ne de alemin açıklıkla tayin ve ayriliga gücü yetmedigi karisik ve galeyana getirilmis hatiralara dayanarak, bir hudut içinde yasayan insanlari bile bir digeriyle mücadeleye sevk edecek bir milliyet prensibi bu asrin prensibi

sayılamaz... Milli vaziyetimiz hududumuzla kararlaştırılmış bir milliyettir. Bunun dahilinde yaşayan insanları ırkları ve kavimleri ne olursa olsun millettasmis addeyiyoruz... Biz hiçbir milleti irkimiz içinde bogmak istemedigimiz gibi irkdasimiz menfaayine ayrı bir irka mensup vatandaşlarımızı da rencide etmeyi kabul edemeyiz...”¹⁴

Atatürk Samsun'a ayak bastıktan üç gün sonra, İstanbul'a gönderdiği raporda "Millet yek vücut olup hâkimiyet esasını, Türklük duygusunu hedef ittihaz etmiştir"¹⁵ diyerek ulusal mücadelenin "Türk milliyetçiliği" ve "ulus egemenliği"ne dayanacağını belirtmiştir.

Atatürk, bu iki prensibi Amasya Tamimi'nde, "Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır" cümlesiyle ifade etmiştir. Hemen bunun pesi sıra gelen ve ulusal nitelikte olan Erzurum ve Sivas Kongreleri'nde alınan kararlar ve nihayet dünyaya ilan edilen "Misak-i Milli" ile Türk milliyetçiliğinin gerçek yolunu çizmiştir.

Kurtuluş Savaşı'nın silahlı mücadele yıllarındaki milliyetçilik anlayışı, "somut bir vatan anlayışı" ile bütünleştiği yıllar olmuştur.¹⁶ Türk milliyetçiliği, vatan kavramı ile birlesince açıklık ve güç kazanmıştır. Egemenliğin anlam ve şekil değiştirerek sahistan alınıp ulusa verilmesi Türk milliyetçiliğinin diğer ulusların kurtuluşuna da örnek olmasını sağlamıştır.

¹⁴ **Kurtuluş Savaşının İdeolojisi, Hakimiyeti Milliye Yazıları**, Yay.Haz.: Hediye Bolluk, 1. Basım, Kaynak Yay., İstanbul, 2003, s.42-44.

¹⁵ Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, TTK Basımevi, 3. Basım, Ankara, 1984. s.44.

¹⁶ Kocatürk, age s. 183

Atatürk milliyetçiliği, Osmanlı'nın son zamanındaki milliyetçiliğin romantik safhasından tamamen farklı ve ayrı niteliktedir. Atatürk milliyetçiliği; antiemperyalizm, ulusal bağımsızlık, laiklik, temellerine oturmaktadır.

Cumhuriyet'in ilanından sonraki dönemi Tanzimat ve Meşrutiyet döneminden ayıran en önemli özellik, din devleti görüşüne karşı, ulus devleti görüşünün egemen olmasıdır. Bu dönem, imparatorluktan cumhuriyete, ümmetten ulusa, tebaadan vatandaşlığa geçiş gibi radikal değişimlere yol açmıştır.

2. Meşrutiyet döneminde vatan olarak kabul edilecek topraklar üzerinde bir tanım birliği sağlanamamıştı. Bu koşullarda Osmanlı devletinin yıkılış süreci gerçekleşti. Milli mücadele dönemi ise Türk milliyetçiliğinin emperyalist Batı'nın saldırısına karşı gerçek bir anavatan anlayışının oluşturulduğu dönem olmuştur. Bu anavatan anlayışı Mustafa Kemal'in ulusun kurtuluşu sürecinde şekillendirdiği gerçekçi bir çözüm olup Misak-ı Milli ile tarihsel bir metin niteliği kazanmıştır. Misak-ı Milli'de ifadesini bulan vatan anlayışı Türk çoğunluğun yaşadığı toprakları kapsamaktadır. Bundan dolayı Kemalist ulusçuluk her şeyden önce gerçekçidir. Geçmişin boş hayalleri pesinde kosmak Atatürk'ün ulus anlayışı içinde yoktur.

Atatürk'ün millet tanımı bunu tüm açıklığıyla göstermektedir.

Atatürk, milleti: "Dil, kültür ve ideal birliği ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu siyasi ve içtimai bir heyet" olarak tanımlamaktadır. Afet İnan¹⁷, bu millet tanımını ele alarak, üç unsura göre tekrar tanımlamıştır. Buna göre: a) Zengin bir hatıra mirasına sahip bulunan; b) beraber yaşam hususunda ortak arzu ve muvafakatta samimi olan; c) ve sahip olunan mirasın korunmasında birlikte devam eden hususunda iradeleri ortak olan insanların birleşmesinden meydana gelen

¹⁷ Afet İnan, **Medeni Bilgiler Ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları...**, s. 6.

cemiyete millet adi verilir." Bu tanımdan da anlaşılabileceği gibi, Atatürkçü milliyetçilikte millet olmanın şartları, ortak bir tarih duygusu, ortak inanç ve kültürün devami konusunda iradeye sahip bireylerdir. Bu, milleti ümmetten ayıran ve teokratik devlet anlayışından uzaklaşan bir tanımdır.

Atatürk'ün milliyetçilik anlayışında öncelikle millete dayanmak, tam bağımsızlık, kendi gücüne güven öne çıkmaktadır. Milli bağımsızlığa aykırı her şey reddedilir. Kayıtsız sartsız milli egemenlik şarttır.¹⁸

1924 Anayasası'nın 88. maddesinin ilk fırcasındaki "Türkiye ahalisinde din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla (Türk) itlak olunur"¹⁹ tabiri, bu dönemin vatandaşlık tanımında din ve ırk farklılıklarının esas alınmadığını ve teritoryal ulus tanımına geçildiğini göstermektedir. Böylece ulusal kimlik tanımında "yurttaşlık" kriteri esas alınarak, hukuki ve siyasi yön önem kazanmıştır. Bu dönemde "toplumsal düzeni sağlayan bütünleştirici öge (ortak kimlik), coğrafyaya bağlı ulus anlayışı olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin sınırları içinde yaşayan ve 'Türküm' diyen herkes anayasa ile, hukuki açıdan eşit sayılmıştır"²⁰

Ulus kavramının toplumda yerleşmeye başlaması devletin varlığının devamına ilişkin bir netleşme sağlamıştır. "Modern devletin mesruluk kaynağı, dayanağı artık din, soyluluk değil millettir. İmparatorluk sistemlerindeki gibi millet dışındaki olgular devlet dayanağı olarak şüpheyle karşılanmakta, halkın milliyet bilincine varmasıyla söz konusu devletin ortadan kalkacağı ve yerine millet temelini daha

¹⁸ Gencer, Özel, age, s. 305.

¹⁹ Suna Kili, A Seref Gözübüyük, **Senedi İttifak'tan Günümüze Türk Anayasa Metinleri**, İsbankası Yay. Ankara, 1985, s. 128

²⁰ Cengiz Güleç, **Türkiye'de Kültürel Kimlik Krizi**, V Yayınları, Ankara, 1992, s. 32.

uygun yeni bir devlet kurulacağı kabul olunmaktadır" ²¹

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Osmanlı'nın reddi, İslami bir temele dayanan ve din unsurunu öne çıkaran ulusal kimlik tanımının değişmesine yol açmıştır. Bu dönemin en büyük problemi; dini bağlamdan koparılan ulusal kimliğinin neye göre tanımlanacağı olmuştur. Ümmet biçiminde örgütlenen Osmanlı'dan, millet biçimine geçişle birlikte, ulusal mücadele döneminin din esaslı, etnik farklılıkları dikkate almayan, çoğulcu siyasal söylem ve kimlik anlayışı, yerini hâkkestirici ve toplumu homojenleştiren bir politikaya bırakmıştır.

Geleneksel millet sisteminin Osmanlı'nın yıkılış nedenleri arasında sayılmasında fikir birliği vardır. Çünkü artık çağ milliyetçilik çağı idi, çok uluslu devletler bunun karşısında yıkılmaya mahkûmdular. Örneğin Gökâl, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılma nedenlerinden birisini, bütün imparatorluklar gibi geçici topluluklardan oluşmasına bağlamaktadır. ²²

Milli mücadelenin başından itibaren Atatürk'ün hareketine temel rehber olarak milliyetçiliği benimsediği görülmektedir. Kurtuluş Savaşı dediğimiz Türk İstiklal mücadelesi, bir milli oluşun destanı, milli benliğin idraki ve Türk halkının bir millet haline gelişinin hikayesidir. Bu büyük oluşum, dolayısıyla Atatürk'ün önderliğinde girilen her hareket, atılan her adım, yapılan her teşebbüs, başına bir sıfat almıştır: *Milli* sıfatı. Mücadele *milli*'dir. Mücadelenin siyasî programı *milli*'dir: *Misak-ı Milli*. Varılmak istenen sınırlar *milli*'dir. Hareketin enerji merkezi olmak üzere kurulan teşekkül *milli*'dir: *Türkiye Büyük Millet Meclisi*. Girisilecek yolda, adım adım

²¹ Yusuf Bayraktutan, **Türk Fikir Tarihinde Modernleşme. Milliyetçilik ve Türk Ocakları, (1912-1931)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s. 9.

²² Gökâl, age, s. 37.

ilerleme için tasarlanan program *milli bir sir* halinde saklanmış ve zamani gelince gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Ve nihayet Atatürk'ün deyimiyle kin, nefret bile *milli*'dir. Nitekim O, 1923'te Adana'daki bir konuşmasında, “Bu millet milli benliğini idrak ve bunu bütün dünyaya ispat eylemiştir. Milletleri yükselten bu havassa bir amil daha ilave edelim: Intikam hissi. Milletlerin kalbinde intikam hissi olmalı. Bu, bayagi bir intikam değil, milletin hayatına, ikbaline, refahına düşman olanların zararlarını gidermeye yönelik bir milli intikamdır” demişti.²³ Milli mücadeleye Türklük duygusunun hakim olduğunu Atatürk mücadelenin her aşamasında göstermiştir. 22 Mayıs 1919'da Sadarete gönderdiği raporda, İzmir'in Yunanlıların işgali altına düşmüş olmasına temasla, “Türklüğün ecnebi idaresine tahammülü olmadığı”ni belirttiğini ve izlenecek yolu şöyle tespit ettiğini görüyoruz: “Millet, yek vücut olup hakimiyet-i milliye esasını ve Türk duygusunu hedef kabul ederek” gerekeni yapacaktır.²⁴ Mücadelenin milliyetçi karakterini göstermesi bakımından belli göstergeler ön plana çıkmaktadır. Örneğin ülkenin her kösesinden gelen temsilcilerle toplanan İstanbul'daki Osmanlı Meclisi Mebusanı'nda 28 Ocak 1920'de oybirliği ile kabul edilen ve metni Mustafa Kemal tarafından hazırlanan Misak-ı Milli, millet kavramını tarih suuru ve sınırları belirlenmiş somut bir vatan kavramı ile birleştirerek milliyetçilik anlayışına açıklık getiren ve daha sonraki Türkiye Cumhuriyeti'nin milli sınırlarını çizen bir belgedir. Mustafa Kemal Atatürk'ün milliyetçiliğinde temel ilkeler millet hakimiyeti ve tam bağımsızlıktır. Başka ulusların haklarına saygı temelinde kendi haklarını ve çıkarlarını koruyan bir ulus insani hedeflenmiştir.

²³ 16 Mart 1923'te Adana Türkocağı'nda yaptığı konuşma: **Söylev ve Demeçler, II**, s.117'den aktaran Serafettin Turan “Atatürk Milliyetçiliği” **Bellekten, C.1.2**, (Kasım 1998), Atatürk Özel Sayısı 204'ten Ayri Basım, TTK Basımevi, Ankara, 1998, s. 849.

²⁴ Turan, s. 850.

Bunun gibi 23 Nisan 1920 de Ankara'da Büyük Millet meclisi'nin açılması, Türk Milli Mücadelesinin Hedefinin açıklanması “ milli hakimiyet kavramındaki üstünlüğün ilanidir.”²⁵

Atatürk milliyetçiliği, Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını korumayı ve aynı zamanda Türk toplumunu çağdaşlaştırmayı amaçlamıştır. Atatürk bu konuda şöyle demmiştir:

"Türk milliyetçiliği, ilerleme ve gelişme yolunda ve beynelmilel temas ve münasebetlerde, bütün muasir milletlere muvazî ve onlarla bir ahenkte yürümekle beraber, Türk ictimâî heyetinin hususî seviyelerini ve basli basına müstakil hüviyetini mahfuz tutmaktır."²⁶

Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı diğer devletlerin bağımsızlığına saygı gösteren bir milliyetçiliktir ve yayılmacı değildir.²⁷ Atatürk milliyetçiliği her türlü yayılmacılığa karşıdır. Dolayısıyla gerçekçi ve ölçülü bir milliyetçiliktir. Atatürk'ün bu anlamdaki milliyetçiliği eldeki olanakların ölçüsü dışına çıkmamaktadır ve Türkiye sınırları içini kapsamaktadır. Bundan dolayı da Panislamizmi, Pantürkçülüğü reddetmiştir. Batıdaki saldırgan ve emperyalist karakterdeki milliyetçilik anlayışı görülmemektedir. Bize has bir ulus anlayışı vardır. Toplumumuzun iç yapısına tarihi oluşumuna bölgesel ve grupsal özelliklerine uygun ve bunları daima göz önünde bulunduran bir bütünleşme ideolojisidir.²⁸ Bundan dolayı Atatürk 'ün millet tariflerinde ne milliyetsizlik duygusu vardır, ne de insanların kanına, kafatasına göre

²⁵ Zeynep Korkmaz, "Milli Mücadele ve Sonrasında Türklük Suuru", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi C:4**, (Kasım 1987), S:10'dan ayrı basım, s.52,54.

²⁶ Kocatürk age, s. 148.

²⁷ Suna Kili, **Atatürk Devrimi, Bir Çağdaşlaşma Modeli**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım, Ankara 1983, s. 235.

²⁸ Necati Zincirli, "Atatürk Milliyetçiliği" **Kemalizm ve Türkiye**, S: 55, İstanbul, 1980 s. 9.

saf ırk arayacak bir isabetsizlik. Atatürk milletimizin dogasına, tarihine ve geleneklerine uymayan, irki örgütlenmeyi esas alan milliyetçilik anlayisini medeni ve insani düşüncelerle bagdastirmediginden ve tarihin akisina aykiri buldugundan reddetmiştir.²⁹

Atatürk milliyetçiligi bir dayanismayi ifade etmiştir. Millî dayanisma ile basariya ulasan Istiklâl Savasi bunun örneğidir. Devrim milliyetçiligi esitlik prensibine dayanir: Renk, dil, ırk, din esitligi.³⁰

3/3- ATATÜRK VE ZIYA GÖKALP' TE ULUS VE ULUSÇULUK AYRIMI

Ziya Gökalp'in Mustafa Kemal'in fikirleri üzerinde etkili bir düşünür olduğu bir gerçektir. Ancak kanimizca Mustafa Kemal'i Gökalp'in birebir fikri takipçisi olarak görmek doğru değildir. Bunu konumuz özelinde ulus ve ulusçuluk anlayislerinin farklarından anlamak mümkündür. Özellikle din unsuru konusundaki ayrimi ortaya koymak Kemalist ulusçu çizginin doğrulugunu tespit açısından önemlidir.

Gökalp'in ulus (millet) tanimi le Atatürk'ün ulus anlayisi birbirinden farklıdır. Gökalp, "Ulus, ne irksal ne kavimsel, ne coğrafi ne siyasal, ne de iradeye bagli bir topluluk değildir. Ulus, dilce, dince, ahlakça ve güzel sanatlar yönünden ortak olan, yani ayni eğitimi almış kisilerden olusan bir topluluktur" derken, Atatürk, *Vatandas*

²⁹ Faruk Güventürk, "Atatürk Milliyetçiligi ve Gerçek Atatürkçülük" **Kemalizm ve Türkiye**, Istanbul, 1981, s. 11-13,

³⁰ Feyzioglu, Eroglu, Gönlübol, age, s.150-151.

İçin Medeni Bilgiler kitabının Millet (ulus) bölümünde, Ernst Renan'a bağlı kalaraktan su tanımı yapmaktadır:

- “a) Zengin bir anılar kalitina sahip bulunan,
- b) Birlikte yaşamak konusunda ortak arzu ve uygun görmede samimi olani.
- c) Ve sahip olunan mirasin korunmasına devam hususunda iradeleri ortak olan insanların birlesmesinden meydana gelen topluluga Ulus adi verilir”.³¹

Bu tanımla da yetinmeyip Atatürk, Türk Ulusunun oluşumunda etken olan dogal ve tarihsel olgulari şöyle sıralanmaktadır:

- a) Siyasal varlıkta birlik,
- b) Dil birliği,
- c) Yurt birliği,
- d) Irk ve köken birliği,
- e) Tarihsel yakınlık,
- f) Ahlâksal yakınlık”.³²

Bu tanımlamalar karşılaştırıldığında Atatürk'ün ulusu tek bir ögeye indirgememe ve onu kültürel bir topluluk olarak değerlendirmede Gökalp'le birlesirken, ulusu olusturan etkenleri sıralamada ondan ayrıldığı görülür. Gerçekten de dil'i ve ahlak'i ulusal birer öge olarak görmekle Gökalp'e katılan M. Kemal, din'i böyle bir etken diye kabul etmemekte ve siyasal varlık, yurt, köken ve tarih gibi '4' ayrı ögeyi içeren kendine özgü bir görüşü savunmaktadır.³³

³¹ Gökalp, *Türkçülüğün Esasları...*'ndan ve Inan, *Medeni Bilgiler..*den aktaran, Serafettin Turan, *Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar*, 2. Basım, TTK Yay., Anlara, 1989, s.19.

³² Age,s, 19.

³³ Age,s, 19.

3/ 4- ATATÜRK'ÜN SÖYLEV VE DEMEÇLERİNDE MİLLET- ULUS KAVRAMI

a) Millet

Atatürk'te “millet” kavramı anahtar kavramlardan birisi durumundadır³⁴ ve öyle bir değer taşıyor ki, ona şükran duyulur,³⁵ uğruna her şey adanır, her türlü sıkıntıya katlanılır,³⁶ bunların karşılığında yalnızca takdir ve övgüsü alınır,³⁷ bireyi olmakla gurur duyulur³⁸ ve asla reddedilemez.³⁹

³⁴ Ernest Gellner, **Milliyetçiliğe Bakmak**, Çev.: Simten Cosar-Saltuk Özertürk ve Nalan Soyarik, İstanbul 1998, s.10-11.

³⁵ “Her şeyden evvel, büyük Türk milletine borçlu olduğum nihayetsiz şükranlarımı onun büyük meclisine hitap ettiğim minnet ve şükran ile ifade ve hülâsa etmeği mukaddes bir vazife addederim.”; “İkinci Defa Cumhurbaşkanı Seçildikten Sonra Üçüncü Dönem Birinci Toplanma Yilini Açarken, 1 Kasım 1927”, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, A.K.D.T.Y.K., Ankara 1997, T.B.M. Meclisinde ve C.H.P. Kurultaylarında (1919-1938)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997, s.371.

³⁶ “Hayatimin bütün safahatında olduğu gibi, son zamanların buhranları ve felâketleri arasında da bir dakika geçmemistir ki hertürlü huzur ve istirahatimi, her nevi şahsi duygularımı milletinselâmetine ve saadeti namına feda etmekten zevkiyap olmiyayım.”; “Meclis Reisi seçildikten Sonra, 24 Nisan 1920”, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, C. I**, s.65.

³⁷ “Benim için dünyada en büyük mükâfât, milletinen ufak bir takdir ve iltifatidir.”; “Verdiği Geniş İzahat Münasebetiyle Meclis'in Tesekkürlerini Bildirmesi Üzerine, 24 Nisan 1920”, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, C. I**, s.63.

³⁸ “... naçiz bir ferdî olmakla fahir ve gurur duyduğum büyük Türk milletini...”; “İkinci Dönem Üçüncü Toplanma Yilini Açarken, 1 Kasım 1925”, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III, C.I**, s.361.

³⁹ “Tarih; bir milletin kanını, hakkını, varlığını hiçbir zaman inkâr edemez.”; “Erzurum Kongresini Açarken, 23 Temmuz 1917”, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, C. I** s.2; “Sivas Kongresini Açarken, 4 Eylül 1919”, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, C. I** s.7.

“... her milletiyasamak mecburiyetindedir.”; “Akhisar Türk Ocagında Konuşma (5.II.1923)”, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, Cilt II, (1906-1938)**, Ankara 1997, s.97.

Atatürk'e göre "millet", genel ve egemen bir kavramdır.⁴⁰

Toplumlar her bireyin biraraya gelmesinden oluşuyorsa, bireyler de "millet"le birlikte vardır.

"Binaenaleyh beraber yaşamakta olan insanlar bir cemiyet teşkil eder ki bu cemiyet kendisini teşkil eden efradın kuvvetlerinin içtimaindan hâsil olur. Ve iste irade, hâkimiyet denilen kuvvet bu kuvvetten ibarettir; iste bu kuvvet cemiyetin kuvvetidir; ve bu kuvvet cemiyeti teşkil eden her ferden ayrı ayrı kuvvetine fâiktir."⁴¹

. Atatürk ülkenin sınırlarına "millî sınırlar"⁴² diyerek, bütünlüğünü sağlamayı asil amaç olarak belirlediği⁴³ bu kavramı somut olarak çizmiştir.

"Vatanımızın hududu olacak bu hududu ihtimal teferruatıyla bilmiyen arkadaşlarımız vardır. Yeniden fazla teferruata girmek istemediğim için şu suretle izahat vereceğim: Sark hududuna elviye-i selâseyi dâhil ederek tasavvur buyurunuz. Garp hududu Edirne'den bildiğimiz gibi geçiyor. En büyük tebeddülât cenup hududunda olmuştur. Cenup hududu Iskenderun

⁴⁰ "... milleti hâkim kılmak..."; "Vatan ve Hürriyet Cemiyeti'nin Selânik Subesini Kurarken (1906)", Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, C. II, s.1

"... kuvvet birdir ve o millettir."; "Besinci Dönem Üçüncü Toplanma Yilini Açarken, 1 Kasım 1937", Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, C. II, s.423.

⁴¹ "Bakanlar Kurulunun Görev ve Yetkisini Belirten Kanun Teklifi Münasebetiyle, 1 Aralık 1921", Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III, C. I, s.226, "Eger bu millet, bu memleket parçalanacak olursa umumî şerefsizliğin enkazı altında sunun, bunun şahsî şerefi de parça parça olur."; "Harekât-i Millîyenin Karakteri (24/25.X.1919)", Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri C. III, s.11.

⁴² "Halbuki biz bir hudud-u millî kabul ediyoruz."; "İtilaf Devletleri, Sovyet Rusya Gürcistan ve Ermenistan İle Olan Münasebetleri Hakkında, 3 Ocak 1921", Atatürk'ün Söylev..., C. I, s.137.

⁴³ Atatürk, Tasvir-i Efkâr gazetesi basmuharriri Velit Ebüzziyya'nın telgrafla sorduğu sorulardan "asil maksadı nedir?" sorusuna verdiği yanıt şudur: "Maksadı aslî vatanın tamamını ve milletin istiklâlini temin etmektir."; "Kuvay-i Milliye'nin Vaziyeti Hakkında (13.X.1919)", Atatürk'ün Söylev..., C. III, s.137.

cenubundan baslar. Halep’le Katima arasından Cerablus köprüsüne müntehi olur bir hat ve sark parçasında da Musul vilâyeti Süleymaniye ve Kerkük havalisi ve bu iki mintikayı yekdiglerine kalbeden hat. Efendiler, bu hudut sırf askerî mülâhazat ile çizilmiş bir hudut degildir, hudud millîdir. Hududu millî olmak üzere tespit edilmistir. Bu hudut dahilinde Türk tasavvur edilmesin ki anasiri islâmiyeden yalnız bir cins millet vardır. Bu hudut dahilinde Türk vardır, Çerkes vardır ve anasiri saire-i islâmiye vardır. İste bu memzuç bir halde yasiyan, bütün maksatlarını bütün mânasiyle tevhidetsmis olan kardeş milletlerin hududu millîsidir. Bu hudut meselesini tesbit eden maddenin içerisinde büyük bir esas vardır. Fazla olarak o da bu vatan hududu dahilinde yasayan anasiri Islâmiyenin her birinin kendine mahsus olan muhitine, âdatına, irkına mahsus olan imtiyazatı bütün samimiyetle ve mukabilen kabul ve tasdik edilmistir. Bittabi buna ait teferruat ve tafsilât yoktur. Çünkü bu tafsilât ve teferruata girmenin zamanı da degildir. İnsallah, mevcudiyetimiz tahsil edildikten sonra kardeşler beyninde hal ve fâsledeceğinden bırakılmış ve teferruatına girilmemistir. Fakat esas olarak bu maddede mündemiçtir...”

44

Atatürk’ün “millet” kavramının, iki yönü bulunmaktadır. Bunlardan ilki “soy/irk” anlamında, ikincisi ise “siyasal millet” anlamında kullanılmış olmasıdır.

⁴⁴ “Mütarekeden Meclisin Açılmasına Kadr Geçen Zaman Zarfında Cereyan Eden Siyasi Olaylar Hakkında, 24 Nisan 1920”, **Atatürk’ün Söylev..., C. I**, s.30.

Izmir’de Amerikan muharrirlerinden Richard Danin’e verilen ve Figaro’da yayımlanan demecinde “- *Pasa hazretleri, Türk toprakları demekle ne murad ediyorsunuz?*” sorusuna verdiği yanıt: “- *Avrupa’da, İstanbul ve Meriç’e kadar Trakya, Asya’da Anadolu, Musul arazisi ve Irak’ın nisfi.*”; “Büyük Zaferin Yarattığı Yeni Vaziyeti (13.X.1922)”, **Atatürk’ün Söylev..., C. III**, s.67.

“Millet”i “siyasal millet” anlamında kullandığında, “devlet”e bağlı ve “devlet”i oluşturan unsurlardan⁴⁵ “insan topluluğunu” gösteren bir kavrami karşılıdığı görülür. Seslendiği veya söz ettiği hangi devlet söz konusu olursa olsun, soyuna ve diğer özelliklerine bakmaksızın, o devleti oluşturan topluluğa “millet” demistir. “Afgan milleti”,⁴⁶ “Alman milleti”,⁴⁷

Atatürk’ün “millet”i “soy/ırk”ın karşılığı olarak kullanımında ise biyolojik ırk kavramını karşılıdığı görülür. Örneğin Yugoslavya’dan söz ederken “Yugoslav milleti” yanında “Sırpların kurduğu devlet” demesi, “Sırp” kelimesinin soy karşılığı kullanımındadır.

“Yugoslavya Balkanlarda kuvvetli bir hükümet olmuştur. Sırpların böyle bir devlet teşkil etmeye hakları vardır.”⁴⁸

“Türk⁴⁹ milleti” kavramını da, bu yönde iki anlamda kullanmış ve şu şekilde tanımlamıştır:

⁴⁵ Devletin unsurları; “*insan topluluğu, ülke ve egemenlik*”tir; Vefa Toklu ve Bahadır Sönmez, **Uluslararası İlişkiler**, Kara Harp Okulu Basımevi, Ankara, 1996, s.2-6.

⁴⁶ “İtimatnamesini Sunan Afgan Ortalıkçisine Cevap (24.II.1926), **Atatürk’ün Söylev..., C. II**, s.255; “Afganistan Kralı ve Milleti Hakkında Konuşma (20.V.1928)”, **Atatürk’ün Söylev..., C. II**, s.269; “Afganistanın İstiklâl Bayramı Münasebetiyle Tebrik Telgraf (2.IX.1934)”, **Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV, A.K.D.T.Y.K. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları**, Ankara 1991, s s.634.

⁴⁷ “Alman Maresali Fon Hinderburg’un Vefatı Münasebetiyle Hitler’e Başsalığı Telgrafı (8.VIII.1934)”, **Atatürk’ün Tamim...**, s.633.

⁴⁸ .”, “Bursa’da Sark sinemasında Halkla Konuşma (22.I.1923)”, **Atatürk’ün Söylev..., C. II**, s.73.

⁴⁹ Osmanlı devleti döneminde “Türk” kelimesinin cahil köylü anlamında da kullanıldığı göz önüne alındığında; “*Türkiye’nin sahibi ve efendisi kimdir? Bunun cevabını derhal birlikte verelim: Türkiye’nin sahib-i hakikîsi ve efendisi, hakikî müstahsil olan köylüdür. O halde, herkesten daha çok refah, saadet ve servete müstahak olan köylüdür. Binaenaleyh, Türkiye Büyük Millet Meclis Hükümetinin siyaset-i iktisadiyesi bu gaye-i asliyeyi istihsale mâtuftur.*” [Üçüncü Toplanma Yilini

“Türk milletinin teessüsünden müesser olduğu görülen tabii ve tarihi vakialar sunlardır:

- A. Siyasi varlıkta birlik,
- B. Dil birliği,
- C. Yurt birliği,
- D. Irk ve mense birliği,
- E. Tarihî karabet,
- F. Ahlâki karabet.

Türk milletinin tesekkülünde mevcut olan bu şartlar diğer milletlerde kâmilten yok gibidir. Daha ûmûmi bir tarif yapabilmek için, diyelim ki bir cemiyete millet diyebilmek için bu şartlar, aynı zamanda kâmilten ve kısmen, bir arada bulunmak lâzımdır.”⁵⁰

b) Milliyetçilik ve Irkçılığa Yaklaşımı

Atatürk’te milliyetçilik Türkiye devletinin bir dayanağı⁵¹ ve bir gerekliliktir.⁵² Millî bağımsızlığa’ aykırı her şey reddedilir;⁵³ tam bağımsızlık ve “kayıtsız sartsız millî egemenlik esastır.”⁵⁴ Millî varlık hiçbir şeyle değişilemez.

Açarken, 1 Mart 1922”, **Atatürk’ün Söylev...**, C. I s.240.] sözünde yalnızca ekonomik bir yaklaşım düşüncesinin değil, sosyopsikolojik bir yaklaşımla bu olumsuz değerlendirmenin ortadan kaldırılması düşüncesinin var olduğu da değerlendirilebilir.

⁵⁰ **Atatürkçülük**, C.3 , Haz: Genelkurmay Başkanlığı, Milli eğitim ve Spor Bakanlığı yayınları İstanbul, 1984, s.550-551.

⁵¹ “Yeni Türkiyenin istinatgâhi olan millet ve milliyet fikrinin inkisafı için senelerce muvaffakiyetle telkinat ve nesriyatta bulunmuş olan Türk Ocağının millî zafer dolayısıyla gönderdiği tebrikâta tesekkür ve temenniyati mahsusasına istirak ederim efendim.”; “İstanbul Türkocağı Genel

“Ben yasabilmek için mutlaka müstakil bir milletin evlâdi kalmalıyım. Bu sebeple millî istiklâl bence bir hayat meselesidir. Millet ve memleketin menafii icabettirdiği takdirde beseriyeti teskil eden milletlerden her biriyle medeniyet muktezasından olan dostluk ve siyaset münasebatını büyük bir hassasiyetle takdir ederim. Ancak benim milletimi esir etmek isteyen herhangi bir milletin de bu arzusundan şarfinazar edinceye kadar bîaman düsmaniyim.”⁵⁵

Millî benlik ve duygulardan uzaklaşılmasının sonuçları çok ağırdır, millî benlik ve duygular yok edilmeden hiçbir millet yok olmaz.

“Bahusus bizim milletimiz, milliyetinden tegafül edisinin çok acı cezalarını gördü. Osmanlı İmparatorluğu dahilindeki akvami muhtelif hep millî akidelere sarılarak, milliyet mefkûresinin kuvvetiyle kendilerini

Sekreterinin Millî Zafer Tebrikine Verilen Cevap (20.XI.1922)”, **Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannemeleri C. IV** s.506-507.

⁵² “Baska programdan seçeceğimiz mebuslar için fırkamin müntehibi sanilere dikkat noktası olarak gösterdiğim evsaf yalnız lâik Cumhuriyetçi, milliyetçi ve samimi olmaktır.”; “İkinci Seçmenlere Beyanname (20.IV.1931)”, **Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannemeleri C. IV**, s.605.

⁵³ “Türkiye Büyük Millet Meclisi Kuruluşu Gününe Ait Hatıralar (22.IV.1921)”, **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri C. III**, s.31.

⁵⁴ “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin bütün programlarının umdesi su iki esastir: İstiklâli tam, bilâkaydu sart hâkimiyeti milliye.”; “İstanbul Gazeteleri Temsilcilerine (16.I.1923)”, **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri C. II**, s.61.

⁵⁵ “Memleket ve milletin hayat ve âtisine olan muhabbet ve hürmetimden dolayı huzurunuzda bir noktai hakikati izaha mecburum. Vatandaşlar, vatandaşınız herhangi bir şahsi istediğiniz gibi sevebilirsiniz. Kardesiniz gibi, arkadaşınız gibi, babanız gibi, evlâdiniz gibi, sevgiliniz gibi sevebilirsiniz. Fakat bu sevgi sizi, mevcutiyeti milliyetinizi bütün muhabbetlerinize rağmen herhangi bir şahsa, herhangi bir sevdiğinize saik olmamalıdır. Bunun aksine hareket kadar büyük hata olamaz. Bir millet için, bir millet varlığı, bir millet şerefi ve haysiyeti, bir millet büyüklüğü için bu kadar hata olamaz.”; “Samsun Öğretmenleriyle Konuşma (22.IX.1924)“ **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri C. II**, s.203.

kurtardılar. Biz ne olduğumuzu, onlardan ayrı ve onlara yabancı bir millet olduğumuzu sopa ile içlerinden, kogulunca anladık. Kuvvetimizin zaafa uğradığı anda biz tahkir, tezlil ettiler. Anladık ki, kabahatimiz kendimizi unutmaklığımızdır. Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak evvelâ bizim kendi benliğimize ve milliyetimize bu hürmeti hissen, fikren, fiilen bütün ef'al ve harekâtımızla gösterelim; bilelik ki millî benliğini bulmayan milletler baska milletlerin sikâridir.

Mevcudiyeti milliyemizle düşman olanlarla dost olmalıyım.”⁵⁶

Kendi gücüne güven esastır, varlığına sahip çıkılmalıdır.

“Derhal bildik ki bana içten sevgilerini haykiranlar; yarım asırdan beri büyük Türk ulusunun tam anlamile millet olmasına çalışan, onunla en modern bir Türk devleti kurmak için insanlık fedakârlıklarının hiç birini kendilerinden esirgemeyen, kültür, idare, intizaam, devlet anlamlarını en son ilmî telâkkilere göre tebellür ettirmeğe çalışmış ve çalışan yüksek arkadaşlarımdır.

...

Bu dünyadan geçerek Türk milletine veda edeceklerin çocuklarına, kendinden sonra yaşayacaklara, son sözü bu olmalıdır: “Benim Türk milletine, Türk Cumhuriyetine, Türklüğün istikbaline ait ödevlerim bitmemiştir, siz onları tamamlayacaksınız. Biz de sizden sonrakilere benim sözünü tekrar ediniz. Bu sözler bir ferden değil, bir Türk ulusu duygusunun ifadesidir. Bunu, her Türk bir parola gibi kendinden sonrakilere mütemadiyen tekrar etmekle son nefesini verecektir. Her Türk ferдинin son nefesi, Türk ulusunun

⁵⁶; “Konya Gençleriyle Konuşma (20.III.1923)”, ”, **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri III, C. II**, s.147.

nefesinin sönmiyeceğini, onun ebedi olduğunu göstermelidir. Yüksek Türk, senin için yüksekliğin hududu yoktur. İşte parola budur.”⁵⁷

Türk milletini, manevi kuvveti yüksek bir millet olarak tanımlamıştır:

“Efendiler, ben de bazı arkadaşlarım gibi garp milletlerini, bütün dünyanın milletlerini tanırım. Fransızları tanırım. Almanları, Rusları ve bütün dünyanın milletlerini şahsen tanırım ve bu muarefe de harb sahalarında olmuştur, ateş altında olmuştur. Ölüm karşısında olmuştur. Yemin ederek size temin ederimki, bizim milletimizin kuvve-i mâneviyesi bütün milletlerin kuvve-i mâneviyesinin fekindedir.”⁵⁸

Bunun yanında milletimizi yüce bir millet olarak görmüştür.

“Efradimizi meth ü senadan çok yüksek görürüm. Zaten bu milletin evlâdi başka türlü tasavvur edilemez. Bu milletin evlâtlarının fedakârlıkları, kahramanlıkları için vahidi kıyasî bulunamaz. Efradımız hakkında yeni bir şey ilâve etmek isterim: Kahraman Türk neferi Anadolu muharebelerinin mânasını anlamış, yeni bir mefkure ile muharebe etmiştir”⁵⁹

“Türk milleti”ni bir araya getiren unsurun din veya mezhep değil de milliyet duygusu olması, “Atatürk’ün milliyetçilik anlayışının” hareket noktalarıdır.

⁵⁷ “Mülkiyenin Kuruluş Yıldönümü Dolayısıyla Gönderilen Yazı (11.XII.1935)”, **Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannemeleri IV**, s.651-652.

⁵⁸; “Erkânî Harbiye-i Umumiye Reisi İsmet Bey’in Umumi Vaziyet Hakkındaki Demece Münasebetiyle, 8 Temmuz 1920”, ”, **Atatürk’ün Söylev ve...C. I**, s.85.

“... *Türk milleti, güzel her şeyi, her medenî, her yüksek şeyi veser, takdireder.*”; “Newyork’tan İstanbul’a Uçan Amerikalı Tayyareciler Hakkında (3.VIII.1931)”, ”, **Atatürk’ün Söylev ve...C. I**, s.131.

⁵⁹ “Sakarya Meydan Muharebesi Hakkında, 19 Eylül 1921”, ”, **Atatürk’ün Söylev ve...C. I**, s.197.

“Milletin, en idamei mevcudiyet için efradi arasında düşündüğü rabitai müstereke, asırlardan beri gelen şekil ve mahiyetini tebdil etmiş, yani millet, dinî ve mezhebî irtibat yerine, Türk milliye rabitasiyle efradini toplamıştır.”⁶⁰

Atatürk düşman dahi olsa diğer milletleri asagılamamış,⁶¹ karşılıklı anlayış içerisinde övmüştür.⁶² Dünyadaki barışın sağlanabilmesi için tüm milletlerin birbirlerine karşı saygılı olması gereklidir.

“İnsanları mes’ut edeceğim diye onları birbirine boğazlatmak gayri insanî ve son derece teessüfe sayan bir sistemdir. İnsanları mes’ut edecet yegâne vasıta, onları birbirlerine yaklaştırarak, onlara birbirlerini sevdirecek, karşılıklı maddi ve mânvi ihtiyaçlarını temin yarayan hareket ve enerjidir.”⁶³

Bütün milletler birlikte çalışmalı ve dost olmalıdır.

“Biz iktisadi genişliğin temelini de, ancak her milletin refahla yaşamaya ve ilerlemeğe hakkı olduğunu teslim eden bir zihniyetle, bütün milletlerin birlikte çalışmaları yolunun bulunmasında buluyoruz.”⁶⁴

⁶⁰ “Ankara Hukuk Fakültesinin Açılışında (5.XI.1925)”, ”, **Atatürk’ün Söylev ve.. C. II...**, s.249.

⁶¹ İzmir’in Yunanlılardan kurtarılışını müteakip, İzmir’e geldiğinde üzerinden yürümesi için önüne serilen Yunan bayrağını çığnememesi gibi...

⁶² “Kendisi pek necip olan, hürriyet ve istiklâlini bütün dünyaya tanıtmak için kanlar döken, inkılâplar yapan büyük bir milletin güzide evlâdidir.”; “Claude Farrère Serefine Verilen Çay Ziyafetinde (18.VII.1922)”, **Atatürk’ün Söylev ve...Cilt II**, s.37.

⁶³ “Balkan Konferansı Üyeleriyle Konuşma (25.X.1931)”, ”, **Atatürk’ün Söylev ve...C. II**, s.306.

⁶⁴ “**Dördüncü Dönem İkinci Toplanma Yilini Açarken, 1 Kasım 1932**”, **Atatürk’ün Söylev ve... C. I**, s.389-390.

“Beseriyyetin huzur ve saadeti için bütün milletlerin bizim gibi hakikî dost olmasını temenni ederim.”
“Yunan Basvekili ve Bazı Nazırların Ankarayı Ziyaretleri Esnasında, Nazırları Çankaya’da Kabulünden Sonra Akşam İstanbul’a Giderken Yolda Basvekil İsmet Pasaya Çektığı Telgraf (11.IX.1933)”, **Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannemeleri C. IV..**, s.621.

Milletler bir ailedir.⁶⁵ Diğer milletlerin inançlarına, geleneklerine ve milliyetlerine saygı duyar.⁶⁶ Türk varlığına düşman olmamak kaydıyla, diğer milletleri dost ve kardeş olarak görür.

“Vakaa bize milliyetperver derler. Fakat biz öyle milliyetperveriz ki, bizimle tesriki mesai eden bütün milletlere hürmet ve riayet ederiz. Onların bütün milliyetlerinin icabatını tanırız. Bizim milliyetperverliğimiz herhalde hodbinane ve magrurane bir milliyetpervelik değildir ve bahusus biz Islâm olduğumuz için, İslamiyet nokta-i nazarından bizim ümmetçiliğimiz vardır ki, milliyetperverliğin çizmiş olduğu daire-i mahdudeyi nâmüterahi bir sahaya nakleder.”⁶⁷

Atatürk'ün Türk varlığına düşman olan tutumlara karşı tavrı çok kesin ve kararlıdır.

“Milletleri yükselten bu hâvasa bir âmil daha ilâve edelim; intikam hissi... Milletlerin kalbinde hissi intikam olmalı. Bu alelâde bir intikam değil, hayatına, ikbaline, refahına düşman olanların mazarratlarını izaleye matuf bir

⁶⁵ “Sizin gibi kahramanlar; milletleri, birbirinin saadetleri ve kaderleriyle alâkadar olan bir aile efradı haline getirirler.”; Nevyork'tan İstanbul'a Uçan Amerikalı Tayyarecilere Demeç (3.VIII.1931)”, **Atatürk'ün Söylev ve...C. III**, s.131.

⁶⁶ “Efendiler, hiçbir millet, milletimizden ziyade ecnebi unsurların itikadat ve âdâtına riayet etmemistir. Hattâ denilebilir ki edyani saire erbabinin dinine ve milliyetine riayatkâr olan yegâne millet bizim milletimizdir.”; “Ankara İleri Gelenleriyle Bir Konuşma (28.XII.1919), **Atatürk'ün Söylev ve...C. II**, s.9.

⁶⁷ “Erzurum Milletvekili Durak ve Arkadaşlarının, Sark Cephesi Kuvvetlerinin Mütecavizlere Karşı Mukabele Etmemeleri Sebeplerinin Bildirilmesi Hakkında Sual Takriri Üzerine, 14 Ağustos 1920”, **Atatürk'ün Söylev ve...C. I**, s.102.

“Türkler bütün medenî milletlerin dostudur... Memleketler muhtelifdir, fakat medeniyet birdir ve bir milletin terakkisi için de bu yegâne medeniyete istisna etmesi lâzımdır.”; “Kültür Hakkında (29.X.1923)”, **Atatürk'ün Söylev ve...C. III**, s.90-91.

intikamdır. Bütün dünya bilmelidir ki, karsiizde böyle bir düsman oldukça onu affetmek elimizden gelmez ve gelmiyecektir.”⁶⁸

Yine Atatürk’ün gerek düşünce yapisini olustururken gerekse söylevlerinde ırkçilik düşüncesine sahip olmadığı açıkça görülmektedir. Örneğin Atatürk’ün okuduğu kitaplardan Dr. George Montandon’un “*İrk ve İrklar*” kitabında özellikle isaretlediği su bölüm dikkat çekicidir:

“..Dixon’un aynı kafatası endeksine sahip halkların genetik akrabalığı temeline dayanarak yapmaya çalıştığı ırk sınıflandırması kadar yapay bir sınıflandırma yoktur.”⁶⁹

Kitabın bir başka bölümünde ise saf ırk fikri için yapılan değerlendirme üzerinde durmuştur:

“Baslangıçta saf ırk yoktur. Saf ırklar yavaş yavaş artan bir gelişmeden kaynaklanmıştır. Alışılabilen inancın tersine ilk tarih ve tarih öncesinde bugünkünden daha saf ırklar görülmemiştir.”⁷⁰

Eugene Pittard’ın “*İrklar ve Tarih, Tarihe Etnolojik Giriş*” kitabının ilk bölümündeki ırk kavramı ile ilgili bölüm Atatürk’ün özellikle dikkatini çekmiş ve bu satırların altına çizmiştir:

“... İrk sözcüğü tamamen yanlış olarak kullanılmaktadır. İrk bir fiziki tipi temel olarak doğal bir grubu temsil etmektedir. Bu kavramın tamamen yapay gruplamalar olan halk, milliyet, dil gelenekler gibi kavramlarla genellikle hiçbir ilgisi yoktur. Bu kavramlar antropolojik kavramlar değildir. Sadece ürünü oldukları tarihle ilgilidirler. İşte bunun içindir ki; bir bröton irki yoktur. Fakat Bröton halkı

⁶⁸ “Adana Çiftçileriyle Konuşma (16.III.1923)”, **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri...C. II**, s.120.

⁶⁹ **Atatürk’ün Okuduğu Kitaplar**, Anıtkabir Derneği Yay. C. 23 ,Ankara, 2001, 42.

⁷⁰ Age, s. 44

vardir. Bir Fransiz irki yoktur, bir Fransiz halki vardir. Bir aryan irki yoktur, Aryan dilleri vardir. Bir Latin irki yoktur, Latin uygarligi vardir...”⁷¹

Atatürk'te irk, basli basina milletin olusumunda temel degildir.⁷² Yaklasimlarinda irk” kavramini çok az ve yalnızca millet duygusuna vurgu yaparken kullanmistir.⁷³ Ancak biyolojik özellikleri vurgulamak istediginde, bu kavrami kullanmaktadır.⁷⁴ Ayni soydan gelse bile diger devletleri, irkçi bir yaklasimdan uzak, bir kardes gibi degerlendirir.⁷⁵

⁷¹ A.e, C.22, s.227. ayrıca bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Turan, age, s. 43, 47.

⁷² “Ayni irttan olmakla beraber, Irak baska bir sey, Yemen baska bir sey, Suriye baska bir sey ve Hitta-i Hicaziye de bambaska bir seydir.”; “Saltanatın Yikildigina Dair Verilen Karar Münasebetiyle, 1 Kasım 1922”, **Atatürk'ün Söylev ve...C. I**, s.292.

⁷³ Buna en önemli örnek, “Gençlige Hitabesi”ndeki “... muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur.” sözüdür.

⁷⁴ “Efendiler; cihanda spor hayati, spor âlemi çok mühimdir. Buna siz mütehassislara izahtan müstagniyim. Bu kadar mühim olan spor hayati, bizim için daha mühimdir. Çünkü irk meselesidir. Irkin islah ve küsayisi meselesidir.

...

Efendiler; Türk irkinde mazinin mes'um, menfi, bîmana izleri kalmıştır.”; “Türk Sporcuları İle Bir Konuşma (30.IX.1926)”, **Atatürk'ün Söylev ve...Cilt II**, s.261-262, “Türk irkinin necip güzelliğinin daima mahfuz olduğunu gösteren dünya hakemlerinin bu Türk çocuğu üzerindeki hükümlerinden memnunuz.

...

Sunu ilâvve edeyim ki, Türk irkinin dünyanın en güzel irki olduğunu tarihî olarak bildiğim için, Türk kızlarından birinin dünya güzeli intihap olunmuş olmasını, çok tabî buldum... asil uğrasmaya mecbur olduğunuz sey, analarımızın ve atalarımızın oldukları gibi, yüksek kültürde ve yüksek fazilette dünya birinciliğini tutmaktadır.”; “Keriman Halis'in Dünya Güzeli Seçilmesi (3.VIII.1932)”, **Atatürk'ün Söylev ve...C. III**, s.132-133.

⁷⁵ “Binaenaleyh Türkiye, Azerbaycan kardesine kendi nokta-i nazarlarını, hissiyat-i uhuvvetkâranesini ve âtiye ait bütün mütalâatını iblag etmiştir ve Türkiye Azerbaycan'a kumandan

1932’de toplanan ilk Türk Tarih Kongresi’nde, ırk sorununun, üzerinde durulan ana konulardan biri olduğu bilinmektedir. Atatürk, Kongre tartışmalarını değerlendirirken son noktayı koyarak Batının üstün ırk fikirlerinin temelsizliği üzerinde durmaktadır:

“Bir haftadan beri huzurunuzda söz söyleyen arkadaşlarımız ispat ettiler ki, Avrupalıların hükmetmek amacını gözeterek ortaya attıkları ırk kuramının bilimsel bir kıymeti yoktur... Biz, bütün dünyada yaşayan insanları, Avrupalılar gibi ve onlar derecesinde hukuka sahip adam evlatları sayıyoruz.”⁷⁶

Din yani Müslümanlık açısından aynı tutum geçerlidir, diğer Müslümanların bağımsız yaşamaları ve ilerlemelerini arzu eder. Ancak, siyasal anlamda Panislâmizm türü yaklaşımlardan uzak durur. Bu yaklaşımını söyle dile getirmiştir:

“Efendiler, Panislâmizmi ben söyle anlıyorum: Bizim milletimiz ve onu temsil eden Hükûmtimiz bittabi dünya yüzünde mevcut bilcümle dindaslarımızın

*göndermiş, zâbit göndermiş, her şey göndermiştir.”; “Millî Mücadele Biran Evvel Muvaffak Olmak İçin Subaylardan kitalar Teskili, Milletvekillerinin Gönüllü Kuvvetler Teskil Etmeleri ve Subayların Yanlarındaki Hizmet Erlerinin Alınması Hakkındaki Takrir Münasebetiyle, 12 Temmuz 1920”, **Atatürk’ün Söylev ve...C. I**, s.90.*

*“... iki kardeş millet (Azerbaycan, Türkiye)...; “Azerbaycan Elçisi İbrahim Abilof’a (14.X.1921)”, **Atatürk’ün Söylev ve...C. II**, s.22.*

*“... Azerbaycan’ın Asya’daki kardeş hükümet ve milletler için bir temas ve telâki noktası olduğu görülür.”; “Azerbaycan Elçisi İbrahim Abilof’un Söylevine Cevap (18,X.1921), **Atatürk’ün Söylev ve...C. II**, s.24.*

*“Afgan ve İran gibi kardeş büyük milletlerle...” , “Dördüncü Toplanma Yilini Açarken 1 Mart 1923”, **Atatürk’ün Söylev ve...C. I**, s.319.*

⁷⁶ **Birinci Türk Tarih Kongresi. Konferanslar-Münakasalar, T.C. Maarif Vekâleti**, s.607’den aktaran: Turan, age, s.44.

mesut ve müreffeh olmasını isteriz. Dindaslarımızın muhitat-i muhtelifde vücuda getirmiş oldukları heyeti içtimaiyenin müstakilen yaşamasını isteriz. Bununla hali bir zevk ve sadet duyarız. Bütün beseriyet-i islâmiyenin, dünya-yi Islâmiyetin refah ve saadeti kendi refah ve saadetimiz gibi kıymetlidir! Ve bununla çok alâkadarız. Ve bütün onların dahi aynı suretle bizim saadetimizle alâkadar olduklarına şahidiz. Ve bu her gün müncelidir. Fakat Efendiler! Bu heyeti içtimaiyenin büyük bir imparatorluk, maddi bir imparatorluk halinde bir noktadan sevk ve idarisini düşünmek istiyorsak bu bir hayaldir! İlme, mantığa, fenne muhalif bir şeydir! Efendiler dikkat buyurunuz ve bir hakikat-i tarihiye, bir hakikat-i fenniye ve ilmiye olarak daima hatırdan tutunuz ki bir cism-i siyasinin hududunu geçemeyeceği bir gaye-i kuvve vardır!”⁷⁷

Turancılık ve Panislâmcılığı kabul etmez.⁷⁸

4 Mart 1920’de çekilen ve basının dikkate alacağı konuları belirten telgrafta “Alemlî İslâm hakkındaki nesriyatta Turanizm ve Panislâmizm propagandasından tevvekkî ederek Asya’daki hareketlerin Müslüman milletler tarafından kendi hudutları ve milliyetleri dahilinde nâilî istiklâl olmak davasından ibaret bulunduğunu ilân etmek.” denilerek sınırlama getirilmiştir;

⁷⁷ “Bakanlar Kurulunun Görev ve Yetkisini Belirten Kanun Teklifi Münasebetiyle, 1 Aralık 1921”, **Atatürk’ün Söylev ve... C. I** s.215.

⁷⁸“Basının Dikkate Alacağı Hususlar (4.III.1920), **Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannemeleri C. IV.** s.251, General Harbord ile yapılan görüşmeden sonra 15. K. Kumandanlığın gönderilen telgraftan...: “*Ceneal ayrıca Erzurumda kırk bin kişilik bir kuvvetin cem edilerek Ermenistan’a taarruz ve bu suretle Turanilik gayesinin istihsaline çalışılacağı hakkındaki sayıat mevcut olduğunu ifade etmiştir. Cevaben bunun katıyyen asil ve esasi olmadığı ve tekmil vilâyeti sarkiyedeki kuvvetin on bin kadar bulunduğu ifade edilmistir.*”; “Sivasta Gl. Harbord Heyeti İle Yapılan Konuşma (21.IX.1919)”, **Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannemeleri C. IV.,** s.81.

Gerek ırkçılık, gerekse dincilik yapmanın dünya devletlerinin tepkisini almaktan ve düşman kazanmaktan başka bir yararı olmayacağını öne sürer:

“Efendiler; büyük ve hayalî seyleri yapmadan yapmış gibi görünmek yüzünden bütün dünyanın husumetini, garazını, kinini bu memleketin ve milletin üzerine celbettik. Biz Panislâmizmi yapmadık. Belki “yapıyoruz, yapacağız” dedik. Düşmanlar da “yaptırmamak için bir an evvel öldürelim!” dediler. Panturanizm yapmadık! “Yaparız, yapıyoruz dedik, yapacağız dedik” ve yine öldürelim dediler! Bütün dava bundan ibarettir.”⁷⁹

Türk devleti içerisinde yasayan ve bu devletin hukukuna uyan herkesin hiçbir ayırım gözetilmeksizin esit kabul etmiş, hakları güvence altına alınmıştır.⁸⁰

Atatürkçülüğün ilkeleri olan Devletçilik, Halkçılık, Lâiklik, Cumhuriyetçilik ve İnkilâpçılık aslında tamamen “millet” ve “milliyetçilik” kavramlarına hizmet eden birer araçlardır. Çünkü, bu ilkelerden herhangi birisi gözardı edilirse, onunla birlikte

⁷⁹ “Bakanlar Kurulunun Görev ve Yetkisini Belirten Kanun Teklifi Münasebetiyle, 1 Aralık 1921 **Atatürk’ün Söylev ve... C. I** s.216.

⁸⁰ “Biz onların (gayr-i müslimler) hertürlü hukuk-u tabiiyetlerini temin ederek beynel anasir bir müvazenet ve ahenk ihyasını mekaasid-i esasiyemizden addedeceğiz.”; “Teskilât-i Millîye (11.X.1919)”, **Atatürk’ün Söylev ve... C. III**, s.4.

“Rumeli ve Anadolunun bütün Müslüman halkını temsil eden ve Osmanlı İmparatorluğunun Anadolu ve Rumelideki bütün vilâyetlerinin temsilcilerinden mürekkep olan Sivas Millî Kongresi 4 Eylül 1919’da bir araya gelmiştir. Gayeleri şunlardır: Memleket halkının ekseriyetinin arzularını yerine getirmek bütün azlıkları himaye altında bulundurmak bütün vatandaşlara can, mal ve adalet yolundaki haklarını teminata bağlamak.”, “Sivas Kongresi Kararları ve Bir Amerikan Tetkik Heyetinin Gönderilmesi Hakkında (9.IX.1919)”, **Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannemeleri C. IV**, s.65.

çagdas anlamda olusturmaya çalistigi “Türk milleti” kavrami yikilacak ve bununla beraber “Türk devleti”nin varligi tehlikeye girecektir.⁸¹

Atatürk’ün “Gençlige Hitabesi”nde ve “Onuncu Yil Nutku”nda yer alan su ifadeler incelendiginde Türk Gençligine ve milletimize verdigi mesajda bunu vurgulamaktadır.

“... Ey Türk Gençligi! Birinci vazifen, Türk Istiklâlini, Türk Cumhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetini ve istikbalini yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kiymetli hazinendir...

... Ey Türk Istikbalinin evlâdi! Iste; bu ahval ve serait içinde dahi, vazifen; Türk Istiklâl ve Cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç oldugun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur!”⁸²

“Az zamanda çok ve büyük isler yaptik. Bu islerin en büyüğü, temeli, Türk kahramanligi ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyetidir.

... Millî kültürümüzü muasir medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracagiz.

⁸¹ “Bizim bugün yeniden millete hatirlatmayi faydalı gördüğümüz esas noktalar sunlardır:

1- Cumhuriyet Halk Firkasinin Cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçi, devltçi, lâik ve inkilâpçi vasıflari onun degismiyen bariz mahiyetidir.

A- Millî mefkûreye sadik kalmak,

B- Milletın irade ve hakimiyeti, devletın vatandasa ve vatandasın devlete, karsilikli vazıfelerinin hakkiyle ifasini tanzim yolunda kullanmak,

C- Ferdi mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi mamuriyete eristirmek için milletın umumi ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği islerle bilhassa iktisadi sahada devleti filem alakadar ve faal kılmak.”; “Seçim Dolayısıyla Millete Beyanname (20.IV.1931)”, **Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannemeleri C. IV...**, s.606.

⁸² Atatürk, age, s. 1194,1196.

... Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır.. Türk milleti zekidir. Çünkü Türk milleti millî birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmistir...

... Bugün aynı inan ve katıyetle söylüyorum ki, millî ülküye, tam bir bütünlükle yürümekte olan Türk milletinin büyük millet olduğunu bütün medeni âlem, az zamanda, bir kere daha tanıyacaktır.

... Ne mutlu Türk'üm diyene!"⁸³

3/ 5 - KEMALİZMIN ULUSAL KİMLİĞİ İNSASI

Türk ulus kimliğinin insasında dil ve tarih konuları önemli bir yer tutmştur. Milliyetçi ideoloji, ulusa dayanan toplumu yaratmak için dil ve tarih konularına büyük önem vermiştir. Bu bağlamda Arap harfleri bırakılarak Latin harfleri kabul edilmiş, okuma-yazmanın arttırılması için Millet Mektepleri açılmıştır.

"Türk" kavramını asagılama olarak kullanan ve "Osmanlı" kavramına dayanan tarih anlayışı yerine ulusal nitelikli tarih anlayışını yerleştirmek amacıyla 1930 yılında Türk Tarihi Tetkik Encümeni kurulmuştur. Bu kuruluşla birlikte Avrupalı Türkologların yardımıyla Türk Tarih Tezi ortaya atılmıştır. Buna göre, dünyadaki bütün uygarlıkların temeli Orta Asya'daki anayurtlarından bütün dünyaya göç etmek zorunda kalan Türkler tarafından tasınan Türk uygarlığıdır. Bu tez sayesinde yaratılmak istenen ulusal tarih yoluyla ulusal bilincin asılanması amaçlanmıştır.⁸⁴

⁸³ "Onuncu Yıl Söylevi (29.X.1933)", **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri C. II**, ...s.318-319.

⁸⁴ Oran, Atatürk Milliyetçiliği, s.155.

Yine tam anlamıyla uluslaşmayı gerçekleştirmek için 1931 yılında Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuştur. Bu Cemiyet'in amacı, Atatürk'ün dediği gibi, "Türk dilini yabancı diller boyunduruğundan kurtarmak"⁸⁵ 1932 yılında Birinci Türk Dil Kurultayı toplanmış ve bu kurultayda Türk Tarih Tezi'ne benzer biçimde Türk dilinin özlü bir temeli olduğu yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım, 1936 yılında Güneş-Dil Teorisi'ni doğurmuştur.

Atatürk milliyetçiliği, ulusal devleti kullanarak bir ulus oluşturmak isterken homojen bir yapı oluşturmayı amaçlamıştır. Bu amaçla, etnik ve sınıfsal üstünlük düşüncelerini reddetmiştir. Türkiye'de azınlık statüsünde sadece Ermeni, Rum ve Yahudiler bulunmaktadır. Bunlar da yurttaşlardır. Sınıfsal üstünlükler kabul edilemez.

Recep Peker Türk Devrimi'ni değerlendirirken şunları belirtmiştir:

"Türkiye Cumhuriyeti halkçı bir varlıktır. Türkiye Cumhuriyeti'nin güttüğü ana politika çizgilerinden halkçılığı ilk söylememin sebebi, sınıf ihtilâli karşısında bizim vaziyetimizin ne olduğunu göstermek içindir... Biz halkçıyız, halkçı demek, ulus içinde hiçbir imtiyaz ve üstünlük tanımayan ve her ferdini öteki kadar hak ve şeref sahibi sayan, ekonomik alanda birini ötekine, işçiyi patrona, patronu işçiye mahkûm edecek, müstehlîki müstahsilin eline düşürecek vaziyetlere müsaade etmeyen bir varlık demektir. Bu varlık, bütün bu unsurları müsavî hakta ve şerefle bir halk yigini tanır, aralarında birtakım farklar varsa bunu hayatın icabı, iş bölümünün bir zarureti sayar."⁸⁶

Türkiye'de giderek devlet otoritesinin geliştiği bir ortamda Avrupa'da da otoriter gelişmeler hız kazanmıştır. Böyle bir ortamda yapılan işler ulusal niteliklerle ve

⁸⁵ Kocatürk, a.g.e., s. 140.

⁸⁶ Recep Peker, **İnkılap Dersleri**, 4. Basım, İletişim Yay. İstanbul, 1984, s. 54.

kavramlarla açıklanmıştır. Halkçilikla desteklenen milliyetçiliğin Türkiye'de yayılması, 1931'de kapatılan Türk Ocakları'nın yerine kurulan Halkevleri aracılığıyla olmuştur.⁸⁷

Halkevleri, 1931 yılı Şubat ayında kurulmuş ve hızlı bir şekilde örgütlenerek çok geçmeden ülkenin her köşesinde ya bir Halkevi ya da bir Halk Odası açılmıştır. Halkevlerinin kurulmasındaki amacı Recep Peker şöyle açıklamıştır:

"Tüm vatandaşlarını ortak bir kültür çalışması içinde toplamak, halkı bir arada eğitmek ve çalışmaya alıstırmak, gençliği yetistirmek, halkı bilinçli ve ortak düşüncelere bağlı bir ulus olarak yetistirmek, kitlelere siyasal terbiye vererek demokrasiye hazırlamak, devrim ilkelerinin halk tarafından anlaşılmasına ve benimsenmesine çalışmak."⁸⁸

Halkevleri aracılığıyla ulus olmanın başlıca koşulu olan kültür birliği sağlanacak ve milliyetçilik ideolojisi tüm ülkeye yayılacaktır.

3/6 - KEMALIST ULUSÇULUK, TARİH VE DİL ÇALIŞMALARI

Atatürk'ün bizzat başlattığı ve önderlik ettiği dil ve tarih çalışmaları ulusal kimliğin pekiştirilmesinde büyük rol oynamıştır. Bu çalışmaların ilk çıkış noktası Türkleri hor gören Avrupa merkezci tarih anlayışlarını çürütmektir. Tarih çalışmaları ve yeni üretilen Güneş- Dil teorisi bu ekseninde düşünülmelidir.

Atatürk 27 Eylül 1923'te verdiği bir demeçte şöyle demektedir:

⁸⁷ Oran, age, s. 201.

⁸⁸ Anil Çeçen, **Kültür ve Politika**, Hil Yay. İstanbul, 1984, s. 217.

"Asirlardan beri dsmanlarımız Avrupa akvami arasinda Türklere karsi kin ve husmet fikirleri telkin etmislerdir. Garp zihinlerine yerlesmis olan bu fikirler, hususî bir zihniyet vücuda getirmislerdir. Bu zihniyet hâlâ her seye ve bütün hadisata ragmen mevcuttur. Ve Avrupa'da hâlâ Türk'n her türlü terakkiye hasim bir adam oldugu manen ve fikren inkisafa gayr mstait bir adam oldugu zannedilmektedir. Bu azim bir hatadir. Cevabimi basitlestirmek için size su misali serdedecegim. Farzediniz ki, karsinizda iki adam var; bunlardan biri zengin ve emrine her türlü vesait mheyya; diğeri de fakir ve elinde hiçbir vasita mevcut degil. Bu vesait farkindan baska ikincinin manev ruhu da diğerinden hiç farki ve maduniyeti yoktur. Iste Avrupa ile Türkiye yek diğerine karsi bu vaziyettir."⁸⁹

Kemalist nderlige göre Trkların dünya tarih içindeki rolleri kltlms adeta yok sayilmistir. Öyleyse Tarihi Bati'nin elinden kurtarmak lazimdir. Türk Tarihi ve onun bir parasi olan dil tezi Avrupa merkezci tarih teorilerine karsi gelistirilmistir. Türk tarihi Batının elinden kurtarilmaya alisilmistir.

"Din devleti" dsncesine karsi "ulus devleti" dsncesinin zaferi, agdaslasma yolunda belli bir dogrultuda birbiri arkasina gelebilecek bir dizi reformların kapisini atigi bir sirada yeni Türkiye'nin laik bir anlayisa dayanarak kurulmasi "mmet ideolojisi"ni tasfiye etmis ve yeni devlet, "ulus" kavrami çerçevesinde toplanmistir.⁹⁰ Yeni tarih anlayisi da buna göre degismis ve gelismistir.

Atatürk'ün tarih bilinci, olayları tarihsel gelismisi içerisinde görecek ve degerlendirebilecek bir tarih kültürüne dnstg gibi, Türk tarihinin gerçek

⁸⁹ Mustafa Kemal Atatürk, **Söylev ve Demeçleri**, C.1, 3 Basım, TTK Basimevi, Ankara, s. 64.

⁹⁰ Sina Aksin, **Türkiye Tarihi**, C.4, Basaran Matbaası, Istanbul, 1989, s.422.

boyutları ve içeriği ile ortaya çıkarmayı amaç edinen bir tarih tezine ve çalışmalarına yol açmıştır. Türklerin ulusal tarihinin araştırılması, İslamiyetten önce ve sonra geçirdiği evrelerin ortaya çıkarılması ile Avrupalıların Türkleri sadece bir "istilacı kavim" olarak görmelerinin önüne geçilmesi; dolayısıyla Türklerin uygarlık alanında meydana getirdikleri eserlerin ve tarihsel gelişmelerin bilimsel biçimde ortaya konulması Atatürk tarafından zorunlu görülmektedir. Burada esas konu, "Türklerin cihan tarihinde en eski çağlardan beri hakiki yeri ve medeniyete hizmetleri neler olmuştur?"⁹¹ sorusunun cevabıdır. Tüm bu endişeler ve soruların karşılığının bulunması için Türk tarihini araştırarak bir örgütün kurulması gerektiğini ortaya çıkarmıştır.

Türk Tarih Kurumu'nun kurulması 1930 yılında Ankara'da toplanan Türk Ocakları 6. Kurultayı'nda ilk defa ortaya atılmıştır. Toplantının 28 Nisan 1930 tarihli oturumunda konuşan Afet İnan, konuşmasında iki nokta üzerinde durmuştur. Birincisi, Türk Ocakları Yasası'nın amaçlar bölümü ve bunların gerçekleşmesi için izlenecek yolu saptamak, dolayısıyla ikinci ve üçüncü maddelerin açıklanması; ikincisi ise; "Yeni yayınlara göre uygarlığın oluşumunda Türklerin yeri nedir ve ne olmalıdır?" sorusuna cevap aranmasıdır. Verilen önerge ile Türk Ocakları Yasası'na ilave edilen bir madde sayesinde Türk Tarih Kurumu'nun temeli atılmıştır.⁹²

Bu şekilde kurulan ve 16 üyeden oluşması kararlaştırılan Türk Tarih Heyeti, ilk toplantısını 4 Haziran 1930 tarihinde yapmıştır. Bu toplantıda Yönetim Kurulu Başkanlığı'na Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Tefik Biyiklioğlu, Başkan vekilliklerine Ankara Hukuk Fakültesi Siyasi Tarih Profesörü ve İstanbul milletvekili

⁹¹ Afet İnan, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, 4. Basım, TTK Basımevi, Ankara, 1984, s.193.

⁹² Ulug İldemir, **Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Tarih Kurumu**, TTK Basımevi, Ankara, 1973, s.4.

Yusuf Akçura ve Çanakkale milletvekili Samih Rifat, Genel Sekreterlige Aydın milletvekili Dr. Resit Galip seçilmiştir. Diğer üyeler ise şunlardır: Afet İnan, Vasif Çınar, Halil Ethem Eldem, Yusuf Ziya Özer, Sadrî Maksudî Arsal, Resit Saffet Atabinen, İsmail Hakki Uzunçarsili, Ragip Hulusi Özden, Mükrimin Halil Yınanç, Zakir Kadir Ugan, Hamit Zübeyr Kosay ve Macar bilginlerinden Mesaros.

Tevfik Biyiklioglu yaptığı konuşmada amaçlarını şu sözlerle dile getirmiştir:

"Mesgul olacağımız mesele, Millî Türk Tarihi'dir. Bir Millî Türk Tarihi'nin yazılması, tespiti lüzumu hakkında yüksek huzurunuzda söz söylemeyi fazla görüyorum. Türk millî tarihi, dünya yüzündeki bütün diğer milletlerin tarihleriyle kıyas edilmeyecek kadar yalnız sanli, şerefli tarih vesikalariyle değil, fakat aynı zamanda bugünkü beseriyetin saadet ve refahını temin eden esaslı medeniyeti ilk olarak bulmuş, kullanmış ve nesrî tamim etmiş olmakla temayüz etmiştir. Bu kadar feyizli ve şerefli bir tarihi ihmal etmek bilhassa Cumhuriyet devrinde hakikaten büyük günah olurdu."⁹³

Türk Tarih Heyeti, ilk toplandığı 4 Haziran 1930 tarihinden Türk Ocakları'nın kendini kapatma kararını verdiği 29 Mart 1931 tarihli 7. Kurultayına kadar sekiz resmî toplantı yapmış, bu dönem içinde tarih konuları, Atatürk'ün de hazır bulunduğu toplantılarda görüşülüp tartışılmıştır.

Türk Tarih Heyeti'nin en önemli eseri, Atatürk'ün telkinleriyle oluşan yeni "Türk Tarih Tezi"ni içeren *Türk Tarihinin Ana Hatları* adlı kitaptır.

Türk Tarihinin Ana Hatları kitabının yayımlanmasındaki amaç önsözünde şu şekilde belirtilmektedir:

⁹³ Fahri Çoker, **Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluş Amacı ve Çalışmaları** TTK Basımevi, Ankara, 1983, s.3-4.

"Bu kitap, muayyen bir maksat gözetilerek yazılmıştır. Türklerin dünya tarihindeki rolleri suurlu veya suursuz küçültülmüştür. Türklerin ecdat hakkında böyle yanlış malûmat alması Türklüğün kendini tanimasında benliğini inkisaf ettirmesinde zararlı olmuştur. Bugün bütün dünyada tabîi mevkiîni istirdat eden ve bu suurla yaşayan milletimiz için zararlı olan bu hataların tashihine çalışmaktadır. Aynı zamanda bu, son büyük hadiselerle ruhunda benlik ve birlik duygusu uyanan Türk milleti için millî bir tarih yazmak ihtiyacı önünde atılmış ilk adımdır. Bununla milletimizin yaratıcı kabiliyetinin derinliklerine giden yolu açmak, Türk deha ve seciyesinin esrarını meydana çıkarmak, Türkün hususiyet ve kuvvetini kendine göstermek ve millî inkisafımızın derin irkî köklere bağlı olduğunu anlatmak istiyoruz... Bu kitap halkımız ve bilhassa gençliğimiz için yazıldı ve buna binaen Türklerin dünya tarihindeki rolleri ve nazariyatı ile iktifa olunmadı..."⁹⁴

Türk Tarih Heyeti, Türk Ocakları'nın 12 Mart 1931 tarihinde toplanmış olan 7. Kurultayı'nda kapanma kararı alması üzerine, 29 Mart 1931 tarihinde yaptığı son toplantıda Atatürk'ün telkini ile "dernek" olarak tarihsel görevine devam kararı almıştır. 12 Nisan 1931 tarihinde Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti kurularak bir yönetim kurulu seçilmiş ve İçişleri Bakanlığı 15 Nisan 1931 tarihinde Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin tüzüğünü onaylamıştır.

12 maddeden oluşan Cemiyetin tüzüğünün birinci maddesinde, Cemiyetin Atatürk himayesinde kurulduğu ve bilimsel bir kuruluş olduğu belirtilmektedir.

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin yapacağı çalışmalar tüzüğün 4. maddesinde şu şekilde belirtilmektedir:

⁹⁴ **Türk Tarihinin Ana Hatları**, 2. Basım Kaynak Yay., İstanbul, 1996, s.25- 26.

- "a. Toplanip ilmî müzakerelerde bulunmak,
- b. Türk tarihinin membalarını arastirip bastirmek,
- c. Türk tarihini aydinlatmaya yarayacak vesika ve malzemeyi elde etmek için icap eden yerlere taharri ve kesif heyetleri göndermek,
- d. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin mesaisinin semeresini her türlü yollarla nesre çalışmak."⁹⁵

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin ilk isi, liseler için 4 ciltlik *Tarih* kitaplarının hazirlanmasi olmustur. Bu dizide Türk ve Islamiyete iliskin bazi bölümler Atatürk tarafından kaleme alinmistir. Dernegin düzenledigi ilk bilimsel kongre 2-11 Temmuz 1932 tarihleri arasinda Istanbul'da toplanmis ve I. Türk Tarih Kongresi diye isimlendirilmistir. Bu kongrenin amaci, yeni tarih tezinin tarih öğretiminde tutulacak yolun öğretmenlere ve kamuoyuna anlatilmasidir. Türk ve yabancı bilim adamlarinin katildigi bu toplantida Türk Tarih Tezi diye nitelendirilen bir görüş ortaya çıkmistir. Türk ve yabancı bilim adamlarinin katildigi kongrede Türk tarihinin eski dönemleri ele alinmis ve tartisilmistir.

Türk Tarih Tezi, esas itibariyle iki noktada toplanmistir. Türk uygarligi tarihin en eski uygarliklarından birisidir. Uygarligin kökeni Orta Asya'dadir. İlk uygarligi kuranlar, baslayan göçlerle eski dünyaya yayilmislar ve gittikleri yerlere uygarliklerini da tasimislaridir.

Türk Tarih Tezi, Batı'daki dil ve tarih çalışmalarından esinlenerek olusturulmus ve belirli nedenlere dayanan, belirli amaçları olan bir nitelige sahiptir. Bunlari su noktalarda toplamak mümkündür:

⁹⁵ Inan, age, s. 201.

a) Tarih tezi ve bu alanda yapılan çalışmalar, bağımsızlık savaşının kültür alanındaki devami niteliğinde olup, Türk tarihini İslam kimliği içerisinde kaybolmuşluktan çıkarmayı amaçlamıştır.

b) Ulusal anlayışta bir tarih görüşünü egemen kılmaktır.

c) Türklerin uygarlık kurucu ve yayıcı bir toplum olduğunu göstermektir.

d) Siyasal olarak, Anadolu üzerindeki tarihsel iddiaların asılsızlığını saptamaktır.

e) Tarih çalışmaları aynı zamanda Türkçe'nin geçmişini araştırmayı da içerdiğinden dil açısından da önemlidir.⁹⁶

Türk Tarih çalışmaları konusunda Atatürk'ün amacı, tarihin doğru temeller üzerine kurulmasını sağlamaktır

Türk Tarih Tezi'nin etkisiyle dil konusunda da milliyetçi bir hareket ortaya çıkmıştır. Ancak bununla hedeflenen ulusal bütünlüğü pekiştirmektir. Ord Prof . Enver Ziya Karal da bunun üzerinde durmaktadır. Tezin savunduğu fikirler de bunun göstergesidir. Türk milletinin tarihi şimdiye kadar tanıtılmak istenildiği gibi yalnız Osmanlı tarihinden ibaret değildir. Türk'ün tarihi çok daha eskidir ve bütün milletlere kültür ışığının saçmış olan millet Türk milletidir. Türk irki, çok kere öne sürüldüğü gibi sarı değildir. Türkler beyaz insanlardır ve brakisefaldir. Bugünkü yurdumuzun sahipleri, en eski kültür kurucularıyla aynı vasıfları taşıyan çocuklardır. Türkler yayıldıkları yerlere medeniyetlerini de götürmüşlerdir. Irak, Anadolu, Mısır, Ege medeniyetlerinin ilk kurucuları Orta Asyalılar'dır. Biz bugünkü Türkler de Orta Asyalıların çocuklarıyız.⁹⁷

⁹⁶ Arda Odabasi, "Günes Dil Teorisini Doğru Değerlendirmek", **Bilim ve Ütopya**, S: 115 (Ocak 2004), s.7.

⁹⁷ Ord. Prof Enver Ziya Karal, **Atatürk ve Devrim ODTÜ** Yay. Ankara.2003, s.107.

Karal tezi ırkçilikla bagdastiranlara karsi da önemli bir noktanin üzerinde durmaktadır.

“Atatürk’ ün Türk tarih tezi istikametinde yöneltilmiş çalismalarında ırkçi ve emperyalist düsüncelerin izlerini arayanlar oldu. Fakat onun bütün hayati, bütün düsünce ve çalismalari milliyet ile insanligin uzlasacagi yolunda bir inanin örnekleri ile süslüdü.”⁹⁸

Atatürk, Türkçe’yi, ulusalligi saglayan etkenleri koruyan ve sürdüren ana ögelerden biri olarak kabul etmistir. O’ na göre, Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay öğrenilebilecek bir dildir.

Türk dili konusunda devrim yapilmasinin baslica iki etkeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi; milliyetçilik etkisiyle Türk toplumunun kendine, özüne dönüşü ve öz dilini aramaya koyulmasi, ikincisi; toplumsal ve kültürel ilerlemenin geregi olarak ortaya çıkan yeni kavramlar ve bunlarin anlatimina yarayan, sözcük ve terimlere Türkçe karsiliklar bulma zorunlulugudur. Bu zorunluluklarin eseri olarak dil konusunda çalisma yapacak bir kurumun olusturulmasi düşünölmüştür. Atatürk’ün önerisi ile 12 Temmuz 1932 tarihinde Samih Rifat, Rusen Esref Ünaydın, Celâl Sahir Erozan ve Yakup Kadri Karaosmanoglu'nun basvurulari ile Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmustur. 26 Eylül 1932 tarihinde Dolmabahçe Sarayi'nda yapılan ilk genel kurula katilim serbest birakilmistir. On gün süren ve 917 delegenin katildigi kurultayda Türk dilinde devrim yapilmasi kararlasmistir. Dernegin seçilen ilk yönetim kurulu 17 Ekim 1932 tarihinde yayinladigi bildiride, Türk dilini, ulusal

⁹⁸ Karal, s.108.

kültürün eksiksiz bir anlatım aracı durumuna getirmek ve Türkçeyi, çağdas uygarlığın ortaya koyduğu tüm gereksinimleri karşılayacak bir yetkinliğe erdirmek şeklinde hedefi belirlemiştir.⁹⁹

Atatürk'ün tarih ve dil konusundaki devrimlerinin amacı, yeni bir kültür yaratma ve ulusal bilinç oluşturmaktır. Günes-Dil Teorisi, ilk sözcüklerin ve genel kavramların Günes'ten kaynaklandığı ve dilin doğusunda duygusal haykırısların rol oynadığı, en doğal haykirisin da "Ag" olduğu, bunun da Günes'in adı olduğu temeline dayanmaktadır. Bu teorinin amacı, Türkçe'nin, Türk uygarlığı ve kültürü kadar eski ve ana dil olduğunu göstermektedir.¹⁰⁰

Günes-Dil Teorisi, uygulamada kimi kez asiriliğe kaçıldığı için çeşitli yorumlara neden olmuş, Atatürk döneminden sonra dil köklerine ait iddialar kanıtlanamadığı için tarihe mal olmuştur.

3/7 - ATATÜRK VE TURANCILIK

Mustafa Kemal Türk dünyasına hitap eden Türkçülük yerine Anadolu Türklüğü'ne yönelik Milliyetçilik ideolojisini benimseyerek, yeni Türk devletinin siyasi açıdan sadece Anadolu Türklerinin devleti olduğunu; dolayısıyla Türk dünyanın temsilcisi olmadığını ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Turancı bir politika benimsediğini vurgulayarak Turancılık imajını yıkmak istemiştir.¹⁰¹

“Efendiler! Asirlardan beri Türkiye'yi idare edenler çok şeyler düşünmüşlerdir. Fakat yalnız bir şeyi düşünmemişlerdir: Türkiye'yi. Bu düşüncesizlik yüzünden Türk

⁹⁹ Gencer, Özel, age, s.253, Aksin, Türkiye Tarihi, s. 413,420.

¹⁰⁰ Odabasi, agm, s.7.

¹⁰¹ Bayram Kodaman, **Atatürk'ün İç ve Dis Politika Stratejisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yılı Armagani**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, s.134.

vataninin, Türk Milleti'nin duçar olduğu zararları ancak bir tarzda telafi edebiliriz: O da artık Türkiye'de Türkiye'den başka bir şey düşünmemek! Ancak bu zihniyetle hareket ederek her türlü selamet ve saadet hedeflerine vasil olabiliriz”¹⁰² diyen Mustafa Kemal'in milliyetçilik anlayışı akilci, çağdas, medeni, ileriye dönük, demokratik, toplayıcı, birleştirici, yüceltici, insani ve barışçıdır. Komünizme, ırkçılıkla, totaliter fasizmle, sovenizmle, teokratik düzen savunuculuğuyla bağdasmaz. Türk milliyetçiliği ırkçı, Turancı değildir. Mustafa Kemal'in hedefi Misak-Milli sınıridir.¹⁰³

Mustafa Kemal, Türk ulusunun varlığının ve yasamsal çıkarlarının Panislamizm, panturanizm ya da “federal imparatorluk” gibi uzak hayallerle feda edilmemesi gerektiğini, daha Milli Mücadele yıllarında ısrarla vurgulamıştır. İzlenebilecek gerçekçi ve akilci yolun, sınırları belli bir vatan üzerinde, milli bir Türk Devleti kurmak olduğunu anlamış ve anlatmıştır. Dünyanın milliyetler çağına girdiği bir dönemde, Kuzey Afrika'dan Yemen'e kadar uzanan, birçoğu Osmanlı İmparatorluğu'na karşı yabancı devletlerle işbirliği yapmış, kendi aralarında bile rekabet ve çekişmeyi sürdüren bazı kavimleri, zorla imparatorluk sınırları içinde tutmaya çalışmanın, Türk çocuklarını uzak Yemen çöllerinde kirdirip, ana vatani tehlikeye atmanın çıkar yol olmadığını, Milli Mücadele'den önce görmüştür.¹⁰⁴

Mustafa Kemal'e göre, Türk Devletinin, Panislamizm, panturanizm gibi siyasetleri yapamayacak denli güçsüz olduğu bir dönemde, bu çeşit politikaları güttüğü yönünde bir görüntü vermek ya da söylem kullanmak, gereksiz yere düşman kazanmaya da

¹⁰² Serafettin Turan, **Atatürk Milliyetçiliği, Atatürk Konferansları- III 1969**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1970, s.83.

¹⁰³ Hamza Eroğlu, **Atatürkçülük**, Olguç Matbaası, Ankara, 1981, s.85, Turhan Feyzioğlu, “Atatürk ve Milliyetçilik”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C:I, S: 2 (Mart 1985), s.381.

¹⁰⁴ Feyzioğlu, s.397.

yol açmıştır. Ciddiyet, tutarlılık ve gerçekçilikten uzak heves ve adimların, Osmanlı İmparatorluğu'nu ve halkı getirdiği noktayı unutmamak gerekir. Turanizm siyaseti asla benimsenmemiş, maddi ve manevi bütün gücün, Misak-i Milli ile çizilen sınırlar içinde gerçekleştirilmesi istenmiş, sınır dışında dağınık bir şekilde zaafa uğranmasından kaçınılmıştır.¹⁰⁵

Mustafa Kemal, Panislamizm gibi ümmetçi akımların, Pantürkizm gibi Türk dünyasını siyasal birlik haline dönüştürme görüşlerinin kesinlikle karşısında, tam aksine tüm ulusların, ulus bilincine erişmiş toplumların, kendi bağımsızlıklarını elde etmelerinden yana, ulusçu bir siyaset ve ilkenin mimarı olarak yeni bağımsızlığına kavuşan ülkeler için örnek oluşturmıştır.¹⁰⁶ Basının bilgilendirilmesi amacıyla Sivas'a gönderdiği bir telgrafta, Turancılık ve Panislamizmden uzak durulması gerektiğini, "İslam alemi hakkındaki yayınlarda Turancılık ve Panislamizm propagandasından kaçınılarak, Asya'daki hareketlerin Müslüman uluslar tarafından kendi sınırları ve milliyetleri içinde bağımsızlıklarına kavuşabilmeleri davasından ibaret olduğunu ilan etmek" şeklindeki sözleriyle vurgulamıştır.¹⁰⁷

Kemalizm, anti-emperyalist, bağımsızlıkçı, üçüncü dünya ulusçusu ve pragmatiktir. "Turancılığa kapalı olusu, Bakü Doğu Halkları Kurultayı'na sıcak bakmaması ve pantürkizmden hoşlanmaması" bu çerçevede değerlendirilebilir.¹⁰⁸ Mustafa Kemal'in milliyetçilik anlayışı, ulusal bağımsızlığı ulusal egemenlikle bütünleştiren, yeni devleti Anadolu ve Doğu Trakya ile sınırlamaya yönelik Misak-i Milli

¹⁰⁵ **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi 4 Eylül 1919-9 Kasım 1920**, C:2, 2. Kısım, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s.213.

¹⁰⁶ Bahir Mahzar Erüreten, **Kemalizm Çağdas Devlet-Çağdas Toplum**, İstanbul, [y.y.], 1998, s.167-168.

¹⁰⁷ Seyfettin Turhan, **Atatürk'te Konular Ansiklopedisi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1993, s.436.

¹⁰⁸ Ali Kazancıgil, **Anti-emperyalist Bağımsızlık İdeolojisi ve Üçüncü Dünya Ulusçuluğu Olarak Kemalizm, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm**, C:2, 2. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.235-236.

zihniyetini sürdüren ve bu sınırlar içinde yaşayan herkesi ırk, dil, din ayırımı gözetmeden ulusun doğal üyeleri olarak kabul eden, Türkiye milliyetçiliği ya da bir başka deyişle Atatürk milliyetçiliğidir. ¹⁰⁹ Türkçülük, geçiş döneminde hem kendisi, hem de Osmanlılık ile hesaplaşır ve diğer taraftan da kendisini asmaya çalışırken, Mustafa Kemal'in yapmaya çalıştığı "Türkiye Türklüğü"ne egemen kilmaktır. ¹¹⁰

Atatürk, TBMM'nin varlık nedenini milli vatan, milli egemenlik, milli ülkü ve milli çıkar ekseninde açıklamış, bunun dışında bir yol olmadığını, tarihten örnekler vererek kanıtlamıştır. O'na göre yapılmayan, yapılmayacak ya da yapılamayacak işler için söz vermek, çok pahalıya malolmuştur:

"... Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin sabit, müsbet, maddi bir siyaseti vardır. O da efendiler, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin muayyen milli hududu dahilinde hayatını ve istiklalini temin etmeye matuftur... Büyük ve hayali şeyler yapmadan yapmış gibi görünmek yüzünden bütün dünyanın husumetini, garezini, kinini bu memleketin ve bu milletin üzerine celbettik. Biz, Pan-Islamizm yapmadık; belki 'yapıyoruz, yapacağız' dedik, düşmanlar da 'yaptırmamak için bir an evvel öldürelim' dediler. Pan-Turanizm yapmadık; 'yaparız, yapıyoruz' dedik, 'yapacağız' dedik ve yine 'öldürelim' dediler. Bütün dava bundan ibarettir. Biz böyle yapmadığımız ve yapamadığımız mefhumlar üzerinde kosarak düşmanlarımızın adedini ve üzerimize yaptıkları baskıları arttırmaktansa, hadd-i tabiiye, hadd-i mesrua rücu edelim. Haddimizi bilelim. Binaenaleyh efendiler, biz hayat ve istiklal isteyen milletiz. Ve yalnız ve ancak bunun için hayatımızı ibzal ederiz."¹¹¹

¹⁰⁹ Mehmet Ali Agaogulları, **Asiri Milliyetçi Sağ, Geçiş Sürecinde Türkiye**, Der. Irvin Cemil Schick-Ertugrul Ahmet Tonak, Belge Yayınları, İstanbul, 1990, s.199.

¹¹⁰ Levent Ürer, **Türkiye'de Ulusçuluk, Uluslararası İlişkiler Yıllığı 1997**, İstanbul, İÜ İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Yıllığı 1997, s.121.

¹¹¹ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C:1, s.199-201.

Cavit Orhan Tütengil de, Mustafa Kemal'in milliyetçilik anlayisini şöyle tanımlamıştır:

“Atatürk'ün milliyetçilik anlayisi kültür milliyetçiligi olarak nitelendirilebilir. Baslica özellikleri mistik degil realist, dogmatik degil rasyonalist olusu ve irredentisme'e yer vermeyisidir. Öte yandan, Atatürk öğretisinin temel tasi olan laiklikle de bütünlesme halinde bulunduğu için, yaygın milliyetçilik anlayisina aykiri olarak, din faktörü Atatürk milliyetçiliginin disinda birakilmistir. Ayrica irk faktörü de bu milliyetçilik anlayisinin disinda birakilmistir.”¹¹²

Mustafa Kemal, milliyetçilik kavraminin veya hislerinin kötüye kullanilmasinin, uluslar arasi buhranlari çogalttigini düşünmektedir. Milliyetçilik anlayisinda elbette, her şeyin üstünde Türk Milleti ve onun menfaatleri gelir. Fakat Türk Milleti, yeryüzünde diger milletlerden tecrit edilmiş olarak tek basina yasayabilecek bir millet degildir. O yüzden milliyetçilik, diger milletlerin inkari demek degildir... Iste bundan dolayi Gazi, kendi milliyetperverliginin, milliyetçiliginin asla bencil bir milliyetçilik olmadigi üzerinde ısrarla durmustur.¹¹³ Kemalist miras, her türlü Pan-Türkist politikacilarin, Sovyet devletinin ürkütücü gücünü Türkiye'ye karsi kiskirtmaktan baska bir seye yaramayacagini görmüştür.¹¹⁴

Oran da, Mustafa Kemal'in milliyetçiliginin, su üç temel kavrami içeren bir ideoloji oldugunu savunur. Bagimsizlik, birlik ve gelisme. Mustafa Kemal, ödün

¹¹² Ali Dündar, **Kemalizmi Dogru Algilamak**, 3. Basim, Ankara, Atatürkçü Düşünce Derneği Bulancak Subesi Yayini, 2001, s.97.

¹¹³ Turan, age, s.864-865.

¹¹⁴ Yılmaz Bingöl, “Sovyet Sonrasi orta Asya Karsisinda Türkiye'nin Politikasi Firsatlar ve Çözülmesi Gereken Meseleler”, **Avrasya Etüdlere**, S: 14 (Yaz-sonbahar 1998), s.4.

vermez bir bagimsizlikçidir ve bu soyut bir siyasal bagimsizlik degil, ekonomik içeriği de olan bir tam bagimsizlik anlayisidir.¹¹⁵

“1- Mustafa Kemal hareketi çokuluslu imparatorlukların parçalanmasıyla kurulan bir ulusal devlettir ama, bu ulusal devletler içinde “ulusal” sözcüğünü kendi siyasal sınırları dışına taşımadan yorumlayan tek devlet olmuştur. “Pan” milliyetçilik ve irredantizm (sınırları dışındaki soydaşlarının yaşadıkları toprakları almak siyaseti) yüzünden ulusal sınırlarını tehlikeye sokmamıştır. Bu nitelikleriyle döneminden ayrılmaktadır. 2- Atatürk milliyetçiliği savaş sonunda ortaya çıkan birçok “milliyetçi” yönetimden biri ve birincisidir ama, bu “milliyetçilikler” emperyalizm yapmak için ortaya çıkmışlarken, Türk örneği emperyalizme karşı çıkmak için ortaya atılmıştır. Diğer rejimler Avrupa sistemi içinde Avrupa’ya egemen olmaya uğraşırken, Atatürk milliyetçiliği Avrupa sistemine yabancı bir ülkede ve o sistemin egemenliğinden kurtulmak için savaştır.”¹¹⁶

Niyazi Berkes, Kurtuluş Savaşı milliyetçiliğinin, Batı için de yeni bir milliyetçilik anlayışı olduğunu altını çizmiştir:

“Birinci Dünya Savaşı sonunda Wilson prensipleri Batı önderlerine bir çeşit ulusçuluk kavramını kabul ettirmişti. Fakat bundaki ulusçulukta Batı’nın ekonomik ve siyasal hükümden bağımsız olma anlamı yoktu. Batı’da böyle bir şeyin imkanı o zaman kimsenin aklına gelmezdi. Wilson prensipleri, Batı’dan bağımsız değil, Hıristiyan hayırseverliği altında Batı’ya bağlı bir ulusçuluk gerektirir. Bunun en iyi örneği, Osmanlı İmparatorluğu’ndan bağımsız olmak isteyen Arap ulusçuluğunun aldığı manda ulusçuluğu şeklindedir. O zamanki Arap milliyetçilerinin kabullendiği bu

¹¹⁵ Baskın Oran, “Alti Ok Arasındaki İlişkiler ya da Milliyetçilik Ekseni Çevresinde Kemalizm”, **Uluslar arası Atatürk Konferansı 9-13 Kasım 1981, C. III, İstanbul Bogaziçi Üniversitesi Yayını**, 1981, s.1-2.

¹¹⁶ Oran, age, s.45-46.

manda Baticiligina karsi, bu önderler bizde oldugu gibi bir milli kurtulus savasi yapamadiklarindan, Arap ulusçulugu ancak Ikinci Dünya Savasi'ndan sonra buna dönebilmistir. Kurtulus Savasi milliyetçiligi, Wilson milliyetçiliginden ayrildigi gibi, Kemalist devrimciligi de hem Baticilik anlayisindan hem de Bolsevik devrimciliginden farkli olmustur.”¹¹⁷

“Kemalizm, yalnız milliyetçilik değil, yalnız milli kurtulus ve bagimsizlik değil, aynı zamanda bir millet yaratma, onu tarihe ve dünyaya kabul ettirme, onu kendi kendine kabul ettirme ve nihayet onu gelecekte de yasayabilecek bir varlik olma temelleri üstüne oturtma isidir. Bunsuz bir Türk milliyetçiligi yalnız gülünç olmakla duramaz; aynı zamanda varligina kimseyi de inandiramaz.”¹¹⁸

Mustafa Kemal adimlarini, hem ülke, hem bölge, hem de dünya dengelerini gözetilerek atmistir. Çokuluslu bir imparatorluk olan Osmanli Imparatorlugu'nun bünyesindeki zaflari, özellikle 19. yüzyilda Balkan uluslarinin ayaklanmasinin neden oldugu acilari, Araplarin Osmanli'ya karsi tutumunu, Avrupa'nin emperyalist devletlerinin imparatorluk topraklarindaki hesaplarini ve amaçlarına varmak için körükledikleri milliyetçiligi, buna karsi, Türk milliyetçiligini savunmanın uzun süre nasıl zor bir şey olmakla övündükleri, “Türk” sözcüğünün daha çok okumamis Anadolu insani için kullanildigi bir ülkede, Balkan ülkelerindeki milliyetçilik hareketlerinin basari kazanmasi ve Avrupa devletlerinin saldirilari karsisinda sürekli olarak yenilgiye ugranilmasinin, Osmanlilik yerine yeni bir “Türk” bilincinin

¹¹⁷ Niyazi Berkes, **Baticilik, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler**, s.107-287.

¹¹⁸ Age, s.119.

dogmasına yol açtığını görmüş bir aydın olarak, Milli Mücadele ile birlikte, nasıl bir milliyetçilik anlayışının Anadolu’da tutacağını saptamıştır.¹¹⁹

Bu nedenle, Misak-i Milli’de hiç Orta Asya’dan söz edilmez. Hep Osmanlı-İslam unsurundan söz edilir. Dis Türklere, sınır dışında kalan Türklere ilişkin hiçbir siyasal amaç söz konusu edilmemiştir. Değil Orta Asya ya da Turan, Türk sözcüğüne bile halkı alistirmek, uzun yıllar kendisini bir ulus olarak görmemiş insanlara, bir ulus bilinci asılmak zor olmuştur.

Misak-i Milli ile çizilen yeni ülke sınırları, üç türlü ülke ve toprak anlayışının da sonu demektir: Osmanlılık, İslam birliği ve Panturanizm. Misak-i Milli, Arap topraklarından vazgeçme anlamına geldiğinden, Arap halklarının da bağımsızlık hakkını kabul etmiştir. Nitekim İsmet İnönü “Anılar”ında, ‘Misak-i Milli’yle Arap ihtilali ilanı”ndan söz etmiştir. Kısacası, Kemalist/ulusal tez bu katkılarıyla ülke unsuru açısından ulusal vatan anlayışını getirmiştir.¹²⁰

Bu dönemde Araplar ise Mustafa Kemal’e gelerek, federasyon ya da konfederasyon benzeri bir birliktelik önermişlerdir. İleride daha ayrıntılı olarak üzerinde duracağımız bu konuya kısaca değinmekte yarar vardır. Çünkü, Mustafa Kemal, Araplara önce kendi bağımsızlık mücadelelerini vermeleri gerektiğini söylemiş, sonrasında kurulacak bir birliğe olumlu baktığını vurgulamıştır.

Milli Mücadele kadroları dışında, Araplarla konfederasyon tezleri, İstanbul ve Enver Paşa eksenlerince de gündeme getirilmiştir. Ancak, Ankara kökenli konfederasyon önerileri farklıdır: “Birincisi, Anadolu’dan bazen yükselen konfederasyon aramaları İstanbul’dakilerden tamamen farklı olarak, bağımsızlıktan

¹¹⁹ Mehmet Gönlübol, “Atatürk’ün Dis Politikası: Amaçlar ve İlkeler”, **Türkiye’nin Sorunları Sempozyumu**, 2. Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s.21.

¹²⁰ Tanör, **Kurtuluş Kuruluş**,... s.43.

vazgeçmek ya da bir dis güçten medet ummak anlamına gelmez. İkincisi bu aranıslar, ulusal bagimsizligin saglanip ulusal devletin kurulmasindan sonrasiyla ilgili tasari ya da taktikler olabilir. Üçüncüsü, 600 yillik bir imparatorluk fikrinden hemen vazgeçmek bazilari için kolay olmamis gibidir. Konfederasyon tasarilari eski “azameti” sürdürmenin yeni bir yolu olarak benimsenmis olabilir.”¹²¹

Osmanli Imparatorlugu yöneticileri ve Ittihatçı önderler Araplarla konfederasyon önerilerini eski, görkemli imparatorlugun yeniden yasama geçirilmesi seklinde algilamislardir. Zaten bu kadrolar, Orta Asya’daki bir Türk devleti fikrini de, Türkiye ile Rusya arasinda bir denge olabilecegi amaciyla desteklemislerdir. Brest-Litovsk Antlasmasi sonrasında, Rusya ile imparatorluk arasinda güçlü ve bagimsiz bir Türk-Islam devleti olmasini, hem bir tampon bölge olusturmak hem de Ruslara karsi bir müttefik kazanmak anlaminda istemislerdir. Bu açıdan bakildiginda, hem Araplarla hem de Orta Asya Türkleriyle olan projelerinde oralardaki soydasilara ve dindasilara yardım etmek, yayilmaci, irkçi, soven politikalar olarak degil, imparatorlugun bekasinin bir güvencesi olarak nitelenmistir ama, bölge ve dünya dengeleri hesaplanamamistir.

Gazi ise gelismelere hep Anadolu odakli bakmis ve Misak-i Milli üzerinde durmustur. “Mustafa Kemal bir taraftan Türk ülkesini paylasan düşmanlarla savasirken, öte yandan da bu fikri yaymaga çalışmis ve bunun mücadelesini vermistir. Bunun mücadelesi, istilacılara karsi girisilen mücadele kadar zor olmus, çetin direnislerle karsilasmistir. “Türk Devleti” kurmak fikri aydinlar arasinda daha kolay yayilmis olmakla birlikte, hilafetçi-dinci ve Turancı-Türkçü çevrelerin büyük tepkisi ile karsilasmistir. Hilafetçi-dinciler için hilafetin ve Imparatorluk içindeki

¹²¹ Tanör,age, s. 53-54.

kutsal kentlerin kurtarılması, Türk ülkesinin kurtarılmasından çok daha önemli idi. Öte yandan, ondokuzuncu yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu içinde Türkçü ve Turancı diye bilinen oldukça faal bir grup, Trakya'dan Altay Dağları'na kadar uzanan bir alanda yaşayan ve Türkçe konuşan halkların siyasal birlik içinde toplanması için mücadeleye girilmesi gerektiğini savunmuştur. Çarlık Rusya'sının 1917 yılında yıkılması ve Anadolu'da Ulusal Kurtuluş hareketinin başlatıldığı 1919 yılında Sovyetler Birliği'ndeki iç kaynamaların hala sürmekte olması Turancuların umutlarını arttırmış, Genç Türklerin bazı önderlerini serüvenlere sürüklemiş ve bu uğurda hayatlarını kaybetmelerine sebep olmuştur. Mustafa Kemal hiçbir zaman "Dis Türkleri" birleştirmeyi amaçlamamıştır... Birinci dünya Savaşı'ndan sonra Mustafa Kemal'in önderliğinde başlatılan Türk milliyetçiliği akımı birçok ülkede sık sık rastlanan mağrur, yıkıcı ve saldırgan bir milliyetçilik olmamıştır."¹²²

Kurtuluş Savaşı'nda Mustafa Kemal önderliğinde yürütülen siyasetin ve mücadelenin niteliğini, ilk baslarda tam olarak anlayamayan ve yanlış değerlendirmelerde bulunan Batılı güçler, Milli Mücadele'nin yayılmacı, Pan-İslamci ve yabancı düşmanı bir hatta oturmasından endişelenmişlerdir. Mustafa Kemal'in Suriye'nin yanı sıra Azerbaycan ve Kafkasya ile olan ilişkileri Fransa'ya rahatsız etmiştir. Fransa, Anadolu hareketinin gittikçe güçlenerek İslam dünyasını harekete geçirmesi karşısında, başta İngilizler olmak üzere diğer müttefikleri ile işbirliği yapması gerektiğine inanmıştır.¹²³

Batılların başlangıçta kavrayamadıkları nokta, Kuvayı Milliye hareketinin ve Milli Mücadele'nin ırkçı, İslamci ya da yayılmacı değil, bağımsızlıkçı ve anti-emperyalist

¹²² Gönübol, age s.24-25.

¹²³ Bilge Yavuz, **Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, s.40-41.

oldugu için kısa sürede güçlendiği ve bu yönleriyle mazlum milletlerin ve İslam aleminin nezdinde saygınlık ve etki kazandığıdır.

Gazi, dış Türklerle siyasal birliği değil, kültür birliğini, sıkı iletişim ve dayanışmayı öne çıkardığı bir konuşmasında, “Türk milleti Kurtuluş Savaşı’ndan beri, hatta bu savaşa atılırken bile mahkum milletlerin hürriyet ve bağımsızlık davalarıyla ilgilenmeyi, o davalara yardım etmeyi benimsemiştir. Böyle olunca kendi soydaşlarının hürriyet ve bağımsızlıklarına kayıtsız davranması elbette uygun görülmez. Fakat milliyet davası suursuz ve ölçsüz bir dava şeklinde mütalaa ve müdafaa edilmemelidir. Milliyet davası siyasi bir mücadele konusu olmadan önce suurlu bir ölkü meselesidir. Suurlu ölkü demek müsbet ilme, ilmi usullere dayandırılmış bir hedef ve gaye demektir. O halde propagandalarda müsbet usullere müracaat etmek şarttır. Hareketlerin imkan sınırları ve sıraları mutlaka hesaba katılmalıdır. Türkiye dışında kalmış olan Türkler, ilkin kültür meseleleriyle ilgilenmelidirler. Nitekim biz Türklük davasını böyle bir müsbet ölçüde ele almış bulunuyoruz. Büyük Türk tarihine, Türk dilinin kaynaklarına, zengin lehçelerine, eski Türk eserlerine önem veriyoruz. Baykan ötesindeki Yakut Türklerinin dil ve kültürlerini bile ihmal etmiyoruz”¹²⁴ demistir.

Mustafa Kemal’in istegiyle gerçekleştirilen tarih çalışmalarının, toplumda “milliyetçilik” bir havanın esmesine neden olduğu doğrudur. Fakat, Atatürk’ün Türk tarihi konusundaki çalışmalarını “ırkçılık” olarak değerlendirmek doğru değildir.¹²⁵ Uygulamaları nedeniyle zaman zaman faşist eğilimler tasimakla suçlanan ve Mustafa Kemal tarafından görevinden alınan Recep Peker, milliyetçilik ilkesinin Anayasa’ya

¹²⁴ Kocatürk, age.,s.152.

¹²⁵ Sinan Meydan, **Bir Ömrün Öteki Hikayesi**, 2. Basım, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2003, s.590.

girdigi 1927 yılında, bu ilkeyi TBMM kürsüsünde savunurken, “Türk milliyetçiliğinin beynelmilelci cereyanlara karşı” olduğunu, bu milliyetçiliğin kendi vatanımıza bağlı olduğunu açıklamıştır. ¹²⁶ Bu örneği vermekle kastettiğimiz şey, Gazi döneminde görev alan uygulayıcıların ve kimi uygulamaların yanlışlığını, Mustafa Kemal’e maletmemek gerektiridir.

Mustafa Kemal’in konuşmalarına yeniden dönüldüğünde , Atatürk bir söylevinde, bütün Türkleri bir araya getirmenin olanaksızlığını şöyle özetlemiştir:

“Türkler aynı kaynaktan doğmuşlardır. Fakat tüm dünya yüzünde, dünyanın çeşitli kıtalarında vatan sahibi olmuşlardır. Bunun üzerine bu kadar geniş bir alanda bulunan çeşitli Türk parçalarını aynı düşünceyle bir noktada birleştirmek, yönetmek dahi uygulaması kabil olmayan bir nazariyedir. Böyle bir düşünceyi uygulamaya koymak isteyenler şimdiye kadar başarıya ulaşamamışlardır.”¹²⁷

Mustafa Kemal, 1 Aralık 1921’de TBMM’de yaptığı bir konuşmada da, Panislamizm için şöyle demektedir:

“... Efendiler, Panislamizmi ben şöyle anlıyorum: Bizim milletimiz ve onu temsil eden hükümetimiz tabii olarak dünya yüzünde mevcut bütün dindaslarımızın mesut ve müreffeh olmasını isteriz. Dindaslarımızın değişik çevrelerde vücuda getirmiş oldukları toplumların bağımsız olarak yaşamalarını isteriz. Bununla yüksek bir zevk ve mutluluk duyarız. Bütün Müslümanların, İslam dünyasının refah ve mutluluğu kendi refah ve mutluluğumuz gibi kıymetlidir! Ve bununla çok ilgilimiz. Ve bütün onların dahi aynı şekilde bizim mutluluğumuzla ilgili olduklarına şahidiz. Ve bu her gün meydana gelir. Fakat efendiler! Bu toplumların büyük bir imparatorluk halinde bir

¹²⁶ Durmus Koray, **Neden Atatürk Niçin Laiklik**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2003, s.254-255.

¹²⁷ Turhan, age.,s.512.

noktadan sevk ve idaresini düşünmek istiyorsak bu bir hayaldir! Ilme, mantığa, fenne aykiri bir şeydir!..”¹²⁸

Ancak hemen belirtmek gerekir ki, emperyalizm ile mücadelede, onları ürkütmek için İslam Birliği, ima yoluyla da olsa, diplomaside kullanılmıştır. Emperyalistlerin, böyle bir birlikten korktuklarını bilen Mustafa Kemal, İslam ülkeleriyle siki bir dayanışma içine girmiş, bu nedenle, önce komşu bölgelerdeki dindaslarla, daha sonra doğuda Kafkas İslam milletleri ve Batıda da Batı Trakya Türkleriyle temas geçilmiştir.¹²⁹

Mustafa Kemal’in kafasında canlandırdığı milliyetçilik, kendi ulusal sınırları içinde, kendi egemenliğine dayanmak ve bağımsız olarak yaşamakta ısrar etmek¹³⁰ temelinde yükseldiği için, pantürkçü ülkeleri reddetmek, Sovyetler Birliği ile ilişkilerin normalleşmesine de yardım etmiş ve bu dönem, Lenin’in panslavcılığı terk ettiği döneme denk düşmüştür.¹³¹

Mustafa Kemal’in bu bilinçli, tutarlı ve kararlı tercihi Anadolu kökenli aydınları da etkilemekte gecikmemiştir: İlk önce, Azerbaycan’ın bağımsızlığının Pantürkçülüğün ilk adımı olduğunu söyleyen Halide Edip Pantürkçülüğü bırakmış Mehmet Emin Yurdakul, şiirlerini Turan yerine vatani koyarak yeniden yazmıştır. Ahmet Ağaoğlu da bir Fransız gazeteciye, “Ankara eski Osmanlı İmparatorluğu’nun büyülenmesini reddeden bir milliyetçidir”¹³² demiştir.

Mustafa Kemal ve kusagi için, avuçlarının içinden, ayaklarının altından kayıp giden bir vatanın geldiği durumu kabul edip, yeni duruma göre bir millet ve vatan

¹²⁸ Daniel Dumoulin, **Atatürk’ten Düşünceler**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2000, s.110, ayrıca bakınız: bu çalışmanın 74. ve 75. dipnotları.

¹²⁹ **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi**, s.214.

¹³⁰ Landau age, s.112.

¹³¹ Landau, age, s.113.

¹³² Landau, s.113-114.

tanımı yapmak zor, hem de çok zor olmuştur. O dönemin aydınları, yurtseverleri, milliyetçileri, imparatorlugun parçalanmasını, içlerine sindirememişlerdir. Hiç kimse, ağır eleştiri hatta hakaretleri göze almadan, imparatorlugun küçülmesinin kaçınılmaz olduğunu, buna karşı çıkmanın fayda getirmeyeceğini dillendirememiştir. Bu koşullarda, Mustafa Kemal'in, gerçekçi ve anavatan odaklı bir milliyetçilik anlayışını savunması, O'nun aynı zamanda, yürekli ve kararlı bir aydın olduğunu göstermesi bakımından da önemlidir. Unutmamak gerekir ki, "Ziya Gökalp bile, ancak imparatorluk dağıldıktan sonra, Milli Mücadele yıllarında ve sonrasında, "Türkiyecî" bir milliyetçiliği açıkça savunabilmiştir."¹³³

Mustafa Kemal, Mesrutiyet döneminin bütün siyasetini bilmektedir ve hepsinin ülkeye zararlı olduğunu anlamıştır. Ona göre tek çare, Anadolu'yu yükseltmektir, "Türkiye Türkçülüğü" yapmak gereklidir. Bize kıtalar, ülkeler, çeşitli milletler değil, modern ve iktisadi esaslara dayanan yeni bir anavatan Türkiye'si lazımdır. Bu fikrin ideolojisini de Ziya Gökalp çizmiştir.¹³⁴

Türkiye'nin ortaya koyacağı somut çözüm, Turan, Kızıl Elma ülkesi ya da Türk kökenli tüm halkların tek bir dünya imparatorluguna dönüşmesi özlemlerini de bir yana bırakarak, Anadolu toprakları üstünde yaşayan tüm insanlar için din, dil ya da etnik açılardan hiçbir ayırım götmeyen, ortak anayasal özgürlükler ve eşit haklar ilkelerine dayalı çağdas bir yurttaşlık statüsü olacaktır.¹³⁵

Atatürk, bir bütün olan Türk milleti içinde ırkçı propaganda yoluyla bölücülük yapılmasına karşı çıkarak, bu gibi propagandaların "birkaç düşman aleti gerici

¹³³ Landau, s. 399.

¹³⁴ Enver Behnan Sapolyo, **Mustafa Kemal Pasa ve Milli Mücadelenin İç Alemi**, İnkılap ve Aka Kitapevleri, İstanbul, 1967, s.149-150.

¹³⁵ Ali Gevgilili, **Türkiye'de Yenileşme Düşüncesi, Sivil Toplum, Basın ve Atatürk**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1990, s.111-112.

beyinsizden baska hiçbir millet ferdi üzerinde kederlenmekten baska bir etki dogurmayacagini” belirtmis, Türk milletini teskil eden fertlerin ayni orta geçmisse, tarihe, ahlâka ve haklara sahip bulduklarini hatirlatmistir. Çağdas milliyetçilik kan tahlili ve kafatasi ile ugrasmaz, sosyolojik ve psikolojik esaslara dayanir.

Atatürk’ün benimsedigi ve inançla savundugu Türk milliyetçiligi nasyonal-sosyalistlerin irkçi yaklasimini kesin sekilde reddeder. Ayni ortak geçmisse, tarihe, ahlâka, haklara sahip bulunan; milletimizin ortak ideallerini benimseyen; kaderlerini Türk milletine baglamis olan bütün Türk yurttaslarini Türk kabul eder.¹³⁶

Atatürk, Türk milletini irk esasina dayanarak tanımlamamis, Alman Nasyonal Sosyalizminde önemli yer tutan saf irk safsatalarinin anlamsizligini açıkça ortaya koymustur. Atatürk’ün Türk milliyetiyle ilgili su tahlilleri de, onun irkçilikten ne kadar uzak oldugunu kanitlamaktadır. Atatürk diyor ki:

“Siyasî varligimizin haricinde, baska ellerde, baska siyasî zümrelerle, isteyerek veya istemeyerek mukadderat ortakligi etmis, bizimle, dil, irk, mense birligine malik ve hatta yakin uzak tarih ve ahlâk yakinligi görülen Türk cemaâtleri vardır. Tarihin bir hadisesi neticesi olan bu hâl, Türk milleti için elem verici bir hatiradir, fakat Türk milletinin tarihen ve ilmen tesekkülündeki asaleti, tesanüdü asla haleldar edemez.”¹³⁷

Ayrıca dönemin azinliklara karsi politikasinin da hosgörü ve onların haklarına saygi temelli bir politika oldugu görölmektedir.

“Bugün içimizde bulunan hiristiyân, musevî vatandaşlar, mukadderat ve talihlerini Türk milliyetine vicdanî arzularıyla bagladiktan sonra kendilerine yan

¹³⁶ Feyzioglu, age, s.55.

¹³⁷ A. Mumcu, E. Özbudun, Turhan Feyzioglu, Y. Ülker, I. Agah Çubukçu, **Atatürk İlkeleri ve Inkilap Tarihi II, Atatürçülük (Atatürkçü Düşünce Sisteminin Temelleri)**, YÖK Yayinlari, Ankara 1986, s.50.

göze yabancı nazariyla bakılmak, medenî Türk milletinin asil ahlâkından beklenebilir mi? ¹³⁸

Atatürk'ün bu bilimsel, gerçekçi ve insancil tahlillerinden onun milliyetçilik anlayisi ile ilgili su sonuçlar çıkmaktadır: Türk milliyetçiliği ırk esasına dayanmaz, Türk ırkından olan, fakat Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları dışında (siyasî varlığımızın haricinde) kalmış olan bütün Türkleri kendi yönetimimiz altında toplamak gibi hayalci ve maceracı bir politika izlemez. Bu Türk topluluklarının millî sınırlarımız dışında kalması, Türk milleti için elem verici bir tutumdur. Fakat bugünkü Türk milleti, varlığı için bugünkü yurdundan memnundur. Çünkü, derin ve sanli geçmiştir; büyük, kudretli atalarının mukaddes miraslarını bu yurtda da muhafaza edebileceğinden, o mirasları, şimdiye kadar olduğundan çok fazla zenginlestirebileceğinden emindir. Dolayısıyla Atatürk'ün milliyetçilik anlayisi, Fasist ve Nasnoyal Sosyalist milliyetçilikte olduğu gibi, komsularından toprak talebinde bulunan (irredentist) saldırgan, yayılmacı bir milliyetçilik anlayisi değildir. ¹³⁹

¹³⁸ Afet Inan, age, s.23.

¹³⁹ Mumcu,Özbudun ve diğerleri, age, s.51.

3/ 8 - TURANCILARIN SAVAS POLITIKASINA KARSİ ATATÜRK'ÜN BARIS POLITIKASI

Atatürk için, sadece bir tek toplumda cinsiyet, ırk ve din farki gözetmeden esitlik yeterli degildir. Dünyadaki tüm insanların esitligi ilkedir. Bu esitlik mutlulugu getirecektir. Bunu saglamanin tek yolu da, barisa inanmaktır. Insanlara mutlulugu getirecek kalkinma ve refah barissiz saglanamaz:

"Insanlari mutlu kilacagim diye onlari birbirine bogazlatmak, insanlik disi ve son derece üzüntü verici bir sistemdir. Insanlari mutlu edecek tek araç, onlari birbirine yaklastirmak, onlara birbirini sevdirmek, karsilikli maddi ve manevi gereksinmelerini saglamaya yarayan hareket ve enerjidir. Cihan barisi içinde insanligin mutlulugu, ancak bu yüksek ülkü yolcularinin çoğalmasiyla olasidir."¹⁴⁰

Atatürk kadar, her fırsatta baristan bahseden bir lider, hem de askeri meslekten gelmiş bir lider yoktur. Kurtulus Savasi'nin en kanli dönemlerinde bile, düşmanların caniyane saldirilarini unutup barisi ve yan yana yasayan degisik etnik grupların dostlugunu savunabilmiştir.

Birinci Cihan Savasi galiplerinin 1920 Mart'ında Istanbul'u basıp birçok kisiyi öldürdükleri sirada, Atatürk'ün ilk kaygisi Anadolu'daki Hristiyanların (Rum, Ermeni vb.) hayatidir:

"Ortakligından emin olmakla birlikte, bir müddet için dost olsun, düşman olsun, bütün resmi dis dünya ile geçici olarak temas edemeyecektir. Bugünler sirasında

¹⁴⁰ 25.10.1931, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri C..II, s.273.

vatanimizda yasayan Hiristiyen halk hakkında gösterecegimiz insencil davranisin kiymeti pek büyük oldugu gibi, hiçbir yabancı hükümetin fiili ya da distan korumasina erismemis Hiristiyen halkin huzur ve sükûn içinde yasamlarina devam etmeleri, irkimizin dogustan sahip oldugu uygarlik kabiliyetine en kesin bir kanit olusturacaktır. Vatanin çıkarlarina aykiri davranislari saptananlar ve ülkenin huzur ve asayisini bozanlar hakkında, din ve milliyet iliskilerine bakilmayarak, yasa hükümlerinin ayricaliksiz ve siddetle uygulanmasini ve yerel hükümete baglilik ve uyrukluk görevlerinde kusur etmeyenler hakkında da acima ve sefkatle davranilmasini özel önemle arz ve bu hususlarin tüm ilgililere hizla bildirilmesini ve tüm halka uygun araçlarla ulastirilmesini rica ederiz."¹⁴¹

Daha Anadolu'da hiçbir şeyin nasıl sonuçlanabileceginin bilinmediği ve etnik grupların birbirleriyle kanlı bıçaklı olduğu 1921 yılının ilk ayında Mustafa Kemal büyük bir rahatlıkla baristan, en gerçek dostluktan bahsedebilmektedir; United Telegraph muhabirinin sorularına yanıtları bu konuda çok kesindir:

"S- Sizinle Yunanlılar arasında barışın kurulması kabul olursa Yunanistan'a karşı izleyeceğimiz siyaset ne olacaktır?

"C- Yunanlıların Türkiye'ye yönelik istilacı emellerine son vermeleri koşuluyla izleyeceğimiz siyasetin en gerçek dostluk temeline dayalı olduğundan kuskunuz olmasın.

"S- Türk-Ermeni sorununun çözümü konusundaki durumunuz nedir? Bu konuda Amerika'nın vesayetini kabul edecek misiniz?

¹⁴¹ 16.3.1920 tarihli bildiri, **Nutuk**, 4. Basım, TTK yay. 1999 c.I, s.413-414.

"C- Ermenilerle aramızda, milletlerin bizzat kaderlerini saptamaları esasına dayanılarak barış imzalanmıştır ve aramızda dostça ilişkiler gerçekleşmiştir."¹⁴²

Ülkemizin işgal yıllarında Sevr Anlaşması'yla parçalanma girişimlerinin olduğu bir dönemde dahi Atatürk barışçı çizgisinden taviz vermemiştir:

"Dis siyasette meclisimiz ve meclisimizin hükümeti savaşçı ve maceracı olmaktan uzaktır. Aksine barış ve selameti tercih eder. Özellikle insancıl, uygar ülkelerin ortaya çıkmasına son derece taraftardır. İşte bu esaslar dairesinde gerek doğu ve gerekse batı âlemleriyle daima iyi ilişkiler ve dostça bağlantılar ararlar. Doğuda Azerbaycan, Kuzey Kafkas ve Afganistan hükümetleriyle samimi ve vicdani ilişkiler kurduğumuz gibi, Irak ve Suriye İslam ahalisiyle son derece samimi bağlar yarattık. Bizce kıymetli olan bu bağları korumaktayız. İran hükümeti ile de bağlarımız vardır. Bunu güçlendirmek emellerimizdendir. Ermenistan ve Gürcüstan ile ilişkilerimizin yakında düzenli ve ulusal çıkarlarımıza uygun bir surette gelişeceğini ümit ederiz. Rus Bolşevik Cumhuriyeti'yle ilişkiler dostçadır... Batı Dünyası'na gelince: İtilaf Devletleri'nden bazılarıyla zaman zaman yarı resmi temaslar yapılmış ve daima ülke ve ulusumuzun çıkarlarını karşılamak koşuluyla barış ve dünya sükûnuna hizmet etmenin yolları aranmıştır."¹⁴³

Batıların bu barışçı yaklaşımı hep bilmezlikten gelmesinden yakınan Atatürk, konuya hemen aynı çerçevede içinde yedi ay sonra, Sakarya Zaferi'nin ertesinde temas etmiştir. Yeni Türkiye'nin çevresindeki ve dünyadaki tüm ülkelerle barış istediği ve bunun koşulları, o konuşmada daha da kesin çizgilerle belirlenmiştir:

¹⁴² 17.1.1921, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri C.III**, s.17.

¹⁴³ 1.3.1921, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri C.I**, s.161-162.

"Biz herkesle baris yapmak istiyoruz. Haklarimizi barisla saglamak için her araca basvurduk. Bu konuda hiçbir kusur etmedik. Fakat, (Itilaf Devletleri) bizim bütün iyi niyetlerimizi, ciddiyetimizi uygar dünyanın gözünde gizlediler. Ve ancak ilkel toplumlara uygulanabilir davranis ile ve çocukça birtakim anlamsiz tehditlerle bizi karsiladilar. Bütün cihanin bilmesi lazimdir ki: Türkiye halki, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun hükümeti, usak yerine konmayi kabul edemez. Her uygar ulus ve hükümet gibi varliginin, özgürlük ve bagimsizliginin taninmasi isteminde kesinlikle ısrarlıdır. Ve bütün davasi da bundan ibarettir! Biz savaşıci degiliz. Barisseveriz. Ve biran önce barisin, kuruluşunu görmek ve ona yardım ve hizmet etmek isteriz. Biz, Rusya ile dostuz. Çünkü, Rusya herkesten evvel bizim milli hukukumuzu tanıdı. Ve ona saygi gösterdi. Bu kosullar dahilinde bugün olduğu gibi yarın da daima Rusya, Türkiye'nin dostlugundan emin olabilir. Dolayisiyla, Itilaf Devletleri de varligimizi ve milli bagimsizligimizi tanıdiklari takdirde onlarla da aramızda hiçbir anlaşmazlık kalmayacaktır. Ve derhal baris ve ilişkiler kurulabilir."¹⁴⁴

Büyük zaferin hemen ertesinde İzmir'de *İkdam* gazetesi yazarı Yakup Kadri'nin sorularına verdiği yanıtlar da, en büyük zaferin sarhoslugunun bile kendisine baris gereğini unutturmadigini ortaya koymuştur:

"- Bu hedeflere ordu ile veya diplomasi yoluyla varmak hususlarındaki görüşlerinizi bilmek pek yararlı olur zannındayım.

"- Hiçbir vakitte bos yere kan dökmek istemedik ve istemeyiz. Milletimizin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin gerçek düşüncesi böyledir. Simdiye kadar

¹⁴⁴ Orhan Kologlu, **Mazlum Milletler ve Türk Devrimi**, 2 Basım, Kaynak Yay. 2004. s.113.

dökülen kanların sorumluları uygarlık dünyasında tanınmışa facianın devamına mahal yoktur.

"- Yunan ordusunu, yıllarca kendi topraklarını bile savunmadan aciz bırakacak bir surette bozdunuz ve perisan ettiniz, böyle büyük ve ezici bir zaferden sonra barışın kurulmasında siyasi görüşmeleri çetinleştirecek bazı yeni koşullar bahis konusu olacak midir?"

"- ... Bugünkü Türkiye halkının ve hükümetinin hayal peşinde koşup kendi evini unutan ve harap bırakan sergüzeştçi insanlardan olmadığı (bilinmelidir)... Dolayısıyla tam kesinlikle açıklayabilirim ki, hükümetimiz zafer sarhosluğu ile gerçek ve hayati çıkarlarını unutacak kadar mahmur olmamıştır. Biz yalnız, belli hukukumuzu güvenle elde etmekten ibaret olan esasları izleriz."¹⁴⁵

Zafer konusunda Meclis'te yaptığı konuşmada, bunun bir düşmana karşı değil, bir fikri, inancı yükseltmek için yapıldığı sözleriyle başlar ve gelen barışın açacağı ufukları anlatan cümlelerle sona erer:

"Saygıdeğer arkadaşlarım! (TBMM ve Türk halkını) bütün dünyaya karşı temsil ettikleri özgürlük ve bağımsızlık fikrinin zaferinden dolayı kutlarım.

"Düşman elleriyle viran olmuş ve milletimiz tarafından her kösesini kurtarmak için seve seve can verilmiş ve çocuklarımızın kaniyle sulanmış olan yurdumuzun ufkunda artık barışın tatlı güneşi gecikmeyecektir. Arkadaşlar! Ulusumuz tek bir adam gibi, gösterdiği sarsılmaz birlik ve çaba sayesinde bu başarıyı elde etmiştir. Ulusumuzun barış işlerinde de, barıştan sonraki işlerde de, aynı himmet, çaba ve birliği göstererek bu zaferi tamamlayacağına kustu

¹⁴⁵ 22.9.1922, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri C. III, s.40-41.

yoktur. Bu zafer, bize bir olanak bahsediyor. Biz bu olanagi ÷lkemizin, milletimizin aydin, mutlu ve refahli gelecegi için kullanacagiz."¹⁴⁶

Savas sirasinda ve savasin hemen ertesinde böylesine yogun baristan bahseden Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası alandaki her iliskisinde ayni temayi islemistir.

Her yilki Meclisi açis konusmasinda ayni cümlelerle, barışçi niteligini belirttiği görülür:

"Dis siyasamız baris ve sükûn vadisinde durmadan gelisme göstermistir."¹⁴⁷

"Esasli reform ve kalkinma içinde bulunan bir ÷lkenin hem kendisinde hem çevresinde baris ve huzuru ciddi olarak istemesinden daha kolay açıklanabilecek bir durum olamaz. Bu içten istekten esinlenen dis politikamızda, ÷lkenin dokunulmazligini, güvenligini, vatandaşların haklarını herhangi bir saldiriya karsi bizzat savunabilmek kudreti de özellikle gözde tuttugumuz noktadir."¹⁴⁸

"Disarda dürüst ve açık olan siyasetimiz özellikle baris fikrine dayanmaktadır. Uluslararası herhangi bir sorunumuzu baris araciligıyla aramak bizim çıkar ve anlayisimize uyan bir yoldur. (...) Uluslararası baris havasinin korunmasi için Türkiye Cumhuriyeti iktidari dahilinde herhangi bir hizmetten geri kalmayacaktır."¹⁴⁹

Bu düşünce tarzidir ki, Atatürk'ü, Musul, Hatay, Bogazlar sorunlarının çözümünde barışçi yollari aramaya yöneltmistir. Cumhuriyet'in 10. yildönümü

¹⁴⁶ 4.10.1922, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri C.I**, s.240 ve 260.

¹⁴⁷ 1.11.1924, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri C.I**, s.320.

¹⁴⁸ 1.11.1928, age, s.342-343.

¹⁴⁹ 1.11.1929, age, C.I, s.347.

nedeniyle Amerika Cumhurbaskani Roosevelt'e gönderdigi mesajda bunu açıkça belirtir:

"Türk cumhuriyetinin en esasli ilkelerinden biri olan, *yurtta baris, cihanda baris* amaci, insanligin ve uygarligin refah ve ilerlemesinde en temelli etken olsa gerektir. Buna elimizden geldiği kadar hizmet etmiş ve etmekte bulunmuş olmak, bizim için övünmeye layik tir."¹⁵⁰

Burada, "Yurtta Baris, Cihanda Baris" ilkesinin, ortak savunmayı, kolektif barisi tanımladığı belirtilmelidir.

Kuskuşuz bu konudaki en etken örnek, daha henüz birkaç yıl önce kanlı bıçaklı olan Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleştirilen yakın ve içten dostluktur. Bu konuda Atatürk'ün, ilk girişimlerin olumlu sonuçlandığı yıl ile, hayatının son döneminde verdiği iki demeç arasındaki büyük asama, barisa inancı konusundaki içtenliğinin en yadsınamaz kanıtlarıdır:

"Komşumuz ve dostumuz Yunanistan Başbakanının ve Disisleri Bakanının Ankara'yi resmen ziyaretlerini özel bir mutlulukla zikrederim. Türkiye ile Yunanistan'ın yüksek çıkarları birbirine zıt olmaktan tamamen çıkmıştır. Bu iki ülkenin içten bir dostlukla kendileri için güven ve güç görmelerinde isabet vardır."¹⁵¹

"Elen Ordusu, donanması ve hava kuvvetleri temsilcisi General Metaksas'a
(26.5.1937)

¹⁵⁰ 29.10.1933, *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, C.IV, s.560.

¹⁵¹ 1.11.1930, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C.I, s.351.

"Hudutlarımızın bir ve onu savunan kuvvetlerimizin bir ve ayrılmaz kuvvetler olduğunu söylemekle en büyük insanlık ve askerlik zevkini duyduğumu size bildirmekle mutluyum."¹⁵²

Atatürk'te barış tutkusu o dereceye varmıştır ki, savastığı düşmanlarına bile kin bağlamamış, emperyalizmi ve bilmeyerek buna alet edilmiş askerleri ayrı ayrı değerlendirebilme olgunluğuna erismiştir. Bu konuda, insanlık tarihinde az rastlanır bir örnek vardır. Birinci Cihan Savaşı'nın en kanlı savaşlarından biri Çanakkale'de geçmiştir. Atatürk en önemli zaferlerden birini burada, günde iki taraftan en az 2 000 kişinin öldüğü bir savaş sonucunda kazanmıştır. Olaydan sağ kurtulabilenlerin hâlâ hayatta olduğu bir dönemde, Atatürk'ün dikte ettiği ve İçişleri Bakanı Sükrü Kaya'nın 1934 yılında Çanakkale'de yatan yabancı savaşçılara (Anzak'lar) hitaben yaptığı konuşma şöyledir:

"Bu memleketin toprakları üstünde kanlarını döken kahramanlar! Burada bir dost vatanın toprağında sınız. Huzur ve sükûn içinde uyuyunuz. Sizler Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlatlarını savaşa gönderen analar! Gözyaşlarınızı dindiriniz. Evlatlarınız, bizim bağrımızdadır. Huzur içindedirler ve huzur içinde rahat rahat uyuyacaklardır. Onlar, bu toprakta canlarını verdikten sonra, artık bizim evlatlarımız olmuşlardır."¹⁵³

Atatürk'ün barış konusundaki bu hassasiyeti 2. Dünya Savaşı'na sürüklenildiği yıllardaki önemli uyarısı ve öngörüsü ile birleşmektedir:

¹⁵² Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri C.IV, s.583.

¹⁵³ Kologlu, age, s.117.

“ Bir dünya savasi yakindir. Bu savas neticesinden dünyanin vaziyeti ve muvazenesi bastan basa bozulacaktır. Iste bu devre esnasinda dogru hareket etmesini bilmeyip, en küçük bir hata yapmamiz halinde, basimiza Mütareke senelerinden daha büyük felaketler gelecektir.”¹⁵⁴

Atatürk’ün baris politikasi onun nasil bir dünya kurulmasi gerektiği fikriyle de örtüsmektedir. Bunu İngiliz yazar H.G. Wells’in yazdiklarini degerlendirirken özellikle belirtmistir:

Wells’in bu eseri, dünya tarihini bir bütün olarak ele almanin yani basinda, tarihe egemen olan ya da egemen olması gereken temel ilkeleri vurgulama yönünden de bir degisiklik gösteriyordu. H.G. Wells dünya tarihini, kavimlerin, ulusların ya da devletlerin tarihi olarak degil, insanların ve insanligin tarihi olarak görüyordu. Binlerce yıllık geçmisi, insan ve insanlik açısından degerlendirdiği gibi, kitabinin sonunda da insanligin Birinci Dünya Savasi gibi yıkimlardan kurtulabilmesi için, uluslar arasi isbirliği ve dayanismanin arttirilmesi, bir *Federal Dünya Devleti*’nin kurulmasi gibi önlemler üzerinde duruyordu.¹⁵⁵

Atatürk, dünyanın sürekli bir barisa kavusabilmesi için “tek bir yasa’ya ve tek bir adalete” dayali Birlesik bir Dünya Devleti kurulmasi gerektiği yolundaki öneriyi “*tatli bir düs*” olarak nitelemistir. Bu da tam anlamıyla gerçekçi olan Mustafa

¹⁵⁴ Selim Deringil, **Denge Oyunu**, 3. Basim, Tarih Vakfi Yurt Yayinlari, Istanbul, 2003, s. 2.

¹⁵⁵ Turan, **Atatürk’ün Düşünce Yapısını Etkileyen Düşünürler...** s. 38.

Kemal'in ideallerinde bile dse yer vermek istemeyisinin dogal bir sonucudur. Böyle olmakla birlikte Atatürk, Wells'in dsledigi *Birlesik Devleti* ile *Islâm Birliği* ve Halifeligin güçlendirilmesi nerileri arasında bir kosutluk, bir benzerlik kurma yoluna gitmiştir.*Birlesik Dünya Devleti* kuruluncaya değin, devletler arasında bölgesel birlikler kurmanın yararlı olacağı görüsü, Atatürk'ün barışa dayalı dış siyasasının ana ilkelerinden birini olusturmuştur.¹⁵⁶

¹⁵⁶ Turan, s. 38.

IV. BÖLÜM

IRKÇI-TURANCI HAREKET VE DÜŞÜNSEL YAPISI

4/ 1- CUMHURİYETİN KURULUS SÜRECİ VE TURANCILIK

Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte Kemalist ulusçulugun Turanciliktan farkli bir ulusçuluk anlayisi benimsemesi dönemin ulus düşüncesine esas yönünü vermiştir. Atatürk Türkiye disındaki Türk topluluklari konusunda siyasal sinirlari tanimadigi gibi dinsel sinirlari da tanimamistir. Türklerin sari irtkan oldugu konusunda Batililarin iddialarini çürütmek için bilimsel araştırmalar yapmak üzere Dil ve Tarih Cografya Fakültesi'ni kurmus, ayrıca Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu araciligıyla Türk tarihinin bütünlüğünü ortaya koymaya çalışmıştır.

Türkiye'de Cumhuriyet ilan edildikten sonra, ülkenin her alanda çehresinin degismesi için devrimlere girilmistir. Atatürk, Anadolu'yu ulusun duygusal oldugu kadar gerçek merkezi durumuna da getirmis ve ülkede meydana gelen degisimler siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel ve toplumsal nitelik tasirken, ülkenin asil amaci uygarligi yakalamak ve hatta onun önüne geçmek seklinde belirlenmiştir.¹

Bu düşünceler dogrultusunda Anadolu Türkleri, disaridaki Türklerle ayrılma veya birlesme yerine güçlenmeyi tercih etmişlerdir. Ancak Irkçılık ve Pantürkçülük ya da Turancilik Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla gerilemiş ve etkisini kaybetmişse de, düşüncelerin birden ortadan kalkması veya kaybolması beklenmemelidir.

Atatürk, Türkiye disındaki Türklerin Türkiye'ye göç etmelerini çözüm olarak görmemektedir. Ona göre, dis Türkler bulduklari ülkelerde Türk varligini ve

kimliğini korumalıdır. Onların kültürel varlıklarını koruyup geliştirmek için çalışılmalı ve komşu ülkelerde yaşayan Türk azınlıkların buldukları ülkede esit ve rahat yaşamaları için gerekli önlemler alınmalıdır. Atatürk bu bağlamda Balkan ve Sadabat Pakti ile bir güvenlik kusagi olustururken, Sovyetler Birliği ile mütekabiliyet esasına dayalı Dostluk ve Isbirligi antlaşmasını imzalamıştır. Atatürk'ün, Türkiye'nin çıkarlarını her şeyin üstünde tutan, sınırları belli olmayan Pantürkçülüğün hayallerini reddeden, akilci ve gerçekçi politikası vardır.

Cumhuriyet döneminde Türklerle Indo-Cermen irki arasında bir bağlantı kurmak için kan ve kafatası şekli üzerinde yapılan bazı araştırmaları irkçılar, Atatürk'ün irkçi ve Pantürkçü olduğu şeklinde yorumlamışlardır.²

Jöntürkler döneminde gelişen Turancılık ve Türkçülük akımları, sınırlarımız dışındaki Türklere ilgiyi sürdürmüşlerdi. Türkiye dışında yayılmayı ifade eden Turancılığı resmen reddetmek suretiyle Cumhuriyet idaresi bu akımın gücünü bir hayli zayıflatmıştır. Bu resmi politikaya rağmen, zaman zaman ortaya çıkan bazı milliyetçi yayınlar ve tesekküller, Jöntürkler'in Turancılık ülkeleri ile yetmiş eski kısıklar ve Sovyet Rusya'nın Türkçe konuşulan bölgelerinden gelmiş mültecilerin teşkil ettiği nispeten nüfuzlu gruplar, dışarıda yaşayan Türklere duyulan ilgiyi uyanık tuttular.³

Esas itibarıyla Osmanlıdan miras kalan bir fikir ve eylem programı olan Turancılık ilk kez 19. yüzyılın sonlarına doğru Rusya Türklerinin başlattığı Türkçü hareket içerisinde ortaya çıkmıştır. Türk milliyetçiliğinin Avrupa uluslarına göre

¹ Lewis, age, s.478-479.

² Dr. Saffet Arin Engin, **Atatürkçülük ve Moskofluk- Türklük Savasları**, Gün Matbaası, İstanbul, 1953, s.7.

tarih sahnesine geç çıkmasına neden olan birçok faktör vardır. Osmanlıda tipki Avrupa örneğinde olduğu gibi milli bir burjuvazinin bulunmaması, farklı uluslararası ilişkilerin toplumsal ya da etnik değil, dinsel temellerin üzerinde kurulmuş olması, kapitalist dünya ekonomisinin etkileriyle toplumsal yapıdaki dengelerin bozulması vb. gibi olgular bu gecikmeyi tetikleyici faktörler olmuştur. İmparatorluğun dağılmaya başlamasına paralel olarak Osmanlıcilik ve İslamcılık akımlarının iflas etmesiyle birlikte aydın kesimin büyük çoğunluğu, Osmanlı toplumunu oluşturan farklı etnik yapıdaki toplulukların ulusal kimliklerini takinmaya ve kendi milliyetçilik ideolojilerini geliştirmeye başladılar.⁴

20. yüzyıla gelindiğinde siyasal bir ideoloji olarak ortaya çıkan Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkmasında ve onun düşünsel zemininin hazırlanmasında Batı Türkologlarının, Osmanlı edebiyatçılarının ve Çarlık Rusyası'ndaki Türk milliyetçilerinin önemi büyüktür. Çarlık Rusyası'nın asimile edici gücünü kendilerine karşı yöneltilmiş bir tehdit olarak algılayan Türk-Tatar aydınların milliyetçilik ideolojisine daha sıkıca bağlanmışlardır. Rus topraklarındaki en etkin Türkçü ideolog Yusuf Akçura'ydı. 1904'te Kahire'de yayımlanan *Üç Tarz-i Siyaset*, Türkçülüğün kültürel bir akımdan siyasal bir akıma dönüşümü açısından dikkat çekicidir.⁵ Akçura, *Üç Tarz-i Siyaset*'te siyasal sistemlerden her birini yani Osmanlıcilik, Pan-İslamizm

³ Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1967, s.218.

⁴ Nejat Kaymaz, "Türkçü Tarih Görüşü", **Felsefe Kurumu Seminerleri**, TTK Yay., Ankara, 1997, s.433-443. M. Ali Agaogulları, "Asiri Milliyetçi Şağı", **Geçiş Sürecinde Türkiye**, Derleyen: Irvin Cemil Schick / E. Ahmet Tonak, Belge Yay., Ankara, 1992, s.190. Gencay Saylan, "Milliyetçilik İdeolojisi ve Türk Milliyetçiliği", **Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi VII**, İletişim Yay., İstanbul, 1985, s.1948-1949.

⁵ Zafer F. Yörük, "Türk Kimliği", **İrkçilik ve Milliyetçilik**, Belge Uluslararası Yay., İstanbul, 1995, s.66-69. Sina Aksin, "Türk Ulusçuluğu", **Tanzimattan Cumhuriyete...** s.1941-1943. François Georgeon, **Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935)**, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1996, s.45.

ve Pan-Türkizm'i iki temel ölçütün ışığında incelemiştir: Osmanlı Devletine yararı ve uygulanabilirliği. Akçura, bu eserinde Jön Türklerin programını zamani geçmiş bir program olarak değerlendirir. O'na göre "Osmanlı milliyeti vücuda getirmekle uğrasmak beyhude bir yorgunluktur". Akçura, "dilleri, ırkları, adetleri ve dinleri" bile bir olan Türklerin tek bir ulus devlet içinde birleşmelerini gerektiren bir ulusçuluktan yanadır.⁶ Tüm bu gelişmeler sonucunda güçsüz Osmanlıcilik ve hatları tam anlamıyla belli olmayan Pan-İslamizm ile yanyana getirildiği Pan-Türkizm gelişmeye aday bir akim olarak görülmüştür.

Kültürel ve siyasi anlamda tüm Türk kökenli toplumların birleşmesi amacını taşıyan Pan-Türkizmin, "dil birliği" ve "ortak tarihi köken" gibi kültürel temaların yanı sıra siyasal bir platform olarak önem kazanması ancak İttihat ve Terakki'nin iktidara gelmesiyle mümkün olmuştur. Balkanlardaki yenilgilerin ardından toprak kaybının artması, nüfus yapısında beliren önemli değişikliklerin olması sonucunda "Türkçülük" ciddi bir alternatif olarak ortaya konulmuştur. Bu, aynı zamanda, Osmanlı Türkçülük hareketi içinde kültürel bir hazırlıkla başlamış olan Türk ulusçulugunun siyasi bir harekete dönüşmesinin de önemli adımları olmuştur.

Osmanlı Türklerinin, Osmanlı toprakları dışında yaşayan Türk kökenli toplumlarla aynı etnik kökene sahip oldukları düşüncesi Türkçülük akiminin yol açtığı bir gelişmedir. Türklerin Orta Asya'daki efsanevi yurdu olarak tanımlanan "Turan" kısa zamanda Türkçüler arasında slogan olarak yerleştiği gibi yabancı güçler tarafından da çoğunlukla kullanılan bir terim olmuştur. Ancak, Turan kavramının dilbilimi açısından Türkler dışında Macarları ve Finlileri içermesi bakımından Pan-

⁶ Hugh Poulton, **Silindir Sapka Bozkurt ve Hilal**, Sarmal Yay., İstanbul, 1998, s.89.

Türkizm'le es anlamlı kullanılması gerçeğe uygun değildir.⁷

İttihat ve Terakki'nin iktidar olduğu dönemde "Türkleştirme" uygulamaları İttihatçı liderlerin yürürlüğe koydukları politikanın temelini oluşturdu. Avrupa ve Afrika'daki toprak kayıplarının diğer Türk halklarıyla birleşilerek kapatılması düşüncesi, İttihatçılar arasında önem kazanıyordu. İttihat Terakki'nin politikaları açısından bakıldığında, özellikle asker kanadının daha 1. Dünya Savaşı patlak vermeden önce "Turancı" bir görüşle hareket ettiğini gösteren kanıtlar vardır.⁸

İlk başta romantik bir düşünüş şeklinde ortaya çıkmış olan Turancılık, 1. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde tümüyle siyasal bir niteliğe bürünmüştür. Türkçü aydınlar, dış Türklerle birleşmede en büyük engel olarak gördükleri Rusya'ya hedef alan bir saldırı kampanyası başlattılar.⁹ Harbiye Naziri Enver Paşa, Osmanlı topraklarını kuzeyde Hazar Denizi'ne, güneyde de Afganistan'a kadar uzanmasını hedefleyerek Alman Genelkurmayı'nın de etkisiyle Rusya'ya karşı Üçüncü Ordu'yla harekete geçmiştir. Sarıkamış yenilgisi bu planı bozmakla birlikte Sovyet Devrimi'ni takip eden günlerde yeni bir plan gündeme gelmişti. Bu kez Enver Paşa, kardeşi Nuri Paşa'ya görevlendirilerek Azeriler arasında toplanacak bir İslam Ordusu ile beraber Kuzey Kafkasya'ya ve Dağıstan'ın işgalini emretti. Nuri Paşa Gence ve Bakü'ye ulaştığında Alman Genelkurmayı ve ordusu bu ilerlemeye karşı çıktı. Brest-Litovsk

⁷ Günay Göksu Özdoğan, "2. Dünya Savaşı Yıllarındaki Türk-Alman İlişkilerinde İç ve Dış Politika Aracı Olarak Pan-Türkizm", **Türk Dış Politikasının Analizi**, Derleyen: Faruk Sönmezoglu, Der Yay., İstanbul, 1994, s.363. "Turan" sözcüğü bilindiği kadarıyla ilk kez 1839'da büyük Türk vatani anlamında Macarlarca kullanıldı. Bu kavram, sık sık Türkçülüğün özdesi olarak kullanılmakla birlikte gerçekte sadece, Türkçe konuşan halkların değil, Moğolların, Finlilerin, Macarların ve diğerlerinin de birleşmesini isteyen çok daha asiri bir düstür. Bkz. M. Ali Agaogulları, a.g.m., s.192. Daha fazla bilgi için bkz. David Kushner, **Türk Milliyetçiliğinin Doğusu**, Kervan Yay., İstanbul, 1979., Jacob M. Landau, **PanTürkizm**, Sarmal Yay., İstanbul, 1999., Hans Kohn, **Türk Milliyetçiliği**, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1944.

⁸ Günay Göksu Özdoğan, "**Turan'dan 'Bozkurt'a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946)**", İletişim Yay., İstanbul, 2001, s.80.

⁹ M. Ali Agaogulları, a.g.m., s.198.

Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte Kafkasya'daki Osmanlı varlığı da resmen sona ermiş oldu.¹⁰ Turan hayali büyük bir hüsrana biterken Enver Paşa ise, 1921'de "Turan'ın ve İslam'ın kurtarıcısı" olarak karşılandığı Türkistan'a gitti. Kurduğu ordusuyla Buhara yöresini ele geçirmeyi başardı fakat 4 Ağustos 1922'de üzerine gönderilen Kızılordu kuvvetlerine yenildi ve yaşamını yitirdi.¹¹

Disaridaki girişimleri başarısızlıkla sonuçlanan Turancılara ülke içinde ikinci bir darbe indirildi. Mustafa Kemal'in önderliğinde yürütülen Ulusal Kurtuluş Savaşı sonucunda kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Turancılık motifleriyle bezenmiş bir milliyetçiliğin karşısına ciddi bir rakip çıkardı. Bu rakip, yönetim biçimini değiştirip ulusal bağımsızlığı ulusal egemenlikle bütünleştiren, yeni devleti Anadolu ve Doğu Trakya ile sınırlamaya yönelik Misak-ı Milli zihniyetini sürdüren ve bu sınırlar içinde yaşayan herkesi ırk, dil, din ayrımı gözetmeden ulusun doğal üyeleri olarak kabul eden "Türkiye Milliyetçiliği" ya da başka bir deyişle "Atatürk Milliyetçiliği"dir.¹²

Mustafa Kemal, 1921'de Eskişehir'de yaptığı bir konuşmasında görüşlerini şöyle açıklamıştır:

"... Ne İslamcı birlik ne de Turancılık bizim için bir doktrin ya da mantıklı bir siyaset oluşturmaz. Bundan böyle yeni Türkiye'nin yönetim siyaseti, ulusal sınırlar içinde Türkiye'nin kendi egemenliğine dayanarak bağımsız yaşamaya olacaktır."¹³

Atatürk, Turancıların bütün Türkleri bir araya getirme düşüncesinin

¹⁰ Günay Göksu Özdoğan, a.g.m., s.363.

¹¹ Toynbee, "Report on the Pan-Turanian Movement" adlı eserinde "Pan-Turancı" hareketi içinde anti İslamcı eğilimler olduğunu belirtir ve bunu kışkırtan başlıca kişinin Enver Paşa olduğuna işaret eder. Yazdığı raporunda Enver Paşa'dan "Bozkurt" amblemi taşıyan, padişah yerine Türklerin Hanını selamlayan izci hareketinin sefi olarak söz eder. Buna karşın Ziya Gökalp'e göre Pan-Turancılık Enver Paşa'nın Pan-İslam idealine paralellik gösterir. Bkz. Hugh Poulton, a.g.m., s.113.

¹² Hilmi Ziya Ülken, **Türkiye'de Çağdas Düşünce Tarihi**, s.480.

gerçekleştirilemeyecek bir hayal olduğunun farkındaydı. Bu durumu şu sözlerle belirtmiştir:

"... Ben ne bütün İslam uluslarının birliğine ne de Türk halklarının birliğine inanıyorum. Hükümetimiz gerçeklere dayanan belirli bir siyaset izlemeli ve doğal sınırları içindeki ulusun bağımsızlığını ve hayatını koruma amacıyla çalışmalıdır... Düşle hayalleri bir yana bırakalım. Geçmişte bunlar bize çok pahalıya mal olmuştur".¹⁴

Cumhuriyetin ilk yıllarında mutlak bir suskunluğa gömülen Turancılık düşüncesinin özellikle yayın yoluyla yoğun bir propagandaya girilmesi 2. Dünya Savaşı'nın öncesinde oldu ve bu propaganda savaş boyunca sürdü. İkinci kusak Türkçüler diye adlandırılacak bu potansiyel, Türk Ocakları'nın kapatılmasının hemen ardından kendini açığa vurdu.¹⁵ Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra devlet ve hükümet politikalarının dışında kalan Pan-Türkizm bazı gruplar arasında önemini yitirmemisti. Türkiye Cumhuriyet sınırları dışında ve özellikle de Sovyet yönetiminde yaşayan Türk kökenli halklarla siyasi ve kültürel ilişkilerin sürdürülmesinden yana olan ve kendilerini Türkçü olarak tanımlayan bu grup Türkiye'de Pan-Türkist platformunun temsilcisi olarak belirmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'na uzanan Turancılık akımının varlığı, etkisi azalmakla birlikte Cumhuriyet döneminde de varlığını korumustu. Dönemin birinci kusak diye ifade edebileceğimiz Türkçüleri Gökalp, Akçura, Ağaoglu, Tanrıöver, Tekinalp gibi

¹³ Jacob Landau, age., s.75.

¹⁴ Hugh Poulton, age., s.121. Tahta Parla, **Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmî Kaynakları Kemalist Tek Parti İdeolojisi ve CHP'nin Altı Oku**, İletişim Yay., İstanbul, 1992, s.187. Giacomo Carretto, "1930'larda Kemalizm-Fasizm-Komünizm Üzerine Polemikler", **Tarih ve Toplum**, S: 17 (Mayıs 1985), s.56. Günay Göksu Özdoğan, "Türk Ulusçuluğu ve Türki Cumhuriyetler", **Tarih ve Bilim**, S:63 (Yaz-Güz 1993), s.65.

¹⁵ Türkçülerin Cumhuriyet döneminde iki farklı "kusak" meydana getirmesi konusunda bkz.

düşünürler Kemalist Devrim'i desteklemişler ve çalışmalarını bu dönemde de devam ettirmişlerdir. Bu düşünürler daha Osmanlının son dönemlerinde cephelelerini padisahlığa yöneltmişlerdi ve milliyetçi ideolojinin gelişmesine büyük katkılarda bulunmuşlardı. Bunların takipçileri diyebileceğimiz Hüseyin Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkan , Fethi Tevetoglu, İsmet Tümtürk, Alpaslan Türkeş ise ideolojik olarak belirgin bir farkları olmamasına rağmen siyasal düzlemde farklı bir yola girdiler. Bunda 1930'lar sonrası Atatürk'ün Kemalist Milliyetçiliği resmi devlet eliyle geliştirme çabası ve Türk Ocakları'nın kapatılması gibi önlemler alması etkili olmuştur. Geleneksel Türkçü- Turancı akım ile Kemalist Türkçülük arasındaki en belirgin çatışma bu dönemde yaşanmıştır. Kemalizm'in milliyetçiliği ile Turancılığın ayrışması Turancılığın kaderini de belirlemiştir.¹⁶

Kemalist önderlik Türk Ocaklarının farklı milliyetçilik anlayışı yerine CHP'ye bağlı Halkevleri kurumunu yaygınlaştırarak fikri zemini tekeline almaya çalışmıştır. Kemalizm'den farklı bir Türkçülüğü savunan Türkçülerin temel itiraz noktaları; Kemalist Milliyetçilik soyuttu ve millet kavramını herkese açık yapılandırmak pesindeydi. Onların savunduğu milliyetçilik anlayışı ise ulusun daha saf, ırk birliği temelinde bir birlik yaratmaktı.

İmparatorluktan Cumhuriyet'e miras kalan Türk Ocakları (1920'de İngilizler tarafından kapatılmasından sonra) 1924'te yeniden faaliyete başladı. Bu kez devletin resmi ideolojisini yaygınlaştırmak için örgütlenen bu dernek 1930'a gelindiğinde 257 subeye ve 32.000 üyeye sahip bulunuyordu. Her ne kadar Türk Ocakları Kemalizm'a kazandırılmışsa da, Türkçü-Turancı eğilimlerden tümüyle kurtarılamamıştı.

Orhangazi Ertekin, "Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**, İletişim Yay., İstanbul, 2002, s.346-350.

Derneğin, yayın organı olan Türk Yurdu dergisinde Turancı içerikli makaleler yayımlanıyor ve derneğe üye kabul edilirken, özellikle ırk bakımından bir engel olup olmadığına ilişkin bir araştırma bile yapılıyordu. Bu nedenle 1927 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası'nın büyük kongresi, Türk Ocaklarını partinin denetimi altına soktu. Aynı zamanda derneğin tüzüğünde de değişiklik yapılarak etkinlik alanı Türkiye'nin sınırlarına indirildi. Ancak bu önlemler pek başarılı olmadı. Sonuçta Türk Ocakları 1931'de kapatıldı ve yerine... tümüyle partiye bağlı Halk Evleri kuruldu.”¹⁷

Türk Ocakları bu dönemde kendine has bir milliyetçilik anlayışının sözcülüğünü yapmıştır. Dönemin Türk Ocakları Yayın organı Yeni Eylül 1923'te yayımlanmaya başlamıştır. Türk Ocakları'nın milliyetçilik düşüncesini yansıtmaya çalışmıştır. Ocak temsilcilerinden Hamdullah Suphi ile yapılan bir söyleşi çarpıcıdır. Hamdullah Suphi'nin söyledikleri Kemalizm'le Türk Ocakları'nın fikirsiz ayrımı konusunda ipuçları vermektedir. Suphi Türklük düşüncesinin siyasal sınırlarla sınırlı olmadığını belirterek “ Kasgar, Türkistan, Kırım, Bakü, Azerbaycan.. Bütün Türk memleketleri ile aramızda gönül ve fikir birliği vardır., biz onların saadetleriyle mesud oluruz, onlar bizi arar ve bulurlar, biz onları arar ve buluruz, Türk Ocakları dar milliyetperverlik gütmez”¹⁸ demistir.

¹⁶ Orhangazi Ertekin, “Cumhuriyet Döneminde Türklüğün Çatallanan Yolları” **Milliyetçilik, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce** 4, 1. Basım, İletişim Yay., İstanbul , 2002, s. 350.

¹⁷ **Geçiş Sürecinde Türkiye**, Derleyen: Irvin Cemil Schick / E. Ahmet Tonak, 2. Basım, Belge Yayınları, İstanbul, 1992, s.210.

¹⁸ Füsun Üstel, **Türk Ocakları 1912- 1931**, 2 Basım, İletişim Yay., İstanbul , 2004, s. 134.

Yine Türk Ocakları'nın 1924'te yapılan 1. kongresinde Ocakların birinci görevi “ lisan hudutlarını tehlikelere karşı korumak ikinci görev ise Türk Devrimi' nin bekçiliğini yapmak” olarak belirlenmiştir. ”¹⁹

Kongre sırasında Türkün tanımına ilişkin tartışmalar Turancı görüşlerle Kemalist milliyetçilik arasındaki ayrımları ortaya çıkarmıştır. Etnik kökenin ölçü alınması durumunda doğal olarak Orta Asya'nın Türk unsurları ile ortak köken iddiaları gündeme gelirken Anadolu'da yaşayan farklı kökenlerden gelen yurttaşlar tanım dışı kalacaktır. Oysa güçlü bir devlet kurmak amacıyla Anadolu'ya çekilen Kemalist Liderlik “ Bütün Türklük” arzularını canlı tutacak ya da en azından yabancılaşmayı artıracak uygulamalardan sakınmak zorundadır. ²⁰

Gerek Kemalist ulusçuluğun ulus anlayışını merkezileştirme çabaları gerekse fikrîsel bazdaki tartışmalar Türk Ocakları ile Cumhuriyet Halk Fırkası arasındaki çelişkileri derinleştirmiştir. Türk Ocakları'nın kapanması Türk Ocakları'nın 1931'de yapılan olağanüstü kurultayda kendisini feshetme kararını vermek zorunda kalmasıyla gerçekleşmiştir. Bunda ocakların 250'yi aşkın şubesi ve 30 binin üzerinde üyesiyle tekparti merkezîyetçiliğinin önünde engel oluşturması da etkili olmuştur.²¹

Türk Ocakları konusunda Landau da aynı çizgide bir değerlendirme yapıyor:

“Türk Ocaklarının Kemalizm'e bağlılığına rağmen örgüt içinde Pantürkçü eğilimler kendini göstermeye devam etti... Sonunda başkan Tanrıöver hükümetin talimatıyla olduğundan kuskuya duyulmayan bir girişimde bulundu. 1927 yılında Türk Ocaklarının

¹⁹ Üstel, s. 134.

²⁰ Üstel, s. 153.

²¹ Füsün Üstel, “Türk Ocakları” **Milliyetçilik, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 4**, 1. Basım, İletişim Yay., İstanbul., 2002, s. 266.

etkinlik alanlarının ancak Türkiye sınırları içerisinde olması gerektiği şeklinde bir tüzük ve program değişikliği yapıldı. Tüm bunlara karşın üyeler arasında Pantürkçü talepler sürdürüldü... Bu yüzden 1931 Marti'nda Türk Ocaklarının kapatılıp yerine bütünüyle yeni devletin ideolojisi ve propagandasına verecek olan Halk Evleri'nin kurulması pek şaşırtıcı gelmiyor..."²²

Türk Ocakları'nın kapatılmasının doğal sürecini, kurulduğu günden beri yasalarında özel bir dikkatle belirtilen "gayri siyasi" olma iddiasını bir kez daha tartışmaya açan Falih Rifki Atay şöyle açıklıyor: "Türk Ocakları siyasi bir kurum mudur, değil midir? Türk Ocakları devrimcidir. Devrimci demek siyasi demektir. ... Oy verecek yaşta gençlerin toplandığı bir kurum yalnız siyasi bir karakter göstermekle kalmaz; bu ister istemez bir fırka olur. Cumhuriyet Halk Fırkası sol bir devrim fırkasıdır. Solun unsurlarını kendi dışında bırakarak kendini taslaşmak tehlikesine atamaz. Sol devrim fırkasının tabii unsuru siyasi gençliktir. En radikal kurumları kuran bir devrim fırkası ile onun içinden ileri ve radikal fikirli unsurları ayıklar görünen bir kurum yan yana nasıl yaşayabilir?"²³

Falih Rifki'ya göre bir zamanlar ülkedeki en ileri görüşleri temsil eden Türk Ocakları, bu görüşlerin Cumhuriyet Halk Fırkası tarafından uygulamaya konulması ile önemini kaybetmiştir. Öte yandan Türk Ocakları üyeleri ile CHF üyelerinin aynı kişilerden oluşması nedeniyle, yalnızca tarihsel bir isme sahip olan Türk Ocakları'nın varlığını sürdürerek Cumhuriyet unsurlarının birliğini

²² Landau, age, s.116.

²³ Falih Rifki Atay, "Fırka ve Gençlik", **Milliyet**, S: 1835'ten (21 Mart 1931) aktaran Füsun Üstel, age. s.371.

bozmasına izin verilmemelidir.²⁴

Mustafa Kemal ise, Ocak üyelerinden Rusen Esref Ünaydin'a hitaben yaptığı konuşmada yeni gelişmelerin nedenlerini açıklamış ve "Milletlerin tarihinde bazı devirler vardır ki belli amaçlara ulaşabilmek için maddi ve manevi ne kadar kuvvet varsa hepsini bir araya toplamak ve aynı istikamete yöneltmek gerekir. Yakın senelerde milletimiz böyle bir toplanma ve birleşme hareketinin verdiği önemli sonuçları idrak etmiştir. Memleketin ve devrimin içerden ve dışardan gelecek tehlikelere karşı korunması için bütün milliyetçi ve cumhuriyetçi kuvvetlerin bir yerde toplanması lazımdır. Kuruluş tarihinden beri bilimsel alanda halkçılık ve milliyetçilik ilkelerinin yaygınlaşması ve benimsetilmesinde sadakatla ve imanla çalışan ve bu yolla memnuniyet verici hizmetleri yerine getirmiş olan Türk Ocakları'nın aynı esasları siyasi ve tatbiki alanda uygulayan fırkamla ve tam manasıyla yek vücut olarak çalışmalarını uygun görürüm."²⁵

Türk ulusçuluğunun irka, etnik kökene dayalı ulus anlayışını reddeden ve Fransız modeline uygun yurttaşlar birliğine dayandığı ileri sürülmüştür. Bu durumda Türklük de kabaca Türkiye vatandaşlığı olarak yorumlanmıştır. Başka bir deyişle Türklüğün siyasi ulusun adı olduğu ve etnik içerik taşımadığı iddia edilmiştir.

Türk ulusçuluğu 1924 Anayasası'nın 1937'de yapılan değişikliği ile Anayasa'ya girmiştir. Değişikle ilk anayasa üzerine söz alan İçişleri Bakanı Sükrü Kaya "Türk Devleti behemehal Türkçü ve millici olmak lazımdır. Türk milletini insanlık içinde

²⁴ Üstel, s. 371.

²⁵ **Vakit**, 25 Mart 1931, S: 4744'ten aktaran Füsün Üstel, age, s.374.

medeniyete yarar., sulha hadim mümtaz bir kitle yapmak için evvelemerde Türk milletini layık olduğu medeniyet seviyesine çıkarmak lazımdır. Fakat millici siarımız dar ve inhisarci degildir. Bizim milliciligimiz, medeni dünya içinde, onun esaslı bir unsuru olarak insanlığın yükselmesine, bütün dünyanın refah ve saadet içinde yasamasına matuf bir milliyetçiliktir”²⁶ demistir.

Bu dönemde milliyetçiliğin Anayasa’da yer alması gerekliliği çeşitli yönlerden belirtilmiş bir sosyal politika prensibi olan milliyetçiliğin Türkiye’nin kurtuluş ve ilerleme davasında esas olduğu, devrimlerin temeli olduğu ifade edilmiş ve Anayasa metninde yer alması zorunluluğu belirtilmiştir.

“Madde 2: Türkiye cumhuriyeti, demokratik ve laikdir. İnsan hak ve hürriyetlerine çalışma ve sosyal adalet ilkelerine dayanır.” Bölümü temsilciler meclisindeki müzakerelerden sonra şu şekli almıştır. “ madde 2: Türkiye Cumhuriyeti, İnsan haklarına dayanan, milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.” Bu hüküm Milli birlik komitesince değişikliğe uğratarak “ Türkiye Cumhuriyeti, İnsan Haklarına dayanan, milliyetçi, demokratik, laik sosyal bir hukuk devletidir” şeklini almıştır.²⁷

Bu gelişmelerle bir yanda Osmanlı'nın son döneminde gelişen Türkçülük akımının tanıttığı İslamiyet öncesine dayanan etnik Türk köken ve Çarlık Rusyası'ndan Sovyetler Birliği'ne devrolan Türk kökenli topluluklarla etnik akrabalık ve soydaşlık fikri siyasi önemini yitirmiştir. Diğer yanda kaybedilen topraklardan son yarım yüzyılda Türkiye'ye göç eden Müslüman ancak farklı etnik gruplar, Rumelili Türkler ve nihayet Anadolu'nun kendine özgü etnik ve dini

²⁶ TBMM Zarif Ceridesi, Devre V., C: 16, Toplantı: 5 Subat 1937, s. 60.

²⁷ Eroğlu, age, 246.

mozaiginin birlikte olusturdugu yeni Türkiye nüfusu da ulusal bütünlesme açısından açık bir etnik referansa olanak tanımamaktaydi. Gayrimüslim nüfus ise din temelinde azinlik statüsünün özel haklarından yararlanirken devletin gözünde esit TC yurttaslari olarak tanimlanmaktaydilar. Cumhuriyet dönemi resmi Türk ulusçulugu için ön planda devlete sadakat yer almaktaydi. Tarihi ve kültürel farklıliklerin ulus tanimina yansimaması tercih edilmiş; ortak eğitim sistemiyle siyasi ulus anlayisinin farklı yörelere ve gruplara hâkim olacağı öngörülmekteydi.

Dönemin önde gelen Turancıları özde Kemalist ulusçulukla çelişmelerine rağmen Atatürk'ü zaman zaman kendilerine referans aldıklarını dile getirmişlerdir.

Karpat bu konuda şunları belirtmektedir:

“... İddiaya göre irkçilerin görüşlerine, Atatürk'ün Büyük Nutku temel teskil etmiştir. Nutkun ilgili paragrafinin, hıfza bağlanılacak olursa, irkçiliğe delalet ettiği söylenebilir, fakat “kan” kelimesinin genel anlamı göz önünde tutulursa, sözü geçen paragraftan çok başka bir mana çıkar.” diyen yazar dipnotta bunun için; “Türkler günlük dilde “kani temiz” deyimini bir kimsenin iyi bir aileden geldiğini ve iyi yetişmiş olduğunu belirtmek için kullanırlar... Kültürle sık sık esanlamda kullanılan irk kelimesi içinde aynı şey varittir... Bundan maksat doğrudan doğruya aynı kültüre mensup insanlardır.”²⁸ açıklamasını yapmaktadır.

²⁸ Karpat, age, s.27.

4/ 2- 1930 SONRASI TURANCI YAYINLAR, ÖNCÜLERİ VE DÜŞÜNSEL YAPILARI

1930 döneminin Turancı simaları içinde şüphesiz en öne çıkan isim Nihal Atsız'dı. Atsız fikirlerini yaymak konusunda daha basından itibaren yayın faaliyetine önem vermiş ve dönemin Türkçü gençleri arasında etkili olmayı başarmıştır.

Yüksek Muallim mektebi ve 1930 Edebiyat Fakültesi mezunu olan Nihal Atsız Türkiye Enstitüsü'nde iki yıl boyunca (1931-1933) Fuad Köprülü'nün asistanlığını yapmış ve aynı zamanda Zeki Velidi Togan'ın öğrencisi olmuştur. Nihal Atsız'ın Türkçü yayın faaliyetinin başlangıcı sayılan Atsız Mecmua (15 Mayıs 1931-25 Eylül 1932) aynı zamanda Türk Ocakları'nın kapatılmasından hemen bir ay sonra yayınlanmaya başlayan ilk (aylık) Türkçü dergidir. Nihal Atsız'ın esas kamuoyunda adını duyurması ise Birinci Türk Tarih Kongresi'nde Dr. Resit Galip ile Togan arasında geçen tartışmada hocasının tarafını tutmasıyla başlamıştır. Atsız'ın resmi görüşüne karşı çıkması hem İstanbul Üniversitesi'ndeki görevini kaybetmesi hem de Atsız Mecmua'nın kapanmasıyla sona ermiştir. Orta Asya'dan batıya göçlerin tarihi ile ilgili bu tartışmada Togan'ın Orta Asya Türkleri'nin Hitit, Sümer ve Mısır gibi uygarlıkların atası olduğu görüşüne katılmaması aynı zamanda Togan'ın da Türkiye'den ayrılarak Viyana'ya yerleşmesiyle sonuçlanmıştır.²⁹

Hüseyin Nihal'in önce takma ad olarak kullandığı sonra da soyadı olarak seçtiği

"Atsız"ın aslında Orta Asya kökenli eski bir Türk geleneğine dayandığı söylenmektedir. Gök Türkler döneminde henüz hayat sınavından geçmemiş, önemli bir görevle kendini topluma karşı ispat edememiş ve dolayısıyla bir ad tasımaya hak kazanmamış gençlerin "atsız" olarak anıldıkları belirtilmektedir.³⁰ Derginin ön kapagında ise ayli bozkurt olarak bilinen sembolik figür yer almaktadır. Eski Türk destanına göre Türklerin süt anası sayılan dişi bozkurt İslamiyet öncesi Türk kökenli pagan kavimler arasında tapınılan tek hayvan figürü olarak özel bir yere sahiptir. Basta Nihal Atsız olmak üzere Türkçü yazarlar arasında yaygın bir takma ad olarak kullanıldığı gibi hemen hemen tüm Türkçü dergilerin ortak sembolü olarak göze çarpmaktadır.³¹

Bozkurt Türklüğün sembolü olarak kullanılırken Türklük de çok açık bir biçimde ırk temelinde tanımlanmıştır. Nihal Atsız için Türklük Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlığının ötesinde, Türkiyelilik ve Anadolu'luluğu da asan Orta Asya merkezli "Altay/Turan" irki demektir.³² Bu bağlamda etnik köken, dil ve tarih gibi kültürel faktörlerden çok doğrudan doğruya kan bağıyla soydan soya geçtiği varsayılan ırk ögesine dayandırılmaktadır. Türkçülük de dolayısıyla "kurtulmamış Türkeli" ile Türkiye'yi birleştirecek irredendist Büyük Türkçülük ülküsü olarak tanımlanmaktadır. Nihal Atsız'ın Türk gencine asılmaya çalıştığı ilk düstur da bu doğrultudadır: "Bütün Türkler bir devlet halinde, bir bayrak altında toplanacaklardır."³³

²⁹ Özdoğan, age, s. 190.

³⁰ Özdoğan, s. 184.

³¹ Bozkurt figürü ve dönemin koşulları içinde bu simgeyle ilgili yapılan çalışmalar için bkz. Isıl Çakan, "Türkiye Cumhuriyeti Devleti Armasının Belirlenmesi Çabaları", **Toplumsal Tarih**, S: 82 (Ekim 2003). s.4-10.

³² H. Nihâl, "Türkler Hangi Irktandır?", **Atsız Mecmua**, S:1 (15 Mayıs 1931) , s.6-7.

³³ "Kurtulmamış Türkeli", **Atsız Mecmua**, S: 17 (15 Eylül 1932), s.172-173.

İkinci kusak Türkçüler diye adlandırılabilir kusakın öncülüğünü yapan Atsız , Türk Ocagi'nin kapatılmasının hemen ardından kendini açığa vurdu.³⁴ Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra resmi ideoloji ve hükümet politikalarının dışında kalan ya da Turancı bazı gruplar arasında önemini yitirmemisti. Türkiye Cumhuriyet sınırları dışında ve özellikle de Sovyet yönetiminde yaşayan Türk kökenli halklarla siyasi ve kültürel ilişkilerin sürdürülmesinden yana olan ve kendilerini Türkçü olarak tanımlayanlar Türkiye'de Turancı platformunun temsilcisi olarak belirmiştir. Atsız Mecmua, Cumhuriyet Türkçülüğüne ilişkin ideolojik vurguların seslendirildiği bir ilk kürsü niteliğini taşıyordu. Zeki Velidi Togan'dan Sabahattin Ali, Pertev Naili'ye kadar birçok yazarın yazılarının yer aldığı dergide ana çatiyi Nihal Atsız kaleme alıyordu. Derginin kapagında yer alan bozkurt figürü, Orta Asya Türklerinin efsanevi geçmişlerine daha doğrudan bir göndermede bulunuyordu. Eski etnik Türk boylarının mitolojik atası olarak kabul edilen ve İslamiyeti kabul etmeden önce Türkler tarafından tapınılan bozkurt, günümüze kadar Türkçülerin sembolü olmaya devam etmiştir. 1930'lu yıllarda Türkçü yayınlarda önceki zamanlarda genellikle simgesel bir figür olarak göze çarpan bozkurt, Nihal Atsız ve izleyicilerinin takma adı olmuştur.³⁵

Atsız Mecmua'nın ilk sayılarında Cumhuriyet ve Mustafa Kemal'e bağlılık ve güven yer almakla birlikte, zaman içerisinde Türk Tarih Tezi çerçevesinde şekillenen tarih görüşüne karşı sert ve açık eleştiri Nihal Atsız ve çevresinde toplanan Turancılardan gelmeye başlamıştır. Atsız, "Türkler için yabancı kavimlerin medeniyetine sahip çıkmaya lüzum yoktur" diyerek resmi milliyetçilik söylemine

³⁴ Türkçülerin Cumhuriyet döneminde iki farklı "kusak" meydana getirmesi konusunda bkz Ertekin agm,s.346-350.

³⁵ Günay Göksu Özdoğan, **Turandan Bozkurt'a...**, s.185.

itiraz ediyordu.³⁶ Türk tarihi ve yazini, Azerbaycan halk yazini, edebiyat ve fikir hayati, spor, müzik gibi oldukça geniş bir yelpazede yazılarını yazan Atsız, esas olarak Sovyet egemenliğindeki Türkler, Türk irki, yabancı düşmanlığı, savaşmanın kutsallığı vb. gibi konuları da vurgulamaya çalışıyordu. Sovyet topraklarında yaşanan Türklerle ilgili matematiksel bilgilerin yer aldığı araştırma ilgi çekiciydi.³⁷ Bundan da anlaşılacağı gibi çok açık bir biçimde siyasi emeller vurgulanmasa da Türkler ve dış Türklerin kültürel ve siyasi yaşamına ağırlık veriliyordu.

Nihal Atsız için Pan-Türkçü birlik, kendi kusagının "amentü" olarak kabul ettiği ve uğrunda mücadele edeceği "milli gaye"nin doğal bir sonucu idi. Atsız'ın ülkülestirdiği "Büyük Türkiye", "bütün Türklerin bir araya getirilmesi" sonucunda "büyük bir nüfusa", ayrıca "ahlak, bilim ve teknolojinin yüksek seviyelerine" kavuşmuş olan bir millettir.³⁸

Atsız Mecmua'nın son sayısında "Türk Dünyası" haritası verilmiş ve haritadaki bazı yerler boyanarak şöyle denmiştir:

"Türk genci! Yukarıdaki harita taslağına bak. Karaya boyanmış yerler senin kurtarılmamış kardeşlerinin yaşadığı yerleri gösteriyor. Yalnız bu kara taslağına bakmak bile vazifenin ne kadar büyük, ne kadar güç, ne kadar ağır olduğunu sana anlatsın. Daha dün denecek kadar yakın olan zamanlarda bir bayrak altında, bir ordu halinde yaşamış olan ve kani, dili, ananesi bir olan kardeşlerin "birlik" uranı olan "Büyük Türkçülük"e dudak büküp de bütün insanları birleştirmek isteyenlere gül!.. Bu kara harita beynine ve gönlüne kazılsın, bugünkü, yarınki düşmanlarını iyi belle,

³⁶ Nihal Atsız, "Türkler Hangi Irktandır?", **Atsız Mecmua**, S: 1 (Mayıs 1931), s.7-8.

³⁷ Bu verilere göre, Sovyet topraklarında yaşayan Türklerin nüfusu 16.462.381 olarak gösterilmiştir. Bkz. **Atsız Mecmua**, S: 1 (Mayıs 1931), s.9.

³⁸ Nihal Atsız, "Milli Gaye: Neslimizin Amentüsü – Her Sey Büyük Türkiye Uğruna ve Onun İçin" **Atsız Mecmua**, S : 9 (Ocak, 1932), s.2.

ugrununda kanini, canini verecegin büyük savasa hazirlan... Aklindan çıkarma ki bütün Türkler bir devlet halinde, bir bayrak altında toplanacaklardır".³⁹

Atsız Mecmua'nin kapatilmasindan bir süre sonra Nihat Atsız baska bir aylık dergi olan Orhun'u çıkarmaya basladı. Derginin ilk dokuz sayisi 1933 sonlarindan 16 Temmuz 1934'e kadarki süre içerisinde fakat düzensiz bir biçimde çıkmaya basladı. Bundan sonraki yedi sayi ise uzun bir aradan sonra 1 Ekim 1943 ile 1 Nisan 1944 arasında basıldı. Derginin besince sayısına kadar Ziya Gökalp'in toplumun bireyden önce geldigini vurgulayan "Ben, Sen, O Yok, Biz Variz / Hak Yok Görev Var" dizeleri kullanilmisti. Besinci sayıda Gökalp'in dizeleri çıkarılarak, Orhun'un Atsız Mecmua'nin bir devamı oldugunu ve "Büyük Türkçülük ülküsüne" hizmet etmek amacıyla yayinlandigini belirten bir cümle konuldu. Birinci sayinin basyazisi söyleydi: "..... Türkler, bu dünyaya yüce bir vazifeyi yerine getirmek için gelmisler ve bu vazife ancak bütün dünya Türk yurdu haline geldiginde tamamlanmis olacaktır".⁴⁰

Bu dergide ırkçılık ve Turanciligin kuramsal çerçevesi, Türkçülüğün irksal niteligi, sınırlari açıkça ifade ediliyordu. Türklerin görkemli günleri üzerine uygun yorumlarla Türk dili, yazini ve tarihi üzerine çalismalara yer verilirken zaman içinde militarist boyutta Pan-Türkist içeriği yoğun olan makaleler de görülmüştür. Atsız Mecmua'da yayinlanan haritaya benzer bir harita örneği, Akdeniz'den neredeyse Pasifik kıyilarına kadar uzanan bir alanda Türklere ait topraklari gösteriyordu.⁴¹

³⁹ Atsız Mecmua, S: 17 (Eylül,1932), s.172.

⁴⁰ Nihal Atsız, "Orhun", **Orhun**, S: 1 (Kasim,1933), s.1-2.

⁴¹ Nihal Atsız, "Yirminci Asırda Türk Meselesi: Türk Birliği", **Orhun**, S: 8 (Haziran 1934), s.5.

Orhun, büyük ölçüde Atsız Mecmua'nin bir devamidir. Birinci sayının tanıtım yazısında yer alan şu ibare ve cümleler Nihat Atsız'ın Türkçülüğündeki hem pantürkist hem de ırkçı görüşü açıkça yansıtmaktadır.⁴²

“Ankara Adalar Denizinden Altay'ın daha ötesine kadar uzanan ulu bir varlığın kısaltılmış ifadesidir... ORHUN'un yolcuları iyi insan değil iyi TÜRK istiyorlar... Ülkülerin ülkesüne: herseyden üstün en büyük Türkiye!”

1934'te çıkarılan Orhun dergisinde ırkçılık ve Turancılığın kuramsal çerçevesi, Türklüğün irksal niteliği, sınırları, Cumhuriyet'in soyut, anonim tanımları belirgin ve açık olarak şekillendiriliyordu.

Atsız' a göre Türk bir vazife için yaratılmıştır. Bu vazife kainat Türkleştiği zaman biter.

Derginin sekizinci sayısında kapakta ayılı bozkurt simgesi altında "Türk Birliği"nin coğrafyasını gösteren temsili bir harita, kapatılmadan önce 1934'te çıkan en son dokuzuncu sayının giriş yazısında da "Türk Irkı=Türk Milleti" ibaresi yer almaktadır. Bu yazısında Atsız Türklüğün temel şartı olarak şu sıralamayı yapmaktadır: “Önce kani, sonra diliyle Türk olmak. Bu durumda Sibiryada yaşayan Saka ile Litvanyalı Kıpçak "kanca Türk oldukları için Türktür... yabancı kani taşıyan bir insan Türkçe'den başka bir dil bilmeseydi bile o Türk değildir.”⁴³

⁴² **Orhun**, S: 1 (5 Kasım 1933), s. 2.

⁴³ Atsız, "Yirminci Asırda Türk Meselesi" II: Türk irki=Türk Milleti", **Orhun**, S: 10 (16 Temmuz 1934), s. 1.

Nihal Atsız, önemli görevlere yalnız öz Türklerin getirilmesini savunmakta, azınlıklara asiri hoşgörülü davranmanın Türkiye için tehlikeler yaratacağını ileri sürmekte, savaşın yapılacağını, milliyetçiliğin ancak ırk temeline dayanabileceğini belirtmektedir. Türklüğün düşmanı olarak da komünist, dalkavuk ve Yahudileri göstermektedir.⁴⁴

Derginin yazı kadrosunda yer alanlardan ve aynı zamanda Atsız'ın karesi olan Necdet Sançar da "Türklerde Irk ve Irkçılık Fikri" yazı dizisinde aynı görüşlere yer vererek "Türk milli suurunun" en önemli ögesinin İslamiyet öncesi çağlardan gelen ırk düşüncesi olduğunu ileri sürmektedir.

Nihal Atsız, Türk milletini Türk irkına esitleyen görüşleri doğrultusunda aynı zamanda açıkça Türk kani tasimayanların veya "Türkümsüm" olanların Türklüğe ve Türk devletine sadakatından kusku duyulması gerektiğini ifade etmektedir. Osmanlı'nın kaybettiği savaşların sorumlusu olarak bazı Rumeli kökenli kumandanlardan söz ettiği gibi Arnavut, Çerkez, Arap asilli veya Giritli ya da Ermeni dönmesi yöneticilerle, Kürt milliyetperveri, Yahudi asilli ve Selanikli Yahudi dönmesi aydınlar olarak adını saydığı birçok Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti seçkinini de ihanetle suçlamaktadır. Nihal Atsız için Türkiye sınırları içinde en makbul unsur; kani karışmamış, tercihen de Sivas'ın batısındaki yörelerden gelen

⁴⁴ Nihal Atsız, "Komünist, Yahudi ve Dalkavuk", **Orhun**, S: 5 (21 Mart 1934), s.93. Atsız oğluna yazdığı 4 Mayıs 1941 tarihli vasiyetnamesinde Türklerin düşmanlarını şöyle sıralar:

"Yagmur Oglum!

"Bugün tam bir buçuk yasındasın. Vasiyetnamemi bitirdim, kapatıyorum. Sana bir resmimi yadigar olarak bırakıyorum. Öğütlerimi tut, iyi bir Türk ol. Komünizm bize düşman bir meslektir. Bunu iyi belle. Yahudiler bütün milletlerin gizli düşmanıdır. Ruslar, Çinliler, Acemler, Yunanlılar tarih düşmanlarımızdır. Bulgarlar, Almanlar, İtalyanlar, İngilizler, Fransızlar, Araplar, Sırlar, Hirvatlar, İspanyollar, Portekizliler, Romenler yeni düşmanlarımızdır. Japonlar, Afganlılar ve Amerikalılar yarınki düşmanlarımızdır. Ermeniler, Kürtler, Çerkesler, Abazalar, Bosnaklar, Arnavutlar, Pomaklar, Lazlar, Lezgiler, Gürcüler, Çeçenler içindeki düşmanlarımızdır. Bu kadar çok düşmanla çarpışmak için iyi hazırlanmalı.

"Tanrı yardımcın olsun!

"Nihal Atsız", Güvenç, age,s.363.

Anadolu köylüsüdür.⁴⁵

Atsız, Orta Asya ile saf Anadolu köylüsü arasında kurduğu kan birliğinin yani sıra tarih boyunca kurulan çeşitli Türk devletleri vasıtasıyla siyasi planda da süreklilik iddiasında bulunmaktadır.

Nihal Atsız'ın 1943 Ekim'i ile 1944 Nisan ayı süresince çıkardığı Orhun dergisinde de çıkan yedi sayı boyunca göze çarpan temalar temelde öncekilerin tekrarı gibidir.⁴⁶

Türkçülük, büyük Türkelinde Türk urununun kayıtsız-sartsız hâkimiyeti ve istiklali ile Türklüğün her yönden bütün milletlerden ileri ve üstün olması ilkesidir.

Ancak yazı kadrosu Zeki Velidi Togan, Besim Atalay, Nihad Sami Banarlı, Mustafa Hakkı, Akansel'in de dahil olmasıyla zenginleşmiş, savaş yıllarının duygularını daha yakından yansıttığına kapakta "bütün Türkler bir ordu" ibaresi yer almakta ve "Türkiye büyüyüp Turan olacak" ölküsü yinelenmektedir. Ancak bu ikinci Orhun dergisi de çok uzun ömürlü olmamış ve Nisan 1944 sayısından sonra hükümet tarafından kapatılmıştır.⁴⁷

⁴⁵ Atsız, agm, s.159.

⁴⁶ Atsız, "Türkçülük", **Orhun**, S: 10 (Ekim 1943), s. 1.

⁴⁷ Derginin kapatılma nedeni Nihal Atsız'ın Basbakan Sükrü Saraçoğlu'na yazdığı iki açık mektubun içeriği ve yol açtığı olaylardır. Nihal Atsız'ın bu mektuplarda Türkçü çevrelerde Sovyet yanlısı ve komünist olarak suçlanan bazı yazarları ve yöneticileri açıkça şikâyet etmesi sonucu başlayan bir dizi karşı suçlama, Sabahattin Ali'nin açtığı hakaret davası ve Atsız'a destek çıkan Türkçü öğrencilerin Ankara'daki 3 Mayıs gösterileri nihayet ırkçılık-Turancılık suçlamasıyla basta Nihal Atsız olmak üzere birçok Türkçü yazar ve taraftarın tutuklanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: Özdoğan, **Turandan Bozkurt'a...**, s. 89-115.

4/ 3- İKİNCİ DÜNYA SAVASINA DOGRU GELİSEN TURANCI HAREKET

Dönemin en önemli Turancı simalarından biri de kuskusuz Reha Oguz Türkkan'dır. Türkkan, 1939 yılının Mayıs ayında, Bozkurt dergisini yayınlamaya başlamıştır. Derginin yazı kadrosunu, Reha Oguz Türkkan, Hüseyin Namik Orkun, Nihal Adsız, Nejdet Sancar ve Abdülkadir İnan oluştuyordu. Kapakta, derginin adının hemen altında, "Her İrkin Üstündeki Türk Irkı" başlığı bulunuyordu.

Reha Oguz Türkkan Bozkurt'un 13. sayısında derginin inancını ve düşüncelerini belirtmektedir:

"Biz kimiz? Biz Bozkurtçularız. İdeolojimiz nedir? Bozkurtun Türkçülüğü. Bozkurtçular neye inanır? Türk irkinin ve Türk milletinin, her irden ve her milletten üstün olduğuna! Bu üstünlüğün kaynağı nedir bizce? Türk kanıdır! Türk doğustan mı üstün ve kabiliyetlidir? Türk; zekâsını, yigitliğini, askeri dehasını ve her hususta büyük kabiliyet ve istidatını kanından alır... Bozkurtçular Pan Türkist midir? Evet! Türk Devleti'ni 65 milyonluk bir devlet olarak görmek, Bozkurt Türkçülüğünün mukaddes ülkesüdür. Bu hangi hakka dayanacak? Bozkurtçular, bu davada çoktandır haykirmislardı: 'Hak verilmez alınır!' Savaş mı? Evet! Gerektiği anda savaş! Savaş, büyük ve kutlu tabiat kanunudur. Biz, savaşçıların torunuyuz. Bozkurtçular, savası(n), askerliği(n) ve kahramanlığı(n) en yüksek hürmet mevkiine çıkartılması gerektiğine inanmışlardır."⁴⁸

⁴⁸ Reha Oguz Türkkan, "Bozkurtçunun Amentüsü", **Bozkurt**, S: 13 (5 Mart 1942), s.5.

Yine 1939 yılının Nisan ayında, bir başka Turancı dergi, Kopuz dergisi yayınlanır.⁴⁹ Derginin sahibi ve Nesriyat Müdürü Cemal Tigin idi. Derginin yazı kadrosunu, Rıza Nur, Fethi Tevetoglu, Nejdet Sancar, Abdülkadir Inan, Hüseyin Namik Orkun ve Emin Hekimgil oluşturuyordu. Dergi daha çok Türkçülüğün edebi yönünü işlemektedir. Türk siirinin üstünlüğü vurgulanır. 2 sayısında Rıza Nur'un "Türk Aruzu" başlıklı yazısı aruzun Türkçe kaynaklarını ispatlama çabasıdır. Aruzun Arap ve İran kökenli olmadığını ortaya koymak için kaleme alınmıştır.⁵⁰ Derginin kapagında şu ifade yer almaktadır:

"Sen Sarkin kinina girmeyen bir kılıçsin; döğüle döğüle tavlansın, vurula vurula kirilirsin. Yine her parçandan bir kivilcim, her kivilcimden bir simsek çıkar. İlâhî bir kuvvetin, ebedî bir feyzin var, ey Türk!"

Kopuz 15 Ocak 1940 tarihinde yayımlanan dokuzuncu sayısından sonra yayımına ara vermiştir.

Bir başka Turancı dergi, Ergenekon dergisi, yine Reha Oğuz Türkkın tarafından 10 Kasım 1938'de yayımlanır.⁵¹ Derginin kapagında "her şeyin Üstünde Türk Irkı" ibaresi yer almakta olup, Bozkurt ve üç tane ok ve yay isareti bulunmaktadır. Ergenekon dergisi "aylık gençlik ve fikir dergisi" olarak toplam üç sayı yayımlanabilmiştir.

Dergi 10 Aralık 1938 tarihinde kapatılmıştır. Dergide Türk tarihi, ırk, antropoloji, edebiyat ve eleştiriler işlenmiştir.

⁴⁹ **Kopuz**, Y: 1, S: 1 (Nisan 1939).

⁵⁰ Rıza Nur, "Türk Aruzu" **Kopuz**, Y:1, S: 2 (Mayıs 1939), s.2.

⁵¹ **Ergenekon**, Y: 1, S: 1 (Kasım 1938).

Yine aynı tarihlerde, 1940 yılında yayın hayatına başlayan Bozkurt dergisinin imtiyaz sahibi İsmet Rasim ve Umumi Nesriyat Müdürü de M. Sait Karayel idi. Derginin yazı kadrosunun ise Reha Oğuz Türkkan, Abdülkadir İnan, Nihal Adsız, Hüseyin Namik Orkun ve Nejdet Sancar oluyordu. Ancak dergi, 1940 yılının Aralık ayında, dokuzuncu sayısında kapatılacaktır.⁵²

Bozkurt dergisi, 5 Mart 1942 tarihinde, yeniden, ancak bu kez haftalık olarak yayınlanır. Derginin sahibi A. Nurullah Barıman, Umumi Nesriyat Müdürü ise, M. Sami Karayel idi. Derginin yazı kadrosu, Peyami Safa, Reha Oğuz Türkkan, Zeki Velidi Togan, emekli General Ali İhsan Sabis, Abdülkadir İnan ve Osman Turan'dan oluşuyordu. Ancak, Reha Oğuz Türkkan, besinci sayıdan itibaren, dergiden ayrılacaktır.⁵³

Derginin yedinci sayısında, Çığır, Millet, Bozkurt, Tanrıdag ve Çınaraltı dergilerinin bes kardeş dergi olduğu ilan edilecektir.⁵⁴ Bozkurt'un Ağustos 1940 tarihli 5. sayısından itibaren Peyami Safa'nın da yazarlar arasına katıldığını görüyoruz.⁵⁵

Hamle dergisi 1 Ağustos 1940 tarihinden itibaren aylık olarak yayımlanmaya başlamış ve besinci sayısından sonra 1 Aralık 1940 tarihinde kapanmıştır.⁵⁶

Hamle'nin altında "Edebiyatta, Sanatta, Fikirde, İlimde" başlığı yer almaktadır. Derginin sahibi Celalettin Ezine'dir.

⁵² **Bozkurt**, Y: 1, S: 1 (Nisan 1940).

⁵³ **Bozkurt**, Y: 1, S:1 (Mart 1942).

⁵⁴ **Bozkurt**, Y: 3, C: 2, S: 7 (2 Temmuz 1942).

⁵⁵ **Bozkurt**, Y: 1, S: 5 (Ağustos 1940), Basyazı.

⁵⁶ **Hamle**, Y: 1, S: 1 (Ağustos 1940).

Baslica yazarlari; Celalettin Ezine, Hasan Tanrikut, Celâl Silay, Kazanli, Asaf Halet Çelebi, Talat Hamdi Cent, Hüseyin Hulki, Dr. Fethi Tevetoglu, Behçet Necati ve Miraç Katircioglu'dur.

Riza Nur, ise 8 Mayıs'ta, haftalık Tanridag dergisinin yayımlamaya başlayacaktır. Derginin sahibi ve Umumi Nesriyat Müdürü Riza Nur idi. Derginin yazi kadrosu, Riza Nur, Nejdet Sancar, , Hüseyin Namik Orkun, Dr. Fethi Tevetoglu, D. Mustafa Hakki Akansel, Hasan Ferit Cansever, Serif Bilgehan ve Nihal Adsiz'dan olusuyordu.

Riza Nur, Türk milliyetçiligini, dergide su sekilde açıklamistir:

"Milliyet asla kültür meselesi degildir. Milliyet irk, kan meselesidir. Dil, zihniyet, edebiyat ve emsali gibi kültür unsurlari milliyet binasinin ikinci derece malzemelerindendir. Milliyetin bünye ve yapisi böyledir. Onun fizyolojik ve biyolojik selâmet unsurlarinin sosyal ifadesi ise ahlâk ve fazilettir... Türklük... Türkiye Imparatorlugu'nun Osmanli sülâlesi zamaninda hasta ve perisan olmustur. Bu hastalik parazitlerle olur. Siyasî parazitler ecnebî unsurlardir... Anadolu milli savasidir ki, nasyonalizm heyecan ve gayreti sayesinde zaferle taçlanmistir. Bu tarihî dersler biz Türklere hem milliyete sarilmayi, hem ecnebi kandan olan unsurlara karsi süpheli, uyanik bulunmayi emreder... Türkçülük, hayal eseri veya bir iki sahsin menfaat düşünçesi degil, reel, rahmî vak'alar olan bir zaruret yavrusudur. Türk nasyonalizminin münhasiran 'Türkçülük' kelimesi ile ifadesi lâzimidir... Türk milliyetçiligi düstur halinde sudur: Milliyet=Türkçülük'tür."⁵⁷

⁵⁷ Dr. Riza Nur, "Türk Nasyonalizmi", **Tanridag**, S: 8 (Mayis 1942), s.4-5.

Dergini çıkis amacı ilk sayıda şöyle ifade ediliyordu: “ Emelimiz en küçüğünden en büyüğüne kadar ve mevki düşüncelerinden uzak olarak sifir Türk’e hizmettir. Dileğimiz sade bu hizmete nail olmaktan ibarettir. Halis Türk yaratılmak iftihari bize yetiyor.”⁵⁸

Rıza Nur ırkçı fikirlerin bir uzantisi olarak bu dönemde ilginç bir öneride de bulunmuştur. Nur, Türkiye'nin yeniden yapılanması için kuracağı parti programında bir "ırk müdürlüğü"ne de yer vermektedir. Bu müdürlük asker, öğretmen, din adamı, milletvekili, disisleri görevlileri ve diğer tüm memurların ırklarını tespit edecek ve Türk olmayanları devlet görevinden çıkaracaktır.⁵⁹ Dergi on sekizinci sayısıyla , 4 Eylül 1942 tarihinde yayın hayatına son vermiştir.

Çınaraltı Dergisi 9 Ağustos 1941 tarihinde yayımlanmaya başlanmıştır Çınaraltı, "Türkçü Fikir ve Sanat Mecmuası" olarak haftalık yayımlanmış ve toplam 136 sayı çıkmıştır. Çınaraltı, dünyadaki bütün Türklerin kültürel birliğinin sağlanması gerekliliği üzerinde durmuştur.⁶⁰ Dergide kültürel birliğin yanında, Türk irkinin üstünlüğü, diğer Türkler, savaş gibi dönemin koşullarına uygunluk arz eden konulara da yer verilmiştir. . Son sayısı 15 Temmuz 1944 tarihlidir. Çınaraltı, haftalık bir dergidir. 28 Mart 1942'de, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nca kapatılan Çınaraltı dergisi , 23 Mayıs 1942 tarihinde, yeniden yayınlanır.

Zonguldak'ta da yayınlanan bir başka dergi de, A Karagöz tarafından aylık olarak çıkarılan, Doğu dergisiydi. Dergi yayın hayatına, 1942 yılının Kasım ayında

⁵⁸ **Tanrıdag**, Y: 1 , S: 1 (Mayıs 1942)

⁵⁹ Dr. Rıza Nur, **Hayat ve Hatıratım**, C.II, İsaret Yayınları, İstanbul, 1992, s.523.

⁶⁰ Orhan Seyfi Orhon, "Dilde, Düşüncede ve Harekette Birlik", **Çınaraltı**, S:1 (9 Ağustos 1941), s.3.

baslamisti.⁶¹ Derginin sahibi ve Genel Yayın Çevirmeni A. Karauguz idi. Derginin yazi kadrosu ise, Aka Gündüz, Behçet Kemal Çağlar, Necip Fazıl Kısakürek, Cafer Seyid Ahmet, [Edirge] Kirimal, Hüseyin Namik Orkun ve Abdülkadir Inan'dan olusuyordu.

Türk Ocaklari tarafından çıkartılan Türk Yurdu dergisi ocakların kapatılmasıyla (1931) yayınlanmaz olmustu. 1 Eylül 1942'de yeniden yayınlanmasına baslanmisti. Sorumlulugunu H. Ferit Cansever üstlenmisti. Z. V. Togan ile Fethi Tevetoglu'da yazi kadrosu içinde yer almislardi.⁶²

Dönemin bir baska dergisi Millet ise Mayıs 1942'de yayınlanmaya baslamistir. Derginin çıkis amacini açıklarken dönemin iktidarına karsi tavrini gizlememektedir. “ yalnız fanilerin hakikat haline sokabilecegi bütün düşüncelerin, hatta insani emellerin ancak millet ölçüsünde meydana gelebilecegine inanıyoruz. Isleri ve düşünceleri millet ölçüsüne vurmanın faydasi onlari yapilabilir hale getirmek; aynı zamanda tek adamin fanilik sinirinden milletin ölmezlik sirrina eristirmektir.⁶³

Türk Amaci: Istanbul'da Türk Kültür Birliği tarafından yayimlanmis olup, sahibi ve yayin yönetmeni Ahmet Caferoglu'dur. Derginin ilk sayisi Temmuz 1942 tarihinde çıkmistir.⁶⁴

Türk Amaci'nda Orta Asya'daki Türk topluluklari, onların tarihi, cografyasi, dili, ekonomisi, müziği, dini ve yayinlarına yer verilmiştir. Türk Amaci'nin yazarlari arasında Ahmet Caferoglu, Muharrem Feyzi Togay, Kadircan Kafli, Abdullah Zihni

⁶¹ Dogu, Y:1, S: 1 (Kasim 1942).

⁶² Türk Yurdu, Y: 1, S: 1 (1 Eylül 1942).

⁶³ Millet, Y: 1, S:1 (Mayis 1942), s. 1.

⁶⁴ Türk Amaci, Y: 1, S: 1 (Temmuz 1942).

Soysal, Ali Genceli, Dr. Saadettin Buluç ve Fahrettin Çelik vardır. Derginin amacı söyle belirlenmiştir:

"Nesrine başladığımız Türk Amacı da, doğrudan doğruya Türk Kültür birliğinin mürevvici ve kaynağı olarak Türklüğe hizmet verecektir. Filvaki, Türk dünyası ile beraber, Türk kültürü de, çok geniş bir sahaya yayılmış ve bu yüzden birçok Türk ulus ve illeri arasında muhtelif siveleler türemiş ve her bir Türk ili için ayrı ayrı tarihler yazılmıştır da; bu ayrılıklar ancak coğrafi durum bakımından dikkat nazarına alınabilir. Gerçekte ise; millî mefkûre, edebiyat, sanat, dil vesaire gibi manevi varlıklar bakımında, millî Türk fikir hayatı hem daim bir kül olmuş ve bundan doğan Türk Kültür Birliği, varlığı da bugüne kadar tamamiyle kendisini muhafaza etmiştir. Türk Amacı'nin ödemesi lazım gelen en büyük borçlarından biri de, muhtelif coğrafi sahalara ayrılan bütün ırkdaşlarını birbirine tanıtmak ve tanistirmaktır.⁶⁵

4/ 4- SAVAS ORTAMI VE IRKÇI-TURANCILARIN TUTUMU

İkinci Dünya Savası başladığında Türkiye batılı devletlerin çeşitli baskılarıyla karşı karşıyadır. Önceleri Almanya'nın Fransa'ya saldırması sonucu İngiltere, Türkiye'yi kendi yanında savaşa sokmak istedi. İngiltere Türkiye'deki işbirlikçilerini de kullanarak bu politikasını savaş boyunca sürdürecektir . Özellikle İtalya'nın Yunanistan'a saldırması sonucu İngiltere'nin baskıları artmaya başlamıştır. Gerçi Türkiye 1939 'da Türkiye İngiltere ve Fransa ile Akdeniz'de kendilerine yönelecek bir saldırı karşısında birlikte savunmaya yönelik bir antlaşma imzalamışlardır. Ancak

⁶⁵ **Türk Amacı**, Y: 1, S: 1 (Temmuz 1942), s.1-2.

bu durum İngiltere'nin Türkiye'yi savaşa sokmasına yetmemiştir. Sovyetler birliği ise Bogazlarda askeri üsler istiyor ve savaş gemilerinin bogazlardan sınırsız geçişini sağlamaya çalışıyordu. Almanya ile Sovyetler arasında sorunların baş göstermesiyle birlikte Sovyetler birliği Almanya'ya karşı Türkiye ile ilişkilerini yeniden düzenlemeye yöneldi. Sonuçta 1925'te imzalanmış olan Türk Sovyet saldırmazlık anlaşması yenilendi.⁶⁶

Fakat Türkiye'nin savaşa katılması yönünde esas sistemli baskı faşist Almanya'dan geliyordu. Almanlar özellikle Sovyetlere saldırdıktan sonra Türkiye'ye yüklenmeye başlamışlardır. Saldırı öncesi Almanlar Irak'a cephane göndermek için Türkiye'yi kullanmak istedilerse de bu istek Türkiye tarafından reddedilmiştir. Almanlar Sovyetlere saldırdıktan sonra Türkiye'ye yönelik politikasında özellikle Sovyet düşmanlığı ve Sovyetlerin Türkiye üzerindeki emelleri propagandası üzerinde durmuştur.

Türkiye savaş süresince gerçekleştirdiği diplomatik başarıyla etkili bir denge politikası izlemiş ve tüm devletleri kendi politikasına ikna etmeyi başarmıştır. Büyük bir Kurtuluş Savaşı sonucu kurulan Türkiye Cumhuriyeti Avrupa'nın emperyalist ülkelerinin dünyayı paylaşımında ve kendi çelişkilerini savaş yoluyla çözmesinde rol oynamak istememiştir. Bunda Mustafa Kemal'in savastan çok önceleri daha 1931'de yaptığı öngörü kuskusuz çok etkili olmuştur:

“ Bir dünya savaşı yakındır. Bu savaş neticesinden dünyanın vaziyeti ve muvazenesi bastan basa bozulacaktır. İşte bu devre esnasında doğru hareket etmesini bilmeyip, en

⁶⁶ Johannes Glasneck, **Türkiye'de Faşist Alman Propagandası**, Çev: Arif Gelen, 1. Basım, Onur Yayınları, Ankara, [y.y.], s.22,23.

küçük bir hata yapmamız halinde, basımıza Mütareke senelerinden daha büyük felaketler gelecektir.”⁶⁷

1930’ların ve savaş dönemine kadar olan süreçte temel politikamız Türkiye’nin bağımsız ve egemen bir devlet olarak varlığının korunmasıdır.

1933 yılında faşist Hitler yönetiminin Almanya’da iktidarı ele geçirmesiyle birlikte bu ülke Avrupa’da egemenliği tam anlamıyla ele geçirme çabasına giristi. Bir yandan Avrupa’da işgallere girilen Almanya öte yandan dünya egemenliğine gözünü dikmişti. Bu politikanın bir uzantısı olarak Türkiye’ye yönelik olarak Wilhelm döneminin Bağdat Demiryolu politikasına başvurular. Fakat Almanlar bazı alanlarda yöntemlerini değiştirmek zorunda kaldılar. Bu değişiklik Türkiye’nin girmiş olduğu yapısal değişiklik sürecinden kaynaklanıyordu. Karsılarında köhnemiş Osmanlı İmparatorluğu yerine, Emperyalistleri verdiği Kurtuluş Savaşıyla dize getiren müzaffer genç Türkiye Cumhuriyeti vardı.

Almanlar kendileri açısından yeni bir düzene sokmak istedikleri Avrupa ile sınıksız bağlamaya çalıştıkları Türkiye, İran ve Arap ülkelerini zengin ve aynı zamanda ucuz hammadde kaynakları olarak görüyorlardı. İngiliz donanması savaş sırasında denizsizi yolları kapatsa bile Balkanlar gibi Yakındoğu’da Alman savaş sanayine petrol krom, bakır ve mangane cevheri, pamuk ve tiftik sağlayabilirdi. Alman generalleri Birinci Dünya Savaşı’nda olduğu gibi İngiltere ve Fransa’nın Yakındoğu’daki durumunu ve güney ve kuzey Hindistan ile olan bağlarını Türkiye’yi çıkış noktası yaparak tehlikeye sokmak istiyorlardı. Ayrıca güneyde güçlenerek Sovyetler Birliği’ne bu taraftan da saldırma olanakları bulabileceklerdi.

⁶⁷ Deringil, age, s. 2.

Almanya'nin Türkiye üzerine yaptigi bu planlarin tarihsel bir geçmisi vardi. Aslında bir bakima tarihsel süreç incelendiginde görülecektir ki Türkiye'deki Alman nüfuzunun artmasiyla milliyetçi hareket içinde Turanciligin gelisimi birlikte ilerleyen süreçlerdir.

Alman elçisi Papen 25 Temmuz 1941'de hükümetine 'etkili Türklerin' Alman basarilariyla birlikte Sovyetler Birligi'nde Turancilik hareketinin otomatik olarak gelisecegi görüsünde olduklarini bildirdi. Bu arada Beyaz Ordular ile Turanciligin Türk temsilcileri Stalin'in çevresindeki kisisel putlastirmanin sonucu olarak Sovyetler Birliginin Milliyetler politikasinda yapilan yanlislarin etkili olabilecegi üzerinde duruyorlardi.⁶⁸

Turanciligin devlet bürokrasisi ve toplumsal kesimlerde etkisinin artmasi kısa sürede Almanlarin dikkatini çekmistir. Almanlarin Rusya ve Dogu uzmanlari Turanci düşünelere el atmislari ve Sovyetler Birligi'nin Türk kökenli halklar konusunda çeşitli çalismalari yayinlamislardi. Bu uzmanlar Turanciligi devrim sonrasini olusan Sovyetlerin halklar birligini parçalamada elverisli bir patlayici madde olarak görüyorlardi.

Türk Turancilarinin elçisi olarak da general Hüsnü Erkilet etkinlik gösteriyordu. Erkilet Sovyetler birligine yapilan saldiridan hemen sonra Papen'e basvurarak Turancilik alanında kendisine görev verilmesini istedi .Alman elçi Hentig ile birlikte Dogu Cephesine yaptigi geziler sirasinda Alman Türk isbirligiyle kurulacak büyük bir Turan imparatorluguna iliskin amaçlarini açıkladi. Hentig –Erkilet iliskisinin sonucu Turanci çevrelerin iki güvenilir adamının fasist birlikler tarafından isgal edilen dogu Avrupa bölgelerine yollanmasi oldu. 3 Aralik 1941'de Hentig'le bulusan

iki Kirim tatarı Alman yönetimi bölgesi denetiminde bulunan tatarlar arasında Turancı görüşleri yayarak Alman işgal politikasının destekleme görevini aldılar. Bu amaçla Romanya’da ve Litvanya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nde bulunan Tatar topluluklarını ziyaret ettiler. Berlin’de adı belirtilmeyen başka Turancı temsilcileri Türk ve diğer Alman yanlılarından İstanbul’da etkinlik gösteren Turancılar konusunda emekli büyükelçi Nadolny’e bilgi verdiler. Ayrıca Kirim tatarlarının istekleri üzerine bir muhtıra verdiler. Nadolny aldığı bilgileri ve muhtırayı Hentig’e ilettili. Nuri Paşa’nın, önceki Turancıların, hatta Türk Hükümeti Temsilcileri’nin bu isteklerinin yerine getirilmesi ve hiç değilse kendilerine yerel yönetim özerkliği verilmesi önerileri Türklerin toprak istekleri uğruna yollarından dönmeye istekli olmayan Alman militaristlerinin kaba sömürü ve yok etme politikası yüzünden gerçekleşmedi.⁶⁹

Almanya ile Türk Turancıların ve savaşın ilk yıllarındaki bu çalışmalarını Almanlar açısından yalnızca taktik amaçlar taşıyordu. Turancıların Alman nüfuz ve işgal bölgelerindeki gizli toprak istekleri bilinmesine rağmen görüşmeler devam etti. Bu görüşmeler Hitler’in 12 Eylül 1942’de verdiği kararla kesilmiştir. Bunda Türkiye’nin savaşan devletler karşısındaki tutumunu Almanya lehine koymaması belirleyici olmuştur. Savaşın ilerleyen yıllarında Almanya’nın ağır darbeler alması Türkiye’nin de politikasını netleştirmeye başlamasına neden olmuştur. Denge politikası yerini müttefik devletlere yanasma politikasına bırakmıştır. Bu gelişmeler Turancılığın Hükümet düzeyinde desteğini kaybetmesine neden olmuştur.⁷⁰

⁶⁸ Glasneck, age, s. 203.

⁶⁹ Glasneck, s. 207-208.

⁷⁰ Glasneck, s. 212.

Bu dönemde Avrupa'da Almanya'nin yarattigi savas ortamı Türkiye'deki Turanciları etkilemiş bunlar dönemin yayınlarına yansımıştır. Örneğin Reha O. Türkkan, bazı Türkçüleri, diğer bazı kavramlarla beraber "savaşçılık" prensibini de göttükleri için "tam Türkçüler" olarak isimlendiriyordu.⁷¹ Bozkurt dergisi, 1940 yılı ortalarından itibaren savas ve savaşçılığı öven yayınlar yapmaya başlamıştı. Derginin 4. sayısında Reha O. Türkkan:

- a) Savasın gayri kabili içtinap bir zaruret olduğunu;
- b) Zaruret olmak dolayısıyla, milleti savaşçı ruhla yetistirmek lazım geldiğini;
- c) Savasın, medeniyet, tekamül ve millet için zararlı ve geriletici bir amil olmayıp bilakis milli tesanüdü tekamülü yaratan ve ahlak bozukluğu ile ferdiciliğin önüne geçen, zararından çok faydası görülen bir tabiat kanunu olduğunu; uzun sulhun ise milli birliği, asil duyguları ve ahlaki tahrip ettiğini ve ferdi egoizmi kuvvetlendirdiğini;
- d) Bununla beraber, sık sık ve büyük sebepler olmadan bir milleti savaşa sürüklemenin, uzun bir sulh kadar felaket getireceğini;
- e) Bir milletin, haklarını ancak savaşlarla elde edebileceğini;
- f) Savaşçılığın, Türk urununun ve Türk milletinin en bariz bir hususiyeti ve tarihinin en parlak meziyeti olduğunu; kabul etmek"⁷² gerektiğini yazıyordu.

Reha O. Türkkan, derginin 6. sayısında bu ilkeleri tekrar ederek savastan galip çıkanların hakkı çigneyen haksızlar olmadığını savunuyordu. Ona göre galibin, mağlup üzerinde hakları vardı ve galip, galip gelerek bunları hak etmişti. Mağlup

⁷¹ Türkkan, **Türkçülüğe...**, s. 78.

olan ise zayıf olmanın bedelini ödemeliydi. Reha O. Türkkan, bu yazısında, yerli ve yabancı yazarlardan, istatistiklerden alıntılarla, pasifizm'in (sulhçuluk) zararlı, savaş ve savaşçılığın ise yararlı olduğunu yazıyordu.⁷³ Bozkurt, artık İnönü'nün kahramanlıkla ilgili sözlerinden alıntılar yapmaya başlamıştı.⁷⁴ Bu sayıda, Reha O. Türkkan, Türk tarihinden bahsederek, Türk milletinin kahramanlıkları üzerinde durmuştu.⁷⁵ Türkkan'a göre, savaşçılık, yeni Türkçülüğün prensipleri arasında idi.⁷⁶ Savaş, gerekli ve kutsaldı.⁷⁷

Bu gruba göre, Türk'ün dostu yoktu, düşmanları ise çoktu. Türk tarihinde en çok savaskan milleti, Türk'ün savaşçılığının devamı için "milli kin" in canlı tutulması gerekiyordu, son zamanlarda bu ihmal edilmisti.⁷⁸ Türk tarihi kahramanlıklarla dolu idi.⁷⁹ Sürekli sulh sözü etmek gereksizdi, gerekirse harp yapmaya hazır olmalıydık.⁸⁰ Ferdin hayatını devam ettirme içgüdüğü ile milletin içgüdüğü arasında bağlantı kuran bu Turancı grup, Türk milliyetçisinin, Türk milletini koruma görevi olduğu üzerinde de duruyordu.⁸¹ Türk milliyetçisi "sulhçu" olmamalıydı.⁸²

⁷² Reha O. Türkkan, "Türkçülük Deyince Ne Anlarız? Tarif ve Prensipler", **Bozkurt**, Y: 2, S: 4 (Temmuz 1940), s.90.

⁷³ Reha O. Türkkan, "Savaşçılık: Savaş Bir Felaket midir?", **Bozkurt**, Y: 2, S: 6 (Eylül 1940), s.132-137. Aynı sayıda savaşın yararları ile ilgili M. Esat Bozkurt'un ve bazı kişilerin benzer vecizeleri sıralanmıştı, agm s.141.

⁷⁴ Örnekler için bkz. **Bozkurt**, Y: 2, S: 8 (II. Tesrin 1940), s.177 - 180.

⁷⁵ Reha O. Türkkan, "Türk Tarihi", **Bozkurt**, Y: 2, S: 8 (II. Tesrin 1940), s.177-178.

⁷⁶ Türkkan, Türkçülüğe..., s.117-118.

⁷⁷ Nuri Akgün, "Savaş ve İnsanlık", **Gök-Börü**, C.1, S: 2 (24 I. Kanun 1942), s.5-6; M. Esat Bozkurt, "Milliyetçilerin Cevabı!", **Gök Böri**, C:1, S: 4 (1.1.1943), s.14; Seyfi Kurtbek, "En Büyük Ders", **Millet**, Y: 1, S: 6 (Birincitesrin 1942), s.191-192; Nuri Akgün, "Savaş ve İnsanlık", **Gök Böri**, C:1, S:2

(24 İkincitesrin 1942), s.5-6.

⁷⁸ Fethi Tevetoglu, "Türkçülükte Milli Kin", **Bozkurt**, Y: 2, S: 8 (II. Tesrin 1940), s.181; Kerim Yund, "Savaş", **Bozkurt**, Y: 2, S: 8 (II. Tesrin 1940), s.199.

⁷⁹ Nejdet Sançar, "Türklük ve Kahramanlık", **Bozkurt**, Y: 2, S: 9 (I. Kanun 1940), s.206-207; Hüseyin N. Orkun, "Türk Tarihinde Kahramanlık", **Bozkurt**, Y: 2, S: 5 (Ağustos 1940), s.123-124.

⁸⁰ Y. Ziya ortaç, "Sulh Afyonu", (Basyazı), **Çınaraltı**, S:38 (13 Haziran 1942), s.3.

⁸¹ Dr. H. Ferit Cansever, "Fertteki Korunma Tabii Hissinin İçtimai Hayattaki Rolü", **Türk Yurdu**, C: XXVI, S: 7 (1 İlkanun 1942), s.196.

⁸² Sitki Tuncer, "Milliyetçiliğimiz Nasıl Olmalıdır?" **Tanrıdag**, C:1, S: 10 (10 Temmuz 1942), s.10.

Bu gruba göre, fazla rahat dskn bir millet olmuştuk. “Büyük bir millet davasının saflarında fedakar, sendergeçti, kendini hiç düşünmeyen idealistler olabilmek için; bütün bunlar ve bundan sonrası için; bize acisini sarsıla sarsıla çekeceğimiz bir büyük istirap lazımdır.”⁸³

Tesbihioğlu imzasıyla yayınlanan bir yazıda savaşın gerekliliği söyle anlatılıyordu: “Harb bir tekamül ve medeniyet amilidir... Harb olmasaydı muhtelif medeniyetler birbirleri ile temas haline bu kadar çabuk gelemeyeceklerdi. Harb olmasaydı hayat yeknesak olacaktı, insanlar yeni hamleler yapmak ihtiyacını duymayacaklardı...

Harb medeniyetin ilerlemesine ... amil olur kuvvet verir...Harb olmasa idi insan nesli oyle artacaktı ki bu dünya onları beslemeyecekti... Harb yaşamayı ve üstün olmayı hak edenleri meydana çıkartan, dünya nüfusunun zararlı artisini kontrol eden bir müessesedir, elzemdir, faydalıdır ve gayri kabili içtinap”⁸⁴ idi.

Dis Türklere yakınlığı savunan grubun nde gelenlerinden H. Emir Erkilet, ınaraltı dergisinde Türk milletinin harbi değil, barisi kendisine lk edindiđini⁸⁵ yazarken bir baska yazısında Türk gençlerinin, aydınlarının, işçi ve reñberlerinin “sulhuluk vazedenleri değil, Milli Sefi, Maarif Vekilini ve nihayet yeni Sayın Basvekil Saraçoğlu’nu” dinlemelerini istiyordu.⁸⁶ Erkilet,, bazı sözde Türklere “Türkçülüğü harb gderlikle ithama” kalkıştıklarını “beynelmilel sulh mahkemesinin mmessilleri” gibi Trklleri suçladıklarını iddia ediyordu.⁸⁷

⁸³ H. O. Bekata, “Bize, Bir Büyük İstirap Lazım”, **igir**, C:12, S: 118 (Eylül 1942), s.224.

⁸⁴ Tesbihioğlu, “Harbe Dair”, **Gök-Börü**, C:1, S: 3 (15 İlkanun 1942), s.8-9.

⁸⁵ H. Emir Erkilet, “1942 Yılına Girerken...”, **Çınaraltı**, S: 22 (3 Sonkanun 1942), s.4.

⁸⁶ H. Emir Erkilet, “Devlet ve Trkllk”, **Çınaraltı**, S: 47 (15 Agustos 1942), s.4.

⁸⁷ H. Emir Erkilet, “Devlet ve Trkllk II”, **Çınaraltı**, S: 48 (22 Agustos 1942), s.4.

Peyami Safa da aynı dergide , “milli adam sükunu değil mücadeleyi, emniyeti değil tehlikeyi, politikayı değil kahramanlığı, uyusukluğu değil atılğanlığı sever. Bu adamın gözünde sulh ve harp aynı şeydir: Birkaç damla kan, ikisinin arasındaki istiyak, heyecan ve hedef birliğini ortadan kaldırmaz” diyordu.⁸⁸

“Hiçbir Türk, su veya bu harben, kısaca harbin canavarlık olduğunu ve medeniyeti yitğini söylemeye izinli değildir. Çünkü bundan, bütün tarihi fetihlerle dolup tasan Türkün canavar olduğu ve medeniyetler yitdiği neticesi çıkar... Ahmak sanır ki harpten galip de, mağlup da perisan olarak çıkar. İki taraf da kan dökmüştür ve birbirinin ocasını yikmiştir. Ahmak bilmez ki toprağın üstüne bosalan yağmurun suları gibi insan kani da yepyeni kıymetlerin tohumlarını sular ve ziyan olmaz.”⁸⁹

O’na göre, harp ve medeniyet harbi ortadan kaldırırdı. Bunlardan herhangi biri gerçekleşmedikçe göre harp ve medeniyet birbirine düşman değildi.

Peyami Safa, harbin milliyetçiliğin değil, milliyetçiliğin harbin sonucu olduğunu iddia ediyordu. Milliyet fikri yokken de harpler oluyordu.⁹⁰

Yine Nihal Atsız da bu konuda dönemin diğer Turancılarından geri kalmayan fikirler savunuyordu:

“Ülküler ve kahramanlar çağında yaşıyoruz. Geçmiş haklara dayanılarak davaların öne atıldığı, hesapların görüldüğü günlerdeyiz. Kan çağlayanları, kılıç sakirtıları ve gülle sesleri içinde yarının neler hazırladığını bilemiyoruz. Bu kasirga arasında, milletlerin yalnız mazilerini hatırlayarak milli ülkülerine yapıştıklarını

⁸⁸ Peyami Safa, “Milli Cemiyetlerde İdeal”, **Çınaraltı**, S: 48 (22 Ağustos 1942), s.5.

⁸⁹ Peyami Safa, “Canavar ve Kahraman”, **Çınaraltı**, S: 50 (5 Eylül 1942), s.5.

⁹⁰ Peyami Safa, “Harbin Sebebi Milliyetçilik midir?”, **Çınaraltı**, S: 53, (26 Eylül 1942), s.4.

görebiliyoruz. Mazisi olmayan, yahut olup da unutan, milli ülküsü bulunmayanlar devriliyor.”⁹¹ diyen Atsız, bu satırları ile en keskin fikirleri ortaya koyuyordu.

Atsız, dönemin devlet adamlarından , Sükrü Kaya ile polemige girmekten çekinmemiş onun savas aleyhtarlığını eleştirerek, savasın yararları üzerinde durmuştur.⁹²

Atsız, savasın sonunun iyice belli olduğu sıralarda bile, savas ve savasçilikla ilgili fikirlerini degistirmemiş ve bunları yazılarında yayınlamıştı. Atsız, biyolojik kanunların milletlerarasında da geçerli olduklarını, güçlülerin kazandığını savunuyordu. Atsız’a göre, milli ülkülerdeki merhaleler şunlardı: “İstiklal, birlik, fütühat.” Bu merhalelerin her birini gerçekleştirmek, ancak, taarruzi ülkü ile olurdu. “Ülküler hiçbir kayıtla, hiçbir siyasi ve insani düşünce ile sınırlanmaz. Tarihi düşmanlar ancak hariciye nazırlarının dostudur. Millet in asla!..

Bir millet için en büyük tehlikelerden biri baris ve dostluk afyonu yutarak uyumaktır. Büyümek istemeyen millet küçülmeye mahkumdur. Saldırmayan millete saldırılır.

Hayat bir savasken ve onu kazanmak için mutlaka taarruz etmek gerekirken taarruzun çirkinliğini haykirmek ya gaflet, ya ihanettir.”⁹³ Atsız’a göre, savas yanlısı olmanın baska milletler üzerinde caydırıcı etkisi vardı.

⁹¹ Atsız, “Türk Sazi”, **Türk Sazi**, S: 1 (15 Mayıs 1943), s.1.

⁹² Atsız, “Savas Aleyhtarlığı”, **Orhun**, S: 12 (1 Birincikanun 1943), s.1.

⁹³ Atsız, “Ülküler Taarruzidir”, **Orhun**, S: 14 (1 Subat 1944) , s.23-25. Atsız’ın II. Dünya Savası yıllarındaki savas ve savasçilik hakkındaki fikirlerini degerlendirilmesi için bkz. Baskin Oran, “İç ve

4/ 5- SAVAS DÖNEMİ GELİŞMELERİ

1939'da Bozkurt dergisinin geçici olarak kapatılmasından sonra Reha Oguz Türkkan tarafından kurulan Kitap Sevenler Kurumu, kuruluş amacını Türk milli kültürünün yüceltilmesine katkıda bulunmak üzere eski ve yeni Türkçü eserlerin yayınlanması olarak tanımladı. Türkkan, bu dernekte de İrkçi ve Pan-Turanist faaliyetlere girerek "Gürem" adında gizli bir örgütlenmeye doğru gitmiştir. Ancak, uzun süreli olamayan dernek, Nisan 1941'de yasaklandı. CHP yönetimi, "aydınlanma adı altında gizlenen irkçi içeriği" zararlı bulduğu gibi, tüzüğüne göre benzer eserleri yayınlamayı da amaçlayan Halkevleri'nin yanında ayrı bir kültür derneğinin mevcudiyetine karşı çıktı.⁹⁴

Bozkurt dergisi, Mayıs 1940'da resmi makamların izniyle üçüncü sayıdan itibaren yeniden yayımlandığında derginin yazar kadrosunun 1940' ların tanınmış Türkçü yazarlarının çoğunu içine alarak genişlediği görülür. Atsız, Fethi Tevetoglu, Abdülkadir İnan ve Reha Oguz Türkkan'dan oluşan yazar kadrosuna, Zeki Velidi Togan, Besim Atalay, Peyami Safa, Mustafa Hakkı Akansel, Necdet Sancar, Hüseyin Namik Orkun katılmıştır. Türkkan, 1940' ta yayınladığı "Türkçülüğe Giriş" adlı kitabında açıkça ifade ettiği militarist, irkçi tarih görüşünü bu dergiye de yansıtmıştır. Bu tarihlerden itibaren savaşçılığın erdemleri üzerine Türkkan'ın birçok makalesini görmekteyiz. Türkkan'a göre savaşçılık yeni Türkçülüğün prensipleri arasında yer alıyordu ve savaş gerekli ve kutsal bir şeydi.⁹⁵ Dergide yayınlanan yazıların genel

Dis Politika İlişkisi Açısından İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'de Siyasal Hayat ve Sağ-Sol Akımlar," **AÜ. SBF. Dergisi**, S: 3 (Eylül 1969), s.268-269.

⁹⁴ Özdoğan, age., s.212. Gürem örgütlenmesi hakkında bilgi almak için bkz. "Son Tahkikat Kararı", **Ayin Tarihi**, S: 130 (Eylül 1944), s.47-50.

⁹⁵ Reha Oguz Türkkan, "Savaşçılık: Savaş Bir Felaket midir?", **Bozkurt**, S: 6 (8Eylül 1940), s.132-

karakterine bakilacak olursa, Turancilik, irkçilik, militarizm, anti-komünizm, yabancı düşmanligi vb. gibi asiri sagin temel prensipleri dogrultusunda olan düşüncelerin savunulduğu görölür. "Türk"ün Türk'ten baska dostunun olmadigi" tezi oldukça yogun bir biçimde savunulmakla birlikte tarihte en "savaşçi" millet olan Türklerin savaşçiliginin devami için "milli kin"in canli tutulmasi gerekiyordu.⁹⁶

Türkkan'in dergide isledigi ana tema dünya ve Türk tarihine iliskin irkçi yorumlardı ve bu tema baska birkaç kisinin irk sagligi ve milli düzeyde uygulanacak nüfus ve aile politikasi konusunda yazdiklari daha özel yazilarda ayrintilandiriliyordu.⁹⁷ Türkkan, Türkçülüğü, Türkiye'nin sinirlari içinde oldugu kadar disinda da Türk irkçiligi olarak tanımliyordu ve bu, "Türkiye'nin Türkleştirilmesi", "Türk irkinin üstünlüğüne inanç" ve "Büyük Türk Birliği'ne erismek" için durmadan ilerlemek anlamina geliyordu. Türklerin tarihiyle ilgili olarak da, irklari konu alan birkaç antropolojik çalısmaya dayanan irkçi bir çizgiyi benimsiyordu. Türkkan, Türkçüler için yazdigi "Bozkurtçunun Amentüsü" adli yazida Türk irkçiligini nasıl anladigini özetlemektedir: "... Türk, dogustan üstün ve kabiliyetlidir. Türk, zekasini, yigitligini, askreri dehasini ve her hususta büyük kabiliyet ve istidadini kanından alır... Bozkurtçular biliyorlar ki Türk'e ancak Türk'ten fayda gelir... Bozkurtçular, atalarinin dörtte üçü Türk olan veya göbekten beri kanca Türkleşmiş olanlari da Türk sayar ... Türk Devleti'ni 65 milyonluk bir millet halinde görmek, Bozkurt Türkçülüğünün mukaddes ülküsüdür."⁹⁸

Nihal Atsız ile Reha Oguz Türkkan arasındaki isbirliği, Türkçüler arasındaki

137.

⁹⁶ Fethi Tevetoglu, "Türkçülükte Milli Kin", **Bozkurt**, S: 8 (Kasim 1940), s.181. Kerim Yund, "Savas", **Bozkurt** Sayı 8 (Kasim 1940), s.199.

⁹⁷ Özdoğan, age., s.232.

⁹⁸ Reha Oguz Türkkan, "Bozkurtçunun Amentüsü", **Bozkurt**, S: 1 (Mart 1942), s.6.

önderlik mücadelesi ve kisisel anlamda birbirlerini çekememezlik yüzünden bozulmaya basladi. Haziran 1941'de Bozkurt tekrar yayınlanmaya basladiginda Türkkan ile Atsiz arasindaki mücadele sekil degistirmeye basladi. Haziran'dan Araliga kadar daha sadece üç sayi yayınlanmisken Türkkan ile Atsiz'la birlikte hareket eden Nurullah Bariman arasinda derginin sahipliği konusunda bir mücadele ortaya çıktı. Bir sonraki yıl, 1942'de biri Türkkan'ın, biri Atsiz'in yönetiminde iki ayrı Bozkurt dergisi çıkmıştır.

Gök-Börü aynı zamanda Türkkan'ın Atsiz'a ve diğer Türkçülere karşı suçlamalarını yayımladığı bir platform işlevini görüyordu. Reha Oguz Türkkan'ın arkadaşı Cihat Savas Fer imzalı Hesap Veriyoruz başlıklı yazı hem Türkçülüğün gelişimiyle ilgili bilgi veriyor hem de uzun süreli devam edecek olan tartışmayı da baslatıyordu. Yazıda, Bozkurt dergisi çıkarılırken anlaşmazlık yüzünden Atsiz, Nurullah Bariman ve Çınaraltı dergisinin etrafında öbeklesen grubun yazı kadrosundan çıkarıldığını, bunun üzerine bu grubun, "Bozkurt" adlı başka bir mecmua çıkartarak "çirkin bir dedikodu ve iftira nesriyatına başladıkları" belirtilmiştir.⁹⁹

Cihat Savas Fer'in bu yazısına Nihal Atsiz, Hamza Sadi Özbek ile birlikte kaleme aldığı Hesap Böyle Verilir (1943) isimli bir broşürle cevap verir. Atsiz'a göre Türkkan, "asiri ırkçılık yapmaya" kalkışıyordu. "Irki koruma kanunu diye bir kanun projesi hazırlayarak melez Türk çocuklarının üç yaşından aşağı olanlarını idam etmeye" kalkıyor, ayrıca kahramanlıktan bahseden Türkkan sürekli olarak askerliğini

⁹⁹ Cihat Savas Fer, "Hesap Veriyoruz", **Gökbörü**, S: 1/1 (Kasım 1942), s.3. Türkkan, Atsiz'in ilk gördüğündeki izlenimlerini de şu şekilde belirtir: "Nihal Atsiz'i ilk tanıştığımda onun hakkında kanatımız suydü; davasında samimi, fakat seflik hülyasına saplı, iradesi zayıf ve hislerine mağlup bir

tecil ettiriyordu.¹⁰⁰ Atsiz'a göre Türkkan, "öz bir Türkçü değil, önce materyalist ve beynelminelci iken sonradan Türkçülüğe dönen bir mühtedi" idi. Türkkan, Türk tarihi ve Türklüğe ait bilgileri Atsiz'dan öğrenmişti. Ermenilerin kullandığı ifadeleri bol kullanırdı. Atsiz, Türkkan'ın zaten Ermeni kökenli olduğunu da belirterek Reha Ouz'un bir fotoğrafını broşüre basarak O'nun "Türk tipine malik olmadığını" okuyucularının da kabul ve tasdik edeceklerini yazmıştır.¹⁰¹

Bunun üzerine Reha Oguz Türkkan, 1943'te çıkardığı Kuyruk Acisi adlı kitapçıkta Atsiz ve arkadaşlarına yeni suçlamalarda bulunmuştur. Türkkan, Atsiz'la olan mücadelesini şu şekilde tarif ediyordu: "Hadise, Türkçülerin aralarında bozması değil, hakiki, idealist Türkçülerle Türkçü geçinenlerin birbirlerinden ayrılmalarından ibaretti".¹⁰²

Atsiz'la Türkkan arasındaki rekabet, aslında iki ayrı ama birbirleriyle ilişkili konudan kaynaklanıyordu. Görünürdeki çatışma nedeni birbirlerinin irksal seceresine ilişkin iddialardı. Her ikisi de birbirlerini irksal açıdan "saf kan" olmamakla suçluyorlardı. Aralarındaki önderlik mücadelesini maskeleyerek için irksal köken tartışmasını yapıyorlardı. İrk konusunda savundukları görüşleri de bu mücadelenin bir parçasıydı. Türkkan, genel olarak irksal soyun saflığını araştırmak için "uruk bilim" diye adlandırdığı irkçi bir çizgiyi benimserken, Atsiz, kan bağını sadece irksal farklılığın bir göstergesi olarak değil, özellikle kusaktan kusaga aktarıldığını iddia ettiği ahlaki değerler ve etnik özelliklerin tarihsel mirası açısından önemsiyordu.¹⁰³

Reha Oguz Türkkan ile Nihal Atsiz arasındaki bu rekabet, Türkçü çevreleri

insan". Bkz. agm, s.5.

¹⁰⁰ Nihal Atsiz-Hamza Sadi Özbek, **Hesap Böyle Verilir**, Arkadas Basimevi, İstanbul, 1943, s.12-13.

¹⁰¹ Age., s.13-32.

¹⁰² Reha Oguz Türkkan, "Dost itirazına Dost Cevabi", **Gök-Börü**, S: 1/2 (Aralık 1942), s.2.

¹⁰³ Özdoğan, age., s.235-237.

de oldukça rahatsız etmekteydi. Bu anlaşmazlığın giderilmesi için 7 Mart 1944 tarihinde Zeki Velidi Togan'ın evinde bir toplantı yapılmış, bu toplantıya Hasan Ferit Cansever, İsmet Tümtürk, Sofuoğlu Zeki, Külahlıoğlu Mehmet, Necdet özgele, Reha Oğuz Türkkan, Cihat Savaş Fer ve Muzaffer Eris katılmışlardı.¹⁰⁴ Türkkan, bu tartışmayı sona erdirmek için özellikle Zeki Velidi Togan'ın araya girerek kendisini ikna edecek sözler söylediğini ve komünizme karşı aktif mücadeleye girmeleri gerektiğinin söylenildiğini ifade ederek şöyle devam eder:

"Ara bulmaya çalışan arkadaşlara,'keske bir arada çalışabilirsek Fakat maalesef bu bir hayal. Onun için kendi ayrı yollarımızdan müsterek düşmanla çarpışalım yeter' cevabını verdim. Bu sefer, 'Hiç olmazsa nesriyat sahasında birbirine hücum etmeyeceğine dair bir anlaşma yapın' dediler. Profesör Zeki Velidi Togan'ın evinde bir gün bir araya geldik ve bu hususta karşılıklı sözler verdik".¹⁰⁵

4/ 6-IRKÇI TURANCI HAREKETİN TEMEL FIKIRLERI,

TURANCILARIN SİYASİ GÖRÜSLERİ, TÜRK VE TURAN BİRLİĞİ

Turan kavramı, ilk önce Macaristan'da, "Macar siyasi kimliğini tehdit eden Pancermenizm ve Panslavizme tepki olarak" ortaya çıkmıştı. Turan, "Ural-Altay ve Fin-Macar halklarından oluşan ve <<Turan Irkı>> olarak tanınan toplumların yaşadığı" bir anayurt olarak tanımlanıyordu. "Turancılık da bu halkların birliğini

¹⁰⁴ Cemil Koçak, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi II**, İletişim Yay., İstanbul, 1996, s.212.

¹⁰⁵ Reha Oğuz Türkkan, **Tabutluktan Gurbete**, Bogaziçi Yay., İstanbul, 1975, s.37-39.

savunan ideolojik ve siyasi bir terim” olmuştur. Macaristan’da bu fikir akimi, akraba olan milletlerin, dolayısıyla Türklerin de tarih ve kültürü ile ilgili araştırmalar yapılması sonucunu doğurmuştur.¹⁰⁶

Bu anlamıyla “Türkiye’de Turancılık... Osmanlı’dan miras kalan bir fikir ve eylem programıydı.”¹⁰⁷

Bu kavram, Osmanlı Devleti’nin yıkılma sürecinde de geniş tartışmalara konu olmuş, özellikle I. Dünya Savaşı yıllarında Türkçü grubun bazı üyeleri tarafından gerçekleştirilmesi muhtemel bir hedef olarak görülmüştü. Hatta bu amaçla “Turan” olarak tanımlanan yerlere giden gönüllü subay ve öğretmenler yanında, İttihat ve Terakki iktidarının görevlendirdiği kişiler de vardı. Bilhassa, Osmanlı ordusunun Azerbaycan’a girişi Turan’a kavuşmanın önemli bir merhalesi olarak yorumlanmıyordu. Ancak savaş Osmanlı Devleti ve müttefiklerinin yenilgisi ile sonuçlanınca Turan bir yana Anadolu’nun bütünlüğü bile tehlikeye düşmüş ve Milli Mücadele’nin önde gelen kadrosu, başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Turan’a ulaşma fikrini bir “hayal” olarak değerlendirmişlerdi. Milli Mücadele’nin önde gelen amacı, Turan’a gitmek değil, Misak-ı Milli sınırları içindeki Türk yurdunu düşman işgalinden kurtarmaktı. Turan’ın hemen hemen tamamını işgali altında tutan Sovyet Rusya yöneticileri ile kurulan ilişkiler de bunu göstermektedir. Milli Mücadele liderleri, Turan fikrini bir yana bırakarak hedeflerini daraltmışlar ve mücadele edecekleri düşmanların sayısını azaltmışlardı. Bu şekilde Anadolu dört bir yandan sarılmaktan kurtulmuş ve Milli Mücadele için hayati önemi olan silah, malzeme ve para dışında siyasi destek de sağlanmıyordu.

¹⁰⁶ Yusuf Sarıncay, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931)**, Ötüken Yay., İstanbul, 2004, s.202-203.

Bütün bunların yanında Türkiye'nin nüfusu, ekonomik ve askeri gücü de herhangi bir dış politika konusunda askeri gücünü kullanmasına engeldi. Türkiye, bu sebeple hemen her dış politika konusunda uluslararası kuruluşlara başvurmak, onları harekete geçirmek yöntemini kullanmaya çalışıyordu. Politik yöntemleri kullanarak diğer devletleri ve uluslararası kamuoyunu ikna etme yöntemini benimseyen Türkiye'nin bu politikası, özellikle emrivakilerle dış politika hedeflerine ulaşılmasının adet haline geldiği 1930'lu yıllarda sempati ile karşılanmıyordu. Türkiye, II. Dünya Savaşı'na giden yolda hak ve çıkarlarını hukuk yöntemleri ile savunması dolayısıyla ile Boğazlar ve Hatay meselelerindeki görüşlerini masa başında diğer devletlere kabul ettirmiş ve bunu yaparken de herhangi bir genişletme eğiliminde olmadığı konusunda ikna edici olmuştur.

Pantürkizm hareketinin liderlerinden Prof. Zeki Velidî Togan, farklı şekilde kullanılan Panislamizm, Pantürkizm ve Panturanizmi şu şekilde tanımlamaktadır: "Umum İslamların ittifakı gayesini takip eden Panislamizm; Türk, Mogol, Fin, Uğur kavimlerinin ittifakı manasıyla Panturanizm; yalnız Türk unsurunun siyasî ittifakını gaye eden Pantürkizm..."¹⁰⁸

Zeki Velidî Togan'a göre siyasal Panislamizm daha ziyade Avrupa emperyalistlerinin kuruntularından ibarettir ve Türkistan'da hiçbir ciddi taraftar bulamamıştır. Panturanizm ise, Avrupa'da Pancermenizm ve Panislavizm akımları arasında tek

¹⁰⁷ Cemil Koçak, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)**, C. 1, 2. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul 1996, s.660.

¹⁰⁸ A. Zeki Velidî Togan, **Bugünkü Türkî (Türkistan) ve Yakın Tarihi**, Arkadaş Basımevi, İstanbul, 1942, C:I, s.56.

basına kalan Macarlar tarafından ileri sürülmüş ve Birinci Dünya Savası süresince Türk-Macar işbirliği sürecinde kullanılmıştır.¹⁰⁹

Siyasal anlamda Pantürkizm, genellikle tarihsel geçmişin etkisi altındadır. Türklerden hiç kimse Türklerin oturduğu ülkelerin ekonomik durumu, nüfus yoğunluğu ve milliyet ilişkileri noktalarında istatistiksel bilgi toplamamıştır. Bu nedenle bütün Turan kavimlerinin; Türk, Mogol, Fin ve Oguz kavimlerinin birleşmesi anlamında kullanılan Panturanizm boş bir laftan ibarettir. Ne coğrafi koşullar ne de sosyal koşullar buna uygun değildir. Türkiye, Kafkasya, Türkistan ve İdil bölgelerindeki Müslüman Türklerin birleşmesi sosyal, ekonomik, kültürel ve coğrafya açısından mümkün görülse bile ulusal bilincin zayıf olması nedeniyle başarı şansı oldukça düşüktür.¹¹⁰

Hüseyin Namik Orkun, Turan bölgesini ve Turancılığı şöyle tanımlamaktadır: "Malumdur ki, Turan arazisi Hazar Denizi'nden sarkı, Aral Gölü'ne kadar imtidat eden yerlerdir. Binaenaleyh buraya ne Macarlar ne de Fin-Uğor kavimleri uğramış bile değildir. Bu takdirde kelimenin delâlet ettiği bu manayı gözönünde tutarsak Turanizmin bir Pantürkizmden başka bir şey olamayacağı anlaşılır. Halbuki bu sözü Macarlar daha geniş manada kullanmakta, bu meydana bütün Ural-Altay kavimlerini katmaktadırlar... Biz ise onu dar ve hakikî manada anlamakta ve Turanizm deyince sadece Türkçülüğü kasetmekteyiz."¹¹¹

Hüseyin Emir Erkilet ise, Türkçülüğü küçük Türkçülük ve büyük Türkçülük olarak iki gruba ayırmaktadır. Ona göre, Tuna'dan Çin Seddi'ne kadar bütün Türkler tek bir millettir. Onun için Türk yurtları ve Türk milletleri yoktur, "ancak birleşik bir

¹⁰⁹ Togan, s. 561.

¹¹⁰ Togan, s. 562.

Türk yurdu ve bir Türk milleti" vardır.¹¹² Pantürkçülük ve Turancılık aynıdır. Atsız'a göre ise, "Türkçülük, Türk ülküsü, yani Türklerin her alanda her millettten üstün olması" düşüncesidir. Turancılık ise, "Türkçülüğün siyasi amacı, yani yeryüzündeki bütün Türklerin geçmişte olduğu gibi, tek devlet halinde birleşmesidir".¹¹³

Dis politikada bu gelişmeler olurken Türkiye içinde de Turan kavramı yoğun bir şekilde tartışılan bir kavram olarak ortaya görülmüyordu. Ancak II. Dünya Savaşı ile birlikte Türkiye’de Turan kavramı yeniden tartışılmaya başlandı. II. Dünya Savaşı yıllarında Gazi Terbiye Enstitüsü Türk Tarihi Muallimi Hüseyin Namik Orkun, Turan kavramını incelediği yazısında bu kavramın Macarlar tarafından maksatlı olarak kullanıldığını belirterek, Macarların kavramı sahiplenmelerine karşı çıkıyordu. Ona göre, Macarlar, Ural-Altay kavimleri arasında en medeni mevkii işgal ettiklerini iddia ederek bu kavimlere rehber olacak bir siyasi cereyan ortaya koymak istiyorlardı.¹¹⁴ Turan, Hazar Denizi’nin doğusunda kalan araziye Indo-German kavimleri ile İranlıların verdikleri bir isimdi. Strabon’dan başlayarak birçok eski devir yazarın eserlerinde bu isimden bahsediliyordu. Hüseyin N. Orkun, daha başka birçok örnek verdikten sonra şu sonuca varıyordu: “Turan, Ural-Altay kavimlerinden hiçbirisinin malı değildir. O yalnız ve yalnız Türküdür.”¹¹⁵ Hüseyin N. Orkun, benzer görüşlerini daha başka yazılarında da savunmuştur.¹¹⁶

Rıza Nur da Turan ve Turancılık kavramlarını şöyle ifade ediyordu: “<<Turancılık>> Türk, Fin, Macar gibi bütün Turan nesillerini çerçevesi içine alır.

¹¹¹ Hüseyin Namik Orkun, "Bugünkü Türkçülüğün Esasları", **Çınaraltı**, S: 11 (18 Ekim 1941), s.8-9.

¹¹² Erkilet, "Türkçülük ve Milliyetçilik", **Çınaraltı**, S: 3 (23 Ağustos 1941), s.4.

¹¹³ Nihal Atsız, **Makaleler**, C. III, Baysan Basım ve Yayın Sanayii, İstanbul, 1992, s.57.

¹¹⁴ Hüseyin N. Orkun, "Turan Sözü'nün Aslı", **Bozkurt**, Y: 2, S: 4 (Temmuz 1940), s.93.

¹¹⁵ Orkun, agm, s.93.

¹¹⁶ Örneğin bkz. Hüseyin N. Orkun, "Bugünkü Türkçülüğün Esasları V", **Çınaraltı**, S: 11, (18 Ekim 1941), s.9 ve "Türkün Öz Yurdu", **Çığır**, C: 13, S:127 (Haziran 1943), s.154-156.

Fakat sunu da unutmamali ki, asil <<Turan>> adi menseinde Türk'e anavatan olan Orta Asya Türk yurdunundur. Bu istilah bugün bu manasini kaybetmis gibi olub Türkçülük ile müteradif bir hale gelir gibi evolüsyondadır. ¹¹⁷ Riza Nur'a göre, Turan gerçekte Orta Asya kökenli bir kavram olmasına ragmen, Turancilik, Türkçülük ile ayni anlami tasimaya baslamisti.

Reha O. Türkkkan, Turancilik kavramini "aceleci (müfrit) Turancilik" olarak ifade edip "herseyden önce ve bir an evvel Turan, sonra Türkiye" dediklerini iddia ediyordu. Reha O. Türkkkan'a göre, bunlar, Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu bilmiyorlar veya görmek istemiyorlardı. ¹¹⁸ Türkkkan, böylece özellikle Atsız ile girisecegi rekabette, kendisi ile diger Türkçüler arasındaki farki ortaya koyuyordu.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Turancilik düşüncelerinin canlanması ve amacına ulaşması için yeni bir fırsat yaratılmıştır.

Hüseyin Nihal Atsız, kendi adını taşıyan dergisinde, "Bütün Türkler bir devlet halinde, bir bayrak altında toplanacaklardır"¹¹⁹ diyerek amacını açıklamaktadır. Bunun için hareket noktası Turanlı kavimlerin birleşmesidir.

Muharrem Feyzi Togay, Turanlı kavimlerin federasyonunu önermektedir:

"Asya'nın sarkındaki Sarı Deniz sahillerinden yahut eski Tataristan denilen Mançurya'da yaşayan Turanlı halklardan büyük fatihlerin topladıkları ordular Volga (İdil) havzasındaki Türkler ile kaynasıp bir millet teşkil etmeleri ve Kafkasya'ya ve

¹¹⁷ Riza Nur, "Türk Nasyonalizmi", **Tanrıdag**, C:1, S:1 (8 Mayıs 1942), s.6.

¹¹⁸ Reha Oğuz Türkkkan, **Türkçülüğe Giriş**, Arkadas Basımevi, İstanbul, 1940, s.113-114.

¹¹⁹ Nihal Atsız, **Atsız Mecmua**, S: 15 (İkincikanun 1932), s.213.

Anadolu'ya giren Orta Asyali halkların yerliler ile birleşip aynı Turanlı millet teşkil etmeleri de bu tabî birliklerin birer neticesidir.¹²⁰

Reha Oguz Türkan da Türkiye'deki ve dışarıdaki Pantürkçüleri birleştirmek ve gerekirse Sovyetler Birliği'ne karşı harekete geçmek için bir kurultay anayasası düzenlemiştir.

Kurulacak olan "Büyük Türk Birliği"nin anayasası şöyledir:

- "1. Her şey kabiliyete bırakılacaktır, her Türk'e esit hak verilecektir.
2. Milletın kuvvetli bir önderi vardır.
3. Önder, önemli meseleleri Kurultay'a sunmak zorundadır.
4. Önder, tartışmaları sükûnetle dinlemek zorundadır.
5. Verilen karar önder ve Kurultay tarafından ortaklaşa vazedilen kanun sayılır.
6. Buradan itibaren devletin mutlakıyetçılığı başlar. İtaat zorunludur.
7. İrkçılık ülküsü eleştirilemez."

Yeni Türk birliğinin isareti bir altın yay ve üç gümüş oktan ibaret olup üzerinde şu yazılar yer alacaktır: "Yasamızda yazılı harpten kaçan alçaktır."¹²¹

Türkkan, "Yeni Türkçülüğün Ana Hatları" olarak isimlendirdiği siyasal düşünceyi, "Türkçülük, dünyadaki bütün Türklerin esaretten kurtulmasını ve birleşerek, Büyük Türk Birliği'nin vücuda getirilmesini isteyen bir ülküdür" şeklinde ifade etmektedir. Büyük Türk Birliği, aynı soydan türeyen, aynı kani taşıyan (aynı ırktan olan), aynı dili konuşan ve aynı ulustan olan bütün dâgınlık Türklerin birleşmesidir. Burada "Büyük Türk Budunu"

¹²⁰ Muharrem Feyzi Togay, , **Turanî Kavimler ve Siyasî Tarihlerinin Esas Hatları**, Osmanbey Matbaası, İstanbul, 1938, s. 28-29.

halinde birlesmek esastir. Ancak Türkkan, Fin, Gürcü ve Japonlari birlesmenin disinda tutmaktadır. Çünkü dilleri ayridir ve tarih onlari ayri ulus haline getirmiştir.¹²²

Yine bu dönem Turancilarından Dönemin Nazilerle isbirliğinin mimarlarından Hüseyin Emir Erkilet'e göre, milliyetçiliğin öz dileği, "öz milletini kurtarmak ve tek bir millî bayrak altında birlesmiş görmek"tir.¹²³

Hüseyin Emir Erkilet, Türk birliğinin sağlanması için sunları savunmaktadır.

"Malûmdur ki, Ruslar Rusya'yi güya halkın konuştukları 11 türlü ana dile göre 11 cumhuriyete ayırmışlar. Bu 11 cumhuriyetin 4'üncüsü Azerbaycan'dır. 7'nciden 11'inciye kadar olanları Türkmenistan, Özbekistan, Tacikistan, Kazakistan ve Kirgizistan'dır. Görülüyor ki, Sovyetler'ce Türk adı kullanılmadığı gibi, bir Türkistan mefhumu da tanınmamakta, hatta Azerbaycanlıların, Türkmenlerin, Özbeklerin, Taciklerin, Kazak ve Kirgizlerin lehçeleri ayrı bir dil sayılarak bunlara mahsus ayrı lûgatlar ve alfabeler tahsis edilmektedir... Rusya'da bulunan ve yukarıda adı geçen veya geçmeyen bütün Türk kabilelerinin ulu Türklüğün birbirine bitişik veya ayrılık kabul etmez birer öz parçası olduğuna ve bütün bu kabilelerin muhtelif sive ve lehçelerle konuştukları dilin de büyük Türk dilinin kendisinden başka bir şey olmadığına şüphe yoktur. Bizce Türkistan ile Idil-Ural arasında da hudut arayarak su veya bu kabilenin ne tarafa ait olduğunu incelemek beyhudedir... Tek mukaddes fikir ve hakikat vardır ki o da parça ve ayrılık kabul etmeyen bir ulug Türkiye ve bir ulug Türklüktür."¹²⁴

¹²¹ Reha Oguz Türkkan, **Milliyetçilik Yolunda: Ergenekon, Bozkurt, Gök Börü**, Müftüoğlu Yayınevi, İstanbul, 1944, s. 103- 104.

¹²² Türkkan, s. 103- 111.

¹²³ Hüseyin Emir Erkilet, "Milliyetçilik Neden Lazımdır?", **Çınaraltı**, S: 24 (17 İkincikanun 1942), s.4.

¹²⁴ Hüseyin Emir Erkilet, "Coğrafî Türk Birliği", **Çınaraltı**, S: 32 (14 Mart 1942), s.4-5.

. Erkilet'e göre "Türkler için milliyetçilik Türkçülük demektir. Türkçülüğün birinci sarti Türk yurdunu ve Türk milletini sevmek, Türkün kurtulus ve birliğini istemek ve bunun için mücadele ve fedakarlığa hazırlanmaktır." ¹²⁵ Ona göre milliyetçilik ile Türkçülük aynı anlama geliyordu: "Bir Türk için milliyetçilik Türkçülük demektir... Bizim büyük milletimizin adı Türk milleti olduğu için Türkün milliyetçiliği de Türkçülüğün ayrı ve başka bir şey değildir. O halde Türkçülük, milliyetçiliktir. Türkçülüğünü duymak milli suur sahibi olmak demektir. Milli hissi olan her türk Türkçüdür. Milliyetçi olmayan bir Türk ise dalalette demektir. ¹²⁶ Erkilet'e göre, "mahalli ve kabilevi milliyetçiliğin tekamülü irki ve kavmi milliyetçilik" idi ve buna "Türkçülük" denirdi. Tatarcılık, Özbekçilik, Azericilik gibi kabilecilik yapanlar "tam Türkçü" değillerdi. "Çünkü Türkçülük, milliyetçiliğin ikinci mütekamil şekil ve safhasını" teşkil ediyordu. "Türkçülüğün programında dil meselesi" basta geliyordu. "Türklerin yazı dilini birleştirmek Türklüğü yarı birleştirmek" demektir. "Türkçülük programı" bütün Türkleri ilgilendirecek bir "vasıf ve sümülde" olmalıydı ve "tarih, an'ane, dil, ahlak ve adetlerinden mülhem olması" gerekiyordu. ¹²⁷

4/ 7- TÜRKÇÜLÜK VE TÜRK BİRLİĞİ İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELER VE ELESTİTİLER

¹²⁵ H. Emir Erkilet, "Çocuklarımızın Terbiyesi", **Çınaraltı**, S: 10 (11 Ekim 1941), s.4.

¹²⁶ H. Emir Erkilet, "Türkçülük, Milliyetçilik," **Çınaraltı**, S: 23 (10 Sonbahar 1942), s.4.

¹²⁷ H. Emir Erkilet, "Türkçülük Programı II", **Çınaraltı**, S: 27 (7 Şubat 1942), s.4.

II. Dünya Savasi yıllarında, dış Türklerle yakın ilişkiler kurulmasını isteyenlerin hepsinin üzerinde birleştiği ortak bir Türkçülük tarifi bulunmamaktadır. II. Dünya Savasi yıllarında Türkçülük kavramına yüklenen anlam dış Türkler meselesine bakış açisini göstermektedir. Tarafların bu kavramı tarif ederken kullandıkları içerik dış Türklerle yakından ilgilenmek gerektiğini savunanlarla diğerleri arasındaki farklılığı ortaya koymaktadır. Dış Türklerle yakından ilgilenmek gerektiğini savunan grup, Türkçülüğü, henüz tam tarif edilmeyen bir ideal olarak ortaya koyuyordu. Bu yaklaşımı savunanlar, genel olarak, şimdi savunulan Türkçülüğün geçmiştekinden farklı olduğunu, kavramın eski olmasına rağmen, içeriğinin farklı olduğunu iddia ediyorlardı.¹²⁸ Bu çevrenin mensuplarından bazılarına göre Türkçülük ile milliyetçilik aynı anlamı taşıyorlardı.

Dış Türklere yakın bir politika izlenmesi gerektiğini savunan grubun önde gelenlerinden Atsız, hem Mayıs 1943'te yayınlanan Türk Sazi mecmuasının baskısında, hem de Orhun mecmuasının Ekim 1943 tarihli sayısındaki baskısında Türkçülüğü aynı kelimelerle tarif etmişti. "Türkçülük, büyük Türkelinde Türk urununun kayıtsız-sartsız hakimiyeti ve istiklali ile Türklüğün her yönden bütün milletlerden ileri ve üstün olması ülküsüdür."¹²⁹

Reha Oğuz Türkan'a göre ise Türkçülük; "Türk soyunun kabiliyetindeki üstünlüğe inanmak ve bu üstünlüğü –bütün Türklük için– her sahada ve daima daha fazla yükseltmek gayesiyle gereken prensipleri gütmegi ve bu uğurda kudretimizin,

¹²⁸ Hüseyin N. Orkun, "Gençlik Dergisine", **Bozkurt**, Y: 2, S: 7 (Birinci Tesrin 1940), s.171.

¹²⁹ Atsız, "Türk Sazi", **Türk Sazi**, S: 1 (15 Mayıs 1943), s.1; Atsız, "Türkçülük", **Orhun**, S: 10 (Birincitesrin 1943), s.1.

enerjimizin son zerresine kadar çalismayi emreden bir ülkü” idi. ¹³⁰ Türkkan, bu tanıma çeşitli Türkçülük tanımlarını birleştirerek varıyordu.

Türkkan, Türkçülerin hepsini bir gruba koymuyor, kendi çevresini “Tam Türkçüler” olarak ayırıyordu. Tam Türkçüler, “Türkçülüğün Türk Birliği ülküsünde Turancılar kadar aceleci ve Anadoluçular kadar yavaş olmadıkları ve urukçuluk, milliyetçilik, savaşçılık, cemiyetçilik, disiplinli demokrasi prensiplerini tam olarak göttükleri için” bu adı alıyorlardı. ¹³¹ Türkkan’ın “Tam Türkçülük” diye tanımladığı kişiler Ergenekon-Bozkurtçular olarak da adlandırdığı kişilerdi. Basta kendisi olmak üzere, Ergenekon ve Bozkurt mecmualarında yazı yazan grup ile bu yazıları takip edip benimseyen kişiler bu tanımın kapsamı içine giriyorlardı.

Türkkan bir başka yazısında ise, “Tam Türkçülük” yerine “Bozkurt Türkçülüğü”nden bahsederken, bu kavramı şöyle açıklıyordu: “Bozkurtçular, Türklüğü ilgilendiren her davayı prensip edinmişlerdir. Ahlaki, içtimai, hukuki, iktisadi, ilmi, edebi, felsefi, dini, terbiyeyi ve biyolojik cemiyet davalarına, Bozkurtçuların, Bozkurta has görüşleri vardır. Köy davası, gençlik davası, imar davası, medeniyet ve fen sahasında terakki davaları hep bu Bozkurt görüşüyle incelenmektedir. Onların heyeti umumiyesine, <<Bozkurt Türkçülüğü>> diyoruz.”¹³²

Türkçülük kavramının içeriğini de kendine göre doldurmaya çalışan Reha O. Türkkan’a göre, Türkçülüğün idare prensibi de “Disiplinli Demokrasi” idi. ¹³³ “Hürriyetçi ve disiplinli devlet” ile “sahsiyetli ve nüanslı cemiyetçilik” prensipleri Türkçülüğü fasist rejimlerden ayırıyordu. Milliyetçilik, ırkçılık, savaşçılık ve

¹³⁰ Türkkan, Türkçülüğe..., s.104; Reha O. Türkkan, “Türkçülük Deyince Ne Anlarız? Tarif ve Prensipler”, **Bozkurt**, Y: 2, S: 4 (Temmuz 1940), s.89.

¹³¹ Türkkan, **Türkçülüğe**..., s.78.

¹³² Reha O. Türkkan, “Bozkurtçunun Amentüsü”, **Bozkurt**, Y: 3, S:1 (5 Mart 1942), s.6.

¹³³ Türkkan, **Türkçülüğe**..., s.95-100.

feragatla çalışmak prensipleri zaten tamamen öz malimizdi. “Bu Türk prensiplerini en çok 20 yıllık bir tarihi olan yeni ideolojilerden taklit damgası basmak, en hafif tabiriyle mantıksızlık” idi. ¹³⁴

Reha O. Türkkan “ülkü bakımından” Türkçülüğünü ve amaçlarını da söyle açıklıyordu: “... ben de, en müfrit Turancılar kadar Türk Birliğı Ülküsüne taraftar ve bu Ülküye candan asık bir Türkçüyüm. Ülkü bakımından, bu ülkünün, en müfrit sekline taraftarım ve <<muhtariyet>>, <<sade Oğuz-Türkmen Birliğı>>, <<sade Kültür Birliğı>> şeklinde komprimelere ve yabancı memleketlerin tahrikiyle is gören Promete, Haydarbamat gibi tesekküllere aleyhtarım. Bence, madem ki bir tek Türk milleti vardır; öyleyse bu milletin dağınık kolları, Özbek, İdil-Uralı, Kırımli, Kırgız, Türkmen, Azerbaycanlı, Kara Kalpak gibi farklar gözetmeyerek, kati surette tek Millet ve tek Devlet halinde birleşmeli, 60 milyon Türk, ay yıldızlı Türk Bayrağının gölgesi altında birleşmelidir. Ve bu Birliğı de, tek hür Türk parçası olan, Türkiye yaratacaktır.

Iste, Ülkü bakımından, bu derece müfritim.”¹³⁵

Reha O. Türkkan “ülkü bakımından” sahip olduğı fikirleri ortaya koyduktan sonra kendisini diğeri Türkçülerden ayıran özelliğı de: “Fakat tatbikat ve giriş yolu meselelerine gelince sunu söylemek mecburiyetindeyim ki, bazı Turancı münevver arkadaşlarımla müfrit ve aceleci faaliyetlerine iştirak etmiyorum. Türk Birliğı Ülküsüne gidis yolunda acele, hakikatlerden uzaklaşis ve hayalperestlik... Ülküye zarar vereceğinden... herhalde bu temiz idealist arkadaşları beni anlayacak ve hak verecekler”¹³⁶ diyerek açıklıyordu.

¹³⁴ Türkkan, **Türkçülüğü...**, s.229-230.

¹³⁵ Türkkan, **Türkçülüğü...**, s.113.

¹³⁶ Türkkan, **Türkçülüğü...**, s.113.

Türkçülüğü, Anadolu sınırları içinde arayip tarif edenler ise, Türkçülüğün, diss Türklerle yakın ilişki kurmak için bir ideal olarak ortaya atılmasına karşı idiler. Bu açıdan, II. Dünya Savaşı yıllarında Türkçülere ilimli veya sert eleştiriler de gelmişti. Örneğin Remzi O. Arik, daha 1940 yılının Ocak ayında, Türk tarihinden bahsettiği yazısında “ideali yuguran, idealin adını koyan hayattır, hayal değil” diyerek hayacılığa karşı çıkıyordu. Arik, yazısında, İslamcılık, Osmanlıcılık, Turancılık sonunda Anadolu’nun dolayısıyla Anadoluçuluğunun tarihi bir zorunluluk olarak ortaya çıktığını savunuyordu.¹³⁷

Yine Çığır mecmuasında H. Oguz Bekata, Reha O. Türkkan’ın Türkçülüğe Giriş adlı kitabının tanıtım yazısında, bu kitabı bilimsel bulmamış, Türkçülerin tasnif edilmesine karşı çıkmıştı. Bekata, Türkkan’ın benlik üslubunu da eleştiriyordu.¹³⁸

Bir diğer örnek olarak, Orhun mecmuasında yayınlanan yazısında N. Sami Banarlı’nın, “eski ve muazzam Türk imparatorluklarının en şerefli bir istikbal mirası olan bugünkü Türkiye’nin kendi içinden büyüyüşü yolunda çalışmak, günün en ma’kul Türkçülüğüdür”¹³⁹ diyerek sınır dışı arayış içinde olmaya karşı çıkması olmuştur.

Türkçülük kavramının dış Türklerle yakın ilişki kurulabilecek temellerle tanımlanmasına en şiddetli saldırılar ise 1942 yılı Mart ayından itibaren, Abidin Nesimi ile A. Hamdi Basar’dan geldi. Bu yazarlar, Yeni Yol, Yeni Ses ve Barış Dünyası mecmualarında yayınlanan yazıları ile Türkçülüğe karşı çıktılar. Abidin Nesimi, Yeni Yol mecmuasının Türkçü olmadığını ve Türkçü olmamasının sebeplerini şöyle açıklamıştı: “... Almanyada Almancılık, eski Fransada Fransızcılık,

¹³⁷ Remzi O. Arik, “Köylerimiz ve Köycüklerimiz”, **Çığır**, Y: 8, C:8, S: 86 (Sonkanun 1940), s.4-13.

¹³⁸ **Çığır**, C:9, S: 97 (İlkanun 1940), s.183-184.

¹³⁹ Nihad S. Banarlı, “Büyük Ülküler ve Küçük Idealistler”, **Orhun**, S: 11 (İkincitesrin 1943), s.3-4.

Ingilterede Ingilizcilik nasıl bir mana ifade etmezse, Türkiye’de Türkçülük bir şey ifade etmez. Buna mukabil, İngiltere’de İrlandacılık, Hindistan’da Hintçilik... Osmanlı İmparatorluğunda Türkçülük bir mana ifade eder. Zira oralarda bir istiklal ve azlıklar meselesi mevzuu bahistir.”¹⁴⁰ Halbuki, Türkiye müstakil bir devletti; Türkler iktidarda idi; ne azgın bir azlıklar meselesi vardı ve ne de istiklalimiz tehlikede idi.

Abidin Nesimi, iki çeşit Türkçülük tarifi yapıyordu:

“I. Türkçülük, Türk milli kurtuluşu anlamına yani içeride Derebeyliğin tasfiye edilmesine, mazlum halkın iktidarı ele almasına ve haricde ecrebi sermaye tahakkümünün kaldırılmasına delalet ediyorsa ileri ve inkılapçidir.

Yok eger: Türkçülük, Türk irkinin diğer ırklardan üstün olduğu ve binnetice diğer milletleri ezmek ve onları yed-i tagallübü altına almak anlamına gelirse geri ve mürteci olur. Bu ikinci şeklin Türk milletinden gelmesine imkan yoktur. Bu bir besinc kol hareketidir. Bunlarla uğraşmak Cumhuriyet zabitasına aittir.”¹⁴¹ Nesimi, Türkiye içinde savunulması gereken Türkçülük ile Türkiye dışında bize ve başka toplumlara zarar vereceğini düşündüğü Türkçülüğü birbirinden ayırıyor ve ikincisini sert bir şekilde eleştiriyordu.

Ancak Türkçülük kavramının dış Türkleri de içine alacak şekilde tanımlanmasına genel tepkilerden çok, savaşın Almanya aleyhinde gelişmeye başlaması Türkçülerin bu kavramın emperyalist anlamlar içermediğini, Türkiye için zararlı olmadığını

¹⁴⁰ Abidin Nesimi, “Nazari Esaslarımızın İzahı”, **Yeni Yol**, Y: 1, S: 3 (4 Mart 1942), s.8.

¹⁴¹ Abidin Nesimi, “Türkçülük”, **Yeni Ses**, C:4, S: 3 (26 Temmuz 1943), s.5.

vurgulamaya başlamasına sebep oldu. 1943 yılı ortalarından itibaren savaşın yön değiştirmesi Türkçü mecmuaların bazılarının yayınlarını etkilemeye başlamıştı.

Bu sıralarda O. Seyfi Orhon, Türkçülük anlayışını ortaya koyarken bu değişimin işaretlerini veriyordu. Orhon, “Müfrit Türkçüler emperyalistler, ırkçılar, Pan Türkistlerdir. Evet bugün için, bunların zararlarını kabul ediyorum. Fakat insaf etmeli öbürkülerle bunlar aynı şey midir?”

Türkiye'nin hayatına dışlarını gıcirdatan bir ihanetle, müfrit Türkçülüğü bir tutabilir miyiz? Evet, bunlar ıslah edilmeğe, tedip edilmeğe muhtaç olabilir. Fakat ne de olsa bu vatana, bu millete bağlıdır, bizim sapıtmiş çocuklarımızdır; öbürleri gibi yabancıların yumurcakları değil!

İnanıkları şeylere imkansız, saçma, gülünç diyebiliriz, fakat bir alçaklık diyemeyiz”¹⁴² derken güncel gelişmeler nedeniyle eleştirmesine rağmen Türkçülüğün sınır dışı arayışlarını onayladığını gösteriyordu.

Aynı sıralarda Türkçülük fikrine yapılan saldırılardan bahseden Nebil Buharalı da, “Şimdilerde yurdumuzun içinde veya dışında solcu veyahut yabancı kimseler ve tesekküller bugünkü günde Türkiye’de epeyce kendini göstermekte olan milliyetçiliği, Türkçülüğü geçmiş asırlardaki Avrupa milliyetçiliğine kıyas ederek emperyalistlik, ırkçılık, Turancılık, mürteçilik, memleket için en büyük tehlike gibi sözlerle itham ederler ki bunların hiçbirisi hakikate uymaz birer iftiradır. Bizdeki Türkçülük, menfaatini diğer unsurların ve milletlerin zararında ariyan dar fikirlilik ve sağcılık değildir. Bizim milliyetçiliğimiz hala Avrupa’da <<Progresist>> denilen

¹⁴² O. Seyfi Orhon, “Anlıyamıyorum!”, **Çınaraltı**, S: 95 (17 Temmuz 1943), s.3.

kalkınma, ilerleme ve inkılapçılık anlamlarına gelen terakkiperverliktir. ”¹⁴³ diyerek Türkçülüğün tanımında değişikliğe yöneldiğini gösteriyordu.

Savaşın sona erdiği 1945 yılında yayınlanan bazı kitaplarda Türkçülükle ilgili tanımların içeriklerindeki büyük farklılık dikkat çekmekte idi. Artık bu tanımın içine “insan hakları” ve “demokrasi” gibi güncel ve savaşı kazanan devletlerin önem verdiklerini açıkladıkları, savastan sonra kurulacak yeni dünyada toplumlara egemen olacak olan kavramlar da karışmaktaydı. Bu tariflerde Türkçülüğün “insanî” olduğu vurgulanıyordu.

Arif Çivicioglu takma adıyla yazan A. Hikmet Tanyu da Türkçülük konusunda sunları yazıyordu: “Türkçülük,, ... Türklerin yasatılması, yükseltilmesi için çalışmak ülküsüdür. Onda ne siyasi bir faaliyet ne sınır vardır. Türk’ün olduğu her yerde insanlık hakları ve demokrasi icabı Türklere kültür temasının ve yakınlığının tabii ve zaruri görüldüğü, demokrasi müdafiliğini yapmak isteyen Müttefik Devletlerce de tanınacağı her çeşit tartışma dışında bilinmek gerekir.”¹⁴⁴

“Milyonlarca Türk’ü, Türk sınırı dışında olduğu için insan haklarından ve Türklere temastan mahrum bırakmak, Demokrasi düşmanı müstebit milletlerin zulmü ve istismani altında inletmek insanlık idealinde tamamiyle muhaliftir.

Her milletin, her irkin, hür ve bağımsız olması esaslı insan zihinlerinde, gönüllerinde, eskisinden daha kuvvetli olarak yer alacaktır... Onda ne siyasi bir anlam ne sınır vardır. Türkçülük siyasi sınırların fevkinde ve siyaset sahəsi dışında reelde insani ve milli, kültürel bir istir... Türk de Türk olmakla insanlığını kaybetmez. Bilakis tam anlamıyla bağımsızlık ve hürlikle onu kazanır.

¹⁴³ Nebil Buharalı, “Türkçülük ve Bir Hakikat”, **Çınaraltı**, S: 103 (11 Eylül 1943), s.6-7.

¹⁴⁴ Arif Çivicioglu, **Türkçülük ve Gerçek Demokrasi**, [y.y], İstanbul, 1945, s.13.

Türkçülük, siyasi sınırların fevkinde ve siyaset sahəsi dışında reelde insani ve milli, kültürel bir istir.

Türkçülük, insanlığın saadeti ve büyük bir dünya cenneti kurulması yolunda fedakarlık hisleriyle, her türlü bilgi ve iyi ahlaklılıkla, inanışla mücehhez hür insanların, kendi yakınlarında, çevrelerinde olan bakılmaya, sağlığa, kültürece, iktisatça, inkisafa muhtaç bulunan Türkleri, olgunlaştırma ve insanlık ailesi için daha ileri daha faydalı yapma azmiyle, şahsiyet, suur hürriyetine asik çalışmaya destekleyen bir mefkure olmak şerefini de haizdir.”¹⁴⁵

Çivicioglu imzalı bu fikirler bize artık Türkçülük ve onunla ilişkili kavramları açıklarken ve Türk’ün haklarını korurken kullanılacak yeni kavramların gündeme geldiğini göstermektedir. Artık, insan hakları, demokrasi gibi kavramlar ön plandadır. Türklerin birbirleri ile temasları insan haklarının bir gereğidir. Türkçülük, insani, milli ve kültürel bir istir. Türkler insanlık ailesinin bir üyesidir.

Dis Türklerle ilgili olarak iktidar çizgisinin sözcülüğünü yapan Falih Rifki Atay, II. Dünya Savaşı’ndan önce kaleme aldığı bir yazısında, “Kemalizmin sulhu, ilk defa onun hudutlarını Avrupa ve Asya’da emniyet ve dostluk çemberi ile kusatmıştır. Kemalizm’in sulhu diyoruz: Çünkü hakikaten bu sulh, bizim inkılabımızın maziye ait dini ve milli emperyalizm bulutlarını tasfiye etmesinden ileri gelmiştir. Eger İzmir zaferi mesrutiyet kahramanlarının bazılarının elinde olsaydı onunla milli yurdun sınırlarından durmazlardı. Onlar da, İzmir rihtiminde, Mustafa Kemal gibi, bu zaferin bir başlangıç noktası olduğunu ilan ederlerdi: Fakat yeni harplerin bir başlangıcı! Sulh, bizim inkılaplarımızın tabii bir eseridir. Çünkü bu inkılaplar bize,

kuvvetlerimizi tarihi bir irredantizm arkasında değil, bu milleti kendi topraklarında ve kendi içinde kurtarmak idealii pesinde kullanmaga sevk etmek dersi vermiştir.”¹⁴⁶ diyerek Kemalist ideolojinin sınır dışı beklentilere çizdiği sınırı belirtiyordu.

Buna karşılık aynı ay içinde Peyami Safa ise milli birliği oluşturan unsurlar üzerinde durarak, “bir kökten gelmenin” önemini vurguluyordu.¹⁴⁷

4/ 8 - İRK, İRKÇILIK FIKIRLERI VE TARTISMALAR

Hüseyin Namik Orkun, Bozkurt dergisinin ikinci sayısındaki bastyazisinde derginin idealini, hedefini ortaya koyarken “Her Irkin Üstünde Türk Irki” ifadesini hem yazısına başlık olarak seçiyor, hem de bu ifadenin gerçekliğini Türk tarihinin eksikliğine ve şerefine dayanarak ispat etmeye çalışıyordu.¹⁴⁸

Nihayet, Bozkurt dergisinin 5. sayısında (Ağustos 1940) “Her Irkin Üstünde Türk Irki!” ifadesi, hem mecmuanın logosu haline geldi, hem de Türkçüler’in, en azından Reha O. Türkkan etrafında toplanan kısmının, Türk irkine verdiği değerin göstergesi oldu. Bu gruba göre ırklar hiyerarsisi içinde en tepede olan ırk Türk Irki idi.¹⁴⁹ Türkkan, cinsler, milletler, insanlar ve ırklar arasında “müsavat” olamayacağını savaş boyunca çeşitli vesilelerle tekrarlayıp durmuştu. Ona göre, “müsavat adaletsizlik” idi.¹⁵⁰

¹⁴⁵ Çivicioglu, s.13-15.

¹⁴⁶ **Ulus**, (1 Sonkanun 1939), s.1.

¹⁴⁷ Peyami Safa, “Siyasi ve Milli Birlik”, **Cumhuriyet**, 31 Sonkanun 1939, s. 1, **Ayin Tarihi**, S: 62 (Sonkanun 1939), s.456-457.

¹⁴⁸ Hüseyin N. Orkun, “Her Irkin Üstünde Türk Irki”, **Bozkurt**, Y: 1, S: 2 (Haziran 1939), s.33-34.

¹⁴⁹ **Bozkurt**, Y: 2, S: 5 (Ağustos 1940), s.1

¹⁵⁰ Türkkan, 4 İçtimai..., s.15-22.

İrk ve ırkçılık konusunda en önemli polemik, daha savaş başlamadan, İ. Hami Danismend ile Reha O. Türkkan arasında yaşanmıştır. İ. Hami Danismend, Nisan 1939'da çıkarmaya başladığı *Türklük* dergisinin daha birinci sayısında "İrk nedir?" başlığı altında yayınladığı yazısında "irkları" ve "tali irkları yaratan en büyük amil" olarak "muhit ve iklimi" gösteriyordu. Danismend ırkçılığı, ırk ve tali ırk kavramlarını birbirlerine karıştırmakla suçluyordu. Ona göre bir Yakut Türkü ile "bir Anadolu Türkü aynı ırk dairesine mensup olmakla beraber, tali ırk daireleri itibarı ile birbirlerinden tamamiyle ayrılmışlardır." Bu ayrılığın en temel göstergesi dildir. Lehçe bakımından birbirleriyle anlaşamayan bu insanlar bir "milliyet" oluşturmazlar. "İrkla milliyet arasında mevcut en büyük fark işte budur." Milliyet ya da tali ırk kavramlarında coğrafi birlik (vatan) etkilidir. "Çünkü herhangi bir cemaate ... milli şahsiyet ... veren ilk amil tabiat"tır. Yani coğrafi birliktir. "En kuvvetli milletler, irki şahsiyetle milli şahsiyeti cemedan cemiyetlerdir." Danismend, renk, boy, kafa biçimi, vb. Verilere dayanarak açıklamalar yaparak bunların iklimle değiştiğini yazmıştır. Ancak bunlar teker teker değil, hep birlikte ele alınırsa ırk açısından dayanak olabilecektir.¹⁵¹

İ. Hami Danismend'in ırk ve çevre şartları arasında bağ kurup, milliyetin (tali ırk) çevre şartları ile oluştuğunu yazması, Reha O. Türkkan'ın sert eleştirisine neden oldu. Antropolojik özelliklerin iklim vb. yollarla değişebilecekleri iddiası Türkkan'ın tepkisini çekti.¹⁵²

Reha O. Türkkan, İ. Hami Danismend'in tüm iddialarını "İrklar ve Türkleri Balmumu Sanan İsmail Hami Danismend'e Cevap. İrk Muhite Tabi midir?" başlıklı

¹⁵¹ İ. Hami Danismend, "İrk Nedir?", *Türklük*, C:1, S: 1 (Nisan 1939), s.54-57.

¹⁵² Reha O. Türkkan, "Türklük Mecmuasında Bir Yazı", *Bozkurt*, Y: 1, S: 2 (Haziran 1939), s.59-64.

brosürü ile toptan cevapladı. Reha O. Türkkkan, bu broşürde I. Hami Danismend ile olan tartışmanın aşamalarını, onun iddialarını özetliyor ve ona çok sert eleştiriler yöneltiyordu. Türkkkan'a göre, Danismend; irki "hususiyetlerin bilhassa muhite tabi olduğunu iddia" ederek, Pantürkizm ülküsünü "ilmen sakat" göstermekte, akli olmamakla itham etmekteydi.¹⁵³

Reha O. Türkkkan ile I. Hami Danismend arasındaki "irk" tartışmaları diğer yazarlar tarafından da farklı boyutlarda ele alındı. Örneğin Dr. Vefik Vassaf Akan, Sosyal Meseleler ana başlığı ile Bozkurt mecmuasında yazdığı yazıların ikisiyle "İrk Hifzissihhasi" başlığı altında bu tartışmaya katıldı. Akan'a göre, ırkların karışması zararlı idi ve bu durumdaki milletler yok olmaya mahkumdu. Akan'a göre, deli ve sakat olanların devlet ve topluma getirdiği maddi yük yüksekti. İrkların karışması deli ve sakat olanların sayısını artıracığından ırkların karışması önlenmeliydi. Akan, düşüncesini, Hitler'in sözleriyle de desteklemisti: "Hitler bir nutkunda irka zarar verecek hürriyet yoktur"¹⁵⁴ demisti.

İrkçilik fikrinin özellikle Almanya'dan etkilenecek Türkiye'de yayıldığı konusundaki iddialara, Reha Kurtulus imzası ile Reha O. Türkkkan tarihten örnekler vererek karşı çıkmisti. Reha O. Türkkkan'a göre, "İrkçilik esası üzerine devlet kuran ilk irk, dünyada, Türklerdir. İrkçiliğin ilk kurucuları ve tatbikçileri, Pancermanistler

¹⁵³ Reha O. Türkkkan, İrklar ve Türkleri Balmumu Sanan İsmail Hami Danismend'e Cevap. **İrk Muhite Tabi midir?**, İstanbul 1939, s.16-24. Bu broşürün 5-16. sayfalarında Reha O. Türkkkan'ın Türklük mecmuasına basılmak üzere gönderdiği ve I. Hami Danismend'in basmayıp savcılığa verdiği cevap da bulunmaktadır. Broşür 31 Temmuz 1939 tarihlidir. Ancak artık konu savcılığa intikal ettirildiği için tartışmanın da üstü örtülmüştü.

¹⁵⁴ Dr. Vefik Vassaf Akan, "İrk Hifzissihhasi", **Bozkurt**, 1, S: 2 (Haziran 1939), Akan, **Bozkurt**, Y: 2, S: 3 (Mayıs 1940) tarihinde yayınlanan yazının devamında da ırkların karışmasının zararları üzerinde durarak, bu durumda milletlerin yok olacağını iddia ediyordu.

veya Hitler degil, ... Türklerdir.” Ona göre, Türklerin ırkçilik yapmasi için Almanlardan ve Hitler’den ilham almasına gerek yoktu.¹⁵⁵

Cumhuriyet gazetesinde Milli Müdafaa Vekaleti’nin Askeri Liselere öğrenci aliminda ırk esasina dayali ilan vermesinden¹⁵⁶ sonra Bozkurt mecmuasinda askeri okullara alinacak öğrencilerin “Öz Türk irkindan olmasi” sarki hakkında uzunca olumlu bir görüş yayinlandi.¹⁵⁷ Reha Kurtulus imzasiyla yayinladigi bir baska yazisinda da Reha O. Türkkan, askeri okullara “öz Türk irkindan” öğrenci alimini, “bu milletin kanini tasiyanlara milli hayatta yer vermek” prensibinin “orduda tatbik etmek üzere” alinmis bir tedbir oldugunu yazdi. Ona göre, Türk irki “atilgan, canli ve dövüşçü bir zihniyet”te idi. “Deger ve kabiliyetten önce, soy ve ırk gelir”di. “Milliyetçilikten de ötesi”, ırkçilik gerekiyordu. Türkkan, Hollanda ordusunun Almanlara teslim olmasini tahlil ederken, Hollanda ordu komutaninin soyca Alman oldugu için ordusunu teslim ettigini iddia ediyor ve ırk açıklamalarini bu sekilde desteklemeye çalışiyordu.¹⁵⁸

Reha O. Türkkan’a göre, Irk (Uruk:Kan) ile Fitrat arasında iliski vardi ve milletlerin kanlari birbirleri ile karismamaliydi. “Kan degismedikçe fitrat degismezdi.”¹⁵⁹ Reha O. Türkkan, Gök-Börü’de, ırkçiligi reddedenlerin “zaten damarlarında karisik bir kan” akmakta oldugunu ve onların ırk bilimi ile (urukbilig) zerre kadar alakalari olmadigini yaziyordu.¹⁶⁰

¹⁵⁵ Reha Kurtulus, Soysal Tarih: Türkler ve Panturanizm”, **Ergenekon**, C:1, S: 3 (10 II. Kanun 1939), s.24.

¹⁵⁶ **Cumhuriyet**, 1 Mayıs 1940.

¹⁵⁷ Aylık Olgular: “Askeri Okullara Alınma Sarti ve Türk Irkçiligi”, **Bozkurt**, Y: 2, S: 3 (Mayıs 1940), s.78-79.

¹⁵⁸ **Bozkurt**, Y: 2, S: 4 (Temmuz 1940), s.96-97.

¹⁵⁹ **Bozkurt**, Y: 2, S: 9 (I. Kanun 1940), s.208-213.

¹⁶⁰ Reha O. Türkkan, “Irk ve Irkçilik I”, **Gök-Börü**, C:1, S: 9 (25 Mart 1943), s.4-6; Reha O. Türkkan, bu yazinin devaminda da ırkçilik aleyhtarlarının isimlerini, eserlerini ve fikirlerini özetlemisti. Ancak, bu ayrıntili çalışmasında Türkkan bazı maddi hatalara da düsmüstü. Bu yazida Türkkan’ın “D.

Türkkan ırk ile millet arasında da ayırım yaparak “üstün ırk” ile “ileri millet” kavramlarını kullanıyordu. Ona göre, üstün ırk, yaradılıştan üstündür. İleri millet ise; siyaset, medeniyet, teknik, kültürde ileridir.¹⁶¹ Ona göre, Macarlar, Japonlar, Finler bizim ırkdaşlarımız, fakat milletdaşımız değildirler. Azeriler, Türkmenler, Özbekler, kazaklar, Kigizlar ise, bizim milletimizin kollarıdır.¹⁶²

Atsız da aynı konuda yazdığı yazıda, “Türkler daima üst ırktır. Fakat 18-19. asırlarda ve 20. asrın ilk yıllarında ileri millet değildir. İleri millet maarif ve teknik alanlarında ileri gitmiş millet demektir. Üstün ırk kahraman, iyi savaşçı, teşkilatçı, doğru, çalışkan, kuvvetli, zeki, civanmerd ırk demektir. Türkler bunun için daima üstün ırktır.”¹⁶³ diyerek başka bir milletle karışan milletin mutlaka yok olacağını, dünya ve Türk tarihinden örnekler vererek iddia ediyordu.¹⁶⁴

Atsız “Ahlak” başlıklı yazısında da toplumdaki bozuklukların “ırk bozukluğu”ndan kaynaklandığını, bunun “hakiki bir bozukluk” olduğunu yazıyordu. Atsız’a göre; “fütühat sırasında esir edip getirdiğimiz kölelerin torunları bu vatanla ilgili olmadıkları için yalnız şahsi menfaat ardında” koşuyorlardı. “Bundan fazla olarak da kendilerini esir eden cemiyete karşı içlerinden duydukları kin dolayısıyla millete tahribat yapacak her çareye” başvuruyorlardı.

Atsız, bunun çaresinin “yabancılara öğretmenlik, doktorluk, mühendislik, eczacılık, memuriyet, gazetecilik, nesriyat, yüksek tahsil sahalarında yer

Mecmuası” olarak andığı mecmua Yurt ve Dünya olmalıdır. Türkkan, “D. Mecmuası”nin 24. sayısında N. B.’nin (Pertev Naili Boratav olmalı) ve Muzaffer S. Basoğlu’nun “İrk ve İrkçilik”., başlıklı birer makalelerinin yayınlandığını yazmıştır. Yurt ve Dünya mecmuasında N.B.’nin bir makalesi vardır, ancak, başlığı Türkkan’ın yazdığı gibi değildir. “İrk ve İrkçilik” başlıklı ikinci makaleyi ise Muzaffer S. Basoğlu değil Niyazi Berkes yazmıştır. Reha O. Türkkan, “İrk ve İrkçilik II”, **Gök-Börü**, C:1, Sayı 10 (8 Nisan 1943), s.6-8.

¹⁶¹ Reha O. Türkkan, “İleri Millet, Üstün İrk”, **Gök-Börü**, C:1, S: 10 (8 Nisan 1943), s.3-4.

¹⁶² Reha O. Türkkan, “Büyük Türklük”, **Gök-Börü**, C:2, S: 13 (20 Mayıs 1943), s.3.

¹⁶³ **Bozkurt**, Y: 2, S: 7 (Birincitesrin 1940), s.168-169.

¹⁶⁴ Atsız, “Kan ve Uruk Sarti. Tarihin Verdigi Ders”, **Bozkurt**, Y: 2, S: 6 (Eylül 1940), s.129-130.

verilmemesi” olduğunu yazarak, “ırkçılığın feyizli tesiri Türk ordusunda yıllardan beri görülmektedir. Nasıl, askeri okullara alınacak talebenin Türk irkindan olmaları şart kosuluyorsa memleketin hayati sahalarında rol alacak olanların da yine Türk irkindan olmaları şart olmalıdır” teklifini yapıyordu.¹⁶⁵ Atsız’a göre, eğer bunlar yapılırsa, Türk cemiyeti en kısa zamanda yüksek ahlaki seviyeye ve bunun neticesi olan san ve ululuga kavusacakti.

Hüseyin N. Orkun, Türk Tarihi Not Hülasaları adlı eserinde irkların tasnifinde dil’i kistas olarak almisti. Türkçe, Ural-Altay Dilleri arasında, Altay Dilleri içinde idi ve Türk irkinin belirleyici unsuru da buydu.¹⁶⁶

Hüseyin N. Orkun da Türk dil birliği ile Türk ırk birliği arasındaki ilişkiyi “Bugün Sibiryadan cenubi Avrupaya kadar uzanan geniş arazide Türk dili konuşulmaktadır. Bugün bu Türkçe konuşan insanların arasında sade dil birliği değil ırk birliği de vardır. O halde, en eski devirlerde bütün bu aynı ırktan olan insanlar bir birlik halinde idiler. (...)”¹⁶⁷ sözleriyle açıklamisti.

Bozkurt mecmuasi, 1941 yılındaki 10 ve 11. sayılarında ırkçılık karşıtlarına siddetle saldırdı. Aksam gazetesinde Va-Nu’nin “Ali-Veli” başlıklı bir yazı yayınlamasından sonra Bozkurt mecmuasının 10. sayıda “ırkçılık Aleyhdarlarıyla Münakasalar” başlığı altında yayınlanan bir yazı dizisinin kincisinde ırkçı Ali ile, ırkçı olmayan Veli ırkçılık hakkındaki tartışmalarını sürdürürler. Yazı dizisinin bu son bölümünde ırkçı görüşü savunan Ali, Veli’yi ırkin bilimsel temelleri olduğuna ve

¹⁶⁵ Atsız, “Ahlak”, **Bozkurt**, Y: 2, S: 11 (Temmuz 1941), s.251-252.

¹⁶⁶ Hüseyin N. Orkun, **Türk Tarihi Not Hülasaları**, İstanbul, 1940, s.11-15.

¹⁶⁷ Hüseyin N. Orkun, “Türkün Öz Yurdu”, **Çığır**, C:13, S: 127 (Haziran 1943), s.154.

“tarihteki bütün karışmalara rağmen”, urukların (ırklar) “birbirlerinden farklı olarak mevcut bulunduğu”na ikna eder.¹⁶⁸

Bozkurt ve Çınaraltı mecmualarında ırk ile ilgili olarak ırk sağlığının önemi, nasıl korunacağı üzerinde duruluyor ve biyoloji biliminin yardımı ile “saf ırklar meselesi” açıklanmaya çalışılıyordu. Prof. Süreyya Aygün ile Prof. Kazım İsmail Gürkan, bu yazılarında ırkın sağlığının ve nüfus artışının olumlu yönlerini vurguluyorlardı.¹⁶⁹

İsmet Rasin de, biyoloji, genetik, kalıtım gibi bilimlerden yararlanarak insanlar arasında kardeşlik olamayacağını, insanların bir biyolojik nevi olamayacağını, kıymetçe müsavî olmadıklarını insanîyetçiliğin tekâmül ile telif olunamayacağını savunuyordu. İsmet Rasin’e göre; “Amerika’da ki zenciler aşağı insan addedildikleri için aşağı insan olmuş değillerdir; aşağı insan oldukları için aşağı insan addedilmişlerdir.”¹⁷⁰

Buna karşılık yine Türkçü kesimden O. Seyfi Orhon, “temiz kan Arap atı arar gibi secerellere kadar” gitmemek, “Türk’ü laboratuvarlarda kan tahlillerinde” aramamak gerektiğini yazarak şöyle diyordu; “Millî seviyelerinde ararız. Kültüründe ararız, vicdanında ararız, Öz dili Türkçe olan, kendini Türk hissedeni, başka bir milletin menfaatlerini içinde sezmiyen Türktür. Bunun aksi, Türk milletini azaltmak, tefrikaya düşürmek olur.” Ancak, O. Seyfi Orhon, bunun “bir tevzir vesilesi” yapılmasına da karşı çıkıyordu. Türkçülük, Osmanlılık gibi bir halitanın adı sayılmamalıydı. Tabiiyet vesikası Türk olmak için kafi değildi. Türkçe bilmeden,

¹⁶⁸ **Bozkurt**, Y: 3, S: 10 (Haziran 1941), s.231.

¹⁶⁹ Prof. Süreyya Aygün, “Biyoloji Gözüyle İrk Sağlığı ve Saf İrklar Meselesi”, **Bozkurt**, Y: 3, S: 10 (Haziran 1941), s.237-239; Prof. K. İsmail Gürkan, “İrkin Sıhhat Davası”, **Çınaraltı**, S: 1 (9 Ağustos 1941), s.5.

¹⁷⁰ İsmet Rasim, “İnsanîyetçilik”, **Bozkurt**, Y: 3, Sayı 10 (Haziran 1941), s.232-235.: Dr. Z. Gögem ise ırkın tesbit edilmesinde kan gruplarının değerini ele aldığı yazısında, kan gruplarına bakılarak ırkın tesbit edilebileceğini iddia ediyordu. Dr. Ziya Gögem, “İrk Tayininde <<Kan Grupları>>nin Değeri”,

Türk soyundan olmadan, Türk kültürüyle, tarihiyle, örfiyle ilgi kurmadan, başka bir milletin menfaatlerini güderek Türkçülük yapılamazdı. ¹⁷¹ O. Seyfi Orhon bu sözleri ile konuya biraz daha ilimli yaklaşıyor oluyordu.

O. Seyfi Orhon, bir bastyazısında “müfrit Türkçüler” ile “ırkçılar”ın bir tutulmasına karşı çıkıyor ve ırkçıların zararlı yanları olmakla birlikte “ne de olsa bu vatana, bu millete bağlı” oldukları için “islah edilmeye, tedip edilmeğe” ihtiyaçları olduğunu yazıyordu. O. Seyfi Orhon’a göre; Türkiye’de siyasi ırkçılık bir hezeyandı. Fakat bir alçaklık değildi. ¹⁷²

Yine O. Seyfi Orhon, aile seceresi tarayarak ırkçılık yapmadıklarını, Türk olmak için Türk’üm demenin kafi olduğunu bir başka yazısında belirtiyordu. ¹⁷³

O. Seyfi Orhon’un ırkçılık fikrine yönelik bu ilimli eleştirileri yanında, ırkçı düşünceye karşı çıkan, sert eleştiriler yönelenler de vardı. Örneğin, Anadolucular’ın önde gelenlerinden Remzi Oguz Arık, ırkçı düşünceyi çok sert biçimde eleştiren bir yazı yazmıştı. “ Bir milletin kendisini diğer milletlerden aşağı görmesi nasıl tehlikeli ise onun öteki milletlerden üstün ve onları her bakımdan yetistirmek veya idare etmek için yaratılmış olduğuna inanması da aynı derecede tehlikelidir. Mesela cihanda kendi irkindan başka bütün ırkları aşağı gören telakkiler bu duygulardan doğar. Bunun gibi üstünlük kompleksi diyebileceğimiz böyle bir yakın duyguların zebunu olan bir millet kendi milli kuvvet ve kıymetlerini mübalagali bir şekilde görmeğe baslar ve buna alistikçe tembelliği artar; kendi eksiklerini görmemeğe ve baskalarının üstünlüklerinden endişe etmemeğe baslar. Umumiyetle (ırkçılık) adı

Tanrıdag, C:1, S: 16 (Ağustos 1942), s.11-13. Bu yazıda yanlışlıkla eksik kalan bir kısım **Tanrıdag**, C:1, S: 17 (Ağustos 1942), s.11-12’de tamamlanmış olduğu görülmektedir.

¹⁷¹ O. Seyfi Orhon, “Türkçülüğün Amentüsü”, **Çınaraltı**, S: 47 (15 Ağustos 1942), s.3.

¹⁷² O. Seyfi Orhon, “Anlıyamıyorum” (Bastyazi), **Çınaraltı**, S: 95 (17 Temmuz 1943), s.3.

¹⁷³ O. Seyfi Orhon, “İrkçiliğe Dair” (Bastyazi), **Çınaraltı**, S: 116 (11 İkincitesrin 1943), s.3.

altında ifade edilen marazi halet ile, (milli megalomaniler) kaynaklarını hep bu hislerden alırlar.” Arik, hele müesseseleri henüz oluş ve gelişme devrinde olan milletlerin kendilerini diğerlerinden üstün ve diğerlerini de hakın ve küçük görmesini çok tehlikeli buluyordu. Bir milliyetçi, aynı zamanda, başka şerefli ve iyi milletlerin varlığını teslim eden ve kendi milletini böyle şerefli milletler topluluğunun ailesi fertlerinden sayan insandı. ¹⁷⁴

Ismail H. Baltacıoğlu ise, ırk ile milliyet arasında herhangi bir ilişki olmadığını, millet’in, “türlü irki çeşitleri içine alan ahlaki bir birlik” olduğunu belirtiyordu. Ona göre, ırk milliyeti değil, tam tersine milliyet irki oluşturmaktaydı. Yasama, beslenme, çalışma tarzları irki oluşturan faktörlerdi. “Bir kavim ve bir milletin beseri bünyesinde asli, yani ana ırkla bu ırka merbut tali ırkların birçok mümessillerine tesadüf” olunmaktaydı. ¹⁷⁵

Baltacıoğlu’nun eseri Türkçü kesimden Raif Samur’un eleştirisine uğradı. Ona göre, Baltacıoğlu’nun eserinin her kısmı Türk’e doğru gittiği halde otuz sekinci sayfadan kırk ikinci sayfaya kadar meleze doğru gitmekteydi. Bir bütünlük teşkil eden kitapta bunlar yama gibi durmaktaydı. ¹⁷⁶

Çınaraltı dergisi 94. sayısında bir anket düzenlemiş ve Türkçülük, ırkçılık, Ziya Gökalp, solculuk gibi konularda çeşitli kişilere dokuz soru yönelmiştir. ¹⁷⁷ Bu anketi cevaplayanlar devrin önde gelen yazarları idi; Nadir Nadi, Feridun Osman Menteseoğlu, Velid Ebüzziya, Peyami Safa, Burhan Cahit Morkaya, Fahrettin Kerim Gökay, Burhan Felek, anketi cevaplamışlardı. ¹⁷⁸ Anketin 8. sorusu siyasi-ırki

¹⁷⁴ Remzi O. Arik, “Yirmi Yıl Geçti”, *Millet*, Y: 2, S: 19 (1 Sontesrin 1943), s.196-197.

¹⁷⁵ Ismail Hakkı Baltacıoğlu, *Türk’e Doğru*, Kültür Basımevi, İstanbul, 1943, s.38-41.

¹⁷⁶ Raif Samur, “<<Türke Doğru>> ve Bir Gerçek”, *Gök-Börü*, C:1, S: 11 (22 Nisan 1943), s.19-20.

¹⁷⁷ “Ne Diyorlar? Türkçülüğe Dair Anketimiz”, *Çınaraltı*, S:94 (10 Temmuz 1943), s.8.

¹⁷⁸ *Çınaraltı*, S: 94 (10 Temmuz 1943), s.8-10.

Türkçülük hakkında idi. Ankete cevap verenlerden Burhan Cahit Morkaya ile Velid Ebüzziya, ırkçı Türkçülük fikrine karsi çıkarak bu soruya olumsuz cevap vermişlerdi. Örneğin B. Cahit Morkaya cevabında şöyle diyordu: “Türkçülük davasını, ben Atatürk’ün kurduğu ve Milli Sefimiz İnönü’nün korumakta olduğu milli hudutlar çerçevesi içinde düşünürüm. Türkçülüğü Ural dağlarına kadar uzatanlarla katıyen aynı fikirde değilim. Milliyetçiliği siyasete alet etmek, memleketin zararına olmuştur.” Velid Ebüzziya’nın cevabı da şöyleydi: “Bunu bende birlik mevzuu sayarım. Türkçülüğü siyasi gayelere alet etmek doğru değildir. Bu yüzden basımıza az mi belalar geldi.”¹⁷⁹

Çınaraltı dergisinin gibi bir anket de Büyük Doğu mecmuasında yapılır. Çınaraltı’ninkine göre dini motifli soruların ağır bastığı “Nefs Muhasebesi” adlı bu anketin 3. sorusu “Bizim için sınır dışı bir ırkçılık ve milliyetçilik temayülünün doğruluğuna inanıyor musunuz?” şeklindeydi.¹⁸⁰ Anket toplam 63 kişiye yöneltilmişti. 3. soruya doğrudan evet diyen altı kişi vardı. Üç kişi de kültür açısından evet diyordu. Ankete katılan yedi kişi bu konuyu geleceğe atıyor, 44 kişi ise hayır şeklinde cevap veriyordu. Bunların dışında cevap vermeyen veya başka cevap veren üç kişi daha vardı.¹⁸¹

¹⁷⁹ Çınaraltı, S: 94 (10 Temmuz 1943), s.10.

¹⁸⁰ Ankette toplam 9 soru vardı. **Büyük Doğu**, C:1, S: 1-2-3, (17-24 Eylül, 1943), s.4.

¹⁸¹ Soruyu “evet” şeklinde cevaplayanlar şunlardı: Peyami Safa, H. Ziya Usaklıgil, Ziya Sakir, Nadir Nadi, Yunus Nadi, Prof. Suphi Nuri (Toplam 6 kişi).. Soruya “kültür açısından evet” diyenler de şu kişilerdi: O. Seyfi Orhon, Va -Nu, H. Tarık Us (Toplam 3 kişi). Konuyu geleceğe atanlar ise şunlardı: İsmail H. Baltacıoğlu, Ömer Rıza Doğrul, Celalettin Ezine, Selim Ragıp, Prof. Kazım İsmail, Prof. Fahrettin Kerim, Sami Karayel (Toplam 7 kişi). Yusuf Ziya Ortaç soruyu cevaplamamış. Burhan Belge “zaman ve mekanın içinde”, Mithat Cemal ise “sulhan sonra söylerim” demişlerdi. Anketin sorusunu “hayır” diyerek cevaplayanlar ise şunlardı: Falih R. Atay, H. Cahit Yalçın, Ergenekon, C. İzzet Benice, Sadri Ertem, Mahmut Yesari, Necmettin Sadak, R. Halit Karay, Cemal Nadir, Prof. Salih Murat, Nurullah Berk, Zekeriya Sertel, Muhsin Ertugrul, K. Nami Duru, N. Fazıl Kısakürek, Prof. Hüsnü Hamit, Burhan Toprak, Halit Fahri, Ekrem Usaklı, V. Neim Tör, Burhan Felek, Ekrem Resit Rey, Cemal Resit Rey, ... Melih, Sedat Simavi, Prof. Hilmi Ziya, Yunus Kazım Köni, Sevkett Rado, Prof. Sükrü Baban, Heykeltras Zühtü, Suat Dervis, A. Emin Yalmin, R. Ekrem Koçu, Prof. Emin Onat, Sabahattin Rahmi, Fikret Adil, Bedri Rahmi, Hikmet Feridun, Salih Zeki Aktay, Ziya

1944 yılı Türkçülük fikri taraftarlarının daha çok savunmaya geçtikleri bir yıldır. Samsun'da yayınlanan Kopuz dergisinde Dr. Ihsan Unaer, irkçilik fikrine yeniden değindi.¹⁸² Mart 1944'te Orhun mecmuasında Turan Tamer imzasıyla yayınlanan yazı, II. Dünya Savası yıllarında, irkçiligi savunmak amacıyla yayınlanan son yazı oldu. Yazıda, Türk irkinin karışmadığı dönemlere Türk'ün üstün olduğu, irk saflığının kaybolduğu dönemlerde ise Türk'ün üstünlüğünün kaybolduğu iddia ediliyordu.¹⁸³

Dönemin Turancılığının siyasal siyasal görüş ve hedefleri özellikle Sovyetler Birliği'ndeki Türklerin birleştirilmesidir. Kafkasya, Idil-Ural ve Orta Asya'daki petrol bölgelerinde yaşayan Türkler birleşmenin veya federasyonun hareket merkezini oluşturmaktadır. İkinci dünya savası koşullarında Almanya'nın bu bölgelerde yaratmak istediği nüfuz bu siyasetlerin savunulmasında belirleyici önemdedir.

1944 yılında irkçilik aleyhtari fikirler yayımlanmış, genel olarak yayın hayatı üzerindeki sıkı denetimi artmıştı. Bundan sonra gelişen olaylar, mecmua ve gazetelerin çoğunun kapatılmasına yol açacak, bu durumda, savaş döneminde tartışılan diğer kavramlar gibi irk ve irkçilik kavramının tartışması da sona erecekti.

Emin Onat, Sabahattin Rahmi, Fikret Adil, Bedri Rahmi, Hikmet Feridun, Salih Zeki Aktay, Ziya Osman Saba, Zahir Güvemli, Aktör Hazim, Selami İzzet, N. Nazif, Hatemi Senih (Toplam 44 kişi).

Büyük Dogu, C:1, S: 1-2-3 (17-24 Eylül 1943), s.4.

¹⁸² Dr. Ihsan Unaer, "İlim Gözü ile Irkçılık", **Kopuz** (Samsun), C:1, S: 10 (1 Subat 1944), s.219-224.

¹⁸³ Turan Tamar, "İrk ve Hakikat", **Orhun**, S: 15 (1 Mart 1944), s.8.

4/ 9- 1944 İRKÇİLİK- PANTÜRKCÜLÜK DAVASI

Dönemin Turancıları hem ülkede başlayan tepkileri savuşturmak hem de solcu yayın ve faaliyetleri sikâyet etmek için Nihal Atsız eliyle iki mektup yazmışlardır. Nihal Atsız ve Sabahattin Ali arasında yaşanan gerginlik de bu davanın baslatılmasında etkili olmuştur.

Atsız "Basvekil Saraçoğlu Sükrü' ye Açık Mektup" diye başladığı ilk açık mektubunda sunları söylemiştir:

"Hem Türkçü, hem de Basvekil olduğunuz için size bu açık mektubu yazıyorum. Yalnız basvekil olsaydınız bunları yazmak emegine katlanmazdım. Çünkü Türkçü olmayan bir Basvekile hitap etmenin ne kadar boş olduğunu bilirim. Yalnız bir Türkçü olsaydınız yine yazmaya lüzum görmezdim. Çünkü faydasız kalacak olduktan sonra sizden daha eski Türkçülerle yardım dertlerimi her zaman konuşabilirim. Fakat Türkçü olarak idare makinesinin başında olduğunuz için sizinle konuşmaktan faydalar doğabileceğine inanıyor, onun için size hitap ediyorum."¹⁸⁴

Atsız, mektubun devamında son zamanlarda artan gizli solcu yayın ve faaliyetlerden örnekler vererek bunların planlı bir şekilde yapıldığını belirterek bu faaliyetlere ve yayınlara izin verilmemesini istemistir.

Atsız, Saraçoğlu'na yazdığı ikinci açık mektupta ise, Mart ayında yazdığı mektubun Türkçü çevrelerce çok olumlu karşılandığı ve bütün kamuoyunun düşünce ve hislerine tercüman olduğunu belirterek Orhun'un kapatılmamasını ve mektubun

normal karsılanmasını, ülkede basın özgürlüğünün varlığına bağlamıştır. Bu mektubunda Atsız, Millî Eğitim Bakanlığı ve bağlı kurum ve kuruluşlarda komünistlerin yer aldığını ve çocukları komünist düşüncelerle zehirlediklerini belirterek, Millî Eğitim Bakanı'nin da onları koruduğunu, o nedenle bakanın da istifa etmesinin büyük bir vatanseverlik olacağını söylemiştir.¹⁸⁵ Bu mektup üzerine *Orhun* dergisi Bakanlar Kurulu tarafından süresiz kapatılmıştır.

Atsız'ın Saraçoğlu'na yazdığı ikinci mektuptan dolayı Sabahattin Ali, Atsız aleyhine hakaret davası açmış ve dava 26 Nisan'da başlamıştır.¹⁸⁶ Duruşma salonunda ve dışarıda Atsız lehine yapılan gösteriler ve olaylar meydana gelmiştir. 3 Mayıs'ta yapılan ve gerekli güvenlik tedbirleri alınan duruşma sırasında dışarıda bulunan gençler Adliye binasından Ulus'a kadar yürüyerek marslar söylemişler, Sabahattin Ali'nin kitaplarını yakmışlardır. Polisin olaya müdahale etmesi ile olaylar büyümüştür. Olaylarda bazı öğrenciler ve gençler tutuklanmıştır. 9 Mayıs'ta sona eren mahkemede Atsız'a dört ay hapis cezası verilmiş, ancak bu ceza ertelenmiştir.¹⁸⁷

Atsız-Sabahattin Ali arasında başlayan dava Turancılara karşı kamuoyundaki tepki ile de birleşerek bir dizi davanın açılmasına neden olmuştur.¹⁸⁸ Bunun üzerine İrkçi ve Turancılar 9 Mayıs 1944 tarihinde tutuklanmışlar hükümeti devirmeye teşebbüs suçu ile mahkemeye verilmişlerdir.¹⁸⁹

¹⁸⁴ *Orhun*, S: 1 (Mart 1944) , s.1.

¹⁸⁵ *Orhun*, S: 16 (1 Nisan 1944), s.1-6.

¹⁸⁶ *Ayin Tarihi*, S: 125 (Nisan 1944), s.25.

¹⁸⁷ *Tan*, 10 Mayıs 1944, s. 1

¹⁸⁸ Uğur Mumcu, *40'ların Cadi Kazanı*, 2. Basım Tekin Yay., İstanbul, 1992, s.64.

¹⁸⁹ Tutuklananlar şunlardır: Reha Oğuz Türkkân, Hüseyin Nihal Atsız, Prof. Dr. Ahmet Zeki Velidî Togan, Nurullah Barıman, İsmet Tümtürk, Zeki Özgür, Cihat Savas Fer, Hamza Sadi Özbek, Fehiman Altan, Nejdet Sançar, Orhan Saik Gökay, Dr. Hikmet Tanyu, Dr. Fethi Tevetoglu, Alpaslan Türkes, Cebbar Senel, Sait Bilgiç, Cemal Oğuz Öcal, Fazıl Hisarcıklı, Muzaffer Eris, Hüseyin Namik Orkun, Dr. Hasan Ferit Cansever, Saim Bayrak ve Yusuf Kadıgil. Mumcu, age, s. 65.

Hükümet 18 Mayıs 1944'te resmî teblig yayımlamıştır. Tebligde şöyle denilmektedir:

"Nihal Atsız, Reha Oguz Türkkân ve Zeki Velidî ile Doktor Hasan Ferit Cansever'in İstanbul'da evlerinde ve daha bazı yakın arkadaşları nezdinde İstanbul Örfî İdare Komutanlığı'nca aramalar yapılmış ve elde edilen vesikalar tetkik edilmisti. Bu vesikaların tetkikinden elde edilen netice ve kanaata göre Teskilâtî Esasiye Kanunu'yla müesses bugünkü rejimimize ve vatandaşların hakikî milliyetçilik telâkkilerine aykiri umdeleri ve bu umdelere varmak için gizli cemiyetleri, faaliyet programları, teskilât ve propaganda organları, hatta muhaberelelerini gizli tutmaga matuf şifreleri ve parolaları vardır... Bu mahiyetteki faaliyet, Teskilâtî Esasiye Kanunu'muza aykiri ve Türk Ceza Kanunumuza göre suç vasıflarına haiz olduğundan faileri hakkında salâhiyetli adlî merciler tarafından kanunî takibat yapılmak üzere ise el konulmuştur."¹⁹⁰

İrkçilik ve Pantürkçülük davası 7 Eylül 1944 tarihinde İstanbul Sikiyönetim Komutanlığı Mahkemesi'nde başlamış ve savcı bütün sanıkların cezalandırılmasını istemiştir ¹⁹¹

Dava yaklaşık bir yıl sürmüş ve 29 Mart 1945 tarihinde sonuçlanmış, 13 kişi beraat ederken Nihal Atsız 4 yıl 3 ay hapis ve 3 yıl sürgüne, Prof. Dr. Zeki Velidî Togan 10 yıla, Alpaslan Türkes 9 ay 10 güne, Dr. Fethi Tevetoglu 11 ay 20 güne, Cabbar Senel ve Cemal Oguz Öcal 11 aya mahkûm olmuşlardır.¹⁹² Hüküm giyenler temyize başvurmuşlar ve mahkeme verilen kararı 23 Ekim 1945 tarihinde hem

¹⁹⁰ **Ayin Tarihi**, S: 126 (Mayıs 1944), s.21; **Orkun**, S: 53 (5 Ekim 1951), s.14.

¹⁹¹ İlhan Darendelioglu, **Türk Milliyetçiliği Tarihinde Büyük Kavga** Ertug Basimevi, İstanbul, 1976, s.126-127.

¹⁹² **Tan**, 30 Mayıs 1945

esastan hem de usulden bozmuştur. Bunun üzerine sanıklar serbest bırakılmıştır.¹⁹³
İrkçilik ve Pantürkçülük davası 31 Mart 1947 tarihinde karara bağlanmış ve tüm sanıklar beraat etmiştir¹⁹⁴

İrkçilik ve Pantürkçülük davası ile iskence olayları siyasi literatüre girmiştir. Tutuklulara çeşitli şekillerde iskenceler yapıldığı iddia edilmiştir. Bunlar; aç ve susuz bırakmak, yıkanmaya izin vermemek, dayak atmak, arkadaşlarının dayak yemesini seyrettirmek, öldürmekle tehdit etmek, boş kâğıda imza attırarak tehdit etmek ve tutukluları açık lagimli hücrelerde bulundurmadır. Ayrıca "tabutluk" denen betondan yapılmış küçük hücrelerde yaz sıcaklığında yüksek mumlu ampuller yakılarak siyasal tutuklulara iskence yapılmaktadır.¹⁹⁵

Askeri Yargıtay'ın mahkûmiyet kararını bozması ve davaya yeniden bakılması Türk-Sovyet ilişkilerinin bozulması dönemine rastlamaktadır. Beraat kararı da bu ilişkilerin tamamen bozulduğu bir döneme tesadüf etmektedir. Bu açıdan bakıldığında Pantürkçülüğün dış politika ile yakın ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Weisband' a göre Turancılar **tutuklanırken** de dış politikanın etken olduğunu vurgulamış, İnönü'nün Sovyetler'i etkilemek ve onların Türkiye'ye karşı takındıkları tutumu göz önünde bulundurarak bu işe kalkıştığını belirtmiş, ancak bunda hayal kırıklığına uğradığını ileri sürmüştür.¹⁹⁶

¹⁹³ Nejdet Sançar, **İnönü İle Hesaplaşma**, Afsin Yayınları, Ankara, 1973, s.116.

¹⁹⁴ Özdoğan, Turandan Bozkurt'a.. 104-124.

¹⁹⁵ Hikmet Tanyu, **Türkçülük Davası ve Türkiye'de İskenceler**, Erciyes Matbaası, Kayseri, 1950, s.7-8.

¹⁹⁶ Edward Weisband, **İkinci Dünya Savaşı'nda İnönü'nün Dış Politikası**, Çev. Mehmet Ali Kayabal, Milliyet Yay., İstanbul, 1974, s.320.

4/ 10 – İRKÇİ-TURANCILIGA TEPKİLER

Savaşın seyriinin Almanların aleyhine değişmesi Türkiye'nin iç politikasını da ona göre etkilemiştir. Turancılığa karşı tavır alınmasında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 1944 yılında yaptığı konuşma ve verdiği demeçler hükümetin ve Kemalist aydınların Turancılara tavır almasında belirleyici önemdedir. İnönü'nün Turancılığa karşı çok net bir tavır aldığı görülmektedir:

“Turancılık fikri, yine son zamanların zararlı ve hastalıklı göstergisidir.

Görülüyor ki milli politikamız memleket dışında sergüzeşt aramak zihniyetinden tamamen uzaktır; asıl mühim olan da bunun bir zaruret politikası değil, bir anlayış ve bir inanış politikası olmasıdır... Vatandaşlarıma ikinci soruyorum. Dünya olaylarının bugünkü durumunda Türkiye'nin ırkçı ve Turancı olması lazım geldiğini iddia edenler hangi millete faydalı, kimlerin maksadına yararlıdırlar? Türk Milletine yalnız bela ve felaket getirecek olan bu fikirleri yürütmek isteyenlerin Türk Milletine hiçbir hizmetleri olmayacağı muhakkaktır.”¹⁹⁷

İnönü aynı zamanda ırkçılığa karşı aldıkları tavrın yalnız dönemin siyaseti ile ilgili değil aynı zamanda devrimlerin programı ve Kemalizm'in bir gereği olduğu üzerinde durmaktadır.

¹⁹⁷ “Sayın Reiscumhurumuzun, Basvekil, Maarif Vekili ve CHP Genel Sekreterinin Söylev, Tamim ve Demeçleri” **İrkçilik Turancılık**, Der.: Ankara Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yay., Ankara, 1944. s. 4.

“Yalnız milliyetçiliğimizde değil, Partimizin başka esasları da programımızda, esine başka yerde rast gelinmeyen, bir olgunluk ve geniş kavrayış ile anlatılmış ve Büyük Atatürk ve İsmet İnönü taraflarından milletimize armağan edilmiştir. Bu programdaki geniş hayat görüşü karşısında bizi ırkçılık gibi müphem ve dağıtıcı, Turancılık gibi karanlık ve çıkmaz yollara sürüklemek isteyen ve çocuklarımızı sokak politikasına sürükleyiş yalnız akılsızlık ve zavallılık ile izah edilemez, bunu milletimize karşı hiyanet olarak telakki etmeye mecburuz.

Altı okla remzedilmiş olan bu prensipler, hepimiz bilmeliyiz ki, tek tek alınarak Kemalizmin ana fikirleri şeklinde ifade olunamazlar. Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılapçılık, beraberce bir cemiyet ve devlet anlayışını teşkil ederler. Yalnız halkçiyim, yalnız milliyetçiyim, yalnız cumhuriyetçiyim diyerek Kemalist olmak mümkün değildir. Çünkü cumhuriyetçi veya inkılapçı olmaksızın halkçılık kabildir. Kralcı veya hanedancı olarak milliyetçi olanlar vardır. Nitekim milliyetçi olmaksızın cumhuriyetçi olunabilir. Bu altı ilkedен her biri diğerini sınırlandırmak itibarıyla bir muvazene ve ahenk vücuduna getirmiştir ki, fikirde ve hayatta bu muvazene ve ahenge biz “Millî birlik ve beraberlik” diyoruz. İrkçılık-Turancılık hareketi bu altı prensipten bir kısmını ihmal ederek bilhassa milliyetçiliği almış olmakla, millî birlik ve beraberliğe tecavüz eden bir fikri açığa vurmıştır.”¹⁹⁸

Kemalizm’in önemli ideologlarından Falih Rifki Atay da ırkçılık ve

Turanciligi devrimlerin ve özgürlüklerin önünde bir engel ve millet çıkarlarına aykiri bir akim olarak görmektedir. İnönü'nün konuşmalarini degerlendiren Atay sunlari belirtmistir.

“Turancilik ve irkçilik denen sapitkanlarin kimlerden hangi maksatlarla dogdugu, kimleri, hangi maksatlarla aldatmak istedigini ve bilhassa, bu vatinin iç ve dis güvenligi, ilk inkilap gününden beri kazandigimiz hürriyetler aleyhine ne agir tehdit ve tehlikeler oldugu anlatilmistir. Bu cereyanlara katılanlardan bir kısmi yabancı propagandalarin vasitasi olmus olabilir, bir kısım böyle olmayabilir: fakat hiç tereddüt götürmeyen sey, irkçiligin ve Turanciligin bu memleketin ve halkinin öz menfaatleri aleyhine cinayetler oldugudur.”¹⁹⁹

Atay bir baska yerde de Kemalistlerin milliyetçilik tarifini ele alarak Turanciligi ve irkçiligi elestirmistir.

“Cumhuriyet Halk Partisi'nin programinda vatani, Türkü ve Türkçülüğü tarif etmekle, milletçilik ve memleketçilik esaslarini Partiye, mektebe ve Devlete mal etmekle bu tehlikeleri önledik. Herkesi kendinden, hepimizi birbirinden süphelendirmek, bütün yurdu yok yarim kan, yok dörtte bir kan, yok bütün kan veya karisik ve bozuk kan diye eski parçalanmalara rahmet okutur bir kan davasi içine yuvarlamak için, yedi kuyruklu irkçilik yalanini icadettiler. Bu, içerde bizi dagittigi ve azalttigi kadar, ari üstünlüğü iddiasini da ister istemez tasdik etmek ve memleket gazetelerinde vatandas

¹⁹⁸ Age, s. 4.

¹⁹⁹ Falih Rifki Atay , “Cumhurreisimizin Nutku”, **Ulus**, 21 Mayıs 1944, s. 1.

imzaları ile yazıldığını gördüğümüz gibi, “sıralı milletlerinin dünyaya kılavuzluk etmesine hak vermek” yollarını açar.

İrkçiler takimi Avrupa kitasının hegemonyaları altına almak istedikleri zaman, bir “tabilik” ruhu yaratılmak için, bize asılanmak istenen bu fikir, sark seferi başladıktan sonra Turancılık tahriki ile tamamlanmıştır.

İrkçilik ve Turancılık, Anayasa prensiplerinin ziddidirler. İrkçi ve Turancı, Cumhuriyet Halk Partisi’nden olamaz. İrkçiler ve Turancılar, milli birliğin ve Türkiye emniyetinin tehlikesidirler. Biz Türkiye Türkçüsü ve Türkiye istiklalcisiyiz.”²⁰⁰

İddialara göre Turancı akim, hükümetin doğru politikasının aksine ülkeyi savasa sokmak istiyor ve ülke için büyük bir tehlike oluşturmaya çalışıyor. Çünkü, Turancı akim sadece Kemalizmin ilkelerine ve Hükümetin izlediği dış politikaya ters düşmekle kalmıyor, aynı zamanda vatandaşları bölmeyi ve Cumhuriyeti yıkmayı da amaçlıyordu. Atay’ a göre ırkçılık cumhuriyetle birlikte kurduğumuz Türkiye cumhuriyetinin birliğini de tehdit eden bir olgudur:

“Turancılık, dış politika bakımından, müstakil Türkiye’nin nasıl basitçe tehlikelerinden biri ise, ırkçılık, iç politika bakımından, bir ve bütün Türkiye’nin parçalanmasından, azalip dağılmasından başka hiçbir işe yaramaz. Biz göğüsler dolusu bir gurur ile Türk ve garp lügatlerindeki İmi manasıyla milliyetçiyiz. Hiçbir yalan icad etmek ihtiyacında değiliz.”²⁰¹

²⁰⁰ Falih Rifki Atay, “İrkçilik Turancılık” ,**Ulus**, 9 Mayıs 1944. s. 1.

²⁰¹ Falih Rifki Atay, Hak Görünüründeki Bir Kaygı, **Ulus**, 18 Mayıs 1944, s. 1.

Turancilari elestiren Hüseyin Cahit Yalçın ciddi düşünen herkesin Turancılığın ham bir hayal olduğunu görmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁰²

Yalçın da Atay gibi Turancılığın Türk milleti üzerinde yapacağı bölücü etki üzerinde durarak düşünsel bakımdan da ırkçılığı mahkum etmiştir.

“İrkçilik ve Turancılık iki zehirden başka bir şey değildir ki gayeleri ancak, bugün bin zahmet ve fedakarlık pahasına kurulmuş, elden geldiği kadar düzeltilmiş Türk vatanını inkıraza düşürmekten ibaret olabilir.

İrkçilik ilmi bakımdan hiçbir manası olmayan bir mefhumdur. Halis bir irkin mevcudiyetini iddiaya imkan tasavvur edilemez. “İrk” fiziki ve maddi bir kelimedir ki milliyet mefhumundan tamamen yarıdır. “Milliyet”i vücuda getiren amiller ruhi ve fikridir.

Nazilerin Almanya’da tatbik ettikleri ırkçılık ancak siyasi bazı hedeflere varmak için kullandıkları siyasi bir silahtir ki onu ciddiye almak gafletlerin ve hataların en müthisini teşkil eder. İrkçilik ve Türkiye’de takibedilecek gaye ancak Türkiye’yi yıkmaktan ve parçalamaktan ibaret olur.”²⁰³

Ethem İzet Benice de; “ biz bu sınırların içinde Türkçüyüz. Türk Cumhuriyeti’nin çocukları ve milli Türk devletinin vatandaşlarıyız Kemalist rejimin milliyetçiliğine çizdiği ölçü ve hudut içinde de milliyetçiyiz. Davanın bu cephesinde hiçbir tereddüdün yeri yoktur. Sakat olan, hatalı olan, cinayet ve hiyanet olan: Türkçülüğü: milli hudutlar dışına tasırmak istemek, ecebi hırslara fırsat vermektir”

²⁰² Hüseyin Cahit Yalçın, **Tanin**, 19 Mayıs 1944, s. 1.

²⁰³ Hüseyin Cahit Yalçın, , “Türkçülük ve İrkçilik Namına Yapılan Tahrikler”, **Biz ve Dünya**, 22 Mayıs 1944, s. 1.

²⁰⁴diyerek Kemalist ulusçulugun sinirlari çizmiştir.

Turancılık konusunun basında ve kamuoyunda ilk kez tartışılması 1943 yılında olmuştur. En büyük tartışma, Faris Erkman imzalı "En Büyük Tehlike! Milli Türk Davasına Aykırı Bir Cereyanın İçyüzü" adlı broşürünün yayınlanmasıyla gerçekleşmiştir. Broşürde Turancı akim sert bir biçimde eleştiriliyordu. Adeta hükümet yanlısı bir üslup ve resmi bir dille yazılan broşür birçok tepkiye neden olmuş, basında Turancı yayın organlarına karşı bir saldırı başlamıştır. Tan gazetesi Faris Erkman'a destek çıkarken birçok Turancı dergi konuyla ilgili olarak yazılar yayınlamışlardır.²⁰⁵ Kopuz dergisi, broşürde yer alan iddialara, "... Bu memleketin içinde devletin dış siyasasına aykırı pantürkist bir cereyanın bulunmadığını bir delinin bile anlayabileceğini" belirtmiştir.²⁰⁶ Falih Rifki Atay, konuyla ilgili olarak görüşlerini şöyle özetler:

"Bir hayli zamandan beri, birtakim haftalık veya aylıklarda, yahut broşür veya kitaplarda, milliyetçilik davamızın su veya bu istikamete zorlanmak istendiğini görmüyor değiliz... Türküz bir, Türkçüyüz iki, Türkiyeciyüz üç! Ne ırkçiyiz, ne de sınır dışı herhangi bir dava pesindeyiz".²⁰⁷

Nadir Nadi de kösesinde bu konuya değinerek, "Türkiye'de Türk milliyetperverliği kisvesi altında emperyalist ırkçılık cereyanları uyandırıldığı ve sınırlarımız dışında bulunan Türklere karşı buradaki Türklerin emperyalist emellerle kışkırtıldığı doğru değildir"²⁰⁸ biçiminde görüşlerini yazmıştır.

Aksam gazetesinden Necmettin Sadak, Türk dış politikası gibi iç politikanın

²⁰⁴ Etem İzzet Benice, "Hepimiz Türkçüyüz", **Son Telgraf**, 27 Mayıs 1944, s.1.

²⁰⁵ "Türkçülük Cereyanının Mensei ve Karakteri, **Tan**, 1 Temmuz 1943, s.1

²⁰⁶ İhsan Unaner, "En Büyük Tehlike Nedir?", **Kopuz**, 1/4 (Ağustos 1943), s.8.

²⁰⁷ Falih Rifki Atay, "Türküz, Türkçü ve Türkiyeciyüz", **Ulus**, 6 Temmuz 1943, s.1

²⁰⁸ Nadir Nadi, "Bizim Türkçülüğümüz", **Cumhuriyet**, 7 Temmuz 1943, s.1.

da açık olduğunu Türkiye sınırları dışında yaşayan Türkleri birleştirme gayesinin siyasetimize aykırı olduğunu belirtmiştir.²⁰⁹

Tüm bu tartışmaların olduğu sırada Faris Erkman, yazdığı broşür yüzünden Emniyet Müdürlüğü'nde sorguya çekildikten sonra serbest bırakılmıştır. Hariciye Vekili Numan Menemencioglu, 5 Temmuz 1943 tarihinde TBMM'de broşür hakkında resmi açıklamada bulunur.²¹⁰ Sinop Mebusu Cevdet Kerim Incedayı konuyla ilgili olarak şöyle demiştir:

"... En Büyük Tehlike adını taşıyan bu risale bastan sona kadar Türkiye'de ecnebi menfaatler lehine ihdas edilen bir cereyandan bahsetmektedir. Güya Türk vatandaşlığı, Türk milliyetperverliği kisvesi altında bu memlekette ırkçılık cereyanları yapıldığı ve Türkiye'nin sınırlarımız dışında bulunan Türklere karşı emperyalist cereyanlara sevk edildiği iddia olunuyor. Ben memleketimizde ne böyle bir cereyan ve ne de bu şekilde bir milliyet mefhumu biliyorum".²¹¹

Bu konuşmanın ardından Meclis'te söz alan Menemencioglu da şu açıklamada bulunmuştur: "... bitaraflik vaziyetini muhafaza eden Türkiye su veya bu yolda birtakim propagandalara sahne olmakta ve bunun önüne tamamiyle geçmek mümkün görülmemektedir... Bu kitabı okuduğunuz vakit ...sanki bu memlekette birtakim cereyanlar vardır, bu cereyanları büyük bir tehlike olarak göstermek memleket namına en büyük hizmet teskil eder... Türkiye hudutları dışında kalan Türklere yalnız refah ve saadet temennimiz carirdir."²¹²

²⁰⁹ Necmettin Sadak, "Türkiye'nin Siyasetini Yanlıs Göstermeye Çalışanlar", **Aksam**, 7 Temmuz 1943. s.1.

²¹⁰ Cemil Koçak, bu açıklamanın Dahiliye Vekaleti'nce değil de Hariciye Vekaleti'nin kendisi tarafından yapılmış olmasını, Turancılığın bir dış politika sorunu olarak görülmesine bağlar. Bkz. Cemil Koçak, a.g.e, s.216.

²¹¹ **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1943.s.1

²¹² **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1943, s.1

Faris Erkman'in broşürüne başka broşürlerle cevap verildi. Reha Oguz Türkkan, Solcular ve Kizillar, Kizil Faaliyet, Nihal Atsız, En Sinsi Tehlike, O. Seyfi Orhon'un Maskeler Asagi isimli broşürleri F. Erkman'a bir yanıt niteliğinde yazılmışlardı.

Tüm bu yasananlara rağmen bu broşür Türk iç politikasındaki dönüşümün de bir simgesi olmuştur. Böylesine basit bir broşürün hemen Meclis gündemine tasnif tartışılması bir tesadüf değildir.²¹³

Türkiye'de bu dönemde görülen Turancı akim ve yayınlarla ilgili olarak genel bir değerlendirme yapılacak olursa; resmi düzeyde olmasa da Türk Hükümeti Turancı kimi gruplarla gayriresmi ilişki kurmuştu. Bu dönem birbiri ardına çıkan Turancı yayın organlarına hiçbir müdahalede bulunulmaması dikkat çekicidir. Turancı çevreleri denetim altında tutma düşüncesi, bu konuda temel önemde rol oynamıştır. Bir başka deyişle Hükümet, Turancı hareketin gelişme potansiyelinin tamamen savasın gidişatına bağlı olduğunun da bilincindedir.²¹⁴

Gerçekten de İkinci Dünya Savası sırasında Türkiye ile Almanya'nın yakın ilişkilerinin sürdüğü dönemlerde Pantürkçülük faaliyetleri daha güçlü, serbest ve parlak yürütülürken; 1943 yılının ikinci yarısından itibaren yavaş yavaş gerileyerek 1944'teki davaya gelinmiştir. Bu süreç Türk-Alman ilişkileriyle karşılaştırıldığında bir paralellik göstermektedir.

²¹³ Baskın Oran, "2. Dünya Savası'nda Türkiye'de Siyasal Hayat ve Sağ-Sol Akımlar"..., s.252-253.

²¹⁴ Cemil Koçak, age., s.694-695.

KAYNAKÇA

KITAPLAR VE MAKALELER

Acaloglu, Arif. “Devrimci Toplum Önderleri: İlk Türkçüler-Sagci degil Solcuydular”. **Aydinlik**, S: 768 (7 Nisan 2002), s. 22-25.

Agaogullari, Mehmet Ali. **Asiri Milliyetçi Sag, Geçis Sürecinde Türkiye**. Der. Irvin Cemil Schick-Ertugrul Ahmet Tonak. Istanbul, Belge Yayinlari, 1990.

Ahmad, Feroz. **Modern Türkiye'nin Dogusu**. Çev. Yavuz Alogan. 2. Basim. Istanbul, Kaynak Yayinlari, Aralik 1999.

Ahmad, Feroz. **1908-1914 Ittihat ve Terakki** 1. Basim. Ankara, Sistem Ofset Matbaacilik Yayıncılık ve Ticaret LTD. Sirketi, 1984.

Akarsu, Bedia. **Wilhelm von Humbolt'da Dil-Kültür Bağlantisi**. Remzi Kitabevi, 1984, Istanbul.

Akçura, Yusuf. **Yeni Türk Devletinin Öncüleri**. Ankara, Kültür Bakanligi Yay., 1981.

Akçura, Yusuf. “ Türkçülük' ün İki Kolu”, **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C.** 4. Istanbul, İletisim Yayinlari, 2002.

Akçura, Yusuf. **Osmanli Devleti'nin Dagilma Devri**. 2. Basim. Ankara, TTK Basimevi, 1985.

Akçura, Yusuf. **Türkçülük**. Istanbul, Toker Yayinlari, 1990.

- Akçura, Yusuf. **Üç Tarz-i Siyaset**. 3. Basım. Ankara, TTK Basımevi, 1998.
- Akçura, Yusuf. **Türkçülüğün Tarihi**. 1. Basım. İstanbul, Kaynak Yayınları, 1998.
- Akin, Ridvan. **Dagılma Devri ve Türkçülük Hareketi**. İstanbul, Der Yayınları, 2002.
- Aksin, Sina. **Jön Türkler ve İttihat Terakki**, 2. Basım. Ankara, Imge Kitabevi, 1998.
- Aksin, Sina. **Türkiye Tarihi. C.4**. İstanbul Basaran Matbaası, 1989.
- Aksin, Sina. **Yüz Soruda Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**. İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1980.
- Aksin, Sina. "Türk Ulusçuluğu", **Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi C.8**. İstanbul, İletişim Yay., 1985.
- Ali, Hüseyinzade. "Sola, Sola, Sol Tarafa", **Aydınlık**. S: 768 (7 Nisan 2002), s. 26-28.
- Anderson, Benedict. **Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**. İstanbul, Metis Yayınları, 1995.
- Antropoloji Sözlüğü**, Yay Haz. Kudret Emiroğlu- Suavi Aydın (der.). Ankara, Bilim ve Sanat Yay., 2003.
- Arai, Masami. **Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği**. Çev. Tansel Demirel, 2. Basım. İstanbul, İletişim Yayınları, 2000.
- Arsal, Sadri Maksudi. **Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları**. İstanbul, Çeltüt Basımevi, 1955.

Atabay, Mithat. **2. Dünya Savasi Sirasinda Türkiye’de Milliyetçi Akımlar.** Istanbul, Kaynak Yayinlari, 2005.

Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I-III, A.K.D.T.Y.K., Ankara 1997.

Atatürk İlkeleri ve Inkilap Tarihi II, Atatürçülük (Atatürkü Düşünce Sisteminin Temelleri). Ankara, YÖK Yayinlari, 1986.

Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri 4 Cilt, A.K.D.T.Y.K. Ankara, **Atatürk Arastirma Merkezi Yayinlari,** 1991.

Atatürk’ün Okudugu Kitaplar. C. 22, 23. Ankara, Anitkabir Dernegi Yay., 2001.

Ates, Toktamis. **Türk Devrim Tarihi.** 7 Basim. Istanbul, Der Yay., 1998.

Atsiz, Nihal. **Makaleleler.** C. III. Istanbul. Baysan Basim ve Yayin Sanayii, 1992.

Atsiz, Nihal - Sadi Özbek, Hamza. **Hesap Böyle Verilir.** Istanbul, Arkadas Basimevi, 1943.

Atsiz, Nihal. "Orhun", **Orhun.** S. 1 (Kasim,1933), s.1-2.

Aydemir, Sevket Süreya. "Milletlesmek", **Ileri.** S. 7 (Kasim 2001), s. 180-195.

Aydin, Suavi. **Modernlesme ve Milliyetçilik.** Istanbul, Gündogan Yayıncılık, 2000.

Aydin, Suavi. "İki İttihat-Terakki:İki Ayri Zihniyet, İki Ayri Siyaset", Tanil Bora,

Murat Gültekingil (der), **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cumhuriyet’e Devredilen Düşünce Mirasi, Tanzimat ve Mesrutiyetin Birikimi, C. I.** İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.

Balibar, Etienne ve Immanuel Wallerstein. **İrk Ulus Sinif.** Çev.: Nazlı Ökten. İstanbul, Metis Yayınları, 1995.

Baltacıoğlu, İsmail Hakkı. **Türk’e Doğru.** İstanbul, Kültür Basımevi, 1943.

Bayraktutan, Yusuf. **Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları. (1912-1931).** Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.

Bayur, Yusuf Hikmet **Türk İnkılabı Tarihi, C.II,** Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1952.

Berkes, Niyazi **Türkiyede Çağdaşlaşma,** İstanbul, İstanbul Basımevi, 1978.

Berkes, Niyazi. **Türk Düşününde Batı Sorunu.** 1. Basım. Ankara, Bilgi Yayınevi, 1975.

Berkes, Niyazi. **Batıcılık, Ulusçuluk, Toplumsal Devrimler.** 2. Basım. İstanbul, Kaynak Yay., 2002.

Berkes, Niyazi. **Toplum ve Bilim Yazıları.** İstanbul, Adam Yayınları, 1985.

Berkes, Niyazi. “Unutulan Adam: Yusuf Akçura”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyoloji Konferansları, On Dördüncü Kitap.** İstanbul, 1976, s.194-203.

Bingöl, Yılmaz. “Sovyet Sonrası Orta Asya Karsısında Türkiye’nin Politikası Fırsatlar ve Çözülmesi Gereken Meseleler”, **Avrasya Etüdüleri.** S. 14 (Yaz-sonbahar 1998), s.2-17.

Çagdas Türkiye Tarihi C. 4. 5. Basim. Yayin Yön.: Sina Aksin. Istanbul, Cem Yay., 1997.

Çakan, Isil. **Türk Parlamento Tarihinde 2. Meclis.** Istanbul, Çagdas Yay., 1999.

Çakan, Isil. "Türkiye Cumhuriyeti Devleti Armasinin Belirlenmesi Çabaları", **Toplumsal Tarih.** S. 82 (Ekim 2003), s.4-10.

Carretto, Giacomo. "1930'larda Kemalizm-Fasizm-Komünizm Üzerine Polemikler", **Tarih ve Toplum.** S. 17 (Mayis 1985), s.56-59.

Cassirer, Ernst. **Devlet Efsanesi.** Çev. Necla Arat Istanbul, Remzi Kitabevi, , 1984.

Çeçen, Anil. **Kültür ve Politika.** Istanbul, Hil Yay., 1984.

Cevizci, Ahmet. **Felsefe Sözlüğü.** 4. Basim. Istanbul, Paradigma Yayinlari, 2000.

Çivicioglu, Arif. **Türkçülük ve Gerçek Demokrasi.** Istanbul, (y.y), 1945.

Çoker, Fahri. **Türk Tarih Kurumu'nun Kurulus Amaci ve Çalismalari.** Ankara, TTK Basimevi, 1983.

Darendelioglu, Ilhan. **Türk Milliyetçiligi Tarihinde Büyük Kavga.** Istanbul, Ertug Basimevi, 1976.

Deringil, Selim. **Denge Oyunu.** 3. Basim. Istanbul, Tarih Vakfi Yurt Yayinlari, 2003.

Dumoulin, Daniel. **Atatürk'ten Düşünceler.** Ankara, Atatürk Arastirma Merkezi Yayini, 2000.

Dünder, Ali. **Kemalizmi Dogru Algilamak**. 3. Basim. Ankara, Atatürkçü Düşünce Derneği Bulancak Subesi Yayini, 2001.

Engin, Dr. Saffet Arin. **Atatürkçülük ve Moskofluk- Türklük Savaslari**. Istanbul, Gün Matbaasi, 1953.

Ergun, Dogan. **100 Soruda Sosyoloji El Kitabı**. Istanbul, Gerçek Yayınevi, 1973.

Eroglu, Hamza. **Atatürkçülük**. Ankara, Olgaç Matbaasi, 1981.

Eroglu, Hamza. **Türk Devrim Tarihi**. 2 Basim. Ankara, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Derneği Yay., 1970.

Erözden, Ozan. **Ulus Devlet**. Ankara, Dost Kitabevi, 1997.

Ertekin, Orhangazi "Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yollari", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**. Istanbul, İletişim Yayinlari, 2002, s.346-350.

Erüreten, Bahir Mahzar. **Kemalizm Çağdas Devlet-Çağdas Toplum**. Istanbul, [y.y], 1998.

Fenton, Steve. **Etnisite ve Irkçılık**. Çev. Nihad Sad. Ankara, Phoneix Yayınevi, 2001.

Feyzioglu, Turhan, Hamza Eroglu, İsmet Giritli, Mustafa Aysan, Mehmet Gönlübol. **Atatürk Yolu**. Ankara, Atatürk, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Arastirma Merkezi, 1987.

Feyzioglu, Turhan. **Atatürk ve Milliyetçilik**. 2. Basim. Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Arastirma Merkezi, 1987.

Feyzoglu, Osman Güngör. **Atatürk İlkeleri ve Inkilabimiz** Istanbul, Milli Egitim, 1982.

Fontette, Francois de. **Irilik**. Istanbul, Iletisim Yayinlari, 1991. Bulut Yayinlari Istanbul, 2003.

Geçis Sürecinde Türkiye. Derleyen: Irvin Cemil Schick / E. Ahmet Tonak. 2. Basim. Istanbul, Belge Yayinlari, 1992.

Gellner, Ernest. **Milliyetilige Bakmak**. ev. Simten Cosar-Saltuk zertrk ve Nalan Soyarik. Istanbul, Iletisim Yayinlari,1998.

Gencer, Ali Ihsan- Sabahattin zel. **Türk Inkilap Tarihi**. Istanbul, Der Yay., 1998.

Georgeon, François. **Türk Milliyetçiligi'nin Kökenleri, Yusuf Akçura**. Istanbul, Tarih Vakfi Yurt Yayinlari, 1999.

Gevgilili, Ali. **Türkiye'de Yenilesme Dsncesi, Sivil Toplum, Basın ve Atatürk**, Istanbul, Baglam Yayinlari, 1990.

Glasneck, Johannes. **Türkiye'de Fasist Alman Propagandasi**, ev. Arif Gelen. 1. Basim. Ankara, Onur Yayinlari, (t.y).

Gökalp, Ziya. **Türkçülügün Esaslari**. Istanbul, Kültür Bakanligi Yay., 1976.

Gökalp, Ziya. "Millet Nedir?", **Türk Kültür Dergisi. C.XIX/S.219**, (Mart-Nisan 1981), s.225-228.

Gönlübol, Mehmet "Atatürk'n Dis Politikasi: Amaçlar ve İlkeler", **Türkiye'nin Sorunlari Sempozyumu**, 2. Basim, Türk Tarih Kurumu Yayinlari, Ankara 1995, s.21-25.

Göze, Ayferi. **Devletin Ülke Unsuru**. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1959.

Göze, Ayferi. **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**. Beta Yayıncılık, İstanbul, 1993.

Güleç, Cengiz. **Türkiye’de Kültürel Kimlik Krizi**. Ankara, V Yayınları 1992.

Güvenç, Bozkurt. **İnsan ve Kültür**. İstanbul, Remzi Kitabevi, 1994.

Güventürk, “Atatürk Milliyetçiliği ve Gerçek Atatürkçülük”, **Kemalizm ve Türkiye**. İstanbul, 1981. s.11-13.

Hañerlioglu, Orhan. **Felsefe Sözlüğü**. İstanbul, Remzi Kitabevi, 1996.

Timuçin, Afsar. **Felsefe Sözlüğü**. İstanbul, BDS Yayınları, 1994.

Hañerlioglu, Orhan **Türk Dili Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1996.

Hitler, Adolf. **Kavgam**. İstanbul, Kamer yayınları, 1998.

İrkçilik Turancılık, (Der). Ankara, Ankara Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yay., 1944.

Irmak, Sadi “Atatürkçülüğün İlkeleri, İnkılaplarının Temel Fikirleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**. C. 5. Ankara, 1989, s.489-522.

Ildemir, Ulug. **Cumhuriyetin 50. Yilinda Türk Tarih Kurumu**. Ankara, TTK Basimevi, 1973.

Inan, Afet. **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**. 4. Basım. Ankara, TTK Basimevi, 1984.

Inan, Afet. **Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El yazilari**. 2. Basim. Ankara, TTK Basimevi, 1988.

Kafesoglu, Ibrahim. **Türk Milli Kültürü**. Istanbul, Bogaziçi Yayinlari, 1982.

Karal, Enver Ziya. **Osmanli Tarihi. C.8**. Ankara, TTK Yay., 1995.

Karal, Enver Ziya. **Atatürk ve Devrim**. Ankara, ODTÜ Yay., 2003.

Karpat, Kemal. **Türk Demokrasi Tarihi**. Istanbul, Istanbul Matbaasi, 1967.

Kaymaz, Nejat. "Türkçü Tarih Görüsü", **Felsefe Kurumu Seminerleri**. Ankara, TTK Yay., 1997, s.433-443.

Kaymaz, Nejat. "Türkçü Tarih Görüsü", **Felsefe Kurumu Seminerleri**. Ankara, Türk Tarih Kurumu Basimevi, 1977.

Kazancigil, Ali. "Anti-Emperyalist Bagimsizlik Ideolojisi ve Üçüncü Dünya Ulusçulugu Olarak Kemalizm", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm. C.2**. 2. Basim. Istanbul, Iletisim Yayinlari, 2002.

Kiliçbay, Mehmet Ali. "Modern Ulus Kavrami ve Ulus Devlet", **Tarih ve Milliyetçilik 1. Ulusal Tarih Kongresi**. Mersin, Mersin Ün. Yay., 1997, s. 12-15.

Kili, Suna- A Seref Gözübüyük. **Senedi Ittifak'tan Günümüze Türk Anayasa Metinleri**. Ankara, Is Bankasi Yay., 1985.

Kili, Suna. **Atatürk Devrimi, Bir Çağdaslasma Modeli**. 3. Basim. Ankara, Türkiye Is Bankasi Kültür Yayinlari, 1983.

Kocatürk, Utkan. **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**. 3. Basim. Ankara, TTK Basimevi, 1984.

Koçak, Cemil. **Türkiye'de Milli Sef Dönemi II**, İstanbul, İletisim Yay., 1996.

Koçak, Cemil. **Türkiye'de Milli Sef Dönemi (1938-1945)**. C.1, 2. 2. Basım. İstanbul, İletisim Yayınları, 1996.

Kodaman, Bayram. **Atatürk'ün İç ve Dis Politika Stratejisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yılı Armaganı**. Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998.

Kongar, Emre. **21. Yüzyılda Türkiye**. 26. Basım. İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000.

Koray, Durmus. **Neden Atatürk Niçin Laiklik**. İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2003.

Korkmaz, Zeynep. "Milli Mücadele ve Sonrasında Türklük Suuru", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi C:4**. (Kasım 1987), S:10'dan ayrı basım, s.47-60.

Kurtuluş Savaşının İdeolojisi, Hakimiyeti Milliye Yazıları. Yay.Haz. Hadiye Bolluk. 1. Basım. İstanbul, Kaynak Yay., 2003.

Kushner, David. **Türk Milliyetçiliğinin Doğusu** Kervan Yay. İstanbul, 1979.,

Küreselleşen Dünya ve Türk Kimliği. Yay. Haz., Mehmet Aça, Hüseyin Durgut. İstanbul, Gündoğan Yayınları, 2004.

Landau, Jacob M. **Pantürkizm**, Çev. Mesut Akin. 1. Basım Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999.

Levend, Ağâh Sirri. **Türk Dilinde Gelisme ve Sadelesme Evreleri**. 2. Basım. Ankara, TTK Yayınları, 1960.

Lewis, Bernard. **Modern Türkiye'nin Dogusu** Çev. Metin Kiratli. Ankara, TTK Yay.,1991.

Mardin, Serif. **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, 1895-1908**. 2. Basim. Istanbul, Kent Basimevi, 1983.

Mardin, Serif "Tanzimattan Sonra Asiri Batililasma", **Türkiye: Cografî ve Sosyal Arastirmalar Dergisi**, Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Cografya Enst. Yayini, Istanbul, 1971, s.197-209.

Meram, Ali Kemal. **Türkçülük Mücadeleleri**. Istanbul, Iskender Matbaasi, 1969.

Meydan, Sinan. **Bir Ömrün Öteki Hikayesi**. 2. Basim. Istanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayinlari, 2003.

McNeil, William H. **Dünya Tarihi**. 8. Basim. Çev. Alaeddin Senel. Istanbul, Imge Kitabevi, 2004.

Montserrat, Guibernau, **20. yüzyilda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler**. Çev. Nese Nur Domaniç. Istanbul, Sarmal Yayınevi, 1997.

Mumcu, Ahmet. **Atatürk İlkeleri ve Inkilap Tarihi 2** Ankara, YÖK Yayinlari, 1986.

Mumcu, Ugur. **40'lerin Cadi Kazani**. 2. Basim. Istanbul, Tekin Yay. 1992.

Nihâl, H. "Türkler Hangi Irktandır?", **Atsız Mecmua**. S.1 (15 Mayıs 1931), s.6-7.

Oba, Ali Engin. **Türk Milliyetçiliğinin Doğusu**. 1. Basım. Ankara, Imge Kitabevi, 1995.

Odabasi, Arda .“Günes Dil Teorisini Doğru Değerlendirmek”, **Bilim ve Ütopya**. S. 115 (Ocak 2004), s.7-9.

Oran, Baskin. **Az Gelişmiş Ülke Milliyetçiliği: Kara Afrika Modeli**. Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1977.

Oran, Baskin “İç ve Dis Politika İlişkisi Açısından İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’de Siyasal Hayat ve Sağ-Sol Akımlar,” **AÜ. SBF. Dergisi**. S: 3 (Eylül 1969), s.227-275.

Oran, Baskin. “Alti Ok Arasındaki İlişkiler ya da Milliyetçilik Eksenini Çevresinde Kemalizm”, **Uluslararası Atatürk Konferansı 9-13 Kasım 1981, C. III, İstanbul Bogaziçi Üniversitesi Yayını**, 1981, s.1-2.

Oran, Baskin **Atatürk Milliyetçiliği, Resmi İdeoloji Disi Bir İnceleme**. 5. Basım. Ankara, Bilgi Yayınevi, 1999.

Orkun, Hüseyin N. **Türk Tarihi Not Hülasaları**, İstanbul,(y.y), 1940.

Ozankaya, Özer. **Felsefe ve Bilimde İrkçi Düşünce**. İstanbul, Pencere Yay., 1996.

Özbek, Metin. **İnsan ve İrk**. İstanbul, Remzi Kitabevi, 1979, s. 43.

Özbek, Metin. **İrkçilik**. İstanbul, Bulut Yayınları, 2003.

Özbek, Metin. “ İrk Kavramı Üzerine” **Bilim ve Ütopya**. S. 98 (Ağustos 2002), s.15-21.

Özdoğan, Günay Göksu. "Türk Ulusçulugu ve Türki Cumhuriyetler", **Tarih ve Bilim** S.63 (Yaz-Güz 1993), s.65-71.

Özdoğan, Günay Göksu. "**Turan**"dan "**Bozkurt**"a **Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946)**. Istanbul, Iletisim Yayinlari, 2001.

Özdoğan, Günay Göksu. "2. Dünya Savasi Yillarindaki Türk-Alman Iliskilerinde İç ve Dis Politika Araci Olarak Pan-Türkizm", **Türk Dis Politikasinin Analizi**, Derleyen: Faruk Sönmezoglu. Istanbul, Der Yay., 1994.

Özkirimli, Umut. **Milliyetçilik Kuramlari Elestirel Bir Bakis**, Istanbul, Sarmal Yay. 1999.

Peker, Recep. **Inkilap Dersleri**. 4. Basim. Istanbul, Iletisim Yayinlari, 1984.

Poulton, Hugh. **Silindir Sapka Bozkurt ve Hilal**, Istanbul, Sarmal Yay., 1998.

Qsterud, Qyvind. "Ulusçuluk ve Göreceli Geri Kalmislik", **Bildiriler ve Tartismalar Türkiye Is Bankasi Uluslararası Atatürk Sempozyumu (17-22 Mayıs 1981)**. Ankara, Türkiye Is Bankasi Kültür Yayinlari, 1983.

Rosenthal, M.- P. Yudin. **Felsefe Sözlüğü**. Istanbul, Sosyal Yayinlar, 1997.

Sançar, Nejdet. **Inönü ile Hesaplasma**. Ankara, Afsin Yayinlari, 1973.

Saran, Nephani. **Antropoloji**. Istanbul, Inkilap Kitabevi, 1989.

Sarinay, Yusuf. **Türk Milliyetçiliginin Tarihi Gelisimi ve Türk Ocaklari**. Istanbul, Ötüken Yayinlari, 2004.

Sarica, Murat. **100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi**. 5. Basim. Istanbul, Gerçek Yayınevi, 1987.

Seferoglu , Sükrü Kaya- Hayri Basbug. **Millet ve Millî Birlik Bilinci.** Ankara, (y.y), 1985.

Shaw Stranford J.-Ezel Kural. **Osmanli Imparatorlugu ve Modern Türkiye, C.2, E** Yayınevi, Istanbul, 1983, s.371-372.

Smith, D. Anthony. **Millî Kimlik** Çev. Bahadır Sina Sener. Istanbul, İletisim Yayinlari, 1994.

Siyaset Felsefesi Sözlüğü Yayına Hazırlayanlar: Philippe Raynaud ve Stephane Rials.(der.) Çev. İsmail Yerguz- Necmettin Kamil Sevil, Emel Ergun-H.Dilli. Istanbul, İletisim Yayinlari, 2003.

Swietochowski, Tadeuzs. **Müslüman Cemaatten Ulusal Kimlige: Rus Azerbaycani 1905-1920.** Istanbul, Baglam Yayinlari, 1988.

Sapolyo, Enver Behnan. **Mustafa Kemal Pasa ve Milli Mücadelenin İç Alemi.** Istanbul, İnkılap ve Aka Kitapevleri, 1967.

Saylan, Gencay "Milliyetçilik İdeolojisi ve Türk Milliyetçiligi", **Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi VII**, Istanbul, İletisim Yay., 1985, s.1948-1949.

Senel, Alaaddin. "İrkçilik Öğretisinin Gelişmesi" **Bilim ve Sanat.** S.8, 1981, s .9-15

T.B.M. Meclisinde ve C.H.P. Kurultaylarında (1919-1938). Ankara, Atatürk Arastırma Merkezi Yayinlari, 1997.

Taneri, Aydın. **Türk Devlet Gelenegi Dün- Bugün.** Ankara, Töre- Devlet Yay. 1981.

Tanilli, Server. **Uygarlık Tarihi**. 5. Basım. İstanbul, Say Yay., 1981.

Tanör, Bülent. **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri**. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2002.

Tanör, Bülent. **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri**, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2002.

Tanyu, Hikmet. **Türkçülük Davası ve Türkiye'de İskenceler**. Kayseri, Erciyes Matbaası, 1950.

Timuçin, Afsar. **Felsefe Sözlüğü**. İstanbul, BDS Yayınları, 1994.

Togan, A. Zeki Velidî. **Bugünkü Türkî (Türkistan) ve Yakın Tarihi**. C.I. İstanbul, Arkadas Basımevi, 1942.

Togay, Muharrem Feyzi. **Turanî Kavimler ve Siyasî Tarihlerinin Esas Hatları**, İstanbul, Osmanbey Matbaası, 1938

Toklu, Vefa - Bahadır Sönmez. **Uluslararası İlişkiler**, Ankara, Kara Harp Okulu Basımevi, 1996.

Tolan, Barlas. **Toplum Bilimlerine Giriş**. Ankara, G.Ü. Yayınları, 1985.

Toprak, Zafer. **Milli İktisat, Milli Burjuvazi**. İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1995.

Toprak, Zafer. "Osmanlı Narodnikleri: Halka Doğru Gidenler,"

Toplum ve Bilim. S.24 (Kis 1984), s.69-81.

Tunaya, Tarik Zafer. **Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılilasma Hareketleri.** Istanbul, Cumhuriyet Yayinlari , 1999.

Tunaya, Tarik Zafer. **Türkiye'de Siyasi Partiler, II. Mesrutiyet Dönemi.** Istanbul, Hürriyet Vakfi Yayinlari, 1984.

Tunaya, Tarik Zafer. **Türkiye'de Siyasal Partiler, C. 1,2,3. 1. Basim.** Istanbul, Iletisim Yayinlari, 1998.

Tunaya, Tarik Zafer **Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batililasma Hareketleri I** Istanbul, Cumhuriyet Gazetesi'nin Okurlarina Armagani, 1999.

Turan, Serafettin. **Atatürk'ün Düşünce Yapisini Etkileyen Olaylar. Düşünürler, Kitaplar,** 2. Basim. Ankara, TTK Yay., 1989.

Turan, Serafettin. **Atatürk Milliyetçiligi, Atatürk Konferanslari- III 1969.** Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayinlari, 1970.

Turan, Serafettin. "Atatürk Milliyetçiligi" **Bellekten. C.1.2** (Kasim 1998), Atatürk Özel Sayisi 204'ten Ayri Basim. Ankara,TTK Basimevi, 1998, s. 849-867.

Turhan, Seyfettin. **Atatürk'te Konular Ansiklopedisi** Istanbul, Yapi Kredi Yayinlari, 1993.

Türkkan, Reha Oguz. **Türkçülüğe Giriş,** Istanbul, Arkadas Basimevi, 1940.

Türk Istiklal Harbi Bati Cephesi 4 Eylül 1919-9 Kasim 1920. C.2. Ankara, Genelkurmay Baskanligi Yayinlari, 1991.

Türk Milliyetçiliğinin Esasları, Haz. Mehmet Kaplan. Ankara, Toker Yayınları, 1986.

Türkçe Sözlük. C.I-II, A.K.D.T.Y.K. İstanbul, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1992.

Türkçe Sözlük, 6.Basım. Ankara, TDK Yay., 1974.

Türk Tarihinin Ana Hatları. 2. Basım. İstanbul, Kaynak Yay. 1996.

Türkdogan, Orhan. **Etnik Sosyoloji**. İstanbul, Timas Yayınları, 1997.

Türkkan, Reha Oguz. **Tabutluktan Gurbete**. İstanbul, Bogaziçi Yay., 1975.

Türkkan, Reha Oguz. "Bozkurtçunun Amentüsü", **Bozkurt**. S. 13
(5 Mart 1942) , s.5.

Türkkan, Reha Oguz. **Milliyetçilik Yolunda: Ergenekon, Bozkurt, Gök Börü**.
İstanbul, Müftüoğlu Yayınevi, 1944.

Ulusoy, Mehmet. "İlk Türkçüler Devrimciydi". **Teori**. S.95 (Ekim 2003). s. 16-34.

Uriel, Heyd. **Türk Ulusçulugunun Temelleri**. Çev. Kadir Günay. Ankara, Kültür
Bakanlığı Yayınları, 1979.

Ülken, Hilmi Ziya. **Türkiye'de Çağdas Düşünce Tarihi**. İstanbul,
Kardesler Matbaası, 1979.

Ülken, Hilmi Ziya **Millet ve Tarih Suuru**, İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları İst, 1948.

Ünüvar, Kerem. "İttihatçılıktan Kemalizme İhya'dan İnsa'ya". Tanil Bora, Murat Gültekingil (der), **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cumhuriyet'e Devredilen Düşünce Mirası, Tanzimat ve Mesrutiyetin Birikimi, Cilt I.** İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.

Ürer, Levent. "Türkiye'de Ulusçuluk", **İÜ İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Yilligi**, İstanbul, 1997.

Üstel, Füsün "Türk Ocakları" **Milliyetçilik, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 4** 1. Basım. İstanbul., İletişim Yay., 2002, s. 263-268.

Üstel, Füsün. **İmparatorluktan Ulus-devlete 'Türk Milliyetçiliği' Türk Ocakları.** İstanbul, İletişim Yayınları, 1997.

Vardar, Deniz. **İrkçilikler, İrkçilikten Yeni İrkçilige.** İstanbul, (y.y), 1997-1998.

Weisband, Edward. **İkinci Dünya Savaşı'nda İnönü'nün Dis Politikası** Çev. Mehmet Ali Kayabal. İstanbul, Milliyet Yay., 1974.

Wieviorka, Michel. "Avrupa'da İrkçilik: Birlik ve Farklılık", **İrkçilik, Modernite ve Kimlik**, Yay. Haz. Ali Rattansi ve Sallie Westwood. Çev. Sevda Akyüz. İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1997.

Yavuz, Bilge. **Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri.** Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994.

Young, Robert **Amerika'daki Misir: Siyah Atina, İrkçilik ve Sömürge Söylemi, İrkçilik, Modernite ve Kimlik**, çev. Sevda Akyüz, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997.

Yörük, Zafer F. "Türk Kimliği", **İrkçilik ve Milliyetçilik.** İstanbul, Belge Uluslararası Yay., 1995.

Wells, Calvin. **İnsan ve Dünyası**, Çev. Bozkurt Güvenç. İstanbul, Remzi Kitabevi, 1993.

Zincirkiran, Necati. “ Atatürk Milliyetçiliği” **Kemalizm ve Türkiye**, S. 55, 1980, s. 9-21.

SÜRELİ YAYINLAR ve GAZETELER

Aksam, (7 Temmuz 1943).

Ayin Tarihi, S.130 (Eylül 1944).

Biz ve Dünya, (22 Mayıs 1944)

Atsız Mecmua. S.1 (15 Mayıs 1931).

Bozkurt, S.1 (Nisan 1940).

Bozkurt, S.1 (Mart 1942).

Büyük Dogu, S: 1-2-3, (17-24 Eylül, 1943).

Cumhuriyet, (31 Sonkanun 1939).

Çigir, S.86 (Sonkanun 1940)

Çinaraltı, S.1 (9 Agustos 1941).

Dogu. S. 1 (Kasim 1942).

Ergenekon. S.1 (Kasim 1938).

Gök-Börü. S.2 (24 I. Kanun 1942),

Hamle. S.1 (Agustos 1940).

Kopuz. S.1 (Nisan 1939).

Millet. S.1 (Mayis 1942).

Orkun. S.53 (5 Ekim 1951).

Tanridag. S.1 (Mayis 1942).

Türk Amaci. S. 1 (Temmuz 1942).

Türk Sazi. S.1 (15 Mayis 1943).

Türk Yurdu, S.1 (1 Eylül 1942).

Son Telgraf. (27 Mayis 1944).

Tan. (10 Mayis 1944).

Türklük. C:1, S: 1 (Nisan 1939),

Tanin. (19 Mayis 1944).

Ulus. (1 Sonkanun 1939).

Yeni Yol. S.3 (4 Mart 1942).

Yeni Ses, S.3 (26 Temmuz 1943).

SONUÇ

Öncelikle ırk, millet veya ulus kavramları bugün üzerinde yoğun tartışmaların devam ettiği, kesin bir akademik ortak görüşün olmadığı kavramlardır. Bunda bu kavramların dönemlere göre değişiklik, farklılık ve gelişim göstermesi belirleyici olmuştur. Örneğin tarih, bir yanda Batı merkezli burjuva devrimlerinin yarattığı dinamiklerle oluşan milletlere tanık olurken bir yanda da bu ülkelerin üçüncü dünya ülkelerine karşı başlatmış olduğu sömürgecilik hareketlerine karşı gelişen milliyetçiliklere tanık olmuştur. Bu ayırımın bilinmesi ülkemiz ulusçuluğunun bilimsel analizinin yapılması açısından son derece tayin edicidir.

İrkçi fikirlerin gelişmesinde özellikle 20. yy'da gelişmeye başlayan Antropoloji bilimi önemli bir yer tutmaktadır. Darwin'in Evrim Teorisi'nin biyoloji alanından toplumbilimsel alana uygulanmaya çalışılması ortaya Sosyaldarwinizm kavramının atılmasını sağlamıştır. Sosyaldarwinizm'de toplumları ilerleten yegane itici güç zayıf toplumların elenmesi ve tarihten silinmesi formülasyonudur. Bu kavram ırkçi fikirlerin yayılmasına bilimsel bir dayanak oluşturma çabası olarak literatürdeki yerini almıştır. Toplumların birbirleri karşısındaki ilişki biçimi güçlünün güçsüzü ezip yok etmesi olarak ifade edilmektedir. Ülkemizde ırkçi hareket bu fikirden kuvvetle etkilenmiştir. Siyasi bağlarının yanında ırkçi hareket ideolojik düzlemde de Avrupa'da ortaya çıkan Sosyaldarwinist fikirlerden beslenmiştir.

Türk ulusçuluğu köken olarak ırkçi değildir. 19 yüzyıl sonlarında Türk milliyetçiliğinin fikir babaları olarak bilinen Yusuf Akçura, Ziya Gökalp ve dönemin diğer Türkçü düşünürleri, milliyetçiliği bir ırk meselesi olarak değil Akçura'nın deyişiyle milliyet esasını her millet için bir hak olarak telakki etmeyi savunan

demokratik bir milliyetçilik olarak görmüşlerdir. Yusuf Akcura bizzat yayılmacı-Turancı fikirlere karşı tavrını şöyle ifade etmekteydi. “ Taarruzi milliyetçilik, dünyada henüz bitmiş değildir. Fakat zannediyorum ki bu nevi milliyetçilik, er geç zevale mahkumdur; Rusların, Avusturyalıların, Almanların başına gelen bir gün olup diğer emperyalistlerin de başına gelecektir....”¹ Günümüzde kimi liberal çevreler özellikle ideolojik düzlemde Kemalist devrim liderliğiyle İrkçi-Turancı hareket arasında siki bir bağ olduğunu aralarında yalnızca belli nüanslar olduğunu iddia etmektedirler. Oysa İrkçi-Turancı hareket gerek Kemalizmin milliyetçilik ilkesiyle gerekse ilk Türkçülerin fikirleriyle temelden ve çok esaslı ayrımlar göstermektedir.

Kemalizmin ulusçu ideolojisinin esas çatısı emperyalizme karşı savasla kurtarılan vatani yasatacak olan milleti oluşturmaktır. Yani Kemalist önderliğe göre ulusçuluk bir ırk ve kan meselesi değildir. 1930’larda Türk Tarihi ve Dili üzerine yapılan çalışmalar Atatürk’ün tanımıyla çelisen değil aksine onu desteklemeye yönelik girişimlerdir. Her devrim kendi ulusunu yaratmıştır. Ulus ve devletlerin kuruluş süreçleri kimi zaman birbiriyle basat bir şekilde ilerlemiştir. Bu dönem Kemalist önderliğin ulus vurgusu topluma ulus kimliğini benimsetme iradesinin ortaya konmasıdır.

Kemalizmin ulusçu ideolojisi ırkçı-turancı hareketin savunduğu yayılmacılıkla arasına kesin bir ayırım koymuştur. Atatürk’ün şu sözleri Kemalist önderliğin bu vurguyu yaptığını ispatlamaktadır: “İslamcılık ve Turancılık siyasasının başarı kazandığına ve dünyayı uygulama alanı yapabildiğine tarihte rastlanmamaktadır. Soy ayrımı gözetmeksizin, bütün insanlığı kapsayan tek bir

¹ 16 Eylül 1919’da İstanbul Türk Ocakları’nda verilen konferans, Yusuf Akçura, “ Türkçülük’ ün İki Kolu” **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce** C. 4 , İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.1007.

dünya devleti kurma hırslarının sonuçları da tarihte yazılıdır. Bizim açık ve uygulanabilirlik gördüğümüz siyasal yöntem, “ulusal siyasadır.””²

Ayrıca Atatürk diğer uluslarla olan ilişkisini “yurtta sulh, cihanda sulh” sözüyle özetlemiştir. Zaten Osmanlı Devleti’nin Balkan ve Trablusgarp savaşları sonrası doğal sınırlarına çekilmesi bu anlayışı destekleyen olgulardır.

Kemalizmin ulusçuluk anlayışı İrkçi-Turancılardan farklı olarak emperyalizme karşı ve tıpkı ilk Türkçüler gibi halkçidir. İrkçiler ise 1940 sonrası hep dönemin güçlü emperyalist güçleriyle işbirliğine yönelmişlerdir. Onların bu eğilimi göstermelerinin ideolojik nedeni irkçi ideolojinin özündeki başka ulusları alt etmenin yolu olarak görülen gücün dönemin varolan en güçlü devletiyle ortak hareket edilmesi biçiminde kendisini göstermesidir özellikle 1940 sonrası irkçi hareket 2. Dünya Savaşı döneminde Alman emperyalizminin hizmetine girmeye başlamıştır. Kemalizmin ulusçu ideolojisi ise kuruluş ve gelişim aşmalarıyla tam bağımsızlıkçidir. Başka ulusların esaretini asla kabul etmez. İrkçilerin yaptığı gibi başka devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda faaliyet göstermek söyle dursun kendi milli çıkarlarını her şeyin üzerinde tutarak diğer milletlerle eşit bir ilişki kurma prensibini ilke edinmiştir.

Üzerinde durulması gereken bir nokta da Kemalizm’in ulusçu ideolojisinin günümüz Türkiye’sinin varolmasında en önemli miraslardan biri olduğudur. Genel olarak 1990’lar sonrası hızlanan küreselleşme süreci ulus devletlerin hızla çözülmesi sürecini getirmiştir. Büyük emperyalist devletlerin kendi siyasi ve ekonomik programlarını uygulamada bugün önlerindeki en büyük engel kuskusuz kendilerine tarihsel ve coğrafi direnme dayanakları bulan ulus devletlerdir. Ulus devletimizin

² Atatürk, **Nutuk**, 4. Basım, C: 2 ,TTK Yay., Ankara, 1999, s. 587.

cografyamızda batili devletler tarafından dayatılan çözüme sürecine direnebilmesi ise Türk ulusunu oluşturan tüm ögelerin korunması ve geliştirilmesiyle gerçekleşecektir. Bu da Altı Ok'un diğer unsurları gibi Atatürk milliyetçisinin savunulmasıyla gerçekleşecektir. Tarihsel ve güncel dinamikleriyle Türkiye Batı'nın dayatmalarını bosa çıkartabilecek yegane ülkelerden biridir. Türkiye'nin yaşamayı ve ikinci bir Sevr tehdidini bosa çıkarması kuskusuz hem coğrafyamızda hem de genel olarak dünyada tehdit altındaki ulus devletlerin Batı karşısındaki konumunu güçlendirecektir. Bu olgular ekseninde Kemalist Milliyetçilik ile Irkçılık- Turancılık arasındaki ideolojik ayrım geçmişe göre bugün daha da netleşmiştir. Tam bağımsızlığa, Misak-i Milli'ye dayanan Atatürk Milliyetçiliği tipki milli mücadele döneminde olduğu gibi günümüzde de milletimizin, ve ülkemizin her yönden güçlenmesinde en önemli ideolojik dayanaklardan birini oluşturmaktadır.